

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

UC-NRLF

\$B 311 146

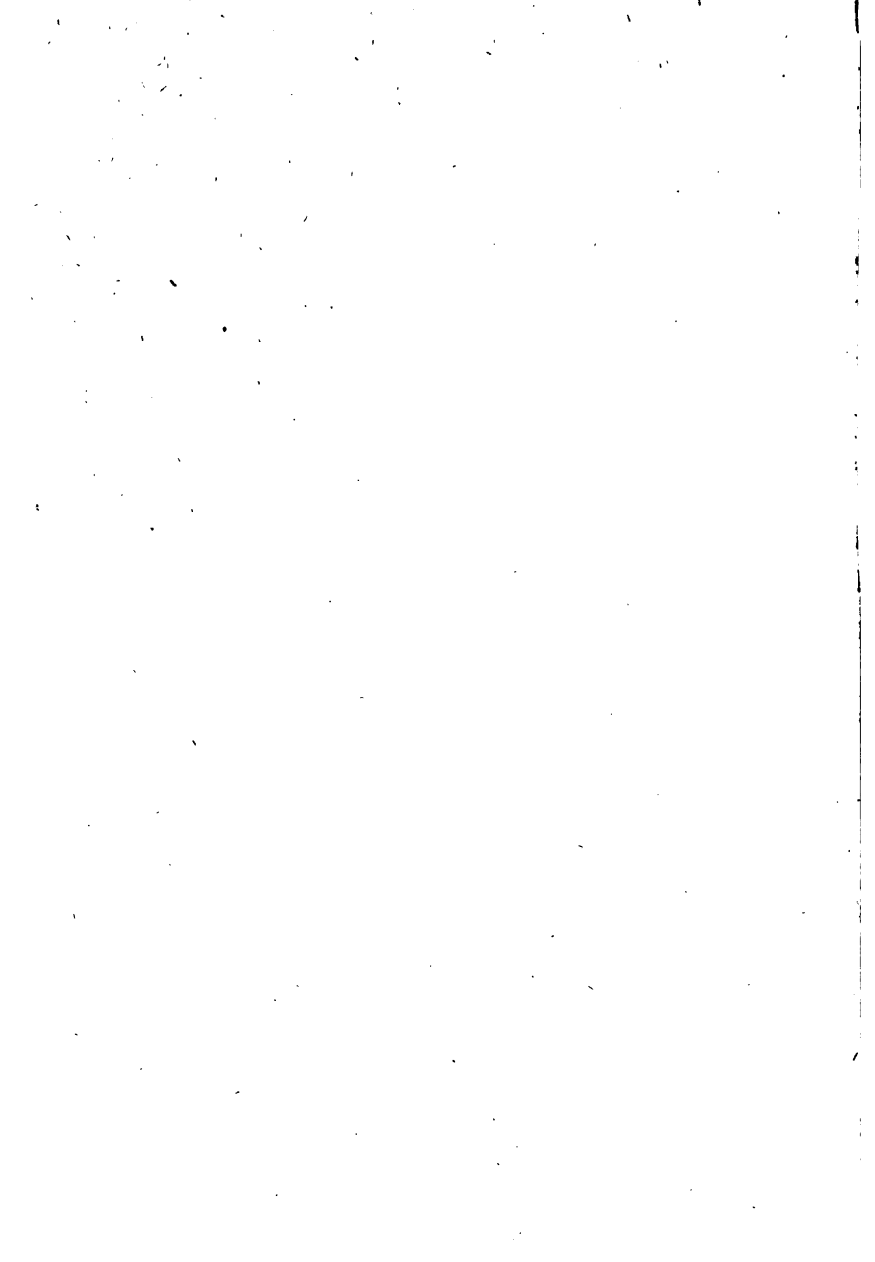
REESE LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Sept.*, 1891

Accessions No. *44513* Shelf No.

13 ch. 2

n-88

Clarendon Press Series

LIVY
BOOKS V, VI, VII

CLUER AND MATHESON

London.
HENRY FROWDE

OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE
AMEN CORNER, E.C.

Clarendon Press Series

LIVY
BOOKS V, VI, AND VII

WITH INTRODUCTION AND NOTES

BY

A. R. CLUER, B.A.

BALLIOL COLLEGE

Second Edition, Revised by

P. E. MATHESON, M.A.

FELLOW OF NEW COLLEGE

PART I.—INTRODUCTION AND TEXT

Oxford

AT THE CLARENDON PRESS

1887

[All rights reserved]

PA6452
A5C5
1887
v.1

445/3

CONTENTS.

	PAGE
INTRODUCTION	7
EXCURSUS ON SOME POINTS IN THE LANGUAGE AND STYLE OF LIVY	15
NOTE ON THE ROMAN ARMY AT THIS PERIOD.	30
MAP OF CENTRAL ITALY	<i>To face page</i> 33
TEXT, WITH ANALYSIS INSERTED AT THE BEGINNING OF EACH CHAPTER	33
BOOK V. THE CAPTURE OF VEII.—THE GAULS AT ROME	33
BOOK VI. WARS WITH THE VOLSCIANS AND ETRUS- CANS.—CONSTITUTIONAL STRUGGLES	107
BOOK VII. THE STRUGGLE FOR THE CONSULSHIP.— THE BEGINNING OF THE SAMNITE WAR.	168

INTRODUCTION.

THE events narrated in the three Books comprised in this edition fall within the dates 403 B. C. to 342 B. C. (A. U. C. 351 to 413). For a summary of them Mommsen, *History of Rome*, book ii. chapters 3, 4, and 5 may be consulted. Much that is legendary is interwoven with the narrative as presented by Livy. Even when dealing with events of a later date and of comparatively greater importance (e. g. the campaigns of Hannibal), the historian of Rome has been shown to have been more than once wanting in accuracy, even if not inclined to a remissness which one might reasonably expect to be avoided. But criticisms, more or less sweeping and dogmatic, may be found in the works of those able writers who have enriched the literature of the present century with their researches into the truthfulness of Roman history. It is not our intention to repeat them here. Only it may be remarked, in justice to Livy, that he was himself fully aware of the legendary and poetical nature of many of the tales which he had to record, and which had become part of the cherished traditions of his countrymen. He had set himself the task of compiling the records of the Roman people from the earliest times; and the writers of the Augustan period had no tendency to deal with the past in a critical or sceptical spirit. The rules of historical criticism are of modern growth, and are perhaps scarcely yet finally settled; therefore allowance can fairly be made for a writer who, in presence of the world-wide majesty of the nation to which he belonged, declined to startle his readers by refuting or even seriously questioning those facts which threw a glamour over the history of their ancestors, and to whose judgment poetical justice rather than dispassionate investigation seemed best adapted to the traditional records of bygone days.

The chief events included in these books are the siege and capture of Veii by the Romans, and the subsequent capture of Rome by the Gauls : the rise of the city from its ruins, and the conflicts in which it was engaged against the waning power of the Etruscan nation, more than once having again to encounter the forces of the Celts who had inflicted so crushing a defeat on the power of Rome : and the beginning of the war known as the Samnite War. Internally there belongs to this period that portion of the struggle of the Orders, of the Plebs against the Patricians, which Mommsen terms 'the equalization of the orders and the new aristocracy.' The Licinio-Sextian laws which established the absolute right of the plebeians to one of the consulships, the appointment of plebeian Masters of the Horse, and even a plebeian Dictator, broke down the long-standing political distinctions and did away with the class privileges which had long made the patricians as such the dominating power in Rome. The success of Licinius and his colleagues was due to the fact that the leading plebeians (who practically had as little sympathy as the patricians with the special burdens of the proletariat) took advantage of the public indignation against usury and the exactions of the capitalist class to force their way to the highest offices of state. It is remarkable that the Licinian laws were finally carried *en masse*—the bulk of the plebs being indifferent to the political claims of their leaders, provided some genuine relief against the burden of debt were devised for themselves. But the leading plebeians were not eager merely to remove the grievances of their poorer fellow-citizens. To quote the words of Licinius as recorded by Dio Cassius, 'If the people would not eat, they should not drink either;' and in the end, the aims of the compromise were achieved. The first law was directed to a settlement of the question of debt; the interest already paid by debtors was to be deducted from the capital, and the remainder of the debt to be paid within three years in equal instalments. The second (which is not classed as agrarian by Livy) provided that no one should hold as *possessor* more than 500 jugera of public land ;

the theory and practice still being that the state owned the *publicus ager*, and granted it to occupiers, retaining, as we should say, the freehold in itself. The third directed the abolition of the office of military tribunes with consular power, and expressly enacted that of the two consuls one must always be a plebeian. The first caught the votes of the humblest classes; the second was a bait for the more well-to-do and the farmers: the third betrayed the real reason of the attitude of these champions of the plebs.

It is impossible with the scanty materials which we possess to judge accurately of the justice or injustice of the proposals with reference to usury. So far as we can see, the laws of Rome gave an enormous power to the money-lenders—a law of the XII Tables even allowed the creditors to divide among themselves the body of an insolvent debtor; and though a law so atrocious must have virtually defeated itself, its very presence among the statutes of the Romans shows that it was an enactment made by the rich for themselves, and that the debtor was practically at the mercy of a relentless creditor. Even in more enlightened times, when statesmen have attempted to legislate for a financial crisis, the remedies proposed usually betray a strange amount of inability on the part of those who wish to cope with a difficulty which they either do not understand or which they are compelled to meet in such a manner as will satisfy the clamour of ignorance and interested prejudice. The grievance of debt had in earlier days brought about the first secession of the plebs; and even if the measures brought forward by Licinius failed to remove the causes which underlay the financial troubles of Rome, they at least alleviated the distress for a considerable time, while they simultaneously served as a lever to raise the plebs to political equality with the patricians, and to remove the most long-standing source of conflict and dissension between the orders.

Viewed thus, with regard to the internal and constitutional development of the nation, these three books constitute one of the most important chapters of Roman history. The success

of the plebs was indeed a bitter draught for the privileged classes; but it was none the less wholesome and necessary. When on one or two occasions the patricians by an electioneering trick violated the law and chose two of their own body to fill the consulship, the plebs retaliated soon after by electing two plebeians; and this proof of their strength and determination prevented any similar attempt by the patriciate in the future. The mass of the people, as is usual in times when men's feelings are deeply stirred by some question of political reform, were probably disappointed. The conditions of daily life, the supplies of daily necessities, were not made any easier or more plentiful by the overthrow of privilege. But the enthusiasm and resolute perseverance which had been called into play in order to break down so anomalous an inequality were not without their fruits. Rome, once started in the career of conquest by Camillus, was enabled to present a united front to her enemies during the two centuries of wars which with slight interruptions fill the pages of her history until the final defeat and demolition of Carthage. The old quarrel was at an end. The fusion of classes had a permanent and lasting influence on the destinies of the imperial city. Later on, the scene changed, and the struggle entered upon a worse and more dangerous phase, when social rather than political wrongs brought about a revolution of a far more sweeping kind, and one which was only to be determined, after long years of civil war, by the establishment of a military despotism.

Livy himself anticipates that his readers would be more anxious to peruse that portion of his history which treated of the later days of the Republic. That portion no longer exists for us; but, if we may judge from what remains of his work, this great master of style could hardly have exceeded the power which he displays in dealing with the earlier periods. It is true that some of his finest passages (e.g. the timely intervention of Camillus at the moment when the Romans were bargaining for gold with their barbaric conquerors) are records of

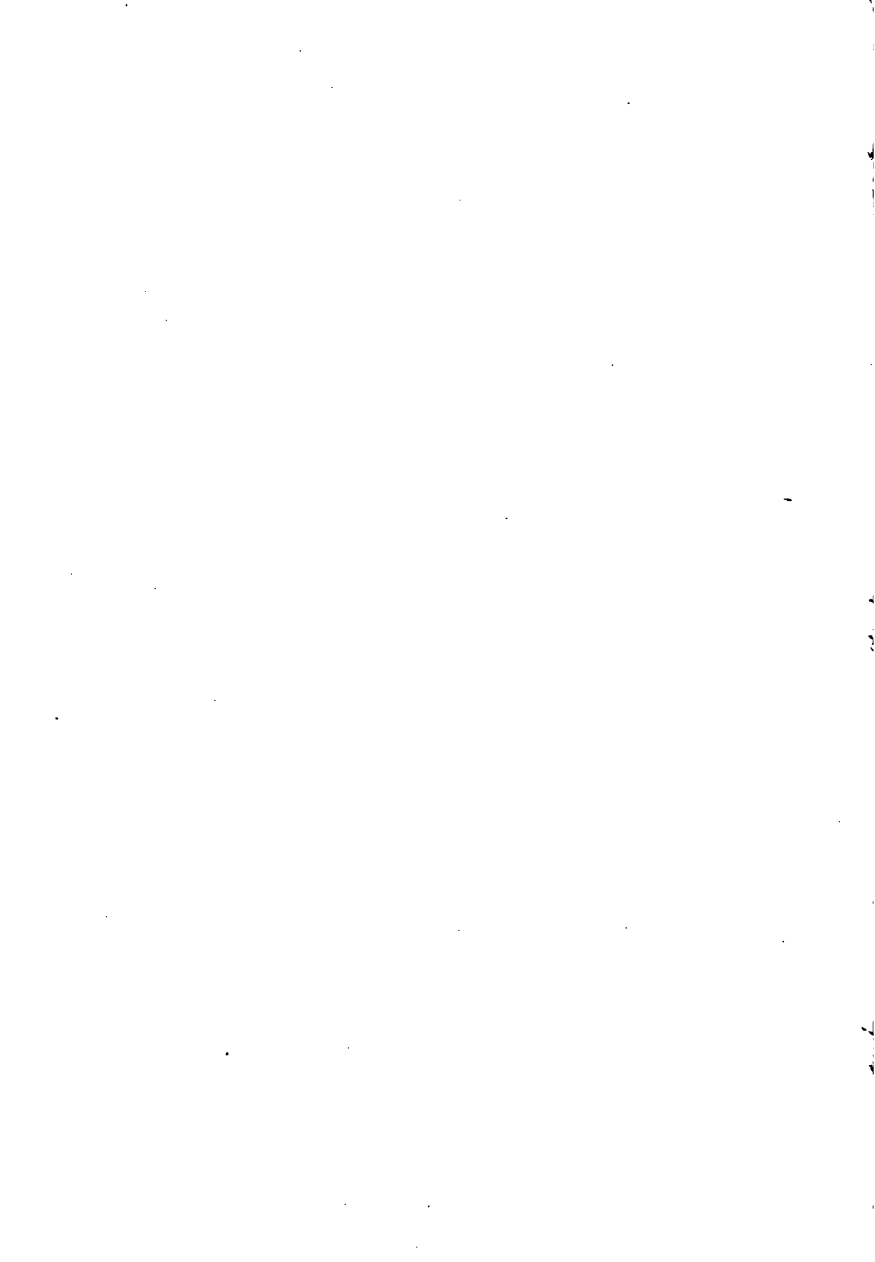
legends invented by a later age to conceal, if possible, that which was felt to disgrace the Empress of the world. Yet there is a grandeur of language at the very outset of that memorable invasion of the Gauls, and a sustained vigour during the whole of the narrative, which cannot fail to impress and rivet the reader's attention. Livy has at once the defects and the merits of a poet; he does not care much to sift truth from legend, but skilfully blends the two together in such a manner as to form an admirable and striking picture, while the very ease with which he painted it has made the figures stand out life-like and prominent for centuries of readers. Equally admirable, though in a different style, is the history of the Licinian rogations; the jealousy of the Fabian sisters, the self-possessed superiority of the one contrasting with the ill-concealed vexation and inexperience of the other; the prompt action of the tribune, the husband of the younger Fabia, his terse pointed language, and his steady perseverance for eleven years are skilfully put in the foreground; even the perplexity which the historian shows in dealing with the refusal of the tribunes to submit to the dictator who had been appointed for the express purpose of overawing them evinces his wonderful capacity for producing effect, and the whole scene passes before one's eyes as a series of striking tableaux, which in his judgment would have been spoilt by a more prosaic treatment. The subordinate parts also are not less clearly treated; indeed few writers could have given such interest to the endless tales of petty wars which he had to recount, each a repetition of its predecessor, yet sufficiently varied to escape at least from the censure of monotony and dullness. As minor points of ingenuity in composition may be noted the tale of the seizure of the Veientine prophet by the powerful Roman soldier, where the very complexity of the sentence seems to illustrate the subtle combination and cunning of the device; the ignominious return of the schoolmaster at Falerii, scourged by his own pupils whom he had intended to betray to the enemy; the attitude of the people of Tarquinii, transacting all the business or everyday life while

the enemy had actually entered the open gates of their town ; and the well-timed generosity of M. Manlius, answered by the impetuous gratitude of the centurion whom he liberated, so graphically characteristic of the easily-roused Italian character. More particularly too may be noticed the apt language, the words and phrases with which Livy contrives to present so clearly the feelings of a class or an individual. Of the speeches recorded by him, all have this trait peculiarly distinct and appropriate ; and betray at once the composition of the man of letters and his ready ability to seize the attitude of the speaker and the words which express that attitude most vividly. The most elaborate of all—the address by which the people of Capua sought to win alliance with the Romans—if not exactly modelled on the speech of the Corcyraean envoys in the first book of Thucydides, strongly reminds the reader of it, and in its argument, urging the question of expediency as against formal rights, certainly goes over the same ground. But similarity of circumstances, possibly coupled with an unconscious recollection of that which might have served as a model, will sufficiently account for the resemblance ; for Livy was not a writer who was in need of the dangerous assistance supplied by plagiarism. It would occupy too much space to quote instances of this aptness of language in detail ; but a careful attention to it will amply repay any reader, who tries for himself to turn Livy's phrases by the English which is really suited to them. The speech of Appius Claudius towards the end of the sixth book may be referred to as one of the most admirable instances of his power, expressing as it certainly does a great deal of the author's own feeling towards the chief disturbing element of these early times, the irrepressible tribune of the plebs, skilfully put into the mouth of a Claudius, the type of aristocratic resistance to these plebeian agitators. Sympathy with men who sought to upset or reform the existing order of things is not to be expected from the great writers of the Augustan age. Literature was flourishing under the patronage of the court ; and what it gained in grace and elegance was balanced by

what it could not fail to lose in independence and honesty of judgment. Thus, whether from personal bias or from imperial influence, the historian of Rome cannot be called an impartial writer. He has his prejudices, as all men have; and yet, from his narrative of events, although a hasty perusal may be misleading, the truth can be still sifted by careful criticism, and the real connexion of cause and effect, with the general tendencies of the various movements, observed.

The notes were at first written without reference to other authorities or commentators; additions were afterwards made, chiefly from Weissenborn's well-known edition (4th ed.) and, it is believed, have been in most cases acknowledged. It is hoped that the work bestowed on these three books may prove a help to the student towards the mastering of difficulties and also induce him to follow out for himself the chief aim of the editor—to present the Latin language in a thoroughly English form and to give some life and reality to a study which too often becomes dull and insipid from carelessness and want of sympathy. The Excursus (pp. 15–29) does not pretend to be at all complete, but may serve as a clue to Livy's style and use of language. (For fuller treatment of the subject see Kühnast, *Die Hauptpunkte der Livianischen Syntax*.) The Index too is intended as a guide rather to the language than the subject-matter of these books. For reference to the history the Analyses at the head of each chapter will, it is hoped, be sufficient. The Map of Central Italy and the Note on the Army are added in the hope of enlivening the military aspect of Livy's narrative.

The text, by the kind permission of Professor Madvig, is taken from his second edition (1875). It may be well to add that words in *italics* have been supplied to the text; words included in brackets [] are considered doubtful or unnecessary; and an obelisk (†) shows that the passage is corrupt.

EXCURSUS

ON SOME POINTS IN THE LANGUAGE AND STYLE OF LIVY AS SHOWN IN BOOKS V-VII.

THE strength and weakness of Livy as a writer may be said to lie in his rhetorical power. Sometimes perhaps the art is ill-concealed, and the language overstrained, but on the whole the impression produced is that of a writer with a wonderful gift for turning to account the resources of his language. The great characteristic of his style is its versatility, both of feeling and of expression. Instances might be given in plenty from these books of the wide range of his expression, from simple or pathetic narrative to the strongest indignation and the most scathing irony. A few passages are here quoted, in addition to those referred to above (pp. 11, 12).

IRONY.

5. 6. 17. quoniam ea demum Romae libertas est, non senatum, non magistratus, non leges, non morem maiorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiae.

7. 40. 11. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri, &c.

6. 41. 9. vulgo ergo pontifices, augures, sacrificuli reges creentur, &c.

CONCISE AND EPIGRAMMATIC DESCRIPTION.

5. 37. 8. nata in vanos tumultus gens (the severe Roman's comment on the noisy Celt).

6. 34. 7. parvis mobili rebus animo muliebri.

7. 27. 7. (of the Volscians) ferocior ad rebellandum quam ad bellandum gens.

6. 16. 3. sed invicta sibi quaedam patientissima justī imperiī gens fecerat (of the Roman habit of discipline).

7. 1. 9. fuit enim vere vir unicus in omni fortuna, &c. (a summary of the heroic life of Camillus).

PATHOS.

5. 54. Camillus' speech, with its appeal to 'colles campique et Tiberis et assueta oculis regio et hoc caelum.'

Sometimes there is a pathetic reference to the Rome and Italy of Livy's own day.

7. 40. 2. Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem.

7. 29. 2. Quanta rerum moles! quoties in extrema periculorum ventum, ut in hanc magnitudinem, quae vix sustinetur, erigi imperium posset!

7. 25. 9. adeo in quae laboramus, sola crevimus, divitias luxuriamque.

6. 12. 5. locis, quae nunc, vix seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab solitudine vindicant.

Examining his language more in detail we may consider—

I. *The general arrangement and structure of his sentences.*

II. *Ornaments of style.*

III. *The use of particular forms and constructions.*

I. GENERAL ARRANGEMENT.

Here there is great variety; now long periods, now short sharp sentences: simple narrative, or passionate speech, with all the devices of rhetoric. It is difficult to tabulate characteristics, but we may attempt to bring together some of the means by which the life and variety of Livy's language are produced.

(1) *Oratio obliqua* is freely used, both in long speeches, and short, sometimes with rapid transition from simple narrative, e.g. 5. 24. 9, &c.

(2) *The period is broken up and relieved by various devices:*

a. By the use of *parallel clauses* quum . . . tum, 5. 40. 3.

ut . . . ita, 7. 5. 7.

ut . . . sic, 5. 38. 2.

non solum . . . ne quidem, 5. 42. 3.

tantum afit ut . . . ut, 6. 31. 4.

b. *Antithesis*—

(i) of single words—

5. 6. 8. impetus . . . perseverantia.

5. 39. 5. privatos luctus . . . publicus pavor.

(ii) of clauses (often sharply opposed, without any conjunction or adverb)—

5. 4. 3. quibus aliquid novi adiectum commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione iniungi.

5. 4. 11, 12. Decem quondam annos . . . piget.

6. 39. 10.

5. 6. 14.

(iii) By comparatives—

6. 10. 4. deditionis quam societatis fides sanctor.

6. 10. 9. magis tempus quam causam non visa belli habere.

c. *By arrangement of words in groups*, generally of three members, with or without a climax—

5. 6. 17. non senatum, non magistratus, non leges, non morem maiorum, non instituta patrum, non disciplinam vereri militiae.

5. 20. 3. deum immortalium benignitate, suis consiliis, patientia militum.

5. 27. 8. virtute, opere, armis.

5. 51. 7. num ante exorta est, quam spreta vox . . . quam gentium ius . . . quam, &c.

6. 3. 5. nullam stationem ante moenia, patentes portas, victorem vagum.

6. 6. 8. Ingens . . . magnum . . . maximum.

d. *By the use of quum, with indicative*, introducing a critical event: or of a *ni* clause to describe an interfering condition—

5. 7. 5. curam metumque iniecit . . . quum repente.

5. 36. 1. Mitis legatio, ni . . . habuisset.

(3) *An idea is amplified by the addition of a synonym—*

5. 11. 15. execratus detestatusque.

5. 38. 7. integri intactique.

7. 35. 6. videntem ac vigilantem.

6. 17. 4. ultima atque aeterna.

6. 29. 1. instructi intentique.

5. 2. 4. ne hiemi quidem aut temporis anni cedere.

5. 3. 8. dicto audiens atque obediens.

(4) **Emphasis is given by—**

- a. The principle of *suspense* by which the relative or subordinate clause is put first, and the sentence is clinched by the apodosis, or main sentence at the end.

5. 11. 5. Quibus dilectus, quibus tributum . . . iis.

- b. The use of a *demonstrative*, to prepare the way for an object clause.

6. 15. 3. id cogendi estis, ut in medium proferatis.

6. 23. 11. id precari . . . ne qui.

- (5) **Asyndeton** helps to make the contrast between clauses sharp and telling, and to enliven the narrative. Livy uses very few connecting particles.

The same rapid effect is produced by—

the use of *non* for *neque*, 5. 6. 8.

and the use of the demonstrative instead of the relative in beginning a new sentence—

5. 32. 4. Eius belli fama,

and by the omission of verbs, e. g.—

5. 43. 2. nihil temere nec trepide.

- (6) **Variety** is given by the combination of two parallel ideas in different forms—

5. 5. 1. molliter et per dilationes.

5. 8. 2. vacationibus . . . et . . . receptando.

5. 10. 10. Inter dilectum tributumque et occupatos animos maiorum rerum curis.

- (7) **Sense-constructions** are frequent—

5. 41. 1. turba . . . regressi.

5. 40. 6. pars . . . dilapsi.

6. 3. 2. Sutrium, socios populi Romani.

II. ORNAMENTS OF STYLE.

Under the head of ornaments of style may be put the following—

- (1) The use of **poetical language, and unusual words**, e. g.—*fatalis*, 5. 33. 1; 6. 28. 5; *ingruente fato*, 5. 32. 7; *iuvenalis* (first used in prose by Livy), 5. 22. 5; *sata* (=

crops), 6. 31. 8; cognominem, 5. 34. 9 (cp. Virg. Aen. 6. 383); terriculis, 5. 9. 7; prosecuisset (a solemn and technical word), 5. 21. 8; nivosa, 5. 13. 1; elanguit, 5. 26. 2; confieret, 5. 50. 7; potissimus (used personally), 5. 12. 11; innavigabilis, 5. 13. 1; intercurrit (in a special sense), 5. 19. 4. Other words which suggest Virgilian usage are:—litare, iactare, numen, proturbare, fides (=proof), ferre. (See Index.)

(2) **Rhetorical figures**, such as—

a. rhetorical questions—

5. 52. 7. quid de aeternis Vestae ignibus . . . loquor?

An argument often ends in an indignant question introduced by *an*—

5. 3. 4. an est quisquam, qui.

b. imaginary objections—

5. 52. 5. forsitan aliquis dicat.

often introduced by *at enim*, 5. 53. 1; 6. 15. 11. Sometimes an imaginary dialogue is given, with great vivacity, as in 6. 40 (speech of Appius).

(3) **Alliteration or repetition** often adds force, especially in angry or ironical passages—

5. 51. 10. foedus ac fidem fefellerunt.

6. 26. 3. hospitaliter . . . hostiliter.

6. 22. 7. vegetum ingenium in vivido pectore vigeat, virebatque integris sensibus.

7. 30. 20. annuite, patres conscripti, nutum numenque vestrum.

7. 38. 6. suo sudore ac sanguine inde Samnites.

7. 6. 11. potuisse patres plebiscito pelli.

7. 35. 3. virtute cepistis locum, virtute hinc oportet evadatis.

6. 31. 6. populatio . . . ab iusto exercitu iusta ira facta.

(4) **The use of simile and metaphor.** In this Livy does not differ much from other Latin writers¹. The most striking of those used in these books are here brought together—

¹ Nägelsbach, *Lateinische Stilistik*, §§ 126-139.

(i) *Metaphors connected with water—*

of abundance—6. 15. 9. affluit.

of weakness—7. 33. 14. fluere lassitudine; 29. 7. 5. fluentes luxu.

of diffusion—7. 38. 10—manaverantque a Capua consilia. mergo is used metaphorically—6. 14. 7. mergentibus semper sortem usuris; cp. 6. 17. 2. mersam et obrutam fenore.

and haurio very frequently.

of exhaustion—7. 21. 8. exhausta.

of a wound—7. 10. 10. ventrem atque inguina hausit.

of devouring fire—5. 7. 3. incendium hausit.

(ii) *from the sea and navigation—*

5. 6. 34. tanquam navale bellum.

5. 52. 1. vixdum e naufragiis prioris culpa cladisque emergentes.

7. 21. 7. impendio magis publico quam iactura.

Cp. 5. 5. 8.

6. 13. 3. fluctuanti similis acies.

(iii) *from fire (one of the commonest sources of Latin metaphors)—*

6. 31. 1. anni principia statim seditione ingenti arsere.

5. 11. 4. quum arderent invidia.

6. 3. 8. quod (proelium) accensum . . . fuisset . . .

7. 30. 12. ubi conflagrassent Sidicini, ad nos traiecturum illud incendium esse.

(iv) *from light—*

7. 30. 23. lucem ac libertatem. Cp. clarus, &c.

(v) *from disease, and medicine—*

5. 5. 12. non hercle dissimilia ac si quis aegro, &c.

6. 40. 12. ut si quis ei, quem urgeat fames, venenum ponat.

6. 18. 2. Sanandis malis.

6. 10. 8. pestem adhaerentem lateri suo.

7. 22. 5. lentae velut tabis senio victa.

6. 18. 1. recrudescente . . . seditione.

(vi) *from plant life—*

6. 1. 3. velut ab stirpibus laetius feliciusque renatae.

7. 7. 5. eximium florem iuventutis.

6. 22. 4. deflorescere.

(vii) *from business*—

5. 4. 7. si ad calculos eum res publica vocet.

5. 22. 2. Liciniae familiae . . . acceptum referebant.

7. 20. 5. beneficia, locata praesertim apud tam gratos.

(viii) *from war and fortification*—

6. 37. 10. Consulatum superesse plebeiis; eam esse arcem libertatis, id columen.

7. 34. 4. arx illa est spei salutisque nostrae.

6. 18. 2. spem cepit . . . feneris expugnandi.

6. 39. 6. nonum se annum iam velut in acie . . . stare.

6. 11. 8. moliri fidem, 'to undermine credit.'

7. 12. 8. fulcire praesidiis.

(ix) *from the human body and its movements*—

6. 39. 6. nervos coniurationis.

7. 13. 7. compressis, quod aiunt, manibus sed eas.

6. 9. 1. id caput Volscorum. • Cp. 6. 14. 10, &c.

6. 6. 18. erecti gaudio. Cp. 6. 1. 4. urbs erecta.

(x) *from loosing and binding*—

6. 11. 5. in spem pacis solutis animis.

6. 12. 10. haerere iam aciem.

5. 44. 7. vinctos somno.

5. 45. 3. nuda corpora et soluta somno.

(xi) *from other sources*—

6. 37. 6. octoiuges (from the circus).

7. 12. 13. de coelo devolaturam in sinum victoriam.

6. 15. 5. istos incubantes publicis thesauris . . . evolvas.

6. 17. 3. saginare plebem suos, ut iugulentur.

7. 30. 18. umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus.

7. 31. 1. horreum populi Romani.

7. 37. 14. quum praemissus eques velut indagine dissipatos Samnites ageret.

6. 34. 7. subdere stimulos.

7. 40. 8. subdere spiritus.

iacio and iacto, frequently of wild vague words or of pretext, 6. 14. 11, &c. 5. 48. 7, 7. 21. 23.

III. THE USE OF PARTICULAR FORMS AND CONSTRUCTIONS.

(1) Constant use of **frequentative verbs**—

5. 48. 6. prospectans; 6. 5. 2. ostentabatur; 6. 7. 2. restitantes.
6. 27. 7. intentari; 5. 40. 3. concursatio; 5. 40. 7. rogitantium.

(2) Very extensive use of **verbal nouns and adjectives**—

- (i) *verbals in -io*. These are exceedingly common in Livy, being not only used (a) to express the means or manner of an action (as in 5. 17. 1, 3. expiatio . . . procuratio). But (b) to express a simple act or its result. This is especially the case in descriptive passages, e. g.—

7. 10. 8. non cantus, non exsultatio, armorumque agitatio vana.

They often take the place of a *participial or gerundive* phrase, e. g.—

7. 21. 5. mensarios ab dispensatione pecuniae appellarunt.
7. 20. 9. ab oppugnatione urbium temperatum.

Other instances are plentiful, e. g.—

6. 38. 3. dimicatio; 5. 25. 8. aestimatio; 5. 11. 17. damnatio; 5. 23. 11. collatio; 5. 19. 9. procurationibus;
7. 33. 8. trepidatio; 7. 33. 17. profectio; 7. 39. 4. ludificatio; 7. 28. 4. detrectatio, &c. &c.

(ii) *verbals in -us*, specially used in the ablative—

7. 7. 8. effectu quam conatibus vanior. Cf. 6. 4. 6. effectum; 5. 21. 2. tuo ductu; 5. 21. 14. permissu; 5. 22. 8. occasus.

(iii) *verbals in -men, and -mentum* are fairly abundant, e. g.—

5. 5. 10. laxamentum; 5. 22. 6. molimenti; 5. 52. 1. momenta; 5. 54. 5. incrementum; 6. 35. 1. levamen; 7. 2. 3. placamina; 7. 11. 6. hortamenta; 7. 38. 5. instrumenta.

(iv) *verbals in -tor*. In Cicero these are generally reserved for cases where special emphasis is to be laid on the act as characteristic of the actor, or specially

significant¹. In Livy these forms are more frequent, and lose something of their emphasis, though here too they may have a stronger force occasionally.

a. emphatic use : where the verbal marks a permanent quality or a characteristic act—

- 5. 50. 1. ut erat diligentissimus religionum cultor.
- 7. 32. 11. qui, audiendus dumtaxat, magnificus adhortator sit (here it is rather contemptuous).
- 6. 34. 5. quod haudquaquam inter id genus contemptor eius habebatur (of a permanent attribute).
- 7. 32. 13. a liberatoribus patriae ortus, 'men whose special glory it was to have freed their country.'
- 5. 37. 4. violatoribus iuris humani (the one act of the envoys stamps them for ever).
- 6. 36. 8. quum octo ex collegio tribunorum plebi primo intercessores legum fuissent (perhaps stronger than intercessissent, 'had taken the responsibility of vetoing').
- 6. 2. 12. minime largitore duce.
- 6. 23. 5. cunctatorem ex acerrimo bellatore factum.

b. neutral use, simply of occupation—

- 5. 19. 11, 7. 23. 7. munitores; 6. 38. 5. cultoribus;
- 7. 34. 4. ordinum ductor; 7. 19. 8. praedatores (cp. 5. 20. 6).

(v) *verbal adjectives in -bundus*—

- 7. 33. 18. gratulabunda.
- 5. 25. 9. contionabundus.
- 7. 19. 6. populabundus.
- 5. 41. 8. venerabundi.

(3) Livy uses the **gerund** oftener than the **gerundive**, and especially avoids the heavy terminations of the latter. The most characteristic uses are—

- a.* that of the *ablative of the gerund*, which is constantly used to qualify the main action of the sentence, with or without definite reference to the subject—

¹ Nägelsbach, *Lateinische Stilistik*, § 54.

5. 2. 1. hiemando continuare bellum.

5. 10. 6. haec, per se gravia, indigniora . . . faciebant . . . arguendo.

5. 26. 3. differendo deinde elanguit res.

7. 31. 10. si leniter agendo parum proficerent.

7. 33. 1. non alias militi familiarior dux fuit, omnia inter infimos militum haud gravate munia obeundo.

6. 13. 5. obequitando.

Sometimes this ablative takes the place of a present participle passive.

7. 21. 2. prolatandis . . . comitiis . . . 'while the comitia were being constantly put off.'

b. that of the *genitive of the gerundive*: of purpose or tendency—

5. 3. 5. quam dissolvendae maxime trib. pot. rentur esse.

5. 6. 15. prodendae patriae.

5. 24. 5. spei maioris avertendae.

(4) A **participial phrase** is used to express the verbal action more concretely than two substantives would do.

5. 5. 10. id, quod nunc offendit Etruscos, rex creatus Veiis, 'the fact of a king having been made.'

5. 19. 3. omnia repente mutaverat imperator mutatus, 'the change of commander.'

5. 39. 4. complorati omnes . . . totam prope urbem lamentis impleverunt, 'the mourning for all.'

5. 52. 1. culti neglectique numinis monumenta.

6. 2. 9. Camillus auditus imperator, 'the news that Camillus was in command.'

7. 5. 3. opus esse sibi domino eius convento.

7. 8. 5. diu non perlitatum tenuerat dictatorem.

7. 13. 4. sicubi loco cessum, si terga data hosti, &c.

But the frequent use of the verbal nouns in -tio leaves less room for this construction.

(5) **The infinitive**—

a. *historic infinitive* frequently in descriptive passages, e.g. 5. 7. 10; 6. 6. 6, &c.

- b.* its use in *dependence on verbs* is extended—
 5. 45. 4. in animo habuerint oppugnare.
 5. 49. 1. prohibuere redemptos vivere. Cp. §. 49. 8.
 5. 5. 3. dubitet . . . invasuros?
- c.* the *subject* is frequently *unexpressed in oratio obliqua*—
 5. 5. 9. negant missuros. Cp. Virg. Aen. 8. 534.
 5. 22. 6. vocem quoque dicentis velle auditam.
 5. 25. 5. nihil de collatione dicere.
- d.* *infinitive* sometimes used for the *subjunctive* in *oratio obliqua* in rhetorical questions of the 2nd pers.—
 6. 17. 5. quem prope caelestem . . . fecerint, eum pati?
 6. 39. 10. quae munera quando tandem satis grato animo aestimatos, si . . . incidant?
 See notes in loc.

(6) **The Subjunctive—**

- a.* of *frequency* (= Greek optative 'of indefinite frequency'), 'iterative subjunctive.'
 5. 42. 4. quocunque clamor hostium . . . avertisset.
 6. 25. 9. qua quemque suorum usum causae ferrent.
- b.* often used with *antequam*, *priusquam*, &c., even where there is no obvious sense of purpose, e. g.—
 5. 16. 1. priusquam . . . redirent.
- c.* *perfect* used in *consecutive clauses* dependent on a secondary tense, to mark a striking result, without emphasising it as a past event (Roby, *L. G.*, 1516. Draeger, *Hist. Syntax der Lat. Sprache*, § 133)—
 5. 43. 3. fudere . . . ut tentaverint.
 the imperfect and perfect are often combined—
 5. 45. 4. facerent . . . habuerint.
 Cp. 5. 2. 9; 5. 11. 14.
- d.* *perfect*, to qualify a statement—
 5. 33. 4. equidem haud abnuerim, 'I am not disposed to deny.' Cp. 7. 26. 15.
 In 6. 40. 5. and 7. 10. 2. a protasis is expressed.

e. sometimes used for questions in the 3rd person in oratio obliqua—

5. 2. 8. quod tribuni militum . . . exercerent? quidnam illi consules facturi essent?

7. 15. 2. *ecquis sequeretur?*

Such exceptions are chiefly due to the sentence being conceived as a dependent interrogative (see Roby, *Latin Grammar*, 1782, note).

f. after quia and quod to express a reason subjectively—

5. 1. 4. quia . . . diremisset.

5. 1. 6. quod excelleret.

(7) **Verbs used absolutely—**

5. 8. 12. praeesse.

6. 14. 13. differre.

5. 43. 3. inferebat.

5. 17. 5. turbare.

(8) **Adjectives—**

the neuter plural is often used with a noun in the genitive—

6. 31. 7. extrema finium.

5. 1. 4. sollemnia ludorum.

5. 19. 4. aversa urbis.

(9) **Pronouns—**

a. alius is often used in the sense of ὁ ἄλλος, 'the rest,' 'besides.'

5. 40. 5. alia maxime plebis turba.

6. 25. 9. aliud vulgus.

b. quisque is a favourite word, especially in the phrase *pro se quisque*.

7. 36. 7. pro se quisque obviam effusi laudant.

7. 33. 10. sic pro se quisque obvios sternite. 5. 7. 9, &c.

5. 14. 5. honoratissimum quemque.

5. 20. 6. ut quisque.

5. 32. 9. primo quoque tempore.

c. pregnant use of the demonstrative 'is'—

7. 35. 2. quae pars maior erit, eo stabitur consilio (= eius).

5. 17. 10. eum magnum advenisse hostium numerum.

Cp. Virg. Aen. 2. 171. nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstribus.

5. 21. 15. ut si cui deorum . . . ut eam invidiam.

(10) Use of the cases—

a. *genitive*—

i. genitives depending on adjectives or participles—

5. 11. 4. trepidi rerum suarum. Cp. Aen. 12. 589.

5. 31. 4. perseverantior caedendi.

ii. frequent use of partitive genitive after neuter adjectives and pronouns—

7. 27. 2. extrema periculorum. Cp. supra (8).

5. 37. 3. nihil extraordinarii imperii.

5. 38. 2. paulum . . . editi loci.

5. 53. 4. hoc necessitatis.

6. 40. 11. hoc portenti.

7. 17. 3. id poenae.

5. 33. 1. si quicquam humanorum certi est.

iii. for genitive of gerundive see above p. 24.

b. *dative*—

'predicative' dative—

5. 33. 8. argumento.

5. 47. 4. saluti.

5. 51. 8. documento.

For other uses of the *dative* see Index under *pretus*, *insignis*.

c. *ablative*—

Free uses of the ablative of manner are common, e.g.—

6. 32. 10. vestigiis.

for the ablative of the gerund and other verbal nouns see above, pp. 22, 23.

(11) *Adverbs*—

a. *adverbs or adverbial phrases used to qualify nouns*—

5. 41. 1. contra ius caedis.

5. 30. 5. cetera circa templa.

b. *adeo* is often used to introduce a *concluding* sentence,

summing up, or giving the cause or result of the preceding—

5. 6. 15. adeo . . . assuestis quieti audire.

6. 17. 5.

6. 25. 11. See Index, *sub voce*.

utique, 'in any case,' 'at least,' is a favourite word—

5. 24. 7. post captam utique Romam. Cp. 5. 51. 2, 5.

53. 3, 6. 20. 1.

c. adverbs in -to from participles are frequent—

5. 52. 2. auspicato inauguratoque.

6. 30. 4. inexplorato.

5. 11. 7. compecto.

5. 14. 4. auspicato.

5. 38. 1. nec auspicato nec litato.

d. ita of limiting conditions—

7. 31. 2. ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustios amicitia ac societas violetur.

5. 12. 4. ita prospere . . . ut nullo bello veniretur ad exitum spei.

6. 21. 9. ita placide ab senatu responsum est, ut minus credi de criminibus, quia nollent ea vera esse, appareret.

(12) **Conjunctions—**

sed, in a strong sense—

5. 26. 1. propter bella simulabant parari ducem; *sed* ('but the fact was') largitioni tribuniciae adversarius quaerebatur.

enimvero, in indignant speech—

5. 25. 6. enimvero illud se tacere suam conscientiam non pati.

postquam, with imperfect indicative, to describe an effect as lasting—

5. 39. 2. postquam . . . cernebatur.

5. 12. 6.

dum, and *donec*, in the sense of 'all the time that,' are used with imperfect indicative.

6. 13. 4.

7. 39. 1.

5. 25. 3.

quippe is frequent. Cp. 5. 3. 6, 5. 24. 10, 5. 51. 2. See Index.

(13) **Prepositions—**

Ab, of sequence passing into the sense of cause.

5. 28. 7. negligentius ab re bene gesta.

5. 44. 6. ab secundis rebus magis etiam solito incauti.

6. 3. 8. accensum ab desperatione hostium.

5. 5. 3. non a cupiditate solum ulciscendi.

For other prepositions see Index.

NOTE ON THE ROMAN ARMY AT THIS PERIOD¹.

THE period covered by these books is one of transition from the old arrangements of Servius Tullius to the organisation which we find existing at the time of Polybius. The data for our knowledge of it at this time are Livy 8. 8, where, on the occasion of the Latin War (340 B.C.), an account, not clear in all points, is given of the arrangement of the Roman army since the introduction of pay (406 B.C.), incidental notices in these books of Livy, supplemented by Polybius' account of the army nearly two hundred years later (Polyb. 6. 23, &c.).

Three changes mark this period.

(1) *The introduction of pay.*

(2) Certain changes in *armament* introduced by Camillus in the Gallic wars.

(3) *The substitution of the manipular organisation for the earlier phalanx*: perhaps also introduced by Camillus. This organisation was based on differences of age and skill, no longer on differences of census.

The **line of battle** consisted of three main divisions:—

Hastati, Principes, Triarii, arranged one behind the other *in quincuncem*, i. e. so that a manipule of the second division stood behind the gap between two maniples of the first.

The unit, the *maniple*, marked by its own *signum*, was divided into two *centuries* of sixty men; the command being taken by the *centurion of the century on the right*.

The *Hastati* consisted of the young men (*flos iuvenum*), the *Principes* of men in their prime (*robustior aetas*), and the *Triarii* of veterans.

Behind the *Triarii* came two divisions of light troops, the

¹ Marquardt, *Römische Staatsverwaltung*, ii. 334, &c.

Rorarii and *Accensi* (Livy 8. 8). Their place was afterwards taken by the *Velites*. The exact numbers of the different divisions at this time is uncertain. In the time of Polybius (circ. 146 B.C.) for a normal legion of 4200, they were—

Hastati, 10 maniples of 120 =	1200
Principes, " " " =	1200
Triarii, " " 60 =	600
Velites, =	1200

Besides this there were 300 *cavalry* to a *legion*, ten *turmae* of thirty each.

The *Hastati* first advanced to battle, leaving their standards (*signa*) behind them to mark their position. If they failed they withdrew behind the *Principes*, who in their turn advanced to the front. If they were beaten, both *Hastati* and *Principes* retired into the gaps between the maniples of *Triarii*, and the whole body then advanced in close order.

The term *antesignani* (Livy 7. 33. 9; 9. 39. 7. &c.) is applied to the troops who at any time have advanced beyond the *signa manipulorum*, i. e. at the beginning of a battle the *Hastati*, or later on the *Principes*, if they advanced in their turn.

The advantage of this manipular arrangement was its ease of movement and independence of difficulties of ground, Livy 9. 19. 8. 'Illa phalanx (the Macedonian) immobilis et unius generis, Romana acies distinctior, ex pluribus partibus constans, facilis partienti, quacunq[ue] opus esset, facilis iungenti.'

Armament.—The heavy troops wore a bronze helmet, a shield (*scutum*), greaves, and a leather corslet (*lorica*), sometimes covered with metal rings.

Their arms of offence were :—

(1) *The pike (hasta)*, originally, no doubt, the weapon of the *Hastati* in the old phalanx, now that of the *Triarii*: who knelt behind the two front divisions with the *hasta* sloped forwards over their heads, Livy 8. 8.

(2) *The javelin (pilum)* a weapon for hurling. It consisted of a long wooden shaft with an iron shaft of the same length fastened to it so as to reach half-way along the wood, the length

of the whole being $6\frac{3}{4}$ ft. This was now the arm of the Hastati and Principes, and later on was also used by the Triarii.

(3) *A short two-edged sword.*

The Velites wore a cap of leather or skin (*galea*), and a light shield (*parma*), and their weapons were the sword and light spears. The earlier Rorarii and Accensi seem only to have used darts and staves, which they discharged, and then fell back to the rear.

Officers.—Each legion had at its head six *Tribuni militum*, at first all nominated by the consuls. After 362 B.C. six out of the usual twenty-four were elected by the people (Livy 7. 5. 9). These *tribuni a populo*, whose number in 207 B.C. had risen to twenty-four, are distinguished from the *rufuli* (= a consule facti). The tribunes were not men who had risen from the ranks; they were generally young men of senatorial or equestrian family.

Each of the centuries of the legion had a Centurion. The centurions were annually appointed by the consul through the tribunes. They were arranged in grades according as they belonged to the Hastati, Principes, or Triarii, and to a higher or lower century in these divisions, from the lowest century of the Hastati up to the highest of the Triarii. The centurion of this latter was called *primi pili centurio*, Livy 7. 41. 5, and held a specially privileged position, even taking part in the council of war with the tribunes.

Troops of the Allies.—After the *aequum foedus* made by Sp. Cassius with the Latins in 493 B.C., till the end of the Latin war, the Latins as well as the Romans sent their contingents to the army of the league. But they were now beginning to be irregular in their supply of troops. (Cp. Livy 6. 6. 4, &c.) From Livy 8. 8. 15 it appears that their arms and organisation were the same as those of the Romans. Cp. Livy 6. 32. 7 'Latinae . . . legiones, longa societate militiam Romanam edoctae.'

LIVY, BOOKS V, VI, VII.

BOOK V.

THE CAPTURE OF VEII.—THE GAULS AT ROME.

- § 1. *The war between Rome and Veii draws to an end. At B.C. 403. Rome eight Military Tribunes are elected, all patrician. § 3. The people of Veii set up a king, and the rest of Etruria in consequence refuse to help them. § 8. The Romans prepare for attack from Etruria by making their lines face both ways.*

PACE ^{laetitia et gaudio} alibi par^{ta} Romani Veique in armis erant tanta 1 Ch. 1.
ira odioque, ut victis finem adesse appareret. Comitia
utriusque populi longe diversa ratione facta sunt. Ro-2
mani auxere tribunorum militum consulari potestate
numerus; octo, quot nunquam antea, creati, M'. Aemilius
Mamercinus iterum, L. Valerius Potitus tertium, App.
Claudius Crassus, M. Quinctilius Varus, L. Iulius Iulus,
M. Postumius, M. Furius Camillus, M. Postumius Albinus.
Veientes contra taedio ^{taetia} annuae ambitionis, quae interdum 3
discordiarum causa erat, regem creavere. Offendit ea
res populorum Etruriae animos, non maiore odio regni
quam ipsius regis. Gravis iam is antea genti fuerat 4
opibus superbiaque, quia sollemnia ludorum, quos inter-
mitti nefas est, violenter diremisset, quum ob iram repulsae, 5
quod ^{but} suffragio duodecim ^{but} populorum alius sacerdos ei
praelatus esset, artifices, quorum magna pars ipsius servi
erant, ex medio ludicro repente abduxit. Gens itaque 6

B.C. 403. ante omnes alias, eo magis dedita religionibus, quod ex-
 celleret arte colendi eas, auxilium Veientibus negandum,
 7 donec sub rege essent, decrevit; cuius decreti suppressa
 fama est Veii propter metum regis, qui, a quo tale quid
 dictum referretur, pro seditionis eum principe, non vani
 8 sermonis fauctore habebat. Romanis etsi quietae res ex
 Etruria nuntiabantur, tamen, quia omnibus conciliis eam
 9 rem agitari afferebatur, ita muniebant, ut ancipitia minime-
 ta essent: alia in urbem et contra oppidanorum
 eruptiones versa, aliis frons in Etruriam spectans auxiliis,
 si qua forte inde venirent, obstruebatur.

Ch. 2. § 1. *The blockade of Veii involves winter-quarters and perpetual service. § 3.* *The Tribunes of the plebs complain that the cause of the plebs is being insidiously weakened by the Military Tribunes, but they find their match in Appius Claudius, the old enemy of the Tribunate.*

1 Quum spes maior imperatoribus Romanis in obsidione
 quam in oppugnatione esset, hibernacula etiam, res
 nova militi Romano, aedificari coepta, consiliumque erat
 2 hiemando continuare bellum. Quod postquam tribunis
 plebis, iam diu nullam novandi res causam invenientibus,
 Romam est allatum, in contionem prosiliunt, sollicitant
 3 plebis animos, hoc illud esse dictitantes, quod aera mili-
 tibus sint constituta; nec se fefellisse, id donum inimi-
 4 corum veneno illitum fore. Venisse libertatem plebis;
 remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab re
 publica iuventutem iam ne hiemi quidem aut tempori
 5 anni cedere ac domos ac res invisere suas. Quam putarent
 continuatae militiae causam esse? Nullam profecto aliam
 inventuros, quam ne quid per frequentiam iuvenum eorum,
 in quibus vires omnes plebis essent, agi de commodis
 6 eorum posset. Vexari praeterea et subigi multo acrius

quam Veientes; quippe illos hiemem sub tectis suis agere, **B.C. 403**,
 egregiis mūris situque naturali urbem tutantes, militem 7
 Romanum in opere ac labore, nivibus pruīnisque obrutum, *oppressed*
 sub pellibus durare, ne hiemis quidem spatio, quae omnium
 bellorum terrā marique sit quies, arma deponentem. Hoc *object*
 neque reges neque ante tribuniciam potestatem *had been created* creatam
 superbos illos consules neque triste dictatoris imperium
 neque importunos decemviros inuinxisse servitutis, ut
 perennem militiam facerent. Quod tribuni militum in
 plebe Romana regnum exercerent? Quidnam illi consules 9
 dictatoresve facturi essent, qui proconsularem imaginem
 tam saevam ac trucem fecerint? Sed id accidere haud
 immerito. Non fuisse ne in octo quidem tribunis militum
 locum *as place for* ulli plebeio. Antea trina loca cum *consent in authority* contentione 10
 summa patricos explere solitos; nunc iam octo *hard fought* iugēs ad
 imperia obtinenda ire, et ne in turba quidem haerere
 plebeium quemquam, qui, si nihil aliud, admoneat collegas, 11
 liberos et cives eorum, non *slaves* servos militare, quos hieme
 saltem in domos ac tecta reduci oporteat et aliquo tempore 12
 anni parentes liberosque ac coniuges invisere et usurpare
 libertatem et creare magistratus. Haec taliaque vocife- 13
 rantes, adversarium haud imparem *obtained* nacti sunt App.
 Claudium, relictum a collegis ad tribunicias seditiones
 comprimendas, virum imbutum iam ab iuventa certa-
 minibus plebeiis, quem auctorem aliquot annis ante fuisse 14
 memoratum est per collegarum intercessionem tribuniciae
 potestatis dissolvendae *broken*

Appius declares that the Tribunes of the Plebs are selfishly bent on **Ch. 3.**
disturbing the harmony between Plebs and Patricians, on which
the greatness of Rome depends.

Is tum iam non promptus ingenio tantum, sed usu 1
 etiam exercitatus, talem orationem habuit: 'Si unquam 2

B.C. 403. dubitatum est, Quirites, utrum tribuni plebis vestra an sua
 causa seditionum semper auctores fuerint, id ego hōc anno
 3 desisse dubitari certum habeo; et quū^{ad} lāetor^{ad}, tandem
 longi erroris vobis finem factum esse, tum, quod secundis
 potissimum vestris rebus hic error est sublatus, et vobis et
 4 propter vos rei publicae gratulor. An est quisquam, qui
 dubitet, nullis iniuriis^{by us} nostris, si quae forte aliquando fue-
 runt, unquam aequae quam munere patrum in plebem,
 quum^{per} aera^{per} militantibus constituta sunt, tribunos plebis
 5 offensos ac concitatos esse? Quid illos aliud aut tum
 timuisse creditis aut hodie turbare velle nisi concordiam
 ordinum, quam^{per} dissolvendae maxime tribuniciae potestatis
 6 rentur esse? Sic hercule, tanquam^{per} artifices improbi, opus
 quaerunt, [qui] et semper aegri aliquid esse in re publica
 volunt, ut sit, ad cuius curationem a vobis adhibeantur.
 7 Utrum enim defenditis an impugnat^{per}is plebem? Utrum
 militantium adversarii estis an causam agitis? Nisi forte
 hoc dicitis: "Quicquid patres faciunt, displicet, sive illud
 8 pro plebe sive contra plebem est," et, quemadmodum
 cum servis suis vetant domini quicquam rei alienis
 hominibus esse, pariterque in iis beneficio ac maleficio
 abstineri aequum censent, sic vos interdicitis patribus
 9 obediens sit. Quanto tandem, si quicquam in vobis, non
 dico civilis, sed humani^{per} animi^{per} esset, favere vos magis et,
 quantum in vobis esset, indulgere potius comitati patrum
 10 atque obsequio plebis oportuit? Quae si perpetua con-
 cordia sit, quis non spondere ausit, maximum hoc imperium
 inter finitimos brevis futurum esse?

tempore

between
plebs
patres
nobis

'It is no hardship to give a year's work for a year's pay; and Rome cannot afford to drop a war once undertaken, and that against a rebellious and dangerous enemy.'

Atque ego, ^{with} ^{decision} quam hoc consilium collegarum meorum, ¹ Ch. 4. quo abducere infecta re a Veis exercitum noluerunt, non

utile solum, sed etiam necessarium fuerit, postea disseram ^{explain} nunc de ipsa condicione dicere militantium libet; quam ² orationem non apud vos solum, sed etiam in castris si habeatur, ipso exercitu ^{outcry for} disceptante, atquam arbitror videri posse. In qua, si mihi ipsi nihil, quod dicerem, in mentem venire posset, adversariorum certe orationibus contentus essem. Negabant nuper, danda esse aera militibus, quia ³

nunquam data essent. Quonam modo igitur nunc indigent ^{they are used to} nari possunt, quibus aliquid novi adieci ^{in proportion} commodi sit, eis laborem etiam novum pro portione ^{engage} ⁴ Nusquam

nec opera sine emolumento nec emolumentum ferme sine impensa opera est. Labor voluptasque, ^{very different in} dissimilima natura, societate quadam inter se naturali sunt iuncta.

Molestae antea ferebat miles, se suo sumptu operam rei ⁵ publicae praebere; gaudebat idem, partem anni se agrum suum colere, ^{earn} quare, unde domi militiaeque se ac suos ^{support} tueri posset; gaudet nunc, ^{helps to them} fructui sibi rem publicam esse, ⁶

et laetus stipendium accipit; aequo igitur animo patiatur, se ab domo ac re familiari, cui gravis impensa non est, paulo diutius abesse. An, si ad ^{properly} ⁷ calculos eum res publica

vocet, non merito dicat: "Annuam aera habes, annuam operam ^{give} ede; an tu aequum censes, ^{account} militia ^{6 months} semestri solidum te stipendium accipere?" ⁸ Invitus in hac parte

orationis, Quirites, ^{labor on} moror, sic enim agere debent, qui ^{act} mercenario milite utuntur; nos tanquam cum civibus agere volumus, agique tanquam cum patria, nobiscum aequum ^{patriae} censemus. Aut non suscipi bellum oportuit, aut geri pro ⁹

B.C. 403. dignitate populi Romani et perfici quam primum oportet.

10 Perficietur autem, si urgemus obsessos, si non ante
abscedimus, quam spei nostrae finem captis Veiis im-
posuerimus. Si hercules nulla alia causa, ipsa indignitas

11 perseverantiam imponere debuit. Decem quondam annos
urbs oppugnata est ob unam mulierem ab universa Graecia,
quam procul ab domo? quot terras, quot maria distans?

12 nos intra vicesimum lapidem, in conspectu prope urbis
nostrae, annuam oppugnationem perferre piget. Scilicet
quia levis causa belli est nec satis quicquam iusti doloris

13 est, quod nos ad perseverandum stimulet. Septies, ^{re} ^{septa}
bellarunt; in pace nunquam fida fuerunt; agros nostros
millies depopulati sunt; Fidenates deficere a nobis coege-

14 runt; colonos nostros ibi interfecerunt; auctores fuere
contra ius caedis impiae legatorum nostrorum; Etruriam
omnem adversus nos concitare voluerunt, hodieque id
moliuntur; res repetentes legatos nostros haud procul afixit
quin violarent. ^{they were even on the point of harrying your camp}
^{who were asking redress}

Ch. 5. 'To withdraw now would involve, (1) War in our own territory,
(2) Waste of our siege-works, (3) Risk of an Etruscan war.'

1 'Cum his ^{gentibus} ^{got the} ^{quiescent} molliter et per dilationes bellum geri oportet?

Si nos tam iustum odium nihil movet, ne illa quidem, oro

2 vos, movent? Operibus ingentibus saepe urbs est, quibus
intra muros coercetur hostis; agrum non coluit, et culta

3 evastata sunt bello; si reducimus exercitum, quis est, qui
dubitet, illos non a cupiditate solum ulciscendi, sed etiam

necessitate imposita ex alieno praedandi, quum sua amiserint,
agrum nostrum invasuros? Non differimus igitur bellum isto consilio,
sed intra fines nostros accipimus.

4 Quid? illud, quod proprie ad milites pertinet, quibus boni
tribuni plebis tum stipendium extorquere voluerunt, nunc

Heber
d'iron

Reiter

septa

hostilitas agri

atque

devastata

in factis

admittant

spoliare
erog

^{to protest} consultum repente volūnt, quale est? Vallum fossamque, **B.C. 403.**
 ingentis utramque rem operis, per tantum spatii duxerunt; 5
 castella primo pauca, postea, exercitu aucto, creberrima
 fecerunt; munitiones non in urbem modo, sed in Etruriam
 etiam spectantes, si qua inde auxilia veniant, opposuere;
 quid turres, quid vineas testudinesque et alium oppug- 6
 nandarum urbium apparatus loquar? Quum tantum
 laboris exhaustum sit et ad finem iam operis tandem
 perventum, relinquendane haec censetis, ^{we end out} ut ad aestatem
 rursus novus de integro his instituendis ^{exsudet} labor?
 Quanto est minus opera tueri facta et instare ac per- 7
 severare ^{defunctis} cura *brevis*? brevis enim profecto res
 est, si uno ^{tenore} peragitur nec ipsi per intermissiones ^{interruptis}
 has intervallaque lentiores spem nostram facimus.
 Loquor de opere et de temporis ^{latura}; quid? periculi, 8
 quod differendo bello. adimus, num oblivisci nos haec
 tam ^{crebra} Etruriae concilia de mittendis Veios auxiliis ^{existantes}
 patiuntur? Ut nunc res se habet, irati sunt, oderunt, ne- 9
 gant missuros; quantum in illis est, ^{capere} Veios licet, ^{nobis}
 Quis est, qui ^{spondeat}, eundem, si differtur bellum, animum
 postea fore; quum, si laxamentum dederis, maior fre- 10
 quentiorque legatio itura sit, quum id, quod nunc offendit
 Etruscos, rex creatus Veis, ^{mutari} spatio interposito possit
 vel consensu civitatis, ut eo reconcilient Etruriae animos,
 vel ipsius voluntate regis, qui ^{obstare} regnum suum ^{saluti}
 civium nolit? Videte, quot res, quam inutiles sequantur 11
 illam viam consilii, ^{factura} operum tanto labore factorum,
 vastatio imminens finium nostrorum, Etruscum bellum pro
 Veiente concitatum. Haec sunt, tribuni, consilia vestra, non 12
 hercule dissimilia ac si quis aegro, qui curari se fortiter passus
 extemplo convalescere possit, cibi gratia praesentis aut po-
 tionis longinquum et forsitan insanabilem morbum efficiat. ^{incurabile}

B.C. 403. 'Endurance is essential to military discipline: and it is scandalous that while individual disobedience is punished, public incitement to mutiny should go free. That is a sorry freedom which destroys respect for law, tradition, and discipline.'

- into me deus
fideius puer!*
- Ch. 6. 1** 'Si, ^{tyrannus!} mediusfidius, ad hoc bellum nihil pertineret, ad disciplinam certe militiae plurimum intererat, insuescere militem nostrum non solum parata victoria frui, sed, si
- retreat* **2** etiam res lentior sit, pati taedium et quamvis serae spei exitum exspectare et, si non sit aestate perfectum bellum, hiemem opperiri nec, ^{permanet!} sicut aestivas aves, statim autumn
- 3** tecta ac recessum ^{retreat} circumspicere. Obsecro vos: venandi studium ac voluptas, homines per nives ac pruinas in montes silvasque rapit; belli necessitatibus eam patientiam non adhibebimus, quam vel lusus ac voluptas elicere
- 4** solet? Adeone effeminata corpora militum nostrorum esse putamus, adeo molles animos, ut hiemem unam durare in castris, abesse ab domo non possint? ut tanquam navale bellum tempestatibus captandis et observando tempore anni gerant, non aestus, non frigora pati possint?
- 5** Erubescant profecto, si quis eis haec obiiciat, contentantque, et animis et corporibus suis virilem patientiam inesse, et se iuxta hieme atque aestate bella gerere posse, nec se patrocinium mollitiae inertiaeque mandasse tribunis, et meminisse, hanc ipsam potestatem non in umbra
- 6** nec in tectis maiores suos creasse. Haec virtute militum vestrorum, haec Romano nomine sunt digna, non Veios tantum nec hoc bellum intueri, quod instat, sed famam et ad alia bella et ad ceteros populos in posterum quaerere.
- du...* **7** An mediocre ^{du...} discrimen opinionis secuturum ex hac re putatis, utrum tandem finitimi populum Romanum eum esse putent, cuius si qua urbs primum illum brevissimi

temporis sustinuerit impetum, nihil deinde timeat, an hic **B.C. 403.**
 sit terror nominis nostri, ut exercitum Romanum non 8
 taedium longinquae oppugnationis, non vis hiemis ab
 urbe circumsessa semel amovere possit, nec finem ullum
 alium belli quam victoriam noverit, nec impetu ^{aud. h. attrax} potius
 bella quam ^{per. h. attrax} perseverantia gerat? Quae in omni quidem 9
 genere militiae, maxime tamen in obsidendis urbibus
 necessaria est, quarum plerasque munitionibus ac naturali
 situ inexpugnabiles, fame ^{26. h. attrax} sitque tempus ipsum vincit
 atque expugnat, sicut Veios expugnabit, nisi auxilio 10
 hostibus tribuni plebis fuerint, et Romae invenerint prae-
 sidia Veientes, quae nequicquam in Etruria quaerunt.
 An est quicquam, quod Veientibus optatum aequae con- 11
 tingere possit, quam ut seditionibus primum urbs Romana,
 deinde velut ex contagione castra impleantur? At hercule 12
 apud hostes tanta ^{modestia} modestia est, ut non obsidionis taedio, ^{aud. h. attrax}
 non denique ^{aud. h. attrax} regni quicquam apud eos ^{aud. h. attrax} novatum sit, non
 negata auxilia ab Etruscis irritaverint animos; morietur 13
 enim extemplo, quicumque erit seditionis auctor, nec
 cuiquam dicere ea licebit, quae apud vos impune dicuntur.
 Fustuarium meretur, qui signa relinquit aut praesidio 14
 decedit; auctores signa relinquendi et deserendi castra
 non uni aut alteri militi, sed universis exercitibus palam
 in contione audiuntur: adeo, quicquid tribunus plebi 15
 loquitur, etsi prodendae patriae dissolvendaeque rei pub-
 licae est, assuestis quieti audire et dulcedine potestatis eius
 capti quaelibet sub ea scelera latere ^{aud. h. attrax} sinitis. Reliquum est, 16
 ut, quae hic vociferantur, eadem in castris et apud milites
 agant et exercitus corrumpant ducibusque parere non
 patiantur, quoniam ea demum Romae libertas est, non 17
 senatum, non magistratus, non leges, non morem maiorum,
 non instituta patrum, non disciplinam vereri militiae.

B.C. 403. § 1. *The Roman siege-works being burnt by the Veientes, special efforts are made at Rome.* § 5. *Rich men volunteer for service in the cavalry (equites equis suis) and the plebs for service on foot, and good feeling is restored. The siege-works at Veii are rebuilt.*

Ch. 7. 1 Par iam etiam in contionibus erat Appius tribunis plebis, quum subito, unde minime quis crederet, accepta calamitas apud Veios et superiorem Appium in causa, et concordiam ordinum maiorem ardoremque ad obsidendos
2 pertinacius Veios fecit. Nam quum agger promotus ad urbem vineaeque tantum non iam iniunctae moenibus essent, dum opera interdiu fiunt intentius quam nocte
3 custodiuntur, patefacta repente porta, ingens multitudo, facibus maxime armata, ignes coniecit, horaeque momento simul aggerem ac vineas, tam longi temporis opus, incendium hausit; multique ibi mortales, nequicquam opem
4 ferentes, ferro ignique absumpti sunt. Quod ubi Romam est nuntiatum, maestitiam omnibus, senatui curam metumque iniecit, ne tum vero sustineri nec in urbe seditio nec in castris posset, et tribuni plebis velut ab se victae rei
5 publicae insultarent, quum repente, quibus census equester erat, equi publici non erant assignati, concilio prius inter sese habito, senatum adeunt, factaque dicendi potestate,
6 equis se suis stipendia facturos promittunt. Quibus quum amplissimis verbis gratiae ab senatu actae essent, famaue ea forum atque urbem pervasisset, subito ad curiam cursus fit plebis; pedestris ordinis [se] aiunt nunc esse operam [que] rei publicae extra ordinem polliceri, seu Veios seu quo alio ducere velint; si Veios ducti sint, negant se inde prius quam capta urbe hostium redituros
8 esse. Tum vero iam superfundenti se laetitiae vix temperatum est; non enim, sicut equites, dato magistratibus
9 negotio laudari iussi, neque aut in curiam vocati, quibus

responsum daretur, aut limine curiae continebatur senatus ; **B.C. 403.** sed pro se quisque ex superiore loco ad multitudinem in comitio stantem voce manibusque significare publicam laetitiam, beatam urbem Romanam et invictam et aeternam 10 illa concordia dicere, laudare equites, laudare plebem, diem ipsum laudibus ferre, victam esse fateri comitatem benignitatemque senatus. Certatim patribus plebique 11 manare gaudio lacrimae, donec, revocatis in curiam patribus, senatus consultum factum est, ut tribuni militares, 12 contione advocata, peditibus equitibusque gratias agerent, memorem pietatis eorum erga patriam dicerent senatum fore ; placere autem, omnibus his voluntariam extra ordinem professis militiam aera procedere ; et equiti certus numerus aeris est assignatus. Tum primum equis suis 13 merere equites coeperunt. Voluntarius ductus exercitus Veios non amissa modo restituit opera, sed nova etiam instituit. Ab urbe commeatus intentiore quam antea subvehi cura, ne quid tam bene merito exercitui ad usum deesset.

§ 1. *A garrison at Anxur is surprised.* § 4. *The Veientes are reinforced by troops from Capena and Falerii, and the Roman army, attacked on both sides, suffers heavy loss through the jealousy of the tribunes, L. Verginius and M'. Sergius.* **B.C. 402.**

Insequens annus tribunos militum consulari potestate 1 **Ch. 8.** habuit C. Servilium Aham tertium, Q. Servilium, L. Verginium, Q. Sulpicium, A. Manlium iterum, M'. Sergium iterum. His tribunis, dum cura omnium in Veiens 2 bellum intenta est, neglectum Anxuri praesidium vacationibus militum et Volscos mercatores vulgo receptando, *trach. 2. 2. 2.* proditis, repente portarum custodibus oppressum est. Minus militum periit, quia praeter aegros, *fixarum* in 3 modum omnes per agros vicinasque urbes negotiabantur.

B.C. 402. Nec Veïis melius gesta res, quod tum caput omnium
 4 curarum publicarum erat; nam et duces Romani plus
 inter se irarum quam adversus hostes animi habuerunt,
 et auctum est bellum adventu repentino Capenatium
 atque Faliscorum. Hi duo Etruriae populi, quia proximi
 6 regione erant, devictis Veïis bello quoque Romano se
 proximos fore credentes, Falisci propriā etiam causā
 infesti, quod Fidenati bello se iam antea immiscuerant,
 per legatos ultro citroque missos iure iurando inter se
 obligati, cum exercitibus necopinato ad Veios ^{approached} accessere.
 7 Forte ea regione, qua M'. Sergius tribunus militum
 praeerat, castra adorti sunt, ingentemque terrorem intulere,
 quia Etruriam omnem excitam sedibus magnā mole ^{group}
 8 adesse Romani crediderant. Eadem opinio Veientes in
 urbe concitavit. Ita ^{profecti} ancipiti proelio castra Romana
 oppugnabantur; concursantesque quum huc atque illuc
 signa transferrent, nec Veientem satis cōhibere intra
 munitiones nec suis munimentis arcere vim ac tueri se
 9 ab exteriori poterant hoste. Una spes erat, si ex
 maioribus castris subveniretur, ut diversae legiones aliae
 adversus Capenatem ac Faliscum, aliae contra eruptionem
 oppidanorum pugnarent; sed castris praeerat Verginius,
 10 privatim Sergio ^{hostis} invisus infestusque. Is, quum pleraque
 castella oppugnata, superatas munitiones, utrinque invehi
 hostem nuntiaretur, in armis milites tenuit, si opus foret
 11 auxilio, ^{collegam} dictitans ad se missurum. Huius arro-
 gantiam ^{obstinacy} pertinacia alterius aequabat, qui, ne quam opem
 ab inimico videretur petisse, vinci ab hoste quam vincere
 12 per civem maluit. Diu in medio caesi milites; postremo
 desertis munitionibus, perpauci in maiora castra, pars
 maxima atque ipse Sergius Romam ^{refuge} pertenderunt. Ubi
 quum omnem culpam in collegam inclinaret, acciri Ver-

^{g. virginus}
 ginium ex castris, interea praeesse legatos placuit. Acta B.C. 402.
 deinde in senatu res est certatumque inter collegas 13
 maledictis. Pauci rei publicae, huic atque illi, ut quosque
 studium privatim aut gratia occupaverant, adsunt.

It is proposed that new Military Tribunes be elected for 1st October *taken out of the theatre*
instead of 13th December: resistance from the tribunes in office
is overborne by C. Servilius Ahala threatening to appoint a
dictator. Ch. 9.

where + 2 patres
 Primores patrum, sive culpa sive infelicitate imperato-
 rum tam ignominiosa clades accepta esset, censuere, non
 exspectandum iustum tempus comitorum, sed extemplo
 novos tribunos militum creandos esse, qui calendis Octo-
 bribus magistratum occiperent. In quam sententiam 2
 quum pedibus tretur, ceteri tribuni militum nihil contra-
 dicere; at enimvero Sergius Verginiusque, propter quos 3
 paenitere magistratum eius anni senatum apparebat,
 primo deprecari ignominiam, deinde intercedere senatus
 consulto, negare, se ante idus Decembres, sollemnem
 ineundis magistratibus diem, honore abituros esse. Inter 4
 haec tribuni plebis, quum in concordia hominum secundis-
 que rebus civitatis iniviti silentium tenuissent, feroces re-
 pente minari tribunis militum, nisi in auctoritate senatus
 essent, se in vincla eos duci iussuros esse. Tum C. Ser-
 vilius Ahala tribunus militum: 'Quod ad vos attinet, tri-
 buni plebis, minasque vestras, ne ego libenter experiret,
 quam non plus in iis ^{legis} quam in vobis animi esset; sed 6
 nefas est tendere adversus auctoritatem senatus. Proinde
 et vos desinite inter nostra certamina locum iniuriae quae-
 rere, et collegae aut facient, quod censet senatus, aut, si
 pertinacius tendent, dictatorem extemplo dicam, qui eos
 abire magistratu cogat.' Quum omnium assensu compro- 7
 bata oratio esset, gauderentque patres sine tribuniciae

that causes flight
B.C. 402. potestatis terriculis inventam esse aliam vim maiorem ad
 8 coercendos magistratus, victi consensu omnium, comitia
 tribunorum militum habuere, qui calendis Octobribus
 magistratum ^{accepit} occiperent, seque ante eam diem magistratu
 abdicavere.

B.C. 401. *The war against Veii, Capena, Falerii, and the Volscians makes the burden of service and taxation heavy: the complaints are aggravated by suspicion of patrician influence in the cooptation of Tribunes of the plebs.*

Ch. 10. 1 L. Valerio Potito quantum, M. Furio Camillo iterum,
 M'. Aemilio Mamercino tertium, Cn: Cornelio Cosso iterum,
^{contribute} **2** ~~C.~~ Fabio Ambusto, L. Iulio Iulo tribunis militum consulari
 2 potestate multa domi militiaeque gesta; nam et bellum
 multiplex fuit eodem tempore, ad Veios et ad Capenam et
 3 ad Falerios et in Volscis, ut Anxur ab hostibus ^{recovered} recupe-
 raretur, et Romae simul dilectu, simul tributo conferendo
 laboratum est, et de tribunis plebi cooptandis contentio
 fuit, et haud parvum motum duo iudicia, eorum, qui paulo
 4 ante consulari potestate fuerant, excivere. Omnium pri-
 mum tribunis militum fuit, dilectum haberi; nec iuniores
 modo conscripti, sed seniores etiam coacti nomina dare,
 5 ut urbis custodiam agerent. Quantum autem augebatur
 militum numerus, tanto maiore pecunia in stipendium
 opus erat, eaque tributo conficiebatur, invitis conferentibus,
 qui domi remanebant, quia tuentibus urbem opera quoque
 militari laborandum serviendumque rei publicae erat.
 6 Haec, per se gravia, indigniora ut viderentur, tribuni
 plebis seditiosis contionibus faciebant, ideo aera militibus
 constituta esse arguendo, ut plebis partem militia, partem
 7 tributo conficerent. Unum bellum annum iam tertium
 trahi et consulto male geri, ut diutius gerant. In quattuor
 deinde bella uno dilectu exercitus scriptos, et pueros quo-

que ac senes extractos. Iam non aetatis nec hiemis **B.C. 401.**
 discrimen esse, ne ulla quies unquam miserae plebi sit; 8
 quae nunc etiam ^{tax}vectigalis ad ultimum facta sit, ut, quum 9
 confecta labore, vulneribus, postremo aetate corpora rettulerint incultaque omnia diutino dominorum desiderio domi
 invenerint, tributum ex ^{dividing} affecta re familiari pendant aera-
 que ^{land, etc.}militaria, velut tenore accepta, multiplicia rei publicae
 reddant. Inter dilectum tributumque et occupatos animos 10
 maiorum rerum curis, comitiis tribunorum plebis numerus
 expleri nequit. Pugnatum inde, in loca vacua ut patricii
 cooptarentur. Postquam obtineri non poterat, tamen 11
^{motus}labe factandae legis [tribuniciae] causa effectum est, ut
 cooptarentur tribuni plebis C. Lacerius et M. Acutius,
 haud dubie patriciorum opibus ^{influence}

§ 1. *Cn. Trebonius declares that the lex Trebonia has been violated, Ch. 11.*
and rouses indignation against patricians and Tribunes of the
plebs: § 4. whereupon three of the latter divert the attack upon
Sergius and Verginius, who are brought to trial for their
misconduct before Veii.

Fors ita tulit, ut eo anno tribunus plebis Cn. Trebonius 1
 esset, qui nomini ac familiae debitum praestare videretur
 Treboniae legis patrociniū. Is, quod petissent patres 2
 quondam primo incepto repulsi, tandem [tribunos mili-
 tum] ^{expulsi}expugnasse vociferans, legem Treboniam sublatam
 et cooptatos tribunos plebis non suffragiis populi, sed im-
 perio patriciorum; ^{involvi}eo revolve rem, ut aut patricij aut
 patriciorum ^{associatae}associae habendi tribuni plebis sint; eripi sa- 3
 cratas leges, extorqueti tribuniciam potestatem; id fraude
 patriciorum, scelere ac proditione collegarum factum
 arguere. Quum arderent invidia non patres modo, sed 4
 etiam tribuni plebis, cooptati pariter et qui cooptaverant,
 tum ex collegio tres, P. Curatius, M. Metilius, M. Minucius,

become surety for

*roll back
follower*

B.C. 401. in Faliscis et a Cn. Cornelio in Capenate agro hostes nulli extra moenia inventi; praedae actae incendiisque villarum ac frugum vastati fines; oppida *nec* oppugnata 6 nec obsessa sunt. At in Volscis depopulato agro Anxur nequicquam oppugnatum, loco alto situm, et postquam vis ^{irrita} erat, vallo fossaeque obsideri coeptum; Valerio 7 Potito Volsci provincia evenerat. Hoc statu militarium rerum, seditio intestina maiore mole coorta, quam bella tractabantur; et quum tributum conferri per tribunos non posset, nec stipendium imperatoribus mitteretur, aeraque militaria ^{flagitare} miles, haud procul erat, quin castra 8 quoque urbanae seditionis contagione turbarentur. Inter has iras plebis in patres, quum tribuni plebi nunc illud tempus esse dicerent stabiliendae libertatis et ab Sergiis Verginiisque ad plebeios viros fortes ac 9 strenuos transferendi summi honoris, non tamen ultra processum est, quam ut unus ex plebe, usurpandi

B.C. 400. iuris causa, P. Licinius Calvus tribunus militum consulari 10 potestate crearetur; ceteri patricii creati, P. Manlius, L. Titinius, P. Maelius, L. Furius Medullinus, L. Publilius 11 Volscus. Ipsa plebes mirabatur, se tantam rem obtinuisse, non is modo, qui creatus erat, vir nullis ante honoribus 12 usus, vetus tantum senator et aetate iam gravis; nec satis ^{unde uteretur} constat, cur primus ac potissimus ad novum delibandum honorem sit habitus. Alii Cn. Cornelii fratris, qui tribunus militum priore anno fuerat triplexque stipendium equitibus dederat, gratia extractum ad tantum honorem credunt, alii orationem ipsum tempestivam de concordia ordinum, 13 patribus plebique gratam, habuisse. Hac victoria comitiorum exsultantes tribuni plebis, quod maxime rem publicam impediabat, de tributo remiserunt. Collatum obedienter missumque ad exercitum est.

§ 1. *Anxur is recovered. Five plebeian Military Tribunes are elected. B.C. 400.*

§ 4. *The Romans are driven by plague, following on a hard winter, to consult the Sibylline books, and celebrate a lectisternium.* § 9. *A combined attack of the Etruscan armies at Veii is defeated.*

Anxur in Volscis brevi receptum est, neglectis die festo **1 Ch. 13.**

custodiis urbis. Insignis annus hieme gelida ac nivosa

fuit, adeo ut viae clausae, Tiberis innavigabilis fuerit.

^{grain prices} Annona ex ante convecta copia nihil mutavit. Et quia P. **2**

Licinius, ut ceperat haud tumultuose magistratum maiore

gaudio plebis quam indignatione patrum, ita etiam gessit,

dulcedo invasit proximis comitiis, tribunorum militum ple-

beios creandi. Unus M. Veturius ex patriciis candidatis **3**

locum tenuit; plebeios alios tribunos militum consulari

potestate omnes fere centuriae ^{ele. p. i.} dixere, M. Pomponium, Cn.

Duillium, Voleronem Publilium, Cn. Genucium, L. Atilium. **B.C. 399.**

Tristem hiemem sive ex intemperie caeli, raptim ^{harsh} mutata **4**

in contrarium facta, sive alia qua de causa gravis pestilens-

que omnibus animalibus aestas excepit; cuius insanabili **5** *follow*

perniciē, quando nec causa nec finis inveniebatur, libri

Sibyllini ex senatus consulto aditi sunt. Duumviri sacris **6**

faciundis, lectisternio tunc primum in urbe Romana facto,

per dies octo Apollinem Latonamque, Dianam et Herculem,

Mercurium atque Neptunum tribus, quam amplissime tum

apparari poterat, stratis lectis placavere. Privatim quoque **7**

id sacrum celebratum est. Tota urbe, patentibus ianuis

^{open - unguarded} promiscuoque usu rerum omnium in propatulo posito,

notos ignotosque passim advenas in hospitium ductos

ferunt, et cum inimicis quoque benigne ac comiter

sermone habitos; iurgiis ac litibus temperatum; victis

quoque ^{taken} dempta in eos dies vincula; religioni deinde fuisse, **8**

quibus eam opem dii tulissent, vinciri. Interim ad Veios **9**

B.C. 399. terror multiplex fuit, tribus, in unum bellis collatis. Namque eodem, quo antea, modo circa munimenta, quum repente Capenates Faliscique subsidio venissent, adversus tres 10 exercitus incipit proelio pugnatum est. Ante omnia adiuvit memoria damnationis Sergii ac Verginii. Itaque e maioribus castris, unde antea cessatum fuerat, brevi spatio circumductae copiae Capenates in vallum Romanum 11 versos ab tergo aggrediuntur; inde pugna coepta et Faliscis intulit terrorem, trepidantesque eruptio ex castris opportune facta avertit. Repulsos deinde insecuti victores 12 ingentem ediderunt caedem; nec ita multo post iam palantes veluti † forte oblati populatores Capenatis agri 13 reliquias pugnae absumpsere. Et Veientium refugientes in urbem multi ante portas caesi, dum prae metu, ne simul Romanus irrumperet, obiectis foribus extremos suorum excludere.

Ch. 14. § 1. *The patricians attribute the plague to the anger of the gods, and induce the people to elect six patricians, eminent men, to the Military Tribune. § 6. The war is carried on by raids.*

- 1 Haec eo anno acta; et iam comitia tribunorum militum aderant, quorum prope maior patribus quam belli cura erat, quippe non communicatum modo cum plebe, sed
- 2 prope amissum cernentibus summum imperium. Itaque clarissimis viris ex composito praeparatis ad petendum, quos praeteriundi verecundiam crederent fore, nihilo minus ipsi, perinde ac si omnes candidati essent, cuncta experientes, non homines modo, sed deos etiam exciebant,
- 3 in religionem vertentes comitia biennio habita: priore anno intolerandam hiemem prodigiisque divinis similem
- 4 coortam, proximo non prodigia, sed iam eventus: pestilentiam agris urbiue illatam haud dubia irā deum, quos

pestis eius arcendae causa placandos esse in libris fatalibus **B.C. 399.**
 inventum sit; comitiis, auspicato quae ^{trick place} fierent, indignum
 dis visum honores vulgari ^{discrimina} discriminaque gentium con-
 fundi. Praeterquam ^{maiestate} maiestate petentium, religione etiam 5
 attoniti homines, patricos omnes, partem magnam hono-
 ratissimum quemque, tribunos militum consulari potestate
 creavere, L. Valerium Potitum quintum, M. Valerium
 Maximum, M. Furium Camillum iterum, L. Furium
 Medullinum tertium, Q. Servilium Fidenatem iterum, Q. **B.C. 398.**
 Sulpicium Camerinum iterum. His tribunis ad Veios 6
 nihil admodum memorabile actum est; tota vis in popu-
 lationibus fuit. Duo summi imperatores, Potitus a Faleriis, 7
 Camillus a Capena praedas ingentes egere, nulla incolumi
 relictis re, cui ferro aut igni noceri posset.

§ 1. Among other prodigies, the Alban lake rises unusually high: **Ch. 15.**
 and the Romans send to Delphi for explanation. § 4. Mean-
 while a Veientine soothsayer prophesies that Veii cannot be
 taken till the Alban lake is drained.

Prodigia interim multa nuntiari, quorum pleraque, et 1
 quia singuli auctores erant, parum credita spretaue, et
 quia, hostibus Etruscis, per quos ea procurarent, haru- ^{take care of}
 spices non erant; in unum omnium curae versae sunt, 2
 quod lacus in Albano nemore sine ullis caelestibus aquis
 causave qua alia, quae rem miraculo eximeret, in altitu-
 dinem insolitam crevit. Quidnam eo di portenderent 3
 prodigio, missi sciscitatum oratores ad Delphicum oracu-
 lum. Sed propior interpretis fatis oblati senior quidam 4
 Veiens, qui inter cavillantes in stationibus ac custodiis
 milites Romanos Etruscosque, vaticinantis in modum
 cecinit, priusquam ex lacu Albano aqua emissa foret,
 nunquam potiturum Veii Romanum. Quod primo velut 5
 temere iactum sperni, agitari deinde sermonibus coeptum

B.C. 398. est, donec unus ex statione Romana percontatus proximum oppidanorum, iam per longinquitatem belli commercio sermonum facto, quisnam is esset, qui per ambages de lacu Albano faceret, postquam audivit, haruspice[m] esse, vir haud intacti religione animi, causatus de privati potenti procuratione, si operae illi esset, consulere velle, ad colloquium vatem elicit. Quumque progressi ambo a suis longius essent inermes sine ullo metu, praevalens iuvenis Romanus senem infirmum in conspectu omnium raptum, nequicquam tumultuantibus Etruscis, ad suos transtulit. Qui quum perductus ad imperatorem, inde Romam ad senatum missus esset, sciscitantibus, quidnam id esset, quod de lacu Albano docuisset, respondit, profecto iratos deos Veienti populo illo fuisse die, quo sibi eam mentem obiecissent, ut excidium patriae fatale prodere[re]t. Itaque, quae tum cecinerit divino spiritu instinctus, ea se nec, ut indicta sint, revocare posse, et faciendo forsitan, quae di immortales vulgari velint, haud minus quam celanda effando nefas contrahi. Sic igitur libris fatalibus, sic disciplina Etrusca traditum esse, quando aqua Albana abundasset, tum, si eam Romanus rite emisisset, victoriam de Veientibus dari; antequam id fiat, deos moenia Veientium deserturos non esse. Exsequebatur inde, quae sollemnis derivatio esset; sed auctorem levem nec satis fidum super tanta re patres rati decrevere, legatos sortesque oraculi Pythici exspectandas.

Ch. 16. § 1. *New Military Tribunes are elected. § 2. The people of Tarquinii, seeing Rome distracted by war with Volscians and Aequians, ravage the Roman territory with a flying column, which is cut off by a force raised in Rome without a regular levy. § 8. The answer brought from Delphi agrees with the Veientine's prophecy.*

1 Priusquam a Delphis oratores redirent Albanive pro-

digii ^{populum} piacula invenirentur, novi tribuni militum consulari
 potestate, L. Iulius Iulus, L. Furius Medullinus quartum, **B.C. 397.**
 L. Sergius Fidenas, A. Postumius Regillensis, P. Cornelius 2
 Maluginensis, A. Manlius, magistratum inierunt. Eo anno
 Tarquinienses novi hostes exorti. Quia multis simul bellis,
 Volscorum ad Anxur, ubi praesidium obsidebatur, Aequo-
 rum ad Lavicos, qui Romanam ibi coloniam oppugnabant,
 ad hoc Veienti quoque et Falisco et Capenati bello occu-
 patos videbant Romanos, nec intra muros quietiora ne-
 gotia esse certaminibus patrum ac plebis, inter haec locum ⁱⁿ 3
 iniuriae rati esse, praedatum in agrum Romanum cohortes
 expeditas mittunt: aut enim ^{passuros} ^{multam} ^{eam} in-
 iuriam Romanos, ne novo bello se ^{onerarent}, aut exiguo
^{itaque} ^{parum} ^{valido} ^{exercitu} ^{persecuturos}. Romanis 4
 indignitas maior quam cura populationis Tarquiniensium
 fuit; eo nec magno conatu suscepta nec in longum dilata ^{delayed}
 res est. A. Postumius et L. Iulius non iusto dilectu 5 ^{not. by person}
 (etenim ab tribunis plebis impediabantur), sed prope
 voluntariorum, quos adhortando incitaverant, coacta manu,
 per agrum Caeretem obliquis tramitibus egressi, redeunt
 a populationibus gravesque praeda Tarquinienses oppres-
 sere. Multos mortales obruncant, omnes exiunt im- 6
 pedimentis, et receptis agrorum suorum spoliis Romam
 revertuntur. Biduum ad recognoscendas res datum do-
 minis; tertio incognita (erant autem ea pleraque hostium
 ipsorum) sub hasta veni^{re}, quodque inde redactum, mili-
 tibus est divisum. Cetera bella, maximeque Veiens, 8
 incerti exitus erant. Iamque Romani, desperata ope hu-
 mana, fata et deos spectabant, quum legati ab Delphis
 venerunt, sortem oraculi afferentes ^{congruentem} responso
 captivi vatis: 'Romane, aquam Albanam ^{cave} lacu con- 9
 tineri, cave in mare manare suo flumine sinas; emissam

leaf water to a place
desert
put out to pasture
 B.C. 397, per agros rigabis, dissipatamque rivis exstingues; tum tu
 10 insiste audax hostium muris, memor, quam per tot annos
 obsides urbem, ex ea tibi his, quae nunc panduntur, fatis
 11 victoriam datam. Bello perfecto, donum amplum victor
 ad mea templa portato, sacraque patria, quorum omissa
 cura est, instaurata, ut assolet, facito.

Ch. 17. § 1. *It is discovered that the election of the Military Tribunes, and, therefore, the celebration of the Alban festival, was irregular: and accordingly the tribunes resign and three interreges are appointed.* § 5. *The Tribunes of the plebs interrupt the elections till it is agreed to elect a majority of plebeians.* § 6. *The Etruscans hold a council at the temple of Voltumna, and allow volunteers to help Veii: the fear of the Gauls prevents them doing more.*

- 1 Ingens inde haberi captivus vates coeptus, eumque
 adhibere tribuni militum Cornelius Postumiusque ad pro-
 digii Albani procurationem ac deos rite placandos coepere;
 2 inventumque tandem est, ubi neglectas caerimonias inter-
 missumve sollemne dii arguerent: nihil profecto aliud
 esse, quam magistratus vitio creatos, Latinas sacrumque in
 3 Albano monte non rite concepisse; unam expiationem
 eorum esse, ut tribuni militum abdicarent se magistratu,
 auspicia de integro repeterentur et interregnum iniretur.
 4 Ea ita facta sunt ex senatus consulto. Interreges tres
 deinceps fuere, L. Valerius, Q. Servilius Fidenas, M. Furius
 5 Camillus. Nunquam desitum interim turbari, comitia in-
 terpellantibus tribunis plebis, donec convenisset prius, ut
 6 maior pars tribunorum militum ex plebe crearetur. Quae
 dum aguntur, concilia Etruriae ad fanum Voltumnae
 habita, postulantibusque Capenatibus ac Faliscis, ut Veios
 communi animo consilioque omnes Etruriae populi ex
 7 obsidione eriperent, responsum est, antea se id Veien-

funus fuit
propagated

interrupted

interrupting

tibus negasse, quia, unde ^{ad rei} consilium non petissent super ^{venientes} **B.C. 397.**
 tanta re, auxilium petere non deberent; nunc iam pro se
 fortunam suam illis negare. Invasisse in eam partem ⁸
 Etruriae gentem ^{invisitatam}; novos accolos Gallos esse, ^{numerum}
 cum quibus nec pax satis fida nec bellum pro certo sit.
^{aut negat} Sanguini tamen nominique et praesentibus periculis con-
 sanguineorum id dari, ut, si qui iuventutis suae voluntate
 ad id bellum eant, non impediant. Eum magnum ad ¹⁰
 venisse hostium numerum fama Romae erat, eoque mites ^{voluntate}
 cere discordiae intestinae metu communi, ut fit, coeptae. ^{et coae force}

- ^{become}
^{miles}
 § 1. *At the election for Military Tribune, P. Licinius Calvus is* **Ch. 18.**
elected without standing, along with some of his former col-
leagues. Calvus is allowed to hand on the honour to his son.
 § 7. *Titinius and Genucius, by careless strategy in Etruria,*
throw Rome and the camp at Veii into great panic.

Haud invitis patribus P. Licinium Calvum praerogativa ¹ ^{ostens fuit}
 tribunum militum non petentem creat, moderationis ex-
 pertae in priore magistratu virum, ceterum iam tum
 exactae aetatis; omnesque deinceps ex collegio eiusdem ²
 anni refici apparebat, L. Titinium, Q. Manlium, P. Mae- **B.C. 396.**
 nium, Cn. Genucium, L. Atilium. Qui priusquam renun-
 tiarentur iure vocatis tribubus, permissu interregis P. Lici-
 nius Calvus ita verba fecit: ‘Omen concordiae, Quirites, ³
 rei maxime in hoc tempus utilis, memoria nostri magis-
 tratus, vos his comitiis petere in insequentem annum video;
 sed collegas eosdem reficitis, ⁴ ^{etiam} usu meliores factos;
 me iam non eundem, sed umbram nomenque P. Licinii
 relictum videtis. Vires corporis affectae, sensus oculorum
 atque aurium hebetes, memoria labat, vigor animi obtusus.
 En vobis,’ inquit ‘iuvenem,’ filium tenens, ‘effigiem atque ⁵
 imaginem eius, quem vos antea tribunum militum ex plebe
 primum fecistis. Hunc ego institutum disciplinā mea

Albano aqua emissa in agros, Veiisque fata appetebant. **B.C. 396.**
 Igitur fatalis dux ad excidium illius urbis servandaeque 2
 patriae, M. Furius Camillus dictator dictus magistrum
 equitum P. Cornelium Scipionem dixit. Omnia repente 3
 mutaverat imperator mutatus; alia spes, alius animus
 hominum, fortuna quoque alia urbis videri. Omnium 4
 primum in eos, qui a Veiis in illo pavore fugerant, more
 militari ^{forte agili} animadvertit, effecitque, ne hostis maxime timen-
 dus militi esset. Deinde ^{deinde} ~~inducto~~ dilectu in diem certam,
 ipse interim Veios ad confirmandos militum animos inter-
 currit; inde Romam ad scribendum novum exercitum 5
 redit, nullo detrectante militiam. Peregrina etiam iuventus,
 Latini Hernicique, operam suam pollicentes ad id bellum
 venire; quibus quum gratias in senatu egisset dictator, 6
 satis iam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex
 senatus consulto vovit Veiis captis se facturum aedemque
 Matutae Matris refectionem dedicaturum, iam ante ab rege
 Ser. Tullio dedicatam. Profectus cum exercitu ab urbe 7
 expectatione hominum maiore quam spe, in agro primum
 Nepesino cum Faliscis et Capenatibus signa confert.
 Omnia ibi summa ratione consilioque acta fortuna etiam, 8
 ut fit, secuta est. Non proelio tantum fudit hostes, sed
 castris quoque exiit ingentique praeda est potitus; cuius
 pars maxima ad quaestorem redacta est, haud ita multum
 militi datum. Inde ad Veios exercitus ductus, densioraque 9
 castella facta, et a ^{deinde} ~~procursationibus~~, quae multae temere
 inter murum ac vallum fiebant, edicto, ne quis iniussu
 pugnaret, ad opus milites traducti. Operum fuit omnium 10
 longe maximum ac laboriosissimum cuniculus in arcem
 hostium agi coeptus. Quod ne intermitteretur opus, neu 11
 sub terra continuus labor eosdem conficeret, in partes sex
 munitorum numerum divisit; senae horae in orbem operi

B.C. 396. attributae sunt; nocte ac die nunquam ante omissum, quam in arcem viam facerent.

Ch. 20. *Camillus, seeing the capture of Veii imminent, consults the Senate as to the disposal of the spoils: and it is decided, on the proposal of P. Licinius, that all who go to Veii shall share in them. App. Claudius had proposed to pay all into the treasury, and so relieve taxation.*

1 Dictator quum iam in manibus videret victoriam esse,
urbem opulentissimam capi, tantumque praedae fore,
quantum non omnibus in unum collatis ante bellis fuisset,
2 ne quam inde aut militum iram ex malignitate praedae
partitae aut invidiam apud patres ex prodiga largitione
3 caperet, litteras ad senatum misit, deum immortalium
benignitate, suis consiliis, patientia militum, Veios iam fore
in potestate populi Romani; quid de praeda faciendum
4 censerent? Duae senatum distinebant sententiae, senis
P. Licinii, quem primum dixisse, a filio interrogatum,
ferunt, edici palam placere populo, ut, qui particeps esse
5 praedae vellet, in castra Veios iret, altera App. Claudii,
qui largitionem novam, prodigam, inaequalem, inconsultam
arguens, si semel nefas ducerent, captam ex hostibus, in
aerario exhausto bellis pecuniam esse, auctor erat stipendii
ex ea pecunia militi numerandi, ut eo minus tributum plebes
6 conferret; eius enim doni societatem sensuras aequaliter
omnium domos, non avidas in direptiones manus otiosorum
urbanorum praefecturas fortium bellatorum praemia
esse, quum ita ferme eveniat, ut segnior sit praedator, ut
quisque laboris periculi praecipuam petere partem
7 soleat. Licinius contra suspectam et invisam semper eam
pecuniam fore aiebat, causasque criminum ad plebem,
8 seditionum inde ac legum novarum praebituram; satius
igitur esse, reconciliari eo dono plebis animos, exhaustis.

atque exinanitis tributo tot annorum succurri, et sentire ^{relieve} B.C. 396.
 praedae fructum ex eo bello, in quo prope ^{plebe} consenuerint.
 Gratius id fore laetiusque, quod quisque sua manu ex
 hoste captum domum rettulerit, quam si multiplex alterius
 arbitrio accipiat. ^{when} Ipsum dictatorem fugere invidiam ex
 eo criminaque; eo ^{delegasse} ad senatum; senatum quoque
 debere reiectam rem ad se permittere ^{dispute} plebi ac pati habere,
 quod cuique fors belli dederit. Haec tutior visa sententia 10
 est, quae popularem senatum faceret. Edictum itaque
 est, ad praedam Veientem, quibus videretur, in castra ad
 dictatorem proficiscerentur. ^{second ed}

§ 1. The dictator, after a prayer to Apollo and to Juno, surprises the Ch. 21.
 city: which is taken with much slaughter and plunder, after a
 siege of ten years. § 14. Camillus prays the gods to look kindly
 on his fortune.

Ingens profecta multitudo replevit castra. Tum dic- 1
 tator auspicato egressus, quum edixisset, ut arma milites
 caperent, 'Tuo ductu' inquit 'Pythice Apollo, tuoque nu- 2
 mine instinctus pergo ad delendam urbem Veios, tibi que
 hinc decimam partem praedae voveo. Te simul, Iuno re- 3
 gina, quae nunc Veios colis, precor, ut nos victores in nos-
 tram tuamque mox futuram urbem ^{sequare} sequare, ubi te dignum
 amplitudine tua templum accipiat.' Haec precatus, super- 4
 ante multitudine, ab omnibus locis urbem aggreditur, quo
 minor ab ^{periculo} cuniculo ingruentis periculi sensus esset. Vei- 5
 entes ignari, se iam a suis vatibus, iam ab externis oraculis
 proditos, iam in partem praedae suae vocatos deos, alios
 votis ex urbe sua evocatos, hostium templa novasque sedes
 spectare, seque ultimum illum diem agere, nihil minus
 timentes quam, ^{sub} brutis cuniculo moenibus, arcem iam 6
 plenam hostium esse, in muros pro se quisque armati
 discurrunt, mirantes, quidnam id esset, quod, quum tot 7

B.C. 396. per dies nemo se ab stationibus Romanus movisset, tum velut repentino icti furore improvidi currerent ad muros.

8 Inseritur huic loco fabula, immolante rege Veientium vocem haruspiciis, dicentis, qui eius hostiae exta prosecuisset, ei victoriam dari, exauditam in cuniculo movisse

open folds Romanos milites, ut adaperto cuniculo exta raperent et

9 ad dictatorem ferrent. Sed in rebus tam antiquis, si, quae similia veris sint, pro veris accipiantur, satis habeam; haec ad ostentationem scenae gaudentis miraculis aptiora quam ad fidem neque affirmare neque refellere operae pretium

10 est. Cuniculus delectis militibus eo tempore plenus in aedem Iunonis, quae in Veientana arce erat, armatos repente edidit, et pars aversos in muris invadunt hostes, pars claustra portarum revellunt, pars, quum ex tectis saxa tegulaeque a mulieribus ac servitiis iacerentur, inferunt

roofing tiles 11 ignes. Clamor omnia variis terrentium ac paventium vocibus, mixto mulierum ac puerorum ploratu, complet.

12 Momento temporis delectis ex muro undique armatis patefactisque portis, quum alii agmine irruerent, alii desertos scanderent muros, urbs hostibus impletur; omnibus locis

13 pugnatur; deinde, multa iam edita caede, senescit pugna, et dictator praeficones edicere iubet, ut ab inermi absti-

14 neatur. Is finis sanguinis fuit. Dedi inde inermes coepti, et ad praedam miles permissu dictatoris discurrit. Quae quum ante oculos eius aliquantum spe atque opinione maior maiorisque praeficii rerum ferretur, dicitur manus ad

15 caelum tollens precatus esse, ut, si cui deorum hominumque nimia sua fortuna populiue Romani videretur, ut eam invidiam lenire quam minimo suo privato incommodo

*revereat
propter* 16 publicoque populi Romani liceret. Convertentem se inter hanc venerationem traditur memoriae prolapsus cecidisse; idque omen pertinuisse postea eventu rem coniectantibus

visum ad damnationem ipsius Camilli, captae deinde urbis **B.C. 396.** Romanae, quod post paucos accidit annos, cladem. Atque 17 ille dies caede hostium ac direptione urbis opulentissimae est consumptus.

§ 1. *The prisoners are sold for the benefit of the treasury: the people are ungrateful to Camillus.* § 3. *The Romans reverently remove the statue of Juno to the Aventine. Thus Veii fell, the wealthiest city of Etruria.* Ch. 22.

Postero die libera corpora dictator sub corona vendidit. 1
Ea sola pecunia in publicum redigitur, haud sine ira plebis; et quod rettulere secum praedae, nec duci, qui ad senatum, malignitatis auctores quaerendo, rem arbitrii sui reiecisset, nec senatui, sed Liciniae familiae, ex qua filius 2 ad senatum rettulisset, pater tam popularis sententiae auctor fuisset, acceptum referebant. Quum iam humanae opes egestae [a] Veiis essent, amoliri tum deum dona ipsosque deos, sed colentium magis quam rapientium modo, coepere. Namque delecti ex omni exercitu iuvenes, 4 pure laetis corporibus, candida veste, quibus deportanda Romam regina Iuno assignata erat, venerabundi templum inire, primo religiose admoventes manus, quod id signum 5 more Etrusco nisi certae gentis sacerdos attrahere non esset solitus. Dein quum quidam, seu spiritu divino tactus seu iuvenali ioco, 'Visne Romam ire, Iuno?' dixisset, annuissent ceteri deam conclamaverunt. Inde fabulae 6 adiectum est, vocem quoque dicentis velle auditam; motam certe sede sua, parvi molimenti adminiculis, sequentis modo accepimus levem ac facilem tralatu fuisse, integramque in Aventinum, aeternam sedem suam, quo vota Romani 7 dictatoris vocaverant, perlatam, ubi templum ei postea idem, qui voverat, Camillus dedicavit. Hic Veiorum 8 occasus fuit, urbis opulentissimae Etrusci nominis, magni-

B.C. 396. tudinem suam vel ultimā cladē indicantis, quod decem aestates hiemesque continuas circumssessa, quum plus aliquanto cladium intulisset, quam accepisset, postremo, iam fato quoque urgente, operibus tamen, non vi expugnata est.

Ch. 23. § 1. *At Rome there is great rejoicing, and the Senate decrees a thanksgiving of four days.* § 4. *Camillus triumphs in great state, and builds a temple to Juno on the Aventine.* § 8. *One-tenth of the spoils is given to Apollo.* § 12. *The Volscians and Aequians ask and obtain peace.*

1 Romam ut nuntiatum est Veios captos, quanquam et prodigia procurata fuerant et vatum responsa et Pythicae sortes notae, et, quantum humanis adiuvari consiliis poterat res, ducem M. Furium, maximum imperatorum omnium, legerant, tamen, quia tot annis varie ibi bellatum erat multaeque clades acceptae, velut ex insperato immensum gaudium fuit, et priusquam senatus decerneret, 3 plena omnia templa Romanarum matrum grates dis agentium erant. Senatus in quatrīdūm, quot dierum 4 nullo ante bello, supplicationes decernit. Adventus quoque dictatoris, omnibus ordinibus obviam effusis, celebratior quam ullius unquam antea fuit, triumphusque omnem consuetum honorandi diei illius modum aliquantum excessit. Maxime conspectus ipse est, curru equis albis iuncto urbem invectus, parumque id non civile modo, sed 6 humanum etiam visum. Iovis Solisque equis aequiperatum dictatorem in religionem etiam trahebant, triumphusque ob eam unam maxime rem clarior quam gratior fuit. 7 Tum Iunoni reginae templum in Aventino locavit, dedicavitque Matutae Matris; atque his divinis humanisque 8 rebus gestis, dictatura se abdicavit. Agi deinde de Apollinis dono coeptum. Cui se decimam vovisse praedae

partem quum diceret Camillus, pontifices solvendum re- **B.C. 396.**
 ligione populum censerent, haud facile inibatur ratio 9
 iubendi referre praedam populum, ut ex ea pars debita in
 sacrum secerneretur. Tandem eo, quod lenissimum vide- 10
 batur, decursum est, ut, qui se domumque religione
 exsolvere vellet, quum sibimet ipse praedam aestimasset
 suam, decimae pretium partis in publicum deferret, ut ex 11
 eo donum aureum, dignum amplitudine templi ac numine
 dei, ex dignitate populi Romani fieret. Ea quoque col- 12 *contribution*
 latio plebis animos a Camillo alienavit. Inter haec pacifi-
 catum legati a Volscis et Aequis venerunt, impetrataque
 pax, magis ut fessa tam diutino bello acquiesceret civitas, *rect*
 quam quod digni peterent.

§ 1. *Capena is reduced to sue for peace: but war against Falerii continues.* § 4. *Dissension in Rome is quieted by sending a colony to the Volscian land,* § 5. *but a proposal of the Tribunes of the plebs to migrate to Veii excites great opposition.* **Ch. 24.**

Veiiis captis, sex tribunos militum consulari potestate 1
 insequens annus habuit, duos P. Cornelios, Cossum et **B.C. 395.**
 Scipionem, M. Valerium Maximum iterum, K. Fabium
 Ambustum tertium, L. Furium Medullinum quintum, Q.
 Servilium tertium. Corneliis Faliscum bellum, Valerio ac 2
 Servilio Capenas sorte evenit. Ab iis non urbes vi aut
 operibus tentatae, sed ager est depopulatus praedaeque
 rerum agrestium actae; nulla felix arbor, nihil frugiferum *fruit tree*
 in agro relictum. Ea clades Capenatem populum subegit; 3
 pax petentibus data; in Faliscis bellum restabat. Romae 4
 interim multiplex seditio erat, cuius leniendae causa colo-
 niam in Volscos, quo tria millia civium Romanorum
 scriberentur, deducendam censuerant, triumvirique ad id
 creati terna iugera et septuñces viritim dividerant. Ea 5
 largitio sperni coepta, quia spei maioris avertendae sola-

B.C. 395. tium obiectum censebant: cur enim ^{travel} relegari plebem in Volsco, quum pulcherrima urbs Veii agerque Veientanus in conspectu sit, uberior ampliorque Romano agro? 6 Urbem quoque urbi Romae vel situ vel magnificentia publicorum privatorumque tectorum ac locorum praepone- 7 bant. ^{and} Quin illa quoque actio movebatur, quae post cap- tam utique Romam a Gallis celebratior fuit, transmigrandi 8 Veios. Ceterum partim plebi, partim senatui destinabant habitandos Veios, duasque urbes communis rei publicae 9 incolae a populo Romano posse. Adversus quae quum optimates ita tenderent, ut morituros se citius dicerent in conspectu populi Romani quam quicquam earum rerum 10 ^{put to vote} rogaretur: quippe nunc in una urbe tantum dissensionum esse; quid in duabus urbibus fore? victamne ut quisquam victricis patriae praeferret sineretque, maiorem fortunam 11 captis esse Veii, quam incolumibus fuerit? postremo se relinquere a civibus in patria posse; ut relinquunt patriam atque cives, nullam vim unquam subacturam, et T. Sici- ^{proposed} nium (is enim ex tribunis plebis rogationis eius lato erat) conditorem Veios sequantur, relicto deo Romulo, dei filio, parente et auctore urbis Romae.

Ch. 25. § 1. *After violent dissension on this question, Camillus induces the people to complete the offering to Apollo.* § 8. *The women contribute their gold ornaments: and receive special privileges in return.* § 11. *But the conflict is renewed and the same men are re-elected Tribunes of the plebs.*

1 Haec quum foedis certaminibus agerentur (nam partem tribunorum plebi patres in suam sententiam traxerant), 2 nulla res alia manibus temperare plebem cogebat quam quod, ubi rixae committendae causa clamor ortus esset, principes senatus primi turbae offerentes se peti ferique ^{attached} 3 atque occidi iuebant. Ab horum aetatibus dignitati-

busque et honoribus violandis dum abstinebatur, et ad **B.C. 395.**
 reliquos similes conatus verecundia irae obstat. Ca-
 millus identidem omnibus locis contionabundus: Haud *haranguing*
 mirum id quidem esse, furere civitatem, quae, damnata *town*
 voti, omnium rerum potiore curam quam religione se
 exsolvendi habeat. Nihil de collatione dicere, stipis *a little* verius *offering*
 quam decimae, quando ea se quisque privatim obligaverit,
 liberatus sit populus. Enimvero illud se tacere suam con-
 scientiam non pati, quod ex ea tantum praeda, quae rerum *property*
 moventium sit, decima designetur; urbis atque agri capti,
 quae et ipsa voto contineantur, mentionem nullam fieri.
 Quum ea disceptatio, *anceps* senatui visa, delegata ad 7
 pontifices esset, adhibito Camillo visum collegio, quod eius
 ante conceptum votum Veientium fuisset et post votum in
 potestatem populi Romani venisset, eius partem decimam
 Apollini sacram esse. Ita in aestimationem urbs agerque 8
 venit. Pecunia ex aerario *prompta*, et tribunis militum
 consularibus, ut aurum ex ea coemerent, negotium datum.
 Cuius quum copia non esset, matronae, *coetibus* ad eam
 rem consultandam habitis, communi decreto pollicitae
 tribunis militum aurum, [et] omnia ornamenta sua in
 aerarium detulerunt. Grata ea res ut quae maxime sena- 9
 tui unquam fuit; honoremque ob eam munificentiam
 ferunt matronis habitum, ut *chorist* *pilento* ad sacra ludosque, *opae charis*
 carpentis festo profestoque uterentur. Pondere ab singulis 10
 auri accepto aestimato[que], ut pecuniae solverentur, cra-
 teram auream fieri placuit, quae donum Apollini Delphos
 portaretur. Simul ab religione animos remiserunt, in- 11
 tegrant seditionem tribuni plebis; incitatur multitudo in
 omnes principes, ante alios in Camillum: eum praedam 12
 Veientanam publicando sacrandoque ad nihilum redègisse.
 Absentes ferociter increpant; praesentium, quum se ultro

B.C. 395. iratis offerrent, verecundiam habent. Simul extrahi rem
 13 ex eo anno viderunt, tribunos plebis ^{fringed on} ~~factores~~ ^{author} legis in annum
 eosdem reficiunt; et patres hoc idem de intercessoribus
 legis anni ^{restored the efforts} nisi; ita tribuni plebis magna ex parte iidem
 refecti.

Ch. 26. § 1. *Camillus is among the Military Tribunes of the year. § 3.*
The Tribunes of the plebs wait for an occasion against
Camillus, who conducts the Faliscan campaign with success.
 § 9. *Falerii is blockaded, but has large stores: and the blockade,*
but for an accident, would have been a long one.

1 Comitiis tribunorum militum patres summa ope evice-
 runt, ut M. Furius Camillus crearetur. Propter bella

B.C. 394. simulabant parari ducem; sed largitioni tribuniciae adver-
 2 sarius quaerebatur. Cum Camillo creati tribuni militum
 consulari potestate L. Furius Medullinus sextum, C. Aemi-
 lius, L. Valerius Publicola, Sp. Postumius, P. Cornelius
 3 iterum. Principio anni tribuni plebis nihil moverunt,
 donec M. Furius Camillus in Faliscos, cui id bellum man-
 datum erat, proficisceretur. Differendo deinde elanguit res,
 et Camillo, quem adversarium maxime metuebant, gloria
 4 in Faliscis crevit. Nam quum primo moenibus se hostes
 tenerent, tutissimum id rati, populatione agrorum atque
 5 incendiis villarum coegit eos egredi urbe. Sed timor
 longius progredi prohibuit; mille fere passuum ab oppido
 castra locant, nulla re alia fidentes ea satis tuta esse quam
 difficultate aditus, asperis confragosisque circa et partim
 6 artis, partim arduis viis. Ceterum Camillus, captivum in-
 didem ex agris secutus ducem, castris multa nocte motis,
 7 prima luce aliquanto superioribus locis se ostendit. Triarii
 Romani muniebant; alius exercitus proelio intentus stabat.
 Ibi impedire opus conatos hostes fundit fugatque; tan-
 tumque inde pavoris Faliscis iniectum est, ut effusa fuga

castra sua, quae propiora erant, ^{paucis} praelati urbem peterent. **B.C. 394.**
 Multi caesi vulneratique, priusquam paventes portis inci- 8
 derent. Castra capta; praeda ad quaestores redacta cum
 magna militum ira; sed severitate imperii victi eandem
 virtutem et oderant et mirabantur. Obsidio inde urbis et 9
 munitiones, et interdum per occasionem impetus oppida-
 norum in Romanas stationes proeliaque parva fieri, et teri
 tempus, neutro inclinata spe, quum frumentum copiaque
 aliae ex ante convecto largius obsessis quam obsidentibus
 suppeterent. Videbaturque aequae diuturnus futurus labor, 10
 ac Veiiis fuisset, ni fortuna imperatori Romano simul et
 cognitae rebus bellicis virtutis specimen et maturam vic-
 toriam dedisset. ^{pateris - totum}

§ 1. *A schoolmaster from Falerii betrays some young nobles to Ch. 27.*
Camillus, who sends them back. § 10. The Faliscans are
moved by this generosity to surrender, and are fined a year's pay
for the army.

Mos erat Faliscis eodem magistro liberorum et comite ^{private tutor} 1
 uti, simulque plures pueri, quod hodie quoque in Graecia
 manet, unius curae demandabantur. Principum liberos,
 sicut fere fit, qui scientia videbatur praecellere, erudiebat.
 Is quum in pace instituisset pueros ante urbem lusus exer- 2
 cendique causa producere, nihil eo more per belli tempus
 intermisso, [dum] modo brevioribus, modo longioribus
 spatiis trahendo eos a porta, lusu sermonibusque variatis,
 longius solito, ubi res dedit, progressus inter stationes eos
 hostium castraque inde Romana in praetorium ad Camil-
 lum perduxit. Ibi scelesto facinori scelestiorem sermonem 3
 addit, Falerios se in manus Romanis tradidisse, quando 4
 eos pueros, quorum parentes capita ibi rerum sint, in
 potestatem dederit. Quae ubi Camillus audivit, 'Non 5
 ad similem' inquit 'tui nec populum nec imperatorem

B.C. 394. scelestus ipse cum scelesto munere venisti. Nobis cum
implendus 6 Faliscis, quae pacto fit humano, societas non est; quam
 ingeneravit natura utrisque, est eritque. Sunt et belli,
 sicut pacis, iura, iusteque ea non minus quam fortiter
 7 didicimus gerere. Arma habemus non adversus eam
 aetatem, cui etiam captis urbibus parcitur, sed adversus
 armatos et ipsos, qui, nec laesi nec lacessiti a nobis, castra
 8 Romana ad Veios oppugnarunt. Eos tu, quantum in te
 fuit, novo scelere vicisti; ego Romanis artibus, virtute,
 9 opere, armis, sicut Veios, vincam.' Denudatum deinde
 eum, manibus post tergum illigatis, reducendum Falerios
 pueris tradidit, virgasque eis, quibus proditorem agerent
 10 in urbem verberantes, dedit. Ad quod spectaculum con-
 cursu populi primum facto, deinde a magistratibus de re
 nova vocato senatu, tanta mutatio animis est iniecta, ut,
 qui modo efferati odio iraque Veientium exitum paene
 quam Capenatium pacem mallent, apud eos pacem uni-
 11 versa posceret civitas. Fides Romana, iustitia imperatoris
 in foro, in curia celebrantur; consensuque omnium legati
 ad Camillum in castra atque inde permissu Camilli Romam
 12 ad senatum, qui dederent Falerios, proficiscuntur. Intro-
 ducti ad senatum ita locuti traduntur: 'Patres conscripti,
 victoria, cui nec deus nec homo quisquam invidet,
 victi a vobis et imperatore vestro dedimus nos vobis,
 rati, quo nihil victori pulchrius est, melius nos sub imperio
 13 vestro quam legibus nostris victuros. Eventu huius belli
 duo salutaria exempla prodita humano generi sunt: vos
 fidem in bello quam praesentem victoriam maluistis; nos
 14 fide provocati victoriam ultro detulimus. Sub dicione
 vestra sumus; mittite, qui arma, qui obsides, qui urbem
 15 patentibus portis accipiant. Nec vos fidei nostrae nec nos
 imperii vestri paenitebit.' Camillo et ab hostibus et a

civibus gratiae actae. Faliscis in stipendium militum eius **B.C. 394.** anni, ut populus Romanus tributo vacaret, pecunia imperata. Pace data, exercitus Romam reductus.

§ 1. *In deference to Camillus a golden bowl is sent to the god of Delphi, but is taken on the way by pirates of Liparae, who send it forward on the advice of Timasitheus. § 5. The Aequian war is carried on by Aemilius and Postumius with mixed success, ending in a Roman victory.* **Ch. 28.**

Camillus meliore multo laude, quam quum triumph-1
antem albi per urbem vexerant equi, insignis, iustitia
fideque hostibus victis, quum in urbem redisset, taciti eius
verecundiam non tulit senatus, quin sine mora voti libera-
retur. Crateramque auream donum Apollini Delphos 2
legati qui ferrent, L. Valerius, L. Sergius, A. Manlius
missi longa una nave, haud procul freto Siculo a piratis
Liparensium excepti devehuntur Liparas. Mos erat civi-3
tatis velut publico latrocinio partam praedam dividere.
Forte eo anno in summo magistratu erat Timasitheus
quidam, Romanis vir similior quam suis; qui legatorum 4
nomen donumque et deum, cui mitteretur, et doni causam
veritus ipse multitudinem quoque, quae semper ferme
regenti est similis, religionis iustae implevit, adductosque
in publicum hospitium legatos cum praesidio etiam navium
Delphos prosecutus, Romam inde ^{paucos} sospites restituit. Hos-5
pitium cum eo senatus consulto est factum donaque
publice data. Eodem anno in Aequis varie bellatum, adeo
ut in incerto fuerit et apud ipsos exercitus et Romae,
vicissent victine essent. Imperatores Romani fuere ex 6
tribunis militum C. Aemilius, Sp. Postumius. Primo rem
communiter gesserunt; fusis inde acie hostibus, Aemilium
praesidio Verruginem obtinere placuit, Postumium fines
vastare. Ibi eum in composito agmine negligentius ab re 7

B.C. 394. bene gesta euntem adorti Aequi, terrore iniecto, in proximos compulere tumultos; pavorque inde Verruginem etiam
 8 ad praesidium alterum est perlatus. Postumius, suis in tutum receptis, quum contione advocata terrorem incre-^{tailed a†}
 paret ac fugam, fusos esse ab ignavissimo ac fugacissimo hoste, conclamat universus exercitus, merito se ea audire
 et fateri admissum ^{fluit}flagitium, sed eosdem correcturos esse,
 9 neque ^{long-1. et d}diuturnum id gaudium hostibus fore. Poscentes, ut confestim inde ad castra hostium duceret (et in conspectu erant, posita in plano), nihil poenae recusabant, ni
 10 ea ante noctem expugnassent. Collaudatos corpora curare paratosque esse quarta vigilia iubet. Et hostes, nocturnam fugam ex tumulto Romanorum ut ab ea via, quae ferebat Verruginem, excluderent, fuere obvii; proeliumque ante lucem (sed luna pernox erat) commissum
 11 est. [Et] haud incertius diurno proelium fuit; sed clamor Verruginem perlatus, quum castra Romana crederent oppugnari, tantum iniecit pavoris, ut, nequicquam retinente
 12 atque obsecrante Aemilio, Tusculum ^{palati}fugerent. Inde fama Romam perlata est, Postumium exercitumque occisum. Qui, ubi prima lux metum insidiarum effuse sequentibus sustulit, quum perequitasset aciem promissa repetens, ^{long}
 tantum iniecit ardoris, ut non ultra sustinuerint impetum
 13 Aequi. Caedes inde fugientium, qualis ubi ira magis quam virtute res geritur, ad perniciem hostium facta est; tristemque ab Tusculo nuntium, nequicquam exterrita civitate, litterae a Postumio laureatae sequuntur, victoriam populi Romani esse, Aequorum exercitum deletum.

§ 1. *The plebs re-elect the Tribunes who proposed the migration to B.C. 394. Veii. The patricians retaliate by electing Consuls instead of Military Tribunes.* § 3. *Vitellia, a Roman colony, is taken by the Aequians, but L. Lucretius defeats them.* § 6. *Two Tribunes of the plebs are fined because they had vetoed their colleagues' proposal.* § 8. *Camillus declares that the plebs have overthrown the Tribunate.*

Tribunorum plebis actiones quia nondum invenerant **Ch. 29.** finem, et plebs continuare latoribus legis tribunatum et patres rescire intercessores legis annisi sunt; sed plus suis comitiis plebs valuit; quem doloremulti patres sunt 2 senatus consulto facto, ut consules, invisus plebi magistratus, crearentur. Annum post quintum decimum creati consules L. Lucretius Flavus, Ser. Sulpicius Camerinus. **B.C. 393.** Principio huius anni ferociter, quia nemo ex collegio in-3 tercessurus erat, coortis ad perferendam legem tribunis plebis, nec segnius ob id ipsum consulibus resistentibus, omnique civitate in unam eam curam conversa, Vitelliam coloniam Romanam in suo agro Aequi expugnant. Colo-4 norum pars maxima incolumis, quia nocte proditione oppidum captum liberam per aversa urbis fugam dederat, Romam perfugere. L. Lucretio consuli ea provincia 5 evenit. Is cum exercitu profectus acie hostes vincit. victorque Romam ad maius aliquanto certamen redit. Dies dicta erat tribunis plebis biennii superioris A. Ver-6 ginio et Q. Pomponio, quos defendi patrum consensu ad fidem senatus pertinebat; neque enim eos aut vitae ullo crimine alio aut gesti magistratus quisquam arguebat, praeterquam quod gratificantes patribus rogationi tribu-7 niciae intercessissent. Vicit tamen gratiam senatus plebis 8 ira, et pessimo exemplo innoxii denis millibus grayis aeris condemnati sunt. Id aegre passi patres. Camillus palam 8 sceleris plebem arguere, quae iam in suos versa non

B.C. 393. intelligeret, se pravo iudicio de tribunis intercessionem sustulisse, intercessione sublata, tribuniciam potestatem ^{met power} evertisse. Nam quod illi sperarent, effrenatam licentiam eius magistratus patres laturòs, falli eos. Si tribunicia vis tribunicio auxilio repelli nequeat, aliud telum patres in-
 10 venturos esse. Consulesque increpabat, quod fide publica decipi tribunos eos taciti tulissent, qui senatus auctoritatem secuti essent. Haec propalam contionabundus in dies magis augebat iras hominum.

Ch. 30. § 1. *By the energy of Camillus, who beseeches them not to desert their city and their city's gods, the proposal to migrate to Veii is defeated by the vote of one tribe. § 8. The Senate decree a grant of Veientine land to the plebs.*

- 1 Senatum vero incitare adversus legem haud desistebat :
 ne aliter descenderent in forum, quum dies ferendae legis venisset, quam ut qui meminissent, sibi pro aris focusque et deum templis ac solo, in quo nati essent, dimicandum
- 2 fore. Nam quod ad se privatim attineat, si suae gloriae sibi inter dimicationem patriae meminisse sit fas, sibi amplum quoque esse, urbem ab se captam frequentari, quotidie se frui monumento gloriae suae et ante oculos habere urbem latam in triumpho suo, insistere omnes vestigiis
- 3 laudum suarum; sed nefas ducere, desertam ac relictam ab dis immortalibus incolì urbem, et in captivo solo habitare populum Romanum, et victrice patria victam mutari.
- 4 His adhortationibus principis concitati patres, senes iuvenesque quum ferretur lex, agmine facto in forum venerunt, dissipatique per tribus, suos quisque tribules prensantes,
- 5 orare cum lacrimis coepere, ne eam patriam, pro qua fortissime felicissimeque ipsi ac patres eorum dimicassent, desererent, Capitolium, aedem Vestae, cetera circa templa
- 6 deorum ostentantes; ne exsulem, extorrem populum Ro-

manum ab solo patrio ac diis penatibus in hostium **B.C. 393.** urbem agerent, eoque rem adducerent, ut melius fuerit non capi Veios, ne Roma desereretur. Quia non vi⁷ agebant, sed precibus, et inter preces multa deorum mentio erat, religiosum parti maximae fuit, et legem unā⁷ plures tribus antiquarunt quam iusserunt. Adeoque ea⁸ victoria laeta patribus fuit, ut postero die referentibus consulibus senatus consultum fieret, ut agri Veientani septena iugera plebi dividerentur, nec patribus familiae tantum, sed ut omnium in domo liberorum capitum ratio haberetur, vellentque in eam spem liberos tollere.

§ 1. *C. Valerius Potitus and M. Manlius are elected Consuls. Ch. 31.*

Games are held, and the temple of Juno dedicated. § 4. A short campaign against the Aequians is followed by a new war with Vulsinii and Salpina. § 7. The Consuls resign on account of illness. After an interregnum Military Tribunes are elected. A new censor is appointed on the death of C. Julius.

^{500th} *approach* Eo munere delentā plebe, nihil certatum est, quo minus 1 consularia comitia haberentur. Creati consules L. Vale-2 rius Potitus, M. Manlius, cui Capitolino postea fuit cog- **B.C. 392.** nomen. Hi consules magnos ludos facere, quos M. Furius³ dictator voverat Veienti bello. Eodem anno aedes Iunonis 3 reginae ab eodem dictatore eodemque bello vota dedicatur, celebratamque dedicationem ingenti matronarum studio tradunt. Bellum haud memorabile in Alcido cum 4 Aequis gestum est, fuis hostibus prius paene, quam manus consererent. Valerio, quod perseverantior caedendi in fuga fuit, triumphus, Manlio, ut ovans ingrederetur urbem decretum est. Eodem anno novum bellum cum Vulsinii-5 ensibus exortum; quo propter famem pestilentiamque in agro Romano ex siccitate caloribusque nimis ortam exer-

B.C. 392. citus duci nequivit. Ob quae Vulsinienses, Salpinatibus adiunctis, superbiam inflati ultro agros Romanos incurſa-
 6 vere; bellum inde duobus populis indictum. C. Iulius censor decessit; in eius locum M. Cornelius ſuffectus,
 quae res poſtea religioſi fuit, quia eo luſtro Roma eſt
 7 capta; nec deinde unquam in demortui locum censor ſufficitur. Conſulibusque morbo implicitis, placuit per
 8 interregnum renovari auſpicia. Itaque quum ex ſenatus conſulto conſules magiſtratu ſe abdicarent, interrex creatur M. Furius Camillus, qui P. Cornelium Scipionem, is
 9 deinde L. Valerium Potitum interregem prodidit. Ab eo creati ſex tribuni militum conſulari poteſtate, ut, etiamſi cui eorum incommoda valetudo fuiſſet, copia magiſtratum rei publicae eſſet.

Ch. 32. § 1. *The people of Vulſinii are defeated and ſubmit to Rome, and receive a truce for twenty years. § 6. The approach of the Gauls is miraculoſly foretold. § 8. Camillus brought to trial by the tribune L. Apuleius, goes into exile, and is fined.*

1 Calendis Quintilibus magiſtratum occepere L. Lucretius,

B.C. 391. Ser. Sulpicius, M. Aemilius, L. Furius Medullinus ſepti-
 2 mum, Agrippa Furius, C. Aemilius iterum. Ex his L. Lucretio et C. Aemilio Vulsinienses provincia evenit, Salpinates Agrippae Furio et Ser. Sulpicio. Prius cum Vul-
 3 siniensibus pugnatum eſt. Bellum numero hoſtium ingens, certamine haud ſane aſperum fuit. Fuſa primo concuſſu acies; in fugam verſa millia octo armatorum ab equitibus
 4 intercluſa, poſitis armis, in deditionem venerunt. Eius belli fama effecit, ne ſe pugnae committerent Salpinates; moenibus armati ſe tutabantur. Romani praedas paſſim
 5 et ex Salpinati agro et ex Vulsiniensi, nullo eam vim arcente, egerunt, donec Vulsiniensibus feſſis bello ea conditione, ut res populo Romano redderent ſtipendiumque

eius anni exercitui praestarent, in viginti annos indutiae **B.C. 391**,
 datae. Eodem anno M. Caedicius de plebe nuntiavit tri-
 bunis, se in Nova via, ubi nunc sacellum est supra aedem
 Vestae, vocem noctis silentio audisse clariorem humanā,
 quae magistratibus dici iuberet, Gallos adventare. Id, ut
 fit, propter auctoris humilitatem spretum et quod longinqua
 eoque ignotior gens erat. Neque deorum modo monita,
 ingruente saepe spreta, sed humanam quoque opem, quae
 una erat, M. Furium ab urbe amovere. Qui, die dicta ab
 L. Apuleio tribuno plebis propter praedam Veientanam,
 filio quoque adolescente per idem tempus orbatus, quum,
 accitis domum tribulibus et clientibus, quae magna pars
 plebis erat, percontatus animos eorum responsum tulisset,
 se collaturos, quanti damnatus esset, absolvere eum non
 posse, in exsilium abiit, precatus ab diis immortalibus, si
 innoxio sibi ea iniuria fieret, primo quoque tempore desi-
 derium sui civitati ingratae facerent. Absens quindecim
 millibus gravis aeris dampnatur.

§ 1. The people of Clusium ask for help against the Gauls, an old enemy in Northern Italy: now introduced into Southern Etruria by Arruns of Clusium. § 7. The Tuscans had had a wide empire by land and sea, with twelve cities on each side of the Appennines.

Expulso cive, quo manente, si quicquam humanorum
 certi est, capi Roma non potuerat, adventante fatali urbi
 clade, legati ab Clusinis veniunt, auxilium adversus Gallos
 petentes. Eam gentem traditur fama dulcedine frugum
 maximeque vini, nova tum voluptate, captam Alpes
 transisse agrosque ab Etruscis ante cultos possedis-
 se; [et] invexisse in Galliam vinum illicientiae gentis causa Arrun-
 tem Clusinum ira corruptae uxoris ab Lucumone, cui tutor
 ipse fuerat, praepotente iuvene et a quo expeti poenae, nisi

B.C. 391. externa vis quaesita esset, nequirent; hunc transeuntibus
 4 Alpes ducem auctoremque Clusium oppugnandi fuisse.
 Equidem haud abnuem, Clusium Gallos ab Arrunte seu
 5 quo alio Clusino adductos; sed eos, qui oppugnaverint
 Clusium, non fuisse, qui primi Alpes transierint, satis constat. Ducentis quippe annis ante, quam Clusium oppugnarent urbemque Romam caperent, in Italiam Galli
 6 transcenderunt; nec cum his primum Etruscorum, sed multo ante cum iis, qui inter Appenninum Alpesque inco-
 7 lebant, saepe exercitus Gallici pugnare. Tuscorum ante Romanum imperium late terra marique opes patuere. Mari supero inferoque, quibus Italia insulae modo cingitur,
 8 quantum potuerint, nomina sunt argumento, quod alterum Tuscum communi vocabulo gentis, alterum Atriatum mare ab Atria, Tuscorum colonia, vocavere Italicae gentes,
 9 Graeci eadem Tyrrhenum atque Adriaticum vocant. Ei in utrumque mare vergentes incoluere urbibus duodenis terras, prius ^{trans} Appenninum ad inferum mare, postea trans Appenninum totidem, quot capita originis erant,
 10 coloniis missis, quae trans Padum omnia loca, excepto Venetorum angulo, qui sinum circumcolunt maris, usque
 11 ad Alpes tenuere. Alpinis quoque ea gentibus haud dubie origo est, maxime Raetis, quos loca ipsa efferarunt, ne quid ex antiquo praeter sonum ^{aeque} linguae, nec eum incorruptum, retinerent.

Ch. 34. § 1. *The immigration of the Gauls began in the time of Tarquinius Priscus, when the Celtic king Ambigatus sent his son Segovesus to the Hercynian forest, and Bellovesus to Italy. § 6. Bellovesus crossed the Alps, helped the Phocaean settlement at Massilia, and settled in the territory of the Insubres at Mediolanum.*

1 De transitu in Italiam Gallorum haec accepimus: Prisco Tarquinio Romae regnante, Celtarum, quae pars Galliae

tertia est, penes Bituriges summa imperii fuit; ii regem **B.C. 391.**
 Celtico dabant. Ambigatus is fuit, virtute fortunaque 2
 quum sua, tum publica praepollens, quod in imperio eius
 Gallia adeo frugum hominumque fertilis fuit, ut abundans
 multitudo *yix* regi videretur posse. Hic magno natu 3
 ipse iam, exonerare praegravante turba regnum cupiens,
 Bellovesum ac Segovesum, sororis filios, impigros iuvenes,
 missurum se esse, in quas dii dedissent auguriis sedes,
 ostendit: quantum ipsi vellent, numerum hominum ex- 4
 cirent, ne qua gens arcere advenientes posset. Tum Se-
 goveso sortibus dati Hercynii saltus; Belloveso haud paulo 5
 laetiozem in Italiam viam di dabant. Is, quod e sex
 populis abundabat, Bituriges, Arvernos, Aeduos, Ambarros,
 Carnutes, Aulercos excivit. Profectus ingentibus peditum
 equitumque copiis in Tricastinos venit. Alpes inde op- 6
 positae erant; quas inxsuperabiles visas haud equidem
 miror, nulladum via, quod quidem continens memoria sit,
 nisi de Hercule fabulis credere libet, superatas. Ibi quum 7
 velut saep^{os} montium altitudo teneret Gallos, circum-
 spectarentque, quamam per iuncta caelo iuga in alium
 orbem terrarum transirent, religio etiam tenuit, quod
 allatum est, advenas quaerentes agrum ab Salyum gente
 oppugnari. Massilienses erant ii, navibus a Phocaea pro- 8
 fecti. Id Galli fortunae suae omen rati, adiuvere, ut,
 quem primum in terram egressi occupaverant locum,
 patientibus Salyis, communirent. Ipsi per Taurinos sal-
 tusque Duriae Alpes transcenderunt; fusisque acie Tuscis 9
 haud procul Ticino flumine, quum, in quo consederant,
 agrum Insubrium appellari audissent, cognominem In-
 subribus, pago Aeduorum, ibi omen sequentes loci con-
 didere urbem; Mediolanium appellarunt.

B.C. 391. § 1. *He was followed by other Gauls from time to time, and now by the Senones, who had reached the Aesis.* § 5. *The Romans send three Fabii as envoys to Clusium to protest against the invasion of the Gauls.*

repeatedly
repeatedly
Ch. 35. 1 Alia subinde manus Cenomanorum Etitovio duce
vestigia priorum secuta, eodem saltu, favente Belloveso,
quum transcendisset Alpes, ubi nunc Brixia ac Verona
2 urbes sunt, locos tenuere. Libui considunt, post hos
Salluviique, propter antiquam gentem Laevos Ligures incolentes circa Ticinum amnem. Poenino deinde Boii
Lingonesque transgressi, quum iam inter Padum atque
Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto non Etruscos
modo, sed etiam Umbros agro pellunt; intra Appenninum
3 tamen sese tenuere. Tum Senones, recentissimi advenarum, ab Utente flumine usque ad Aesim fines habuere. Hanc gentem Clusium Romamque inde venisse comperio;
id parum certum est, solamne an ab omnibus Cisalpinorum
4 Gallorum populis adiutam. Clusini novo bello exterriti, quum multitudinem, quum formas hominum in-
visitatas cernerent et genus armorum, audirentque, saepe
ab iis cis Padum ultraque legiones Etruscorum fusas,
quanquam adversus Romanos nullum eis ius societatis
amicitiaeve erat, nisi quod Veientes consanguineos ad-
versus populum Romanum non defendissent, legatos
5 Romam, qui auxilium ab senatu peterent, misere. De auxilio nihil impetratum; legati tres M. Fabii Ambusti filii missi, qui senatus populiue Romani nomine agerent
cum Gallis, ne, a quibus nullam iniuriam acceperant,
6 socios populi Romani atque amicos oppugnarent. Romanis eos bello quoque, si res cogat, tuendos esse; sed melius visum, bellum ipsum amoveri, si posset, et Gallos, novam gentem, pace potius cognosci quam armis.

- § 1. *The Gauls, in answer to the Roman message, demand land from B.C. 391. the Clusini, and the dispute growing hot, a battle follows, in which the Fabii take part.* § 8. *The Gauls protest at Rome and demand the surrender of the Fabii, but the Fabii are elected Military Tribunes for the next year.*

conceditur Mitis legatio, ni praeferoces legatos Gallisque magis ¹ Ch. 36. quam Romanis similes habuisset. Quibus, postquam mandata ediderunt in concilio Gallorum, datur responsum, ² etsi novum nomen audiant Romanorum, tamen credere, viros fortes esse, quorum auxilium a Clusinis in re trepida sit imploratum; et quoniam legatione adversus se maluerint quam armis tueri socios, ne se quidem pacem, quam illi afferant, aspernari, si Gallis egentibus agro, quem latius possideant quam colant Clusini, partem finium concedant; aliter pacem impetrari non posse. Et responsum ⁴ coram Romanis accipere velle et, si negetur ager, coram iisdem Romanis dimicatu-⁵ros, ut nuntiare domum possent, quantum Galli virtute ceteros mortales praestarent. Quodnam ⁵ id ius esset, agrum a possessoribus petere aut minari arma, Romanis quaerentibus, et quid in Etruria rei Gallis esset, ^v quum illi se in armis ius ferre et omnia fortium virorum esse ferociter dicerent, accensis utrinque animis ad arma discurritur et proelium conseritur. Ibi, iam urgentibus ⁶ Romanam urbem fatis, legati contra ius gentium arma capiunt. Nec id clam esse potuit, quum ante signa Etruscorum tres nobilissimi fortissimique Romanae iuven-⁷tutis pugnarent; tantum eminebat peregrina virtus. Quin ⁷ etiam Q. Fabius evectus extra aciem equo ducem Gallorum, ferociter in ipsa signa Etruscorum incursantem, per latus transfixum hasta occidit, spoliaque eius legentem Galli agnovere, perque totam aciem, Romanum legatum esse, signum datum est. Omissa inde in Clusinos ira, ⁸

- B.C. 391.** receptui canunt minantes Romanis. Erant, qui extemplo Romam eundum censerent; vicere seniores, ut legati prius mitterentur questum iniurias postulatūque, ut pro iure gentium violato Fabii dederentur. Legati Gallorum quum ea, sicut erant mandata, exposuissent, senatui nec factum placebat Fabiorum et ius postulare barbari videbantur; sed ne id, quod placebat, decerneret in tantae nobilitatis ^{partes} 10 viris, ambitio obstabat. Itaque ne penes ipsos culpa esset cladis, si forte Gallico bello acceptae, cognitionem de postulatis Gallorum ad populum reiiciunt; ubi tanto plus gratia atque opes valere, ut, quorum de poena agebatur, tribuni militum consulari potestate in insequentem annum 11 crearentur. Quo facto haud secus, quam dignum erat, infensi Galli bellum propalam minantes ad suos redeunt.
- B.C. 390.** Tribuni militum cum tribus Fabiis creati Q. Sulpicius Longus, Q. Servilius quartum, Ser. Cornelius Malugensis.

Ch. 37. § 1. *The Romans, blinded by fortune, make no special preparations; and when the Gauls advance rapidly, can only march with hastily-levied troops as far as the Alia.*

1. Quum tanta ^{hostium} moles mali instaret (adeo occaecat animos, fortuna, ubi vim suam ingruentem refringi non vult), civitas, quae adversus Fidenatem ac Veientem hostem aliosque finitimos populos ultima experiens auxilia dicta-
- 2 torem multis tempestatibus dixisset, ea tunc, invisitato atque inaudito hoste ab Oceano terrarumque ultimis oris bellum ciente, nihil extraordinarii imperii aut auxilii quaesi-
- 3 vit. Tribuni, quorum temeritate bellum contractum erat, summae rerum praeerant, dilectumque nihilo accuratorem, quam ad media bella haberi solitus erat, extenuantes
- 4 etiam famam belli, habebant. Interim Galli, postquam accepere, ultro honorem habitum violatoribus iuris humani.

insult
 elusamque legationem suam esse, flagrantem ira, cuius *Am* ~~im-~~ **B.C. 390.**
 potens est gens, confestim signis convulsis, citato agmine
 iter ingrediuntur. Ad quorum praetereuntium raptum 5
 tumultum quum exterritae urbes ad arma concurrerent
 fugaque agrestium fieret, Romam se ire magno clamore
 significabant, quacunque ibant, equis virisque longe ac
 late fuso agmine, immensum obtinentes loci. Sed ante-6
 cedente fama nuntiisque Clusinorum, deinceps inde aliorum
 populorum, plurimum terroris Romam celeritas hostium
 tulit, quippe quibus velut tumultuario exercitu raptim ducto 7
 aegre ad undecimum lapidem occursum est, qua flumen
 Alia, Crustumini montibus praealto defluens alveo, haud
 multum infra viam Tiberino amni miscetur. Iam omnia 8
 contra circaque hostium plena erant, et nata in vanos
 tumultus gens truci cantu clamoribusque variis horrendo
 cuncta compleverant sono.

§ 1. *The Romans strengthen their lines on the wings, weakening* **Ch. 38.**
their centre: and post some reserves on a hill to the right.

§ 5. *These hold out for some time, but the rest fly without a*
struggle, the left wing to Veii, the right to Rome.

Ibi tribuni militum, non loco castris ante capto, non 1
 praemunito vallo, quo receptus esset, non deorum saltem,
 si non hominum, memores, nec auspicato nec litato, *make an accepted offering*
 instruunt aciem *duct* ~~diductam~~ in cornua, ne circumveniri
 multitudine hostium possent; nec tamen aequari frontes 2
 poterant, quum *extenuando* infirmam et vix cohaerentem *hang together*
 mediam aciem haberent. Paulum erat ab dextera editi
 loci, quem subsidiariis repleti placuit, eaque res ut initium
 pavoris ac fugae, sic una salus fugientibus fuit. Nam 3
 Brennus, regulus Gallorum, in paucitate hostium artem
 maxime timens, ratus ad id captum superiorem locum, ut,
 ubi Galli cum acie legionum recta fronte concurrissent,

B.C. 390. subsidia in aversos transversosque impetum darent, ad
 4 subsidiarios signa convertit, si eos loco depulisset, haud
 dubius, facilem in aequo campi tantum superanti multitu-
 dine victoriam fore. Adeo non fortuna modo, sed ratio
 5 etiam cum barbaris stabat. In altera acie nihil simile
 Romanis, non apud duces, non apud milites erat. Pavor
 fugaque occupaverat animos et tanta omnium oblivio, ut
 multo maior pars Veios in hostium urbem, quum Tiberis
 arceret, quam recto itinere Romam ad coniuges ac liberos
 6 fugerent. Parumper subsidiarios tutatus est locus; in
 reliqua acie simul est clamor proximis ab latere, ultimis ab
 tergo auditus, ignotum hostem prius paene quam viderent,
 non modo non tentato certamine, sed ne clamore quidem
 7 reddito, integri intactique fugerunt; nec ulla caedes pug-
 nantium fuit; terga caesa suomet ipsorum certamine in
 8 turba impediendum fugam. Circa ripam Tiberis, quo
 armis abiectis totum sinistrum cornu defugit, magna strages
 facta est, multosque imperitos nandi aut invalidos, graves
 9 loricis aliisque tegminibus, hausere gurgites; maxima ta-
 men pars incolumis Veios perfugit, unde non modo prae-
 sidii quicquam, sed ne nuntius quidem cladis Romam est
 10 missus. Ab dextro cornu, quod procul a flumine et magis
 sub monte steterat, Romam omnes petiere et, ne clausis
 quidem portis urbis, in arcem confugerunt.

Ch. 39. § 1. *The astonished Gauls advance slowly and pause before attacking the city.* § 4. *In Rome, after mourning for the dead, they decide that the strong men should retire to the Capitol, and the priests and Vestals should escape with their sacred vessels.*

1 Gallos quoque velut obstupefactos miraculum victoriae
 tam repentinae tenuit, et ipsi pavore defixi primum stete-
 runt, velut ignari, quid accidisset; deinde insidias vereri;
 postremo caesorum spolia legere armorumque cumulos, ut

mos eis est, coacervare; tum demum, postquam nihil us- **B.C. 390.**
 quam hostile cernebatur, viam ingressi, haud multo ante ²
 solis occasum ad urbem Romam perveniunt. Ubi quum
 praegressi equites non portas clausas, non stationem pro
 portis excubare, non armatos esse in muris rettulissent,
 aliud priori simile miraculum eos sustinuit; noctemque ³
 veriti et ignotae situm urbis, inter Romam atque Anienem
 consedere, exploratoribus missis circa moenia aliasque
 portas, quatenus hostibus in perdita re consilia essent.
 Romani (quum pars maior ex acie Veios petisset quam ⁴
 Romam, nemo superesse quemquam praeter eos, qui
 Romam refugerant, crederet,) complorati omnes pariter
 vivi mortuique totam prope urbem lamentis impleverunt.
 Privatos deinde luctus stupefecit publicus pavor, postquam ⁵
 hostes adesse nuntiatum est; mox ululatus cantusque dis-
 sonos, vagantibus circa moenia turmatim barbaris, audie- ^{1/2 ala}
 bant. Omne inde tempus suspensos ita tenuit animos ⁶
 usque ad lucem alteram, ut identidem iam in urbem
 futurus videretur impetus: primo adventus, quia acces-
 serant ad urbem; mansuros enim ad Aliam fuisse, nisi ⁷
 hoc consilii foret; deinde sub occasum solis, quia haud
 multum diei supererat, ante noctem rati se invasuros; tum
 in noctem dilatum consilium esse, quo plus pavoris infer-
 rent; postremo lux appropinquans exanimare; timorique ⁸
 perpetuo ipsum malum continens fuit, quum signa infesta
 portis sunt illata. Nequaquam tamen ea nocte neque
 insequenti die, similis illi, quae ad Aliam tam pavide
 fugerat, civitas fuit. Nam quum defendi urbem posse (tam ⁹
 parva relicta manu) spes nulla esset, placuit, cum coniugibus
 ac liberis iuventutem militarem senatusque robur in arcem
 Capitoliumque concedere, armisque et frumento collato, ¹⁰
 ex loco inde munito deos hominesque et Romanum no-

B.C. 390. men defendere; [flaminem] sacerdotesque et Vestales
 11 sacra publica a caede, ab incendiis procul adierre, nec
 ante deseri cultum deorum, quam non superessent, qui
 12 colerent. Si arx Capitoliumque, sedes deorum, si senatus,
 caput publici consilii, si militaris iuventus superfuerit im-
 minenti ruinae urbis, facilem iacturam esse seniorum
 13 relictæ in urbe utique periturae turbae. Et quod id æqui-
 ore animo de plebe multitudo ferret, senes triumphales
 consularesque simul se cum illis palam dicere obituros,
 nec his corporibus, quibus non arma ferre, non tueri
 patriam possent, oneratos inopiam armatorum.

Ch. 40. § 1. *The young men accordingly go into the citadel, some of them followed by their wives. § 5. The mass of the plebs fly to the Ianiculum, and thence scatter over the country. § 7. The flamen of Mars and the Vestal virgins are brought in safety to Caere by the piety of L. Albinius.*

1 Haec inter seniores morti destinatos iactata solatia.
 Versae inde adhortationes ad agmen iuvenum, quos in
 Capitolium atque in arcem prosequabantur, commendantes
 virtuti eorum iuventaeque urbis per trecentos sexaginta
 annos omnibus bellis victricis, quaecunque reliqua esset
 2 fortuna. Digredientibus, qui spem omnem atque opem
 secum ferebant, ab iis, qui captae urbis non superesse
 statuerant exitio, quum ipsa res speciesque miserabilis
 3 erat, tum muliebris fletus et concursatio incerta nunc
 hos, nunc illos sequentium rogitantiumque viros natosque,
 cui se fato darent, nihil, quod humani superesset mali,
 4 relinquebant. Magna pars tamen earum in arcem suos
 persecutae sunt, nec prohibente ullo nec vocante, quia,
 quod utile obsessis ad minuendam imbellem multitudinem,
 5 id parum humanum erat. Alia maxime plebis turba, quam
 nec capere tam exiguus collis nec alere in tanta inopia

frumenti poterat, ex urbe effusa velut agmine iam uno **B.C. 390.**
petiit Ianiculum. Inde pars per agros ^{dispersi} dilapsi, pars urbes 6
petunt finitimas, sine ullo duce aut consensu, suam quis-
que spem, sua consilia, communibus deploratis, sequentes.
Flamen interim Quirinalis virginesque Vestales, omissa ^{longa} 7
rerum suarum cura, quae sacrorum secum ferenda, quae,
quia vires ad omnia ferenda deerant, relinquenda essent,
consultantes, quise ea locus ^{causa} fideli asservaturus custodia 8
esset, optimum ducunt condita in doliolis sacello proximo
aedibus flaminis Quirinalis, ubi nunc ^{despici} religio ^{sacriligeus} est,
^{defodere} defodere; cetera ^{dundi} inter se onere partito ferunt via, quae
^{sublicio} sublicio ponte ducit ad Ianiculum. In eo clivo eas quum 9
L. Albinus, de plebe Romana homo, conspexisset, plaustro
coniugem ac liberos vehens inter ceteram turbam, quae 10
inutilis bello urbe excedebat, salvo etiam tum discrimine
divinarum humanarumque rerum, religiosum ratus, sacer-
dotes publicos sacraque populi Romani pedibus ire ferri-
que, se ac suos in vehiculo conspici, descendere uxorem
ac pueros iussit, virgines sacraque in plastrum imposuit
et Caere, quo iter sacerdotibus erat, pervexit.

§ 1. *The Gauls enter by the Colline gate, and traverse the city, awed Ch. 41.*
at the sight of the old men in their robes. § 9. But presently
they slay them, and plunder and burn the city.

Romae interim, satis iam omnibus, ut in tali re, ad 1
tuendam arcem compositis, turba seniorum domos regressi
adventum hostium obstinato ad mortem animo expecta-
bant. Qui eorum curules gesserant magistratus, ut in 2
fortuna pristinae honorumque ac virtutis insignibus more-
rentur, quae augustissima vestis est ^{causa} tensas ducentibus
triumphantibusve, ea vestiti medio aedium eburneis sellis
sedere. Sunt, qui (M. Folio pontifice maximo praeunte 3
carmen devovisse eos se pro patria Quiritibusque Romanis

*firmi
pervenerunt*

*say before
dictate the
words of an
oath*

B.C. 390. tradant. Galli, et quia interposita nocte a contentione
 4 pugnae remiserant animos et quod nec in acie ancipiti
 usquam certaverant proelio nec tum impetu aut vi capiebant urbem, sine ira, sine ardore animorum ingressi postero die urbem patente Collina porta, in forum perveniunt, circumferentes oculos ad templa deum arcemque solam
 5 belli speciem tenentem. Inde, modico relicto praesidio, ne quis in dissipatos ex arce aut Capitolio impetus fieret, dilapsi ad praedam vacuis occursum hominum viis, pars in proxima quaeque tectorum agmine ruunt; pars ultima,
 6 velut ea demum intacta et referta praeda, petunt; inde rursus ipsa solitudine absteriti, ne qua fraus hostilis vagos exciperet, in forum ac propinqua foris loca conglobati
 7 redibant; ubi eos, plebis aedificiis obsertatis, patentibus *host hor*
 atriis principum, maior prope cunctatio tenebat aperta
 8 quam clausa invadendi; adeo haud secus quam venerabundi intuebantur in aedium vestibulis sedentes viros, praeter ornatum habitumque humano augustiorem maiestate etiam, quam vultus gravitasque oris prae se ferebat,
 9 simillimos dis. Ad eos velut simulacra versi quum starent, M. Papirius, unus ex iis, dicitur Gallo barbam suam, ut tum omnibus promissa erat, permulcenti scipione eburneo in caput incusso iram movisse, atque ab eo initium caedis
 10 ortum, ceteros in sedibus suis trucidatos; post principum caedem nulli deinde mortalium parci, diripi tecta, exhaustis iniici ignes.

Ch. 42. § 1. *The Romans from the Citadel look on aghast at the fire and plunder, § 7. but they hold their post bravely, and in time they are hardened to the sight.*

1 Ceterum, seu non omnibus delendi urbem libido erat, seu ita placuerat principibus Gallorum, et ostentari quaedam incendia terroris causa, si compelli ad deditionem

caritate sedum suarum obsessi possent, et non omnia con- **B.C. 390.**
 cremari tecta, ut, quodcunque superesset urbis, id pignus²
 ad flectendos hostium animos haberent, nequaquam
 perinde atque in capta urbe prima die aut passim aut late
 vagatus est ignis. Romani ex arce plenam hostium urbem³
 cernentes vagosque per vias omnes cursus, quum alia
 atque alia parte nova aliqua clades oreretur, non mentibus
 solum consipere, sed ne auribus quidem atque oculis satis
 consiare poterant. Quocunque clamor hostium, mulierum⁴
 puerorumque ploratus, sonitus flammæ et fragor ruentium
 tectorum avertisset, paventes ad omnia animos oraque et
 oculos flectebant, velut ad spectaculum a fortunâ positi
 occidentis patriæ nec ullius rerum suarum relictî præter-
 quam corporum vindices, tanto ante alios miserandi magis,⁵
 qui unquam obsessi sunt, quod interclusi a patria obside-
 bantur, omnia sua cernentes in hostium potestate. Nec⁶
 tranquillior nox diem tam foede actum excepit; lux deinde
 noctem inquieta insecuta est, nec ullum erat tempus, quod
 a novæ semper cladis alicuius spectaculo cessaret. Nihil⁷
 tamen tot onerati atque obruti malis flexerunt animos,
 quin, etsi omnia flammis ac ruinis æquata vidissent,
 quamvis inopem parvumque, quem tenebant, collem liber-
 tati relictum virtute defenderent; et iam, quum eadem⁸
 quotidie acciderent, velut assueti malis abalienaverant ab
 sensu rerum suarum animos, arma tantum ferrumque in
 dextris velut solas reliquias spei suæ intuentes.

§ 1. *The Gauls now attack the Citadel from the Forum, but failing* Ch. 43.
in this, § 4. they turn the siege into a blockade, dividing
their forces: half remain in Rome, half forage in the country
round. § 6. They come to Ardea, where Camillus is in exile.

Galli quoque, per aliquot dies in tecta modo urbis ne-
 quicquam bello gesto, quum inter incendia ac ruinas captæ

B.C. 390. urbis. nihil superesse praeter armatos hostes viderent, ne-
quicquam tot cladibus territos nec flexuros ad deditionem
animos, ni vis adhiberetur, experiri ultima et impetum
2 facere in arcem statuunt. Prima luce signo dato multitudo
omnis, in foro instruitur; inde clamore sublato ac testudine
facta subeunt. Adversus quos Romani nihil temere nec
trepide; ad omnes aditus stationibus firmatis, qua signa
ferri videbant, ea robore virorum opposito, scandere hostem
sinunt, quo successerit magis in arduum, eo pelli posse per
3 proclive facilius rati. Medio fere clivo restitēre; atque
inde ex loco superiore, qui prope sua sponte in hostem in-
ferebat, impetu facto strage ea ac ruina fudere Gallos, ut
nunquam postea nec pars nec universi tentaverint tale
4 pugnae genus. Omissa itaque spe per vim atque arma
subeundi, obsidionem parant, cuius ad id tempus imme-
mores et, quod in urbe fuerat frumentum, incendiis urbis
absumpserant, et ex agris per eos ipsos dies raptum omne
5 Veios erat. Igitur exercitu diviso partim per finitimos
populos praedari placuit, partim obsidere arcem, ut obsi-
dentibus frumentum populatores agrorum praeberent.
6 Proficiscentes Gallos ab urbe ad Romanam experiendam
virtutem fortuna ipsa Ardeam, ubi Camillus exsulabat,
7 duxit; qui maestior ibi fortuna publica quam sua, quum
diis hominibusque accusandis senesceret, indignando
mirandoque, ubi illi viri essent, qui secum Veios Faleri-
osque cepissent, qui alia bella fortius semper quam felicius
8 gessissent, repente audit, Gallorum exercitum adventare
atque de eo pavidos Ardeates consultare. Nec secus quam
divino spiritu tactus, quum se in mediam contionem intu-
lisset, abstinere suetus ante talibus conciliis;

§ 1. *Camillus urges the men of Ardea to bold action. 'The Gauls,' B.C. 390. he says, 'are a barbarous and undisciplined people. Now is the chance to repay the benefits conferred by Rome.'*

'Ardeates' inquit, 'veteres amici, novi etiam cives mei, 1 **Ch. 44.**

quando et vestrum beneficium ita tulit et fortuna hoc egit
mea; nemo vestrum condicionis meae oblitum me huc
processisse putet; sed res ac periculum commune cogit,
quod quisque possit, in re trepida praesidii in medium con-
ferre. Et quando ego vobis pro tantis vestris in me meritis 2
gratiam referam, si nunc cessavero? aut ubi usus erit mei
vobis, si in bello non fuerit? Hac arte in patria steti, et
invictus bello in pace ab ingratis civibus pulsus sum. Vobis 3
autem, Ardeates, fortuna oblata est et pro tantis populi
Romani beneficiis, quanta ipsi meministis (nec enim ex-
probranda apud memores sunt), gratiae referendae et huic
urbis decus ingens belli ex hoste communi pariendi, qui
effuso agmine adventat. Gens est, cui natura corpora 4
animosque magna magis quam firma dederit; eo in
certamen omne plus terroris quam virium ferunt. Argu- 5
mento sit clades Romana: patentem cepere urbem; ex
arce Capitolioque iis exigua resistitur manu; iam obsidi-
onis taedio victi abscedunt vagique per agros palantur.
Cibo vinoque raptim hausto repleti, ubi nox appetit, prope 6
rivos aquarum sine munimento, sine stationibus ac custo-
diis passim ferarum ritu sternuntur, nunc ab secundis rebus
magis etiam solito incauti. Si vobis in animo est tueri 7
moenia vestra nec pati haec omnia Galliam fieri, prima
vigilia capite arma frequentesque me sequimini ad caedem,
non ad pugnam. Nisi vinctos somno velut pecudes truci-
dandos tradidero, non recuso eundem Ardeae rerum
mearum exitum, quem Romae habui.'

oulsome

B.C. 390. § 1. *Thus encouraged, they take the Gauls' camp by surprise and slay many of them.* § 4. *At the same time two bodies of Etruscan plunderers are cut to pieces near Veii and Salinae.*

Ch. 45. 1 Aequis iniquisque persuasum erat, tantum bello virum neminem usquam ea tempestate esse. Contione dimissa, corpora curant, intenti, quam mox signum daretur. Quo dato, primae silentio noctis ad portas Camillo praesto fuere.

2 Egressi haud procul urbe, sicut praedictum erat, castra Gallorum intuta neglectaque ab omni parte nacti cum

3 ingenti clamore invadunt. Nusquam proelium, omnibus locis caedes est; nuda corpora et soluta somno trucidantur. Extremos tamen pavor cubilibus suis excitos, quae aut unde vis esset, ignaros in fugam et quosdam in hostem ipsum improvidos tulit. Magna pars in agrum Antiatem delati, incursione ab oppidanis in palatos facta circum-

4 veniuntur. Similis in agro Veienti Tuscorum facta strages est, qui urbis iam prope quadringentesimum annum vicinae, oppressae ab hoste invisitato, inaudito, adeo nihil miserit sunt, ut in agrum Romanum eo tempore incursiones facerent, plenique praedae Veios etiam, praesidiumque et spem ultimam Romani nominis, in animo habuerint oppugnare.

collected into flock **5** Viderant eos milites Romani vagantes per agros et congregatos agmine, praedam prae se agentes, et castra

6 cernebant haud procul Veiiis posita. Inde primum miseratio sui, deinde indignitas atque ex ea ira animos cepit: Etruscisne etiam, a quibus bellum Gallicum in se avertis-

7 sent, ludibrio esse clades suas? Vix temperavere animis, quin extemplo impetum facerent; compressi a Q. Caedicio centurione, quem sibimet ipsi praefecerant, rem in noctem

8 sustinuerunt. Tantum par Camillo defuit auctor; cetera eodem ordine eodemque fortunae eventu gesta. Quin etiam ducibus captivis, qui caedi nocturnae superfuere,

ad aliam manum Tuscorum ad Salinas profecti, nocte in- **B.C. 390.**
sequente ex improvise maiorem caedem edidere, duplicique
victoria ovantes Veios redeunt.

- § 1. *C. Fabius, to the wonder of all, walks through the enemies lines to perform the sacrifice of the Fabian House on the Quirinal.* **Ch. 46.**
§ 4. *Meanwhile Romans and Latins assemble in large numbers at Veii.* § 7. *With the consent of the Senate, Camillus is summoned from Ardea and named Dictator.*

Romae interim plerumque obsidio segnis et utrin-
que silentium esse, ad id tantum intentis Gallis, ne quis
hostium evadere inter stationes posset, quum repente
iuvenis Romanus admiratione in se oves hostesque con-
vertit. Sacrificium erat statum in Quirinali colle genti 2
Fabiae. Ad id faciendum C. Fabius Dorsuo, Gabino
cinctu, sacra manibus gerens, quum de Capitolio descen-
disset, per medias hostium stationes egressus, nihil ad
vocem cuiusquam terroremve motus, in Quirinalem collem
pervenit; ibique omnibus sollempniter peractis, eadem 3
revertens similiter constanti vultu graduque, satis sperans
propitios esse deos, quorum cultum ne mortis quidem
metu prohibitus deseruisset, in Capitolium ad suos rediit,
seu attonitis Gallis miraculo audaciae seu religione etiam
motis, cuius haudquaquam negligens gens est. Veiiis 4
interim non animi tantum in dies, sed etiam vires cresce-
bant. Nec Romanis solum eo convenientibus ex agris,
qui aut proelio adverso aut clade captae urbis palati
fuerant, sed etiam ex Latio voluntariis confluentibus, ut
in parte praedae essent, maturum iam videbatur, repeti 5
patriam eripique ex hostium manibus; sed corpori valido
caput deerat. Locus ipse admonerat Camilli, et magna 6
pars militum erat, qui ductu auspicioque eius res prospere
gesserant; et Caedicius negare, se commissurum, cur sibi

B.C. 390. aut deorum aut hominum quisquam imperium finiret potius, quam ipse memor ordinis sui posceret imperatorem. Consensu omnium placuit, ab Ardea Camillum acciri, sed antea consulto senatu, qui Romae esset; adeo regebat omnia pudor discriminaque rerum prope perditis. 8 rebus servabant. Ingenti periculo transeundum per hostium custodias erat. Ad eam rem Pontius Cominius impiger iuvenis operam pollicitus, incubans ^{let. 7. 4.} cortici secundo 9 Tiberi ad urbem defertur. Inde, qua proximum fuit a ripa, per praeruptum eoque neglectum hostium custodiā saxum in Capitolium evadit, et ad magistratus ductus 10 mandata exercitus edit. Accepto inde senatus consulto, uti comitiis curiatis revocatus de exsilio iussu populi Camillus dictator extemplo diceretur, militesque haberent imperatorem, quem vellent, eadem degressus nuntius Veios 11 contendit; missique Ardeam legati ad Camillum Veios eum perduxere, seu (quod magis credere libet, non prius profectum ab Ardea, quam ^{he. 15. 2.} comperit legem latam, quod nec iniussu populi mutari finibus posset nec nisi dictator dictus auspicia in exercitu habere) lex curiata lata est dictatorque absens dictus.

Ch. 47. § 1. *The Citadel is nearly surprised by the Gauls in the night, but is saved by Juno's sacred geese and the promptitude of M. Manlius.*
 § 7. *Manlius is rewarded, and the guilty sentinel executed.*

1 Dum haec Veiis agebantur, interim arx Romae 2 Capitoliumque in ingenti periculo fuit. Namque Galli, seu vestigio notato humano, qua nuntius a Veiis pervenerat, seu sua sponte animadverso ad Carmentis saxo adscensu aequo, nocte ^{dark} sublustri, quum primo inermem, ^{manibus} ^{light} qui tentaret viam, praemisissent, tradentes inde arma, ubi quid iniqui esset, alterni innixi sublevantesque in vicem et 3 trahentes alii alios, prout postularet locus, tanto silentio in

summum evasere, ut non custodes solum fallerent, sed ne **B.C. 390.**
 canes quidem, sollicitum animal ad nocturnos strepitus,
 excitarent. 'Anseres' non fefellere, quibus sacris Iunonis 4 *gave*
 in summa inopia cibi tamen abstinebatur. Quae res
 saluti fuit; namque clangore eorum alarumque crepitu
 excitus M. Manlius, qui triennio ante consul fuerat, vir *calling*
 bello egregius, armis arreptis, simul ad arma ceteros ciens
 vadit et, dum ceteri trepidunt, Gallum, qui iam in summo
 constiterat, umbone ictum deturbat. Cuius casus prolapsi 5
 quum proximos sterneret, trepidantes alios armisque
 omissis saxa, quibus adhaerebant, manibus amplexos tru- *truncating*
 cidat. Iamque et alii congregati telis missilibusque saxis
 proturbare hostes, ruinaque tota prolapsa acies in praeceps
 deferri. Sedato deinde tumultu reliquum noctis, quantum 6
 turbatis mentibus poterat, quum praeteritum quoque pericu-
 lum sollicitaret, quieti datum est. Luce orta, vocatis 7
 classico ad concilium militibus ad tribunos, quum et recte
 et perperam facto pretium deberetur, Manlius primum ob
 virtutem laudatus donatusque non ab tribunis solum mili-
 tum, sed consensu etiam militari; cui universi selibras 8 *1/2 pounds*
 farris et quartarios vini ad aedes eius, quae in arce erant,
 contulerunt, rem dictu parvam, ceterum inopia fecerat eam
 argumentum ingens caritatis, quum se quisque victu suo
 1 *Sceleratus*
 4 *de p.*
 fraudans detractum corpori atque usibus necessariis ad
 honorem unius viri conferret. Tum vigiles eius loci, qua 9
 fefellerat adscendens hostis, citati; et quum in omnes
 more militari se animadversurum Q. Sulpicius tribunus
 militum pronuntiasset, consentiente clamore militum, in 10
 unum vigilem coniciendum culpam, deterritus a ceteris
 abstinuit, reum haud dubium eius noxae, approbantibus
 cunctis, de saxo deiecit. Inde intentiores utrinque cus- 11
 todiae esse, et apud Gallos, quia vulgatum erat, inter

B.C. 390. Veios Romamque nuntios commeare, et apud Romanos ab nocturni periculi memoria.

Ch. 48. § 1. *Famine is severe in both camps, and plague among the Gauls.*
 § 4. *A truce is made for parley, but the Romans still hold out.*
 § 6. *At length, just as Camillus is making ready at Ardea, the army of the Capitol yield and buy their deliverance for one thousand pounds of gold.*

1 Sed ante omnia obsidionis bellique mala fames utrum-
 2 que exercitum urgebat, Gallos pestilentia etiam, quum
 loco iacente inter tumulos castra habentes, tum ab in-
 cendiis torrido et vaporis pleno cineremque, non pul-
 verem modo ferente, quum quid venti motum esset.
 3 Quorum ~~intolerantissima~~ gens humōrique ac frigori
 assueta quum aestu et angore vexata ~~vulgatis~~ *affection* velut in-
 pecua morbis moreretur, iam pigrilia singulos sepeliendi
 promiscue acervatos cumulōs hominum urebant, bustorum-
 4 que inde Gallicorum nomine insignem locum fecere. In-
 dutiae deinde cum Romanis factae et colloquia permissu
 imperatorum habita; in quibus quum identidem Galli
 famem obiicerent eaque necessitate ad deditionem voca-
 rent, dicitur avertendae eius opinionis causa multis locis
 5 panis de Capitolio iactatus esse in hostium stationes. Sed
 iam neque dissimulari neque ferri ultra fames poterat.
 Itaque dum dictator dilectum per se Ardeae habet, magis-
 trum equitum L. Valerium a Veiis adducere exercitum
 iubet, parat instruitque, quibus haud impar adoriatur
 6 hostes, interim Capitolinus exercitus, stationibus vigiliis-
 que fessus, superatis tamen humanis omnibus malis,
 quum famem unam natura vinci non sineret, diem de die
 7 prospectans, ecquod auxilium ab dictatore appareret, pos-
 tremo spe quoque iam, non solum cibo deficiente et, quum
 stationes procederent, prope obruentibus infirmum corpus.

armis, vel dedi vel redimi se, quacunque ^{time} pactione possent, B.C. 390. iussit, iactantibus non obscure Gallis, haud magna mercede se adduci posse, ut obsidionem relinquunt. Tum senatus 8 habitus, tribunisque militum negotium datum, ut paciscerentur. Inde inter Q. Sulpicium tribunum militum et Brennum regulum Gallorum colloquio transacta res est, et mille pondo auri pretium populi gentibus mox imperaturi factum. Rei foedissimae ^{suffering} per se adiecta indignitas est: 9 pondera ab Gallis allata iniqua et, tribuno recusante, additus ab insolente Gallo ponderi gladius, auditaque intoleranda Romanis vox, vae victis [esse].

§ 1. But Camillus intervenes and breaks off the bargain. § 3. Ch. 49. Fortune turns, and the Gauls are twice defeated with great slaughter. § 7. Camillus wins the name of Rome's second founder.

Sed diique et homines prohibuere redemptos vivere 1 Romanos. Nam forte quadam, priusquam infanda merees perficeretur, per altercationem nondum omni auro appenso, dictator intervenit, auferrique aurum de medio et Gallos summoverti iubet. Quum illi renitentes pactos 2 dicerent sese, negat eam pactionem ratam esse, quae, postquam ipse dictator creatus esset, iniussu suo ab inferioris iuris magistratu facta esset, denuntiaturque Gallis, ut se ad proelium expediant. Suos in acervum conicere 3 sarcinas et arma aptare ferroque, non auro recuperare patriam iubet, in conspectu habentes fanā deum et coniuges et liberos et solum patriae deforme belli malis et omnia, quae defendi, repetique, et ulcisci, fas sit. Instruit 4 deinde aciem, ut loci natura patiebatur, in semirutae solo urbis et naturā inaequali, et omnia, quae arte belli secunda suis eligi praepararive poterant, providit. Galli nova re 5 trepidi arma capiunt iraque magis quam consilio in Ro-

B.C. 390. manos incurrunt. Iam verterat fortuna, iam deorum opes humanaeque consilia rem Romanam adiuvabant. Igitur primo concursu haud maiore ^{momento} fusi Galli sunt, 6 quam ad Aliam vicerant. Iusuiore altero deinde proelio ad octavum lapidem Gabina via, quo se ex fuga contulerant, eiusdem ductu auspicioque Camilli vincuntur. Ibi caedes omnia obtinuit; castra capiuntur, et ne nuntius quidem 7 cladis relictus. Dictator, recuperata ex hostibus patria, triumphans in urbem redit, interque iocos militares, quos inconditos iaciunt, Romulus ac parens patriae conditorque 8 alter urbis haud vanis laudibus appellabatur. Servatam deinde bello patriam iterum in pace haud dubie servavit, quum prohibuit migrari Veios, et tribunis rem intentius agentibus post incensam urbem et per se inclinata magis 9 plebe ad id consilium; eaque causa fuit non abdicandae post triumphum dictaturae, senatu obsecrante, ne rem publicam in incerto relinqueret statu.

Ch. 50. § 1. *Camillus purifies all the temples, makes Caere the friend of Rome, establishes Capitoline games, and orders a temple to be built to Aius Locutius.* § 6. *The rescued gold is consecrated, and honour paid to the matrons who gave it.* § 8. *The Tribunes now agitate for migration to Veii, and are opposed by Camillus.*

1 Omnium primum, ut erat diligentissimus religionum cultor, quae ad deos immortales pertinebant, rettulit et 2 senatus consultum facit, fana omnia, quod ea hostis possedisset, restituerentur, terminarentur expiarenturque, expiatioque eorum in libris per duumviros quaereretur; cum Caeretibus hospitium publice fieret, quod sacra populi Romani ac sacerdotes recepissent, beneficioque eius populi 4 non intermissus honos deum immortalium esset; ludi Capitolini fierent, quod Iuppiter optimus maximus suam sedem

atque arcem populi Romani in re trepida tutatus esset; **B.C. 390.**

directio collegiumque ad eam rem M. Furius dictator constitueret ex eis, qui in Capitolio atque arce habitarent. Expiandae 5 etiam vocis nocturnae, quae nuntia cladis ante bellum Gallicum audita neglectaque esset, ^{mentio} illata, iussumque templum in Nova via Aio Locutio fieri. Aurum, quod 6 Gallis ereptum erat quodque ex aliis templis inter trepidationem in Iovis cellam collatum, quum, quo referri oportet, confusa memoria esset, sacrum omne iudicatum et sub Iovis sella poni iussum. *room stovehouse* Iam ante, in eo, ^{facta} religio civi-7 tatis apparuerat, quod, quum in publico deesset aurum, ex quo summa pactae mercedis Gallis confieret, a matronis collatum acceperant, ut sacro auro abstineretur. Matronis gratiae actae, honosque additus, ut earum sicut virorum post mortem sollemnis laudatio esset. His peractis, quae 8 ad deos pertinebant quaeque per senatum agi poterant, tum demum, agitantibus tribunis plebem assiduis contionibus, ut relictis ruinis in urbem paratam Veios transmigrarent, in contionem universo senatu prosequente escendit, atque ita verba fecit.

funeral oration
‘Why have we fought for a city which we mean to desert? The gods have shown their presence by warning, punishment, and reward.’ **Ch. 51.**

‘Adeo mihi ^{deserta?} acerbae sunt, Quirites, contentiones cum 1 tribunis plebis, ut nec tristissimi exsilii solatium aliud habuerim, quoad Ardeae vixi, quam quod procul ab his certaminibus eram, et ob eadem haec non, si millies senati consulto populi iussu revocaretis, rediturus unquam fuerim. Nec nunc me, ut redirem, mea voluntas mutata, 2 sed vestra fortuna perpulit; quippe, ut in sua sede maneret patria, id agebatur, non ut ego utique in patria essem.

B.C. 390. Et nunc quiescerem ac tacerem libenter, nisi haec quoque pro patria dimicatio esset; cui deesse, quoad vita suppetat, aliis
3 turpe, Camillo etiam fiefas est. Quid enim repetimus, quid
obsessam ex hostium manibus eripuimus, si recuperatam
ipsi deserimus? Et quum, victoribus Gallis, capta tota urbe,
Capitolium tamen atque arcem diique et homines Romani
tenuerint et habitaverint, victoribus Romanis, recuperata
urbe, arx quoque et Capitolium deseretur, et plus vastitatis
huic urbi secunda nostra fortuna faciet, quam adversa fecit?
4 Equidem, si nobis cum urbe simul positae traditaeque per
manus religiones nullae essent, tamen tam evidens numen
hac tempestate rebus affuit Romanis, ut omnem negligen-
5 tiam divini cultus exemptam hominibus putem. Intuemini
enim horum deinceps annorum vel secundas res vel ad-
versas; invenietis omnia prospera evenisse sequentibus
6 deos, adversa spernentibus. Iam omnium primum Veiens
bellum—per quot annos, quanto labore gestum!—non
ante cepit finem, quam monitu deorum aqua ex lacu
7 Albano emissa est. Quid haec tandem urbis nostrae clades
nova? num ante exorta est, quam spreta vox caelo emissa
de adventu Gallorum, quam gentium ius ab legatis nostris
violatum, quam a nobis, quum vindicari deberet, eadem
8 negligentia deorum praetermissum? Igitur victi captique
ac redempti tantum poenarum dis hominibusque dedimus,
ut terrarum orbi documento essemus. Adversae deinde
9 res admonuerunt religionum. Confugimus in Capitolium
ad deos, ad sedem Iovis optimi maximi; sacra in ruina
rerum nostrarum alia terra celavimus, alia avecta in finiti-
mas urbes amovimus ab hostium oculis; deorum cultum,
deserti ab diis hominibusque, tamen non intermisimus.
10 Reddidere igitur patriam et victoriam et antiquum belli
decus amissum, et in hostes, qui caeci avaritia in pondere

auri foedus ac fidem fefellerunt, verterunt terrorem fugam- **B.C. 390.**
que et caedam.

'Public and private rites alike can only be duly celebrated here. It is impiety to remove the gods of our city, or to banish their priests. The auspices, and all which they sanction, will be impossible.' **Ch. 52.**

'Haec culti neglectique numinis tanta momenta in rebus 1
humanis cernentes ecquid sentitis, Quirites, quantum
vixdum e naufragiis prioris culpa¹e, cladisque emergentes
paremus nefas? Urbem auspicato inauguratoque cōn- 2
ditam habemus; nullus locus in ea non religionum deo-
rumque est plenus; sacrificiis sollemnibus non dies magis
stati quam loca sunt, in quibus fiant. Hos omnes deos 3
publicos privatosque, Quirites, deserturi estis? Quam par
vestrum factum ei est, quod in obsidione nuper in egregio
adolescente, C. Fabio, non minore hostium admiratione
quam vestra conspectum est, quum inter Gallica tela de-
gressus ex arce sollemne Fabiae gentis in colle Quirinali
obiit? An gentilitia sacra ne in bello quidem intermitti, 4
publica sacra et Romanos deos etiam in pace deserui placet,
et pontifices flaminesque negligetiores publicarum reli-
gionum esse, quam privatus in sollemni gentis fuerit?
Forsitan aliquis dicat, aut Veiis ea nos facturos aut huc 5
inde missuros sacerdotes nostros, qui faciant; quorum
neutrum fieri salvis caerimoniis potest. Et ne omnia gene- 6
ratim sacra omnesque percenseam deos, in Iovis epulo-
num alibi quam in Capitolio pulvinar suscipi potest? Quid 7
de aeternis Vestae ignibus signoque, quod imperii pignus
custodia eius templi tenetur, loquar? quid de ancilibus
vestris, Mars Gradive tuque, Quirine pater? Haec omnia
in profano deserui placet sacra, aequalia urbi, quaedam
vetustiora origine urbis? Et videte, quid inter nos ac 8

congruent

Bylanes

B.C. 390. maiores intersit. Illi sacra quaedam in monte Albano
 Laviniiue nobis facienda tradiderunt. An ex hostium
 urbibus Romam ad nos transferri sacra religiosum fuit,
 hinc sine piaculo in hostium urbem Veios transferemus?
 9 Recordamini, agite dum, quoties sacra instaurantur, quia
 aliquid ex patrio ritu negligentia casuve praetermissum est.
 Modo quae res post prodigium Albani lacus nisi instauratio
 sacrorum auspiciorumque renovatio, affectae Veienti bello
 10 rei publicae remedio fuit? At etiam, tanquam veterum
 religionum memores, et peregrinos deos transtulimus
 Romam et instituimus novos. Iuno regina transvecta a
 Veis nuper in Aventino quam insigni ob excellens matro-
 11 narum studium celebrique dedicata est die! Aio Locutio
 templum propter caelestem vocem exauditam in Nova via
 iussimus fieri; Capitolinos ludos sollemnibus aliis addidi-
 mus, collegiumque ad id novum auctore senatu condidimus;
 12 quid horum opus fuit suscipi, si una cum Gallis urbem
 Romanam relicturi fuimus, si non voluntate mansimus in
 Capitolio per tot menses obsidionis, sed ab hostibus metu
 13 retenti sumus? De sacris loquimur et de templis; quid
 tandem de sacerdotibus, nonne in mentem venit, quantum
 piaculi committatur? Vestalibus nempe una illa sedes
 est, ex qua eas nihil unquam praeterquam urbs capta
 movit; flamini Diali noctem unam manere extra urbem
 14 nefas est. Hos Veientes pro Romanis facturi estis sacer- *abscond*
 dotes, et Vestales tuae te deserent, Vesta, et flamen peregre
 habitando in singulas noctes tantum sibi reique publicae
 15 piaculi contrahet? Quid alia, quae auspicato agimus
 omnia fere intra pomoerium, cui oblivioni aut cui negli-
 16 gentiae damus? Comititia curiata, quae rem militarem con-
 tinent, comitia centuriata, quibus consules tribunosque
 militares creatis, ubi auspicato, nisi ubi assolent, fieri

possunt? Veiosne haec transferemus? an comitiorum **B.C. 390.**
 causa populus tanto incommodo in desertam hanc ab dis ¹⁷
 hominibusque urbem conveniet?

*'To migrate now would be a base admission of defeat. A hovel in Ch. 53.
 Rome is better than exile.'*

pollui At enim apparet quidem *pollui omnia*, nec ullis piaculis 1
 expiari posse; sed res ipsa cogit vastam incendiis ruinisque
 relinquere urbem et ad integra omnia Veios migrare nec
 hic aedificando inopem plebem vexare. Hanc autem 2
 iactari magis causam quam veram esse, ut ego non dicam,
 apparere vobis, Quirites, puto, qui meministis, ante Gallo-
 rum adventum, salvis tectis publicis privatisque, stante
 incolumi urbe, hanc eandem rem actam esse, ut Veios
 transmigraremus. Et videte, quantum inter meam sen- 3
 tentiam vestramque intersit, tribuni. Vos, etiamsi tunc
 faciendum non fuerit, nunc utique faciendum putatis; ego
 contra (nec id mirati sitis, priusquam, quale sit, audieritis),
 etiamsi tum migrandum fuisset incolumi tota urbe, nunc
 has ruinas relinquendas non censerem. Quippe tum causa 4
 nobis in urbem captam migrandi victoria esset, gloriosa
 nobis ac posteris nostris; nunc haec migratio nobis misera
 ac turpis, Gallis gloriosa est. Non enim reliquisse vic- 5
 tores, sed amisisse victi patriam videbimur: hoc ad Aliam
 fuga, hoc capta urbs, hoc circumsessum Capitolium ne-
 cessitatis imposuisse, ut desereremus penates nostros ex-
 siliumque ac fugam nobis ex eo loco conscisceremus, *resolue*
 quem tueri non possemus. Et Galli evertere potuerunt
 Romam, Romani restituere non videbuntur potuisse?
 Quid restat nisi ut, si iam novis copiis veniant (constat 6
 enim, vix credibilem multitudinem esse) et habitare in
 capta ab se, deserta a vobis hac urbe velint, sinatis?

B.C. 390. Quid? si non Galli hoc, sed veteres hostes vestri, Aequi
 7 Volscive, faciant, ut commigrent Romam, velitisne, illos
 Romanos, vos Veientes esse? an malitis hanc solitudinem
 vestram quam urbem hostium esse? Non equidem video,
 quid magis nefas sit. Haec scelera, quia piget aedificare,
 8 haec dedecora pati parati estis? Si tota urbe nullum
 melius ampliusve tectum fieri possit, quam casa illa con-
 ditoris est nostri, non in casis ritu pastorum agrestiumque
 habitare est satius inter sacra penatesque nostros quam
 9 exsulatum publice ire? Maiores nostri, convenae pastor-
 esque, quum in his locis nihil praeter silvas paludesque
 esset, novam urbem tam brevi aedificarunt; nos, Capitolio,
 arce incolumi, stantibus templis deorum, aedificare incensa
 piget? et, quod singuli facturi fuimus, si aedes nostrae
 deflagrassent, hoc in publico incendio universi recusamus
 facere?

*cottage
strangers
convenae of*

Ch. 54. *'Are not the river and the hills and the sea more than the walls and
 timbers of our city? The fortune which has stood so long can
 never be transplanted.'*

1 'Quid tandem? si fraude, si casu Veiis incendium ortum
 sit, ventoque, ut fieri potest, diffusa flamma magnam par-
 tem urbis absumat, Fidenas inde aut Gabios aliamve quam
 2 urbem quaesituri sumus, quo transmigemus? Adeo nihil
 tenet solum patriae nec haec terra, quam matrem appel-
 lamus, sed in superficie tignisque caritas nobis patriae
 3 pendet? Equidem (fatebor vobis, etsi minus iniuriae
 vestrae quam [meae] calamitatis meminisse iuvat) quum
 abessem, quotiescunque patria in mentem veniret, haec
 omnia occurrebant, colles campique et Tiberis et assueta
 oculis regio et hoc caelum, sub quo natus educatusque
 essem; quae vos, Quirites, nunc moveant potius caritate
 sua, ut maneatis in sede vestra, quam postea, quum

surface

reliqueritis eam, macerent desiderio. Non sine causa dii **B.C. 390.**
 hominesque hunc urbi condendae locum elegerunt, salu-
 berrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis
 locis fruges devehantur, quo maritimi commeatus acci-
 piantur, mare vicinum ad commoditates nec expositum
 nimia propinquitate ad pericula classium externarum, re-
 gionem Italiae mediam. Ad incrementum urbis natum
 esse locum, argumento est ipsa magnitudo tam
 novae urbis. Trecentessimus sexagesimus quintus annus
 urbis, Quirites, agitur; inter tot veterrimos populos tam
 diu bella geritis, quum interea, ne singulas loquar urbes,
 non coniuncti cum Aequis Volsci, tot tam valida oppida,
 non universa Etruria, tantum terra marique pollens atque
 inter duo maria latitudinem obtinens Italiae, bello vobis
 par est. Quod quum ita sit, quae, malum, ratio est
 expertis, alia experiri, quum, iam ut virtus vestra transire
 alio possit, fortuna certe loci huius transferri non possit?
 Hic Capitolium est, ubi quondam capite humano invento
 responsum est, eo loco caput rerum summamque imperii
 fore; hic, quum augurato liberaretur Capitolium, Iuventas
 Terminusque maximo gaudio patrum vestrorum moveri
 se non passi; hic Vestae ignes, hic ancilia caelo demissa,
 hic omnes propitii manentibus vobis dii.'

*The people doubt, but are confirmed by an omen, and the city is re-
 built, but in haste and without rule.* **Ch. 55.**

Movisse Camillus quum alia oratione, tum ea, quae
 ad religiones pertinebat, maxime dicitur; sed rem dubiam
 decrevit vox opportune emissa, quod, quum senatus post
 paulo de his rebus in curia Hostilia haberetur, cohortesque
 ex praesidiis revertentes forte agmine forum transirent,
 centurio in comitio exclamavit: 'Signifer, statue signum; 2

B.C. 390. hic manebimus optime.' Qua voce audita, et senatus accipere se omen ex curia egressus conclamavit, et plebs circumfusa approbavit. Antiquata deinde lege, promiscue
3 urbs aedificari coepta. Tegula publice praebita est; saxi
4 materiaeque caedendae, unde quisque vellet, ius factum,
5 praedibus acceptis, eo anno aedificia perfecturos. Festinatio curam exemit vicis dirigendi, dum, omisso sui
alienique discrimine, in vacuo aedificant. Ea est causa, ut veteres cloacae, primo per publicum ductae, nunc privata passim subeant tecta, formaque urbis sit occupatae, magis quam divisae similis.

*notis
p. 10*

BOOK VI.

WARS WITH VOLSCIANS AND ETRUSCANS.—CONSTITUTIONAL STRUGGLES.

- § 1. *With the new city begins the period of trustworthy records.* § 6. **B.C. 390.**
Q. Fabius is tried for breach of the 'law of nations.' § 9.
After an interregnum Military Tribunes are appointed. The surviving documents are collected, and days of disaster exempted from business.

QUAE ab condita urbe Roma ad captam eandem urbem 1 Ch. 1.
Romani sub regibus primum, consulibus deinde ac dicta-
toribus decemvirisque ac tribunis consularibus gessere,
foris bella, domi seditiones, quinque libris exposui, res 2
quum vetustate nimia obscuras, velut quae magno ex
intervallo loci vix cernuntur, tum quod parvae et rarae
per eadem tempora litterae fuere, una custodia fidelis
memoriae rerum gestarum, et quod, etiamsi quae in com-
mentariis pontificum aliisque publicis privatisque erant
monumentis, incensa urbe pleraeque interiere. Clariora 3
deinceps certioraque ab secunda origine velut ab stirpibus
laetius feraciusque renatae urbis gesta domi militiaeque
exponentur. Ceterum primo, quo adminiculo erecta erat 4
eodem innixa M. Furio principe, stetit, neque eum abdi-
care se dictatura nisi anno circumacto passi sunt. Comitia 5
in insequentem annum tribunos habere, quorum in magis-
tratu capta urbs esset, non placuit; res ad interregnum
rediit. Quum civitas in opere ac labore assiduo reficiendae 6
urbis teneretur, interim Q. Fabio, simul primum magistratu
abiit, ab Cn. Marcio tribuno plebis dicta dies est, quod
[legatus] in Gallos, ad quos missus erat orator, contra ius

- B.C. 390.** gentium pugnasset; cui iudicio eum mors adeo opportuna,
 7 ut voluntariam magna pars crederet, subtraxit. Interreg- *severely*
- B.C. 389.** num initum; P. Cornelius Scipio interrex, et post eum
 8 M. Furius Camillus. Is tribunos militum consulari po-
 testate creat L. Valerium Publicolam iterum, L. Verginium,
 P. Cornelium, A. Manlium, L. Aemilium, L. Postumium.
- 9 Hi ex interregno quum extemplo magistratum inissent,
 nulla de re prius quam de religionibus senatum consulere.
- 10 In primis foedera ac leges (erant autem eae duodecim
 tabulae et quaedam regiae leges) conquiri, quae com-
 parerent, iusserunt; alia ex eis edita etiam in vulgus;
 quae autem ad sacra pertinebant, a pontificibus maxime,
 ut religione obstrictos haberent multitudinis animos, sup-
- 11 pressa. Tum de diebus religiosis agitari coeptum, diemque
 a. d. xv Kal. Sextiles, duplici clade insignem, quo die ad
 Cremeram Fabii caesi, quo deinde ad Aliam cum exitio
 urbis foede pugnatum, a posteriore clade Aliensem appel-
 larunt, insignemque rei nulli publice privatimque agenda
- 12 fecerunt. Quidam, quod postridie idus Quintiles non
 litasset Sulpicius tribunus militum, neque inventa pace
 deum post diem tertium obiectus hosti exercitus Romanus
 esset, etiam postridie idus rebus divinis supersederi iussum, *refrain from*
 inde, ut postridie calendas quoque ac nonas eadem religio
 esset, traditum putant.

Ch. 2. § 1. *The Volscians and Etruscans take up arms, § 3. and the
 Latins and Hernicans, long loyal allies, threaten to rebel. § 5.
 Camillus, named Dictator, raises an army and subdues the
 Volscians and Aequians.*

- 1 Nec diu licuit quietis consilia erigendae ex tam gravi
 2 casu rei publicae secum agitare. Hinc Volsci, veteres
 hostes, ad extinguendum nomen Romanum arma cepe-
 rant; hinc Etruriae principum ex omnibus populis coniu-

rationem de bello ad fanum Voltumnae, factam mercatores **B.C. 389.**
 afferebant. Novus quoque terror accesserat defectionis 3
 Latinorum Hernicorumque, qui post pugnam ad lacum
 Regillum factam per annos prope centum nunquam am-
 bigua fide in amicitia populi Romani fuerant. Itaque 4
 quum tanti undique terrores circumstarent appareretque
 omnibus, non odio solum apud hostes, sed contemptu
 etiam inter socios nomen Romanum laborare, placuit, 5
 eisdem auspiciis defendi rem publicam, quibus recuperata
 esset, dictatoremque dici M. Furium Camillum. Is dic- 6
 tator C. Servilium Ahalam magistrum equitum dixit; iusti-
 tioque indictum dilectum iuniorum habuit, ita ut seniores
 quoque, quibus aliquid roboris superesset, in verba sua
 iuratos centuriaret. Exercitum conscriptum armatumque 7
 trifariam divisit. Partem unam in agro Veiente Etruriae
 opposuit, alteram ante urbem castra locare iussit; tribuni
 militum his A. Manlius, illis, qui adversus Etruscos mitte- 8
 bantur, L. Aemilius praepositus. Tertiam partem ipse ad
 Volscos duxit, nec procul a Lanuvio (ad Mecium is locus
 dicitur) castra oppugnare est adortus. Quibus ab con- 9
 temptu, quod prope omnem deletam a Gallis Romanam
 iuventutem crederent, ad bellum profectis tantum Camillus
 auditis imperator terroris intulerat, ut vallo se ipsi, vallum
congestis arboribus saepirent, ne qua intrare ad muni-
 menta hostis posset. Quod ubi animadvertit Camillus, 10
 ignem in obiectam saepem coniici iussit; et forte erat
 vis magna venti versa in hostem; itaque non aperuit 11
 solum incendio viam, sed, flammis in castra tendentibus,
 vapore etiam ac fumo crepituque viridis materiae flagrantis
 ita consternavit hostes, ut minor moles superantibus vallum
 in castra Volscorum Romanis fuerit, quam transcendenti-
 bus saepem incendio absumptam fuerat. Fusis hostibus 12

*divide
into 1004*

B.C. 389. caesisque quum castra impetu cepisset dictator, praedam militi dedit, quo minus speratam minime largitore duce, 13 eo militi gratiorem. Persecutus deinde fugientes, quum omnem Volscum agrum depopulatus esset, ad deditionem 14 Volscos septuagesimo demum anno subegit. Victor ex Volscis in Aequos transiit, et ipsos bellum molientes; exercitum eorum ad Bolas oppressit, nec castra modo, sed urbem etiam aggressus impetu primo cepit.

Ch. 3. § 1. *Meanwhile Sutrium is besieged by the Etruscans, and is forced to surrender, § 4. but Camillus surprises the enemy in the midst of their victory, and recovers the city.*

1 Quum in ea parte, in qua caput rei Romanae Camillus erat, ea fortuna esset, aliam in partem terror ingens ingru- 2 erat. Etruria prope omnis armata Sutrium, socios populi Romani, obsidebat; quorum legati, opem rebus affectis orantes, quum senatum adissent, decretum tulere, ut dictator primo quoque tempore auxilium Sutrinis ferret. 3 Cuius spei moram quum pati fortuna obsessorum non potuisset, confectaue paucitas oppidanorum opere, vigiliis, vulneribus, quae semper eosdem urgebant, per pactionem urbe hostibus tradita, inermis cum singulis emissa vestimentis miserabili agmine penates relinqueret, eo forte 4 tempore Camillus cum exercitu Romano intervenit. Cui quum se maesta turba ad pedes provolvisset, principumque orationem necessitate ultima expressam fletus mulierum ac puerorum, qui exsilio comites trahebantur, excepisset, parcere lamentis Sutrinis iussit: Etruscis se luctum lacrimasque ferre. Sarcinas inde deponi Sutrinisque ibi considerare modico praesidio relicto, arma secum militem ferre iubet. Ita expedito exercitui profectus ad Sutrium, id quod rebatur, soluta omnia rebus, ut fit, secundis invenit,

nullam stationem ante moenia, patentes portas, victorem **B.C. 389.** vagum praedam ex hostium tectis egerentem. Iterum 6 igitur eodem die Sutrium capitur; victores Etrusci passim trucidantur ab novo hoste, neque se conglobandi coeundique in unum aut arma capiundi datur spatium. Quum 7 pro se quisque tenderent ad portas, si qua forte se in agros eiicere possent, clausas (id enim primum dictator imperaverat) portas inveniunt. Inde alii arma capere, 8 alii, quos forte armatos tumultus occupaverat, convocare suos, ut proelium inirent; quod accensum ab desperatione hostium fuisset, ni praecones per urbem dimissi poni arma et parci inermi iussissent nec praeter armatos quemquam violari. Tum etiam quibus animi in spe ultima 9 obstinati ad decertandum fuerant, postquam data spes vitae est, iactare passim arma inermesque, quod tutius fortuna fecerat, se hosti offerre. Magna multitudo in 10 custodias divisa; oppidum ante noctem redditum Sutrinis inviolatum integrumque ab omni clade belli, quia non vi captum, sed traditum per condiciones fuerat.

§ 1. *Camillus celebrates a triple triumph and dedicates his spoils.* **Ch. 4.**

§ 4. *Those of the Veientes, Capenates and Falisci, who had aided Rome, are made citizens and receive land. Emigrants are recalled from Veii, and new Rome rises rapidly.* § 7. *Military Tribunes are elected, and make raids in the land of the Aequians.*

§ 9. *In Etruria, Cortuosa and Contenebra are captured.*

§ 12. *A massive wall is built under the Capitol.*

Camillus in urbem triumphans rediit, trium simul bellorum victor. Longe plurimos captivos ex Etruscis ante 2 currum duxit, quibus sub hasta venundatis tantum aeris redactum est, ut, pretio pro auro matronis persoluto, ex eo, quod supererat, tres paterae aureae factae sint, quas cum 3 titulo nominis Camilli ante Capitolium incensum in Iovis

- B.C. 389.** cella constat ante pedes Iunonis positas fuisse. Eo anno
 4 in civitatem accepti, qui Veientium Capenatumque ac Falis-
 corum per ea bella transfugerant ad Romanos, agerque
 5 his novis civibus assignatus. Revocati quoque in urbem
 senatus consulto a Veïis, qui aedificandi Romae pigritia,
 occupatis ibi vacuis tectis, Veios se contulerant. Et primo
 fremitus fuit aspernantium imperium; dies deinde praesti-
 tuta capitalisque poena, qui non remigrasset Romam, ex
 ferocibus universis singulos, metu suo quemque, obedientes
 6 fecit; et Roma quum frequentia crescere, tum tota simul
 exsurgere aedificiis, et re publica impensas adiuvante et
 aedilibus velut publicum exigentibus opus et ipsis privatis
 (admonebat enim desiderium usus) festinantibus ad effec-
 7 tum operis; intraque annum nova urbs stetit. Exitu anni
 comitia tribunorum militum consulari potestate habita.
- B. C. 388.** Creati T. Quinctius Cincinnatus, Q. Servilius Fidenas
 quintum, L. Iulius Iulus, L. Aquilius Corvus, L. Lucretius
 8 Tricipitinus, Ser. Sulpicius Rufus. exercitum alterum in
 Aequos, non ad bellum (victos namque se fatebantur), sed
 ab odio ad pervastandos fines, ne quid ad nova consilia
 relinquerent virium, duxere, alterum in agrum Tarquini-
 9 ense. Ibi oppida Etruscorum Cortuosa et Contenebra
 vi capta. Ad Cortuosam nihil certaminis fuit: improvise
 adorti primo clamore atque impetu cepere; direptum
 10 oppidum atque incensum est. Contenebra paucos dies
 oppugnationem sustinuit, laborque continuus, non die, non
 nocte remissus, subegit eos. Quum in sex partes divisus
 exercitus Romanus senis horis in orbem succederet proelio,
 oppidanos eosdem integro semper certamini paucitas fessos
 obiceret, cessere tandem, locusque invadendi urbem Ro-
 11 manis datus est. Publicari praedam tribunis placebat; sed
 imperium quam consilium segnius fuit; dum cunctantur,

iam militum praeda erat nec nisi per invidiam adimi poterat. Eodem anno, ne privatis tantum operibus cresceret urbs, Capitolium quoque saxo quadrato substructum est, opus vel in hac magnificentia urbis conspicendum.

§ 1. *The Tribunes of the plebs agitate for the division of the Pomptine land, but the people are too busy to heed them.* Ch. 5. § 6. *After an interregnum Military Tribunes are elected. Four tribes are added for the new citizens, making twenty-five in all.*

Iam et tribuni plebis, civitate aedificando occupata, contiones suas frequentare legibus agrariis conabantur. Ostentabatur in spem Pomptinus ager, tum primum post accisas a Camillo Volscorum res possessionis haud ambiguae. Criminabantur, multo eum infestiores agrum ab nobilitate esse, quam a Volscis fuerit; ab illis enim tantum, quoad vires et arma habuerint, incursiones eo factas; nobiles homines in possessionem agri publici grassari, nec, nisi, antequam omnia praecipiant, divisus sit, locum ibi plebi fore. Haud magno opere plebem moverunt, et infrequentem in foro propter aedificandi curam et eodem exhaustam impensis, eoque agri immemorem, ad quem instruendum vires non essent. In civitate plena religionum, tunc etiam ab recenti clade superstitionis principibus, ut renovarentur auspicia, res ad interregnum rediit. Interreges deinceps M. Manlius Capitolinus, Ser. Sulpicius Camerinus, L. Valerius Potitus; hic demum tribunorum militum consulari potestate comitia habuit. L. Papirium, C. Cornelium, C. Sergium, L. Aemilium iterum, L. Menenium, L. Valerium Publicolam tertium creat; ii ex interregno magistratum occeperunt. Eo anno aedes Martis Gallico bello vota dedicata est a T. Quinctio duumviro sacris faciendis. Tribus quattuor

B.C. 387. ex novis civibus additae, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arniensis; eaeque viginti quinque tribuum numerum explevere.

Ch. 6. § 1. *L. Sicinius again brings on the question of the Pomptine land. § 3. Etruria takes up arms, and war is announced from Antium, supported by the Latins. Camillus, one of the Military Tribunes of the year, takes the lead by general consent, and divides the forces of the state into three parts. § 12. Camillus and Valerius are to go against Antium, Q. Servilius watch Etruria and the Latins, L. Quinctius guards Rome.*

1 De agro Pomptino ab L. Sicinio tribuno plebis actum
ad frequentiore*m* iam populum mobiliore*m*que ad cupidi-
2 tatem agri, quam fuerat. Et de Latino Hernicoque bello
mentio facta in senatu maioris belli cura, quod Etruria in
3 armis erat, dilata est. Res ad Camillum tribunum militum

B.C. 386. consulari potestate rediit; collegae additi quinque, Ser. Cornelius Maluginensis, Q. Servilius Fidenas sextum, L. Quinctius Cincinnatus, L. Horatius Pulvillus, P. Valerius.

4 Principio anni aversae curae hominum sunt a bello
Etrusco, quod fugientium ex agro Pomptino agmen re-
pente illatum in urbem attulit, Antiates in armis esse
Latinorumque populos iuventutem suam misisse ad id
5 bellum, eo abnuentes publicum fuisse consilium, quod
non prohibitos tantummodo [voluntarios] dicerent mili-
6 tare, ubi vellent. Desierant iam ulla contemni bella.

Itaque senatus dis agere gratias, quod Camillus in magis-
tratu esset: dictatorem quippe dicendum eum fuisse, si
privatus esset; et collegae fateri, regimen omnium rerum,
7 ubi quid bellici terroris ingruat, in viro uno esse, sibi*que*
destinatum [in] animo esse Camillo summittere imperium,
nec quicquam de maiestate sua detractum credere, quod
maiestati eius viri concessissent. Collaudatis ab senatu

resider

movet

guiding

tribunis et ipse Camillus, confusus animo, gratias egit. **B.C. 386.** Ingens inde ait onus a populo Romano sibi, qui se [dicta-⁸ torem] iam quartum creasset, magnum a senatu talibus de se iudiciis eius ordinis, maximum tam honorato collegarum obsequio iniungi. Itaque si quid laboris vigiliarumque 9 adiici possit, certantem secum ipsum annisurum, ut tanto de se consensu civitatis opinionem, quae maxima sit, etiam constantem efficiat. Quod ad bellum atque Antiates 10 attineat, plus ibi minarum quam periculi esse; se tamen, ut nihil timendi, sic nihil contemnendi auctorem esse. Circumsederi urbem Romanam ab invidia et odio finiti- 11 morum; itaque et ducibus pluribus et exercitibus adminis- trandam rem publicam esse. 'Te' inquit, 'L. Valeri, 12 socium imperii consiliiue legiones mecum adversus Antiatem hostem ducere placet; te, Q. Servili, altero 13 exercitu instructo paratoque ad urbem castra habere, intentum, sive Etruria se interim, ut nuper, sive nova haec cura, Latini atque Hernici moverint; pro certo habeo, ita rem gesturum, ut patre, avo teque ipso ac sex tribunatibus dignum est. Tertius exercitus ex causariis senioribusque 14 a L. Quinctio scribatur, qui urbi moenibusque praesidio sit. L. Horatius arma, tela, frumentum, quaeque alia belli tempora poscent, provideat. Te, Ser. Corneli, praesidem 15 huius publici consilii, custodem religionum, comitiorum, legum, rerum omnium urbanarum, collegae facimus.' Cunctis in partes muneris sui benigne pollicentibus 16 operam, Valerius, socius imperii lectus, adiecit, M. Furium sibi pro dictatore seque ei pro magistro equitum futurum; proinde, quam opinionem de unico imperatore, eam spem 17 de bello haberent. Se vero bene sperare patres et de bello et de pace universaque re publica erecti gaudio 18 fremunt, nec dictatore unquam opus fore rei publicae, si

B.C. 386. tales viros in magistratu habeat, tam concordibus iunctos animis, parere atque imperare iuxta paratos laudemque conferentes potius in medium quam ex communi ad se trahentes.

Ch. 7. § 1. *Camillus and Valerius march to Satricum against the Volscians, who are aided by the Hernicans and Latins. § 3. Camillus encourages his despondent army.*

- 1 Iustitio indicto dilectuque habito, Furius ac Valerius ad Satricum profecti, quo non Volscorum modo iuventem Antiates ex nova subole lectam, sed ingentem Latinorum Hernicorumque vim conciverant ex integerrimis diutina pace populis. Itaque novus hostis veteri adiunctus
- 2 commovit animos militis Romani. Quod ubi aciem iam instruenti Camillo centuriones renuntiaverunt, turbatas militum mentes esse, segniter arma capta, cunctabundosque et restitantes egressos castris esse, quin voces quoque auditas, cum centenis hostibus singulos pugnatuos, et aegre inermem tantam multitudinem, nedum armatam, sustineri posse, in equum insilit et ante signa, obversus in
- 3 aciem, ordines interequitans: 'Quae tristitia, milites, haec, quae insolita cunctatio est? Hostem an me an vos ignoratis? Hostis est quid aliud quam perpetua materia
- 4 virtutis gloriaeque vestrae? Vos contra me duce, ut Falerios Veiosque captos et in capta patria Gallorum legiones caesas taceam, modo trigeminae victoriae triplicem triumphum ex his ipsis Volscis et Aequis et ex
- 5 Etruria egistis. An me, quod non dictator vobis, sed tribunus signum dedi, non agnoscitis ducem? Neque ego maxima imperia in vos desidero, et vos in me nihil praeter me ipsum intueri decet; neque enim dictatura mihi unquam animos fecit, ut ne exsilium quidem ademit.
- 6 Iidem igitur omnes sumus, et quum eadem omnia in hoc

short
ingen

then
free

bellum afferamus, quae in priora attulimus, eundem **B.C. 386.** eventum belli expectemus. Simul concurreritis, quod quisque didicit ac consuevit, faciet: vos vincetis, illi fugient.'

§ 1. *Camillus leads his troops on foot, and wins a great victory.* **Ch. 8.**

§ 8. *The Latins and Hernicans return home, and the Volscians take refuge in Satricum: but Camillus takes the town.*

Dato deinde signo ex equo desilit et proximum signi-1
ferum manu arreptum secum in hostem rapit, 'Infer, miles'
clamitans, 'signum.' Quod ubi videre ipsum Camillum, 2
iam ad munera corporis senecta invalidum, vadentem in
hostes, procurrunt pariter omnes clamore sublato, 'Se-
quere imperatorem' pro se quisque clamantes. Emissum 3
etiam signum Camilli iussu in hostium aciem ferunt, idque
ut repeteretur, concitatos antesignanos; ibi primum pulsum 4
Antiatem, terroremque non in primam tantum aciem, sed
etiam ad subsidiarios perlatum. Nec vis tantum militum 5
movebat, excitata praesentia ducis, sed quod Volscorum
animis nihil terribilius erat quam ipsius Camilli forte
oblata species; ita, quocunque se intulisset, victoriam 6
secum haud dubiam trahebat. Maxime id evidens fuit,
quum in laevum cornu prope iam pulsum arrepto repente
equo cum scuto pedestri advectus conspectu suo proelium
restituit, ostentans vincentem ceteram aciem. Iam incli- 7
nata res erat, sed turba hostium et fugam impediabat, et
longa caede conficienda multitudo tanta fesso militi erat,
quum repente ingentibus procellis fusus imber certam
magis victoriam quam proelium diremit. Signo deinde 8
receptui dato, nox insecuta quietis Romanis perfecit bel-
lum. Latini namque et Hernici relictis Volscis domos
profecti sunt, malis consiliis pares adepti eventus; Volsci 9
ubi se desertos ab eis videre, quorum fiducia rebellaverant,

B.C. 386. relictis castris moenibus Satrici se includunt. Quos primò
 Camillus vallo circumdare et aggere atque operibus op-
 10 pugnare est adortus. Quae postquam nulla eruptione
 impediri videt, minus esse animi ratus in hoste, quam ut
 in eo tam lentae spei victoriam exspectaret, cohortatus
 milites, ne tanquam Veios oppugnantes in opere longinquo
 sese tererent: victoriam in manibus esse, ingenti militum
 alacritate moenia undique aggressus scalis oppidum cepit.
 Volsci abiectis armis sese dediderunt.

Ch. 9. § 1. *Antium, the capital of the Volscians, still remains, § 3. but the demand of Nepete and Sutrium for help against the Etruscans calls Camillus to the north. § 6. He and Valerius, with the city army, re-capture Sutrium, and restore it to their allies. § 12. They then march against Nepete, which is in the hands of the Etruscans.*

1 Ceterum animus ducis rei maiori, Antio, imminebat: id
 2 caput Volschorum, eam fuisse originem proximi belli. Sed
 quia nisi magno apparatu, tormentis machinisque, tam
 valida urbs capi non poterat, relicto ad exercitum collega,
 Romam est profectus, ut senatum ad excidendum Antium
 3 hortaretur. Inter sermonem eius (credo rem Antiatem
 diuturniorem manere dis cordi fuisse) legati ab Nepete ac
 Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt, bre-
 vem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eo vim
 4 Camilli ab Antio fortuna avertit. Namque quum ea loca
 opposita Etruriae et velut claustra inde portaeque essent,
 et illis occupandi ea, quum quid novi molirentur, et Ro-
 5 manis recuperandi tuendique cura erat. Igitur senatui
 cum Camillo agi placuit, ut omisso Antio bellum Etruscum
 susciperet; legiones urbanae, quibus Quinctius praefuerat,
 6 ei decernuntur. Quanquam expertum exercitum assue-
 tumque imperio, qui in Volscis erat, mallet, nihil recu-

savit; Valerium tantummodo imperii socium depoposcit. **B.C. 386.** Quinctius Horatiusque successores Valerio in Volscos missi. Profecti ab urbe Sutrium Furius et Valerius partem 7 oppidi iam captam ab Etruscis invenere, ex parte altera, intersaeptis itineribus, aegre oppidanos vim hostium ab se arcentes. Quum Romani auxilii adventus, tum Camilli 8 nomen celeberrimum apud hostes sociosque et in praesentia rem inclinatam sustinuit et spatium ad opem ferendam dedit. Itaque diviso exercitu Camillus collegam, in 9 eam partem circumductis copiis, quam hostes tenebant, moenia aggredi iubet, non tanta spe, scalis capi urbem posse, quam ut, aversis eo hostibus, et oppidanis iam pugnando fessis laxaretur labor et ipse spatium intrandi sine certamine moenia haberet. Quod quum simul utrin- 10 que factum esset ancepsque terror Etruscos circumstaret, et moenia summa vi oppugnari et intra moenia esse hostem viderent, porta se, quae una forte non obsidebatur, trepidi uno agmine eiecere. Magna caedes fugientium et 11 in urbe et per agros est facta; plures a Furianis intra moenia caesi; Valeriani expeditiores ad persequendos fuere nec ante noctem, quae conspectum ademit, finem caedendi fecere. Sutrio recepto restitutoque sociis, Nepete 12 exercitus ductus, quod per deditionem acceptum iam totum Etrusci habebant.

§.1. *After a vain appeal to the old inhabitants to surrender, the Romans take Nepete by assault. The Etruscans and the disloyal citizens are slain.* **Ch. 10.** § 6. *The Latins and Hernicans disclaim responsibility for their volunteers, and excuse their slackness in not sending troops by their fear of the Volscians.*

Videbatur plus in ea urbe recipienda laboris fore, non 1 eo solum, quod tota hostium erat, sed etiam quod parte Nepesinorum prodente civitatem facta erat deditio; mitti 2

B.C. 386. tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent se ab Etruscis fidemque, quam implorassent ab Romanis, ipsi praestarent. Unde quum responsum allatum esset, nihil suae potestatis esse, Etruscos moenia custodiasque portarum tenere, primo populationibus agri terror est oppidanis admotus; deinde, postquam deditionis quam societatis fides sanctior erat, fascibus sarmentorum ex agro collatis, ductus ad moenia exercitus, completisque fossis scalae admotae, et clamore primo impetuque oppidum capitum. Nepesinis inde edictum, ut arma ponant, parcique iussum inermi; Etrusci pariter armati atque inermes caesi. Nepesinorum quoque auctores deditionis securi percussi; innoxiae multitudini redditae res, oppidumque cum praesidio relictum. Ita duabus sociis urbibus ex hoste receptis, victorem exercitum tribuni cum magna gloria Romam reduxerunt. Eodem anno ab Latinis Hernicisque res repetitae quaesitumque, cur per eos annos militem ex instituto non dedissent. Responsum frequenti utriusque gentis concilio est, nec culpam in eo publicam nec consilium fuisse, quod suae iuventutis aliqui apud Volscos militaverint; eos tamen ipsos pravi consilii poenam habere, nec quemquam ex iis reducem esse; militis autem non dati causam terrorem assiduum a Volscis fuisse, quam pestem adhaerentem lateri suo tot super alia aliis bellis exhauriri nequisse. Quae relata patribus magis tempus quam causam non visa belli habere.

Ch. 11. § 1. *The Volscians are supported against Rome by the revolt of the Latins and Hernicans. § 3. M. Manlius Capitolinus, jealous of the greatness of Camillus, makes common cause with the plebs and their magistrates, and agitates for the relief of debt. § 9. A. Cornelius Cossus is named Dictator.*

B.C. 385.

1 Insequenti anno, A. Manlio, P. Cornelio, T. et L.

Quinctiis Capitolinis, L. Papirio Cursore iterum, *C. Sergio* B.C. 385. *iterum* tribunis consulari potestate, grave bellum foris, gravior domi seditio exorta, bellum a Volscis, adiuncta 2 Latinorum atque Hernicorum defectione, seditio, unde minime timeri potuit, a patriciae gentis viro et inclitae famae, M. Manlio Capitolino. Qui nimius animi quum 3 alios principes sperneret, uni invideret eximio simul honoribus atque virtutibus, M. Furio, aegre ferebat, solum eum in magistratibus, solum apud exercitus [esse] tantum iam eminere, ut iisdem auspiciis creatos non pro collegis, 4 sed pro ministris habeat, quum interim, si quis vere aestimare velit, a M. Furio recuperari patria ex obsidione hostium non potuerit, nisi a se prius Capitolium atque arx 5 servata esset, et ille inter aurum accipiendum et in spem pacis solutis animis Gallos aggressus sit, ipse armatos capientesque arcem depulerit, illius gloriae pars virilis apud omnes milites sit, qui simul vicerint, suae victoriae neminem omnium mortalium socium esse. His opinion- 6 ibus inflato animo, ad hoc vitio quoque ingenii vehemens et impotens, postquam inter patres non, quantum aequum censebat, excellere suas opes animadvertit, primus om- 7 nium ex patribus popularis factus cum plebeiis magistratibus consilia communicare; criminando patres, alliciendo ad se plebem, iam aura, non consilio ferri famaeque magnae malle quam bonae esse. Et non contentus agrariis legi- 8 bus, quae materia semper tribunis plebi seditionum fuisset, fidem moliri coepit: acriores quippe aeris alieni stimulos esse, qui non egestatem modo atque ignominiam minentur, sed nervo ac vinclis corpus liberum territent. Et erat 9 aeris alieni magna vis re damnosissima etiam divitibus, aedificando, contracta. Bellum itaque Volscum, grave per se, oneratum Latinorum atque Hernicorum defectione, in

videtur

strug

B.C. 385. speciem causae iactatum, ut maior potestas quaereretur ;
 10 sed nova consilia Manlii magis compulere senatum ad
 dictatorem creandum. Creatus A. Cornelius Cossus ma-
 gistrum equitum dixit T. Quinctium Capitolinum.

Ch. 12. § 1. *The Dictator marches into the Pomptine land to meet the Volscian army. § 2. How the Volscians and others found troops for all these wars historians do not record. § 6. Their numbers now were vast. By the advice of the Dictator the Romans trust to their swords.*

- 1 Dictator etsi maiorem dimicationem propositam domi
 quam foris cernebat, tamen, seu quia celeritate ad bellum
 opus erat, seu victoria triumphoque dictaturae ipsi vires se
 additurum ratus, dilectu habito in agrum Pomptinum, quo
 2a Volscis exercitum inductum audierat, pergit. Non
 dubito, praeter satietatem, tot iam libris assidua bella cum
 Volscis gesta legentibus illud quoque succursurum, quod
 mihi percensenti propiores temporibus harum rerum auc-
 tores miraculo fuit, unde toties victis Volscis et Aequis
 3 suffecerint milites. Quod quum ab antiquis tacitum prae-
 termissum sit, cuius tandem ego rei praeter opinionem,
 quae sua cuique coniectanti esse potest, auctor sim?
 4 Simile veri est, aut intervallis bellorum, sicut nunc in
 dilectibus fit Romanis, alia atque alia subole iuniorum ad
 bella instauranda toties usos esse, aut non ex iisdem
 semper populis exercitus scriptos, quanquam eadem semper
 5 gens bellum intulerit, aut innumerabilem multitudinem
 liberorum capitum in eis fuisse locis, quae nunc, vix
 seminario exiguo militum relicto, servitia Romana ab
 6 solitudine vindicant. Ingens certe, quod inter omnes
 auctores conveniat, quanquam nuper Camilli ductu atque
 auspicio accisae res erant, Volscorum exercitus fuit ; ad
 hoc Latini Hernicique accesserant et Circeiensium quidam

placitor

et coloni etiam a Velitris Romani. Dictator, castris eo **B.C. 385.** die positis, postero quum auspicato prodisset hostiaque⁷ caesa pacem deum adorasset, laetus ad milites iam arma ad propositum pugnae signum, sicut edictum erat, luce prima capientes processit. 'Nostra victoria est, milites'⁸ inquit, 'si quid di vatesque eorum in futurum vident. Itaque, ut decet certae spei plenos et cum imparibus manus conserturos, pilis ante pedes positis, gladiis tantum dextras armemus. Ne procurri quidem ab acie velim, sed obnixos vos stabili gradu impetum hostium excipere. Ubi illi vana iniecerint missilia et effusi stantibus vobis se⁹ intulerint, tum micent gladii, et veniat in mentem unicuique, deos esse, qui Romanum adiuvent, deos, qui secundis avibus in proelium miserint. Tu, T. Quincti,¹⁰ equitem intentus ad primum initium moti certaminis tene; at ubi haerere iam aciem collato pede videris, tum terrorem equestrem occupatis alio labore infer, invectusque ordines pugnantium dissipa.' Sic eques, sic pedes, ut¹¹ praeceperat, pugnant; nec dux legiones nec fortuna fefellit ducem.

- § 1. *The infantry drive back the enemy, and the cavalry complete the rout.* **Ch. 13.**
 § 4. *Many are killed and many taken prisoners.*
 § 7. *The disloyalty of the Latins and Hernicans, and of the colonists of Circeii and Velitrae, is proved beyond doubt.*

Multitudo hostium, nulli rei praeterquam numero freta¹ et oculis utramque metiens aciem, temere proelium iniit, temere omisit; clamore tantum missilibusque telis et primo² pugnae impetu ferox, gladios et collatum pedem et vultum hostis ardore animi micantem ferre non potuit. Impulsa³ frons prima et trepidatio subsidiis illata; et suum terrorem intulit eques; rupti inde multis locis ordines motaque omnia, et fluctuanti similis acies erat. Dein postquam

B.C. 385. cadentibus primis iam ad se quisque perventuram caedem
 4 cernebat, terga vertunt. Instare Romanus; et donec
 armati confertique abibant, peditum labor in persequendo
 fuit; postquam iactari arma passim fugaue per agros
 spargi aciem hostium animadversum est, tum equitum
 turmae emissae, dato signo, ne in singulorum morando
 caede spatium ad evadendum interim multitudini darent:
 5 satis esse missilibus ac terrore impediri cursum obequi-
 tandoque agmen teneri, dum assequi pedes et iusta caede
 6 conficere hostent posset. Fugae sequendique non ante
 noctem finis fuit. Capta quoque ac direpta eodem die
 castra Volscorum, praedaeque omnis praeter libera corpora
 7 militi concessa est. Pars maxima captivorum ex Latinis
 atque Hernicis fuit, nec omnium de plebe, ut credi posset
 mercede militasse, sed principes quidam iuventutis inventi,
 manifesta fides, publica ope Volscos hostes adiutos.
 8 Circeiensium quoque quidam cogniti et coloni a Velitris;
 Romamque omnes missi percontantibus primoribus patrum
 eadem, quae dictatori, defectionem sui quisque populi,
 haud perplexe indicavere.

Ch. 14. § 1. *Meanwhile faction is rife at Rome. Manlius liberates a cen-
 turion arrested for debt, and sells his estates for the people.
 § 11. He attacks the patricians in speeches given at his own
 house, and accuses them of appropriating the gold recovered
 from the Gauls.*

1 Dictator exercitum in stativis tenebat, minime dubius,
 bellum cum iis populis patres iussuros, quum maior domi
 exorta moles coegit acciri Romam eum, gliscente in dies
 seditione, quam solito magis metuendam auctor faciebat.
 2 Non enim iam orationes modo M. Manlii, sed facta
 popularia in speciem, tumultuosa eadem, qua mente

fierent, intuenti erant. Centurionem, nobilem militaribus **B.C. 385.** factis, iudicatum pecuniae quum duci vidisset, medio foro ³ cum caterva sua accurrit et manum iniecit, vociferatusque de superbia patrum ac crudelitate feneratorum et miseriis plebis, virtutibus eius viri fortunaque, ‘Tum vero ego’ ⁴ inquit, ‘nequicquam hac dextra Capitolium arcemque servaverim, si civem commilitonemque meum, tanquam Gallis victoribus captum, in servitutem ac vincla duci videam.’ Inde rem creditori palam populo solvit, libraque ⁵ et aere liberatum emittit, deos atque homines obtestantem, ut M. Manlio, liberatori suo, parenti plebis Romanae, gratiam referant. Acceptus extemplo in tumultuosam ⁶ turbam et ipse tumultum augebat, cicatrices acceptas Veienti, Gallico aliisque deinceps bellis ostentans: se ⁷ militantem, se restituentem eversos penates, multiplici iam sorte exsoluta, mergentibus semper sortem usuris, obrutum fenore esse; videre lucem, forum, civium ora M. Manlii opera; omnia parentium beneficia ab illo se habere; illi ⁸ devovere corporis vitaeque ac sanguinis quod supersit; quodcunque sibi cum patria, penatibus publicis ac privatis iuris fuerit, id cum uno homine esse. His vocibus in- ⁹ stincta plebes quum iam unius hominis esset, addita alia commotioris ad omnia turbanda consilii res. Fundum in ¹⁰ Veienti, caput patrimonii, subiecit praeconi, ‘ne quem vestrum’ inquit, ‘Quirites, donec quicquam in re mea supererit, iudicatum addictumve duci patiar.’ Id vero ita accendit animos, ut per omne fas ac nefas secuturi vindicem libertatis viderentur. Ad hoc domi, contionantis in ¹¹ modum, sermones pleni criminum in patres; inter quos, [quum] omisso discrimine, vera an vana iaceret, thesauros Gallici auri occultari a patribus iecit, nec iam possidendis publicis agris contentos esse, nisi pecuniam quoque pub-

B.C. 385. licam avertant; ea res si palam fiat, exsolvi plebem aere
 12 alieno posse. Quae ubi obiecta spes est, enimvero in-
 dignum facinus videri, quum conferendum ad redimendam
 civitatem a Gallis aurum fuerit, tributo collationem factam,
 idem aurum ex hostibus captum in paucorum praedam
 13 cessisse. Itaque exsequebantur quaerendo, ubi tantae rei
 furtum occultaretur; differenteque et tempore suo se
 indicaturum dicente, ceteris omissis eo versae erant
 omnium curae, apparebatque, nec veri indicii gratiam
 mediam nec falsi offensionem fore.

Stipatus agnoscit

Ch. 15. § 1. *The Dictator, recalled to Rome, summons Manlius, and bids him expose the offenders and relieve the people. § 7. Manlius replies with a bitter attack on the Dictator as the tool of senators and usurers.*

1 Ita suspensis rebus, dictator accitus ab exercitu in
 urbem venit. Postero die senatu habito, quum satis
 periclitatus voluntates hominum discedere senatum ab se
 2 vetuisset, stipatus ea multitudine, sella in comitio posita,
 viatorem ad M. Manlium misit; qui dictatoris iussu
 vocatus, quum signum suis dedisset, adesse certamen,
 3 agmine ingenti ad tribunal venit. Hinc senatus, hinc
 plebs, suum quisque intuentes ducem, velut in acie con-
 4 stiterant. Tum dictator, silentio facto, 'Utinam' inquit,
 'mihi patribusque Romanis ita de ceteris rebus cum plebe
 conveniat, quemadmodum, quod ad te attinet eamque rem,
 quam de te sum quaesiturus, conventurum satis confido.
 5 Spem factam a te civitati video, fide incolumi ex thesauris
 Gallicis, quos primores patrum occultent, creditum solvi
 posse. Cui ego rei tantum abest ut impedimento sim, ut
 contra te, M. Manli, adhorter, liberes fenore plebem

summen

low

Romanam et istos incubantes publicis thesauris ex praeda **B.C. 358.** clandestina evolvas. Quod nisi facis, sive ut et ipse in ⁶ parte praedae sis, sive quia vanum indicium est, in vincla te duci iubebo nec diutius patiar, a te multitudinem fallaci spe concitari.' Ad ea Manlius nec se fefellisse ait, non ⁷ adversus Volscos, toties hostes, quoties patribus expediat, nec adversus Latinos Hernicosque, quos falsis criminibus in arma agant, sed adversus se ac plebem Romanam dictatorem creatum esse; iam omisso bello, quod simulatum ⁸ sit, in se impetum fieri; iam dictatorem profiteri patrocinium feneratorum adversus plebem; iam sibi ex favore multitudinis crimen et perniciem quaeri. 'Offendit' ⁹ inquit, 'te, A. Corneli, vosque, patres conscripti, circumfusa turba lateri meo? Quin eam diducitis a me singuli vestris beneficiis, intercedendo, eximendo de nervo cives vestros, prohibendo iudicatos addictosque duci, ex eo, quod affluit opibus vestris, sustinendo necessitates aliorum? Sed quid ¹⁰ ego vos, de vestro impendatis, hortor? Sortem reliquam ferte; de capite deducite, quod usuris pernumeratum est; iam nihilo mea turba quam ullius conspectior erit. At enim quid ita solus ego civium curam ago? Nihilo ¹¹ magis, quod respondeam, habeo, quam si quaeras, quid ita solus Capitolium arcemque servaverim. Et tum universis, quam potui, opem tuli et nunc singulis feram. Nam quod ad thesauros Gallicos attinet, rem suapte ¹² natura facilem difficilem interrogatio facit. Cur enim quaeritis, quod scitis? cur, quod in sinu vestro est, excuti iubetis potius, quam ponatis, nisi aliqua fraus subest? ¹³ Quo magis argui praestigias iubetis vestras, eo plus vereor ne abstuleritis observantibus etiam oculos. Itaque non ego vobis, ut indicem praedas vestras, sed vos id cogendi estis, ut in medium proferatis.'

proterus

chaplin

B.C. 385. § 1. *Manlius is arrested and put in prison.* § 3. *The people are indignant, but too trained in obedience to use violence.* § 5. *Their indignation is increased by the Dictator's triumph. A colony of 2000 citizens is sent to Satricum, but this only aggravates the discontent. The Dictator resigns.*

- Ch. 16.** 1 Quum mittere ambages dictator iuberet et aut peragere verum indicium cogeret aut fateri facinus insimulati falso crimine senatus oblataeque vani furti invidiae, negantem arbitrio inimicorum se locuturum in vincla duci iussit.
- 2 Arreptus a viatore 'Iuppiter' inquit 'optime maxime Iunoque regina ac Minerva ceterique di deaeque, qui Capitolium arcemque incolitis, sicine vestrum militem ac praesidem sinitis vexari ab inimicis? haec dextra, qua Gallos fudi a delubris vestris, iam in vinclis et catenis
- 3 erit?' Nullius nec oculi nec aures indignitatem ferebant; sed invicta sibi quaedam patientissima iusti imperii civitas fecerat, nec adversus dictatoriam vim aut tribuni plebis aut ipsa plebs attollere oculos aut hiscere audebant.
- 4 Coniecto in carcerem Manlio, satis constat magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse, obversatamque vestibulo carceris
- 5 maestam turbam. Dictator de Volscis triumphavit, invidiaeque magis triumphus quam gloriae fuit; quippe domi, non militiae partum eum actumque de cive, non de hoste fremebant; unum defuisse tantum superbiae, quod non
- 6 M. Manlius ante currum sit ductus. Iamque haud procul seditione res erat; cuius leniendae causa, postulante nullo, largitor voluntarius repente senatus factus Satricum coloniam duo millia civium Romanorum deduci iussit.
- 7 Bina iugera et semisses agri assignati; quod quum et parvum et paucis datum et mercedem esse prodendi M.
- 8 Manlii interpretarentur, remedio irritatur seditio. Et iam

quite
than the
month

half

magis insignis sordibus et facie reorum turba Manliana **B.C. 385.**
 erat, amotusque post triumphum abdicatione dictaturae
 terror et linguam et animos liberaverat hominum.

- § 1. *The people are reproached for their indifference to their de-* **Ch. 17.**
fender. § 6. *The release of Manlius gives them a leader.*
 § 7. *The Latins and Hernicans, and the colonists of Circeii and*
Velitrae ask for their prisoners, but are denied and threatened.

multitudo Audiebantur itaque propalam voces exprobrantium 1
 multitudini, quod defensores suos semper in praecipitem
 locum favore tollat, deinde in ipso discrimine periculi
 destituat: sic Sp. Cassium in agros plebem vocantem, sic 2
 Sp. Maelium ab ore civium famem suis impensis propul-
 santem oppressos; sic M. Manlium, mersam et obrutam
 fenore partem civitatis in libertatem ac lucem extrahentem,
factum *factum* *factum* proditum inimicis. Saginare plebem [populares] suos, ut 3
 iugulentur. Hocine patiendum fuisse, si ad nutum dic-
 tatoris non responderit vir consularis? Fingerent, mentitum
 ante, atque ideo non habuisse, quod tum responderet;
 cui servo unquam mendacii poenam vincla fuisse? Non 4
 obversatam esse memoriam noctis illius, quae paene ultima
 atque aeterna nomini Romano fuerit? non speciem ag-
 minis Gallorum per Tarpeiam rupem scandentis? non
 ipsius M. Manlii, qualem eum armatum, plenum sudoris
 ac sanguinis, ipso paene Iove erepto ex hostium manibus,
 vidissent? Selibrisne farris gratiam servatori patriae re- 5
 latam? et quem prope caelestem, cognomine certe Capito-
subject lino Iovi parem fecerint, eum pati vinctum in carcere, in
 tenebris obnoxiam carnificis arbitrio ducere animam?
 Adeo in uno omnibus satis auxilii fuisse, nullam opem
 in tam multis uni esse? Iam ne nocte quidem turba ex 6
 eo loco dilabebatur, refracturosque carcerem minabantur,

B.C. 385. quum remisso, quod erepturi erant, ex senatus consulto Manlius vinclis liberatur; quo facto non seditio finita, 7 sed dux seditioni datus est. Per eosdem dies Latinis et Hernicis, simul colonis Circeiensibus et a Velitris, purgantibus se Volsci crimine belli captivosque repetentibus, ut suis legibus in eos animadverterent, tristia responsa reddita, tristiora colonis, quod cives Romani patriae op- 8 pugnandae nefanda consilia inissent. Non negatum itaque tantum de captivis, sed, in quo ab sociis tamen temperaverant, denuntiatum senatus verbis, facesserent propter ex urbe ab ore atque oculis populi Romani, ne nihil eos i legationis rus, externo, non civi comparatum, tegeret.

Ch. 18. § 1. *There is no war abroad, and therefore the struggle between patricians and plebs becomes more intense. § 3. Manlius, from his house on the Capitol, urges the plebs to action: 'Show your strength, and you will get your rights. You can rule the patricians as you have ruled your enemies, if you so resolve. Dictator and consul must fall, and the plebs be free!'*

1 Recrudescente Manliana seditione, sub exitum anni comitia habita, creatique tribuni militum consulari po-

B.C. 384. testate Ser. Cornelius Maluginensis iterum, P. Valerius Potitus iterum, M. Furius Camillus quintum, Ser. Sulpicius Rufus iterum, C. Papirius Crassus, T. Quinctius

2 Cincinnatus iterum. Cuius principio anni et patribus et plebi peropportune externa pax data, plebi, quod non avocata dilectu spem cepit, dum tam potentem haberet ducem, fenoris expugnandi, patribus, ne quo externo terrore avocarentur animi ab sanandis domesticis malis.

3 Igitur quum pars utraque acrior aliquanto coorta esset, iam propinquum certamen aderat. Et Manlius, advocata domum plebe, cum principibus novandarum rerum interdiu noctuque consilia agit, plenior aliquanto animorum ira-

*becom
now
again*

rumque, quam antea fuerat. Iram accenderat ignominia **B.C. 384.** recens in animo ad contumeliam inexpertus; spiritus dabat,⁴ quod nec ausus esset idem in se dictator, quod in Sp. Maelio Cincinnatus Quinctius fecisset, et vinclorum suorum invidiam non dictator modo abdicando dictaturam fugisset, sed ne senatus quidem sustinere potuisset. His⁵ simul inflatus exacerbatusque iam per se accensos incitabat plebis animos. 'Quousque tandem ignorabitis vires vestras, quas natura ne beluas quidem ignorare voluit? Numerate saltem, quot ipsi sitis, quot adversarios habeatis. Si singuli singulos aggressuri essetis, tamen acrius crederem vos pro libertate quam illos pro dominatione certaturos; quoteni clientes circa singulos fuistis patronos, tot nunc adversus unum hostem eritis. Ostendite modo⁷ bellum; pacem habebitis. Videant vos paratos ad vim; ius ipsi remittent. Audendum est aliquid universis, aut omnia singulis patienda. Quosque me circumspectabitis?⁸ Ego quidem nulli vestrum deero; ne fortuna mea desit, videte. Ipse vindex vester, ubi visum inimicis est, nullus repente fui, et vidistis in vincla duci universi eum, qui a singulis vobis vincla depuleram. Quid sperem, si plus⁹ in me audeant inimici? An exitum Cassii Maellique exspectem? Bene facitis, quod abominamini. Di prohibebunt haec; sed nunquam propter me de caelo descendent; vobis dent mentem oportet, ut prohibeatis, sicut mihi dederunt armato togatoque, ut vos a barbaris hostibus, a superbis defenderem civibus. Tam parvus¹⁰ animus tanti populi est, ut semper vobis auxilium adversus inimicos satis sit, nec ullum, nisi quatenus imperari vobis sinatis, certamen adversus patres noritis? Nec hoc natura insitum vobis est, sed usu possidemini. Cur enim ad-¹¹versus externos tantum animorum geritis, ut imperare

*deprecato
aut suffragio
omen*

B.C. 394. illis aequum censeatis? Quia consuestis cum eis pro imperio certare, adversus hos tentare magis quam tueri
 12 libertatem. Tamen, qualescunque duces habuistis, qualescunque ipsi fuistis, omnia adhuc, quantacunque petistis, obtinuistis seu vi seu fortuna vestra. Tempus est [et]iam
 18 maiora conari. Experimini modo et vestram felicitatem et me, ut spero, feliciter expertum; minore negotio, qui imperet, patribus imponetis quam, qui resisterent impe-
 14 rantibus, imposuistis. Solo aequandae sunt dictaturae consulatusque, ut caput attollere Romana plebes possit. Proinde adeste; prohibete ius de pecuniis dici; ego me patronum profiteor plebis, quod mihi cura mea et fides
 15 nomen induit; vos si quo insigni magis imperii honorisve nomine vestrum appellabitis ducem, eo utemini potentiore
 16 ad obtinenda ea, quae vultis.' Inde de regno agendi ortum initium dicitur; sed nec cum quibus nec quem ad finem consilia pervenerint, satis planum traditur.

Ch. 19. § 1. *The Senate calls upon the Magistrates to guard the State (ultimum decretum), § 4. and Military Tribunes and Tribunes of the plebs agree to bring Manlius to trial.*

1 At in parte altera senatus de secessione in domum privatam plebis, forte etiam in arce positam, et imminenti
 2 mole libertati agitatur. Magna pars vociferantur, Servilio Ahala opus esse, qui non in vincla duci iubendo irriter publicum hostem, sed unius iactura civis finiat intestinum
 3 bellum. Decurritur ad leniorem verbis sententiam, vim tamen eandem habentem, ut videant magistratus, ne quid ex perniciosis consiliis M. Manlii res publica detrimenti
 4 capiat. Tum tribuni consulari potestate tribunique plebi (nam et ei, quia eundem et suae potestatis, quem libertatis omnium, finem cernebant, patrum auctoritati se dedide-

rant) hi tum omnes, quid opus facto 'sit, consultant. Quum **B.C. 384.** praeter vim et caedem nihil cuiquam occurreret, eam⁵ autem ingentis dimicationis fore appareret, tum M. Menenius et Q. Publilius tribuni plebis: 'Quid patrum et⁶ plebis certamen facimus, quod civitatis esse adversus unum pestiferum civem debet? Quid cum plebe aggredimur eum, quem per ipsam plebem tutius aggredi est, et suis^{nr} ipse oneratus viribus ruat? Diem dicere ei nobis in⁷ animo est. Nihil minus populare quam regnum est. Simul multitudo illa non secum certari viderint et ex advocatis iudices facti erunt et accusatores de plebe, patricium reum intuebuntur et regni crimen in medio, nulli magis quam libertati favebunt suae.'

- § 1. *Manlius on his trial is supported by none of his friends. In Ch. 20. spite of the sight of his spoils of war and the many men whom he had relieved, only the nearness of the Capitol saves him.*
 § 11. *The trial is adjourned to another place, and Manlius is condemned and executed.* § 15. *A plague follows, and the people regret their champion.*

Approbantibus cunctis diem Manlio dicunt. Quod¹ ubi est factum, primo commota plebs est, utique postquam sordidatum reum viderunt nec cum eo non modo patrum² quemquam, sed ne cognatos quidem aut affines, postremo ne fratres quidem A. et T. Manlios, quod ad eum diem nunquam usu venisset, ut in tanto discrimine non et proximi vestem mutarent: App. Claudio in vincla ducto³ C. Claudium inimicum Claudiamque omnem gentem sordidatam fuisse; consensu opprimi popularem virum, quod primus a patribus ad plebem defecisset. Quum dies venit,⁴ quae praeter coetus multitudinis seditiosasque voces et largitionem et fallax indicium pertinentia proprie ad regni

B.C. 384. crimen ab accusatoribus obiecta sint reo, apud neminem
5 auctorem invenio; nec dubito, haud parva fuisse, quum
damnandi mora plebi non in causa, sed in loco fuerit.
Illud notandum videtur, ut sciant homines, quae et quanta
decora foeda cupiditas regni non ingrata solum, sed invisā
6 etiam reddiderit: homines prope quadringentos pro-
duxisse dicitur, quibus sine fenore expensas pecunias
tulisset, quorum bona venire, quos duci addictos pro-
7 hibuisset; ad haec decora quoque belli non commemorasse
tantum, sed protulisse etiam conspicienda, spolia hostium
caesorum ad triginta, dona imperatorum ad quadraginta,
in quibus insignes duas murales coronas, civicas octo;
8 ad hoc servatos ex hostibus cives [produxit], inter quos
C. Servilium magistrum equitum absentem nominatim;
et quum ea quoque, quae bello gesta essent, pro fastigio
rerum oratione etiam magnifica, facta dictis aequando,
memorasset, nudasse pectus insignē cicatricibus bello
9 acceptis et identidem Capitolium spectans Iovem deosque
alios devocasse ad auxilium fortunarum suarum precatus-
que esse, ut, quam mentem sibi Capitolinam arcem pro-
tendenti ad salutem populi Romani dedissent, eam populo
Romano in suo discrimine darent, et orasse singulos
universosque, ut Capitolium atque arcem intuentes, ut
10 ad deos immortales versi de se iudicarent. In campo
Martio quum centuriatim populus citaretur, et reus ad
Capitolium manus tendens ab hominibus ad deos preces
avertisset, apparuit tribunis, nisi oculos quoque hominum
liberassent tanti memoria decoris, nunquam fore in prae-
11 occupatis beneficio animis vero crimini locum. Ita pro-
dicta die, in Petelinum lucum extra portam Flumentanam,
unde conspectus in Capitolium non esset, concilium populi
indictum est. Ibi crimen valuit, et obstinatis animis triste

manus iudicium invisumque etiam iudicibus factum. Sunt, qui **B.C. 384.**
per duumvīros, qui de perduellione anquirent, creatos ^{12. investigate}
auctores sint damnatum. Tribuni de saxo Tarpeio deie-
cerunt, locusque idem in uno homine et eximiae gloriae
monumentum et poenae ultimae fuit. Adiectae mortuo 13
notae sunt, publica una, quod, quum domus eius fuisset,
manus ubi nunc aedes atque officina Monetae est, latum ad
populum est, ne quis patricius in arce aut Capitolio
habitaret, gentilicia altera, quod gentis Manliae decreto 14
cautum est, ne quis deind: M. Manlius vocaretur. Hunc
exitum habuit vir, nisi in libera civitate natus esset,
memorabilis. Populum brevi, postquam periculum ab eo 15
nullum erat, per se ipsas recordantem virtutes desiderium
eius tenuit. Pestilentia etiam brevi consecuta, nullis
occurrentibus tantae cladis causis, ex Manliano supplicio
magnae parti videri orta: violatum Capitolium esse san- 16
guine servatoris, nec dis cordi fuisse, poenam eius oblatam
prope oculis suis, a quo sua templa erepta e manibus
hostium essent.

- § 1. *Besides the war with the Volscians and Circeii and Velitrae* **Ch. 21.**
the loyal Lanuvium revolts. § 4. *Preparations are made*
for war, and the people conciliated. § 9. *Praeneste is accused*
of revolt.

Pestilentiam inopia frugum et vulgatam utriusque mali 1
famam anno insequente multiplex bellum excepit, L.
Valerio quartum, A. Manlio tertium, Ser. Sulpicio tertium, **B.C. 383.**
L. Lucretio, L. Aemilio tertium, M. Trebonio tribunis
militum consulari potestate. Hostes novi, praeter Volscos, 2
velut sorte quadam prope in aeternum exercendo Romano
militi datos, Circeiosque et Velitras colonias, iam diu mo-
lientes defectionem, et suspectum Latium, Lanuvini etiam,
quae fidelissima urbs fuerat, subito exorti. Id patres rati 3

B.C. 383. contemptu accidere, quod Veliternis civibus suis tam diu impunita defectio esset, decreverunt, ut primo quoque
 4 tempore ad populum ferretur de bello eis indicendo. Ad quam militiam quo paratior plebes esset, quinqueviros Pomptino agro dividendo et triumviros Nepete coloniae
 5 deducendae creaverunt. Tum, ut bellum iuberent, latum ad populum est, et nequicquam dissuadentibus tribunis
 6 plebis omnes tribus bellum iusserunt. Apparatum eo anno bellum est, exercitus propter pestilentiam non eductus; eaque cunctatio colonis spatium dederat deprecandi senatum; et magna hominum pars eo, ut legatio
 7 supplex Romam mitteretur, inclinabat, ni privato, ut fit, periculo publicum implicitum esset auctoresque defectionis ab Romanis metu, ne soli crimini subiecti piacula irae Romanorum dederentur, avertissent colonias a consiliis
 8 pacis. Neque in senatu solum per eos legatio impedita est, sed magna pars plebis incitata, ut praedatum in
 9 agrum Romanum exirent. Haec nova iniuria exturbavit omnem spem pacis. De Praenestinatorum quoque defectione eo anno primum fama exorta; arguentibusque eos Tusculanis et Gabinis et Lavicanis, quorum in fines incursatum erat, ita placide ab senatu responsum est, ut minus credi de criminibus, quia nollent ea vera esse, appareret.

Ch. 22. § 1. *An army sent against the people of Velitrae defeats them and their allies of Praeneste, and war is declared against Praeneste. The Praenestines and Volscians take Satricum by storm. § 5. Camillus is elected Military Tribune for the sixth time, and leads a legion against Satricum.*

B.C. 382. Insequenti anno Sp. et L. Papirii novi tribuni militum consulari potestate Velitras legiones duxere, quattuor collegis, Ser. Cornelio Maluginensi tertium, Q. Servilio,

C. Sulpicio, L. Aemilio quartum [tribunis], ad praesidium **B.C. 382.** urbis et si qui ex Etruria novi motus nuntiarentur (omnia enim inde suspecta erant), relictis. Ad Velitras adversus 2 maiora paene auxilia Praenestinatorum quam ipsam colonorum multitudinem secundo proelio pugnatum est ita, ut propinquitas urbis hosti et causa maturioris fugae et unum ex fuga receptaculum esset. Oppidi oppugnatione tribuni 3 abstinuere, quia et anceps erat nec in perniciem coloniae pugnandum censebant. Litterae Romam ad senatum cum victoriae nuntiis acriores in Praenestinum quam in Veliternum hostem missae. Itaque ex senatus consulto popu- 4 lique iussu bellum Praenestinis indictum; qui coniuncti Volscis anno insequente Satricum, coloniam populi Romani, pertinaciter a colonis defensam, vi expugnarunt foedeque in captis exercuere victoriam. Eam rem aegre **B.C. 381.** passi Romani M. Furium Camillum sextum tribunum 5 militum creavere. Additi collegae A. et L. Postumii Regillenses ac L. Furius cum L. Lucretio et M. Fabio Ambusto. Volscum bellum M. Furio extra ordinem 6 decretum; adiutor ex tribunis sorte L. Furius datur, non tam e re publica, quam ut collegae materia ad omnem laudem esset, et publice, quod rem temeritate eius prolapsam restituit, et privatim, quod ex errore gratiam potius eius sibi quam suam gloriam petiit. Exactae iam aetatis 7 Camillus erat, comitiisque iurare parato in verba excusandae valetudini solita consensus populi restiterat; sed *Excuse* vegetum ingenium in vivido pectore vigeat, virebatque integris sensibus, et civiles iam res haud magnopere obeuntem bella excitabant. Quattuor legionibus qua- 8 ternum millium scriptis, exercitu indicto ad portam Esquilinam in posteram diem, ad Satricum profectus. Ibi eum 9 expugnatores coloniae haudquaquam perculsi, fidentes

B.C. 381. militum numero, quo aliquantum praestabant, opperiebantur. Postquam appropinquare Romanos senserunt, extemplo in aciem procedunt, nihil dilaturi, quin periculum summae rerum facerent : ita paucitati hostium nihil artes imperatoris unici, quibus solis confiderent, profuturas esse.

Ch. 23. *The enemy are anxious to fight: Camillus urges delay, but his colleague, L. Furius, insists on a battle.*

1 Idem ardor et in Romano exercitu erat et in altero
 duce, nec praesentis dimicationis fortunam ulla res prae-
 terquam unius viri consilium atque imperium morabatur,
 qui occasionem iuvandarum ratione virium trahendo bello
 2 quaerebat. Eo magis hostis instare, nec iam pro castris
 tantum suis explicare aciem, sed procedere in medium
 campi et vallo prope hostium signa inferendo superbam
 3 fiduciam virium ostentare. Id aegre patiebatur Romanus
 miles, multo aegrius alter ex tribunis militum, L. Furius,
 ferox quum aetate et ingenio, tum multitudinis ex incer-
 4 tissimo sumentis animos spe inflatus. Hic per se iam
 milites incitatos insuper instigabat elevando, qua una
 poterat, aetate auctoritatem collegae, iuvenibus bella data
 dictitans, et cum corporibus vigere et deflorescere animos ;
 5 cunctatorem ex acerrimo bellatore factum, et, qui adveni-
 ens castra urbesque primo impetu rapere sit solitus, eum
 residem intra vallum tempus terere, quid accessurum suis
 6 decessurumve hostium viribus sperantem? quam occa-
 sionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum?
 Frigere ac torpere senis consilia. Sed Camillo quum
 7 vitae satis, tum gloriae esse ; quid attinere cum mortali
 corpore uno civitatis, quam immortalem esse deceat, pati
 8 consenescere vires? His sermonibus tota in se averterat

raise up
warrior
fade

castra; et quum omnibus locis posceretur pugna, 'Sustinere' inquit, 'M. Furi, non possumus impetum militum, et hostis, cuius animos cunctando auximus, iam minime toleranda superbia insultat; cede unus omnibus et patere te vinci consilio, ut maturius bello vincas.' Ad ea Camillus, quae bella suo unius auspicio gesta ad eam diem essent, negare in eis neque se neque populum Romanum aut consilii sui aut fortunae paenituisse; nunc scire se, collegam habere iure imperioque parem, vigore aetatis praestantem; itaque se, quod ad exercitum attineat, regere consuesse, non regi; collegae imperium se non posse impedire. Dis bene iuvantibus ageret, quod e re publica duceret; aetati suae se veniam eam petere, ne in prima acie esset; quae senis munia in bello sint, iis se non defuturum. Id a dis immortalibus precari, ne qui casus suum consilium laudabile efficiat. Nec ab hominibus salutaris sententia nec a dis tam piaae preces audita sunt. Primam aciem auctor pugnae instruit, subsidia Camillus firmat validamque stationem pro castris opponit; ipse edito loco spectator intentus in eventum alieni consilii constitit.

The Romans yield shamefully, till Camillus leads them back to a great victory. Ch. 24.

Simul primo concursu concrepuere arma, hostis dolo, non metu pedem rettulit. Lenis ab tergo clivus erat inter 2 aciem et castra; et, quod multitudo suppeditabat, aliquot validas cohortes in castris armatas instructasque reliquerant, quae inter commissum iam certamen, ubi vaillo appropinquasset hostis, erumperent. Romani cedentem 3 hostem effuse sequendo in locum iniquum pertractus opportunus huic eruptioni fuit; verus itaque in victorem

B.C. 381. terror et novo hoste et supina valle Romanam inclinavit
4 aciem. Instant Volsci recentes, qui e castris impetum
fecerant; integrant et illi pugnam, qui simulata cesserant
fuga. Iam non recipiebat se Romanus miles, sed im-
memor recentis ferociae veterisque decoris terga passim
5 dabat atque effuso cursu castra re; et e t, quum Camillus
subiectus ab circumstantibus in equum et raptim subsidiis
oppositis, 'Haec est' inquit, 'milites, pugna, quam po-
poscistis? Quis homo, quis deus est, quem aecusare
possitis? Vestra illa temeritas, vestra ignavia haec est.
6 Secuti alium ducem sequimini nunc Camillum et, quod
ductu meo soletis, vincite. Quid vallum et castra spec-
tatis? Neminem vestrum illa nisi victorem receptura
7 sunt.' Pudor primo tenuit effusos; inde, ut circumagi
signa obvertique aciem viderunt in hostem, et dux, prae-
terquam quod tot insignis triumphis, etiam aetate vene-
rabilis inter prima signa, ubi plurimus labor periculumque
erat, se offerebat, increpare singuli se quisque et alios, et
adhortatio in vicem totam alacri clamore pervasit aciem.
8 Neque alter tribunus rei defuit, sed missus a collega resti-
tuyente peditum aciem ad equites, non castigando, ad quam
rem leviolem auctorem eum culpa societas fecerat, sed ab
imperio totus ad preces versus orare singulos universosque,
9 ut se reum fortunae eius diei crimine eximerent: 'Abnu-
ente ac prohibente collega, temeritati me omnium potius
socium quam unius prudentiae dedi. Camillus in utraque
vestra fortuna suam gloriam videt; ego, ni restituitur
pugna, quod miserrimum est, fortunam cum omnibus,
10 infamiam solus sentiam.' Optimum visum est in fluctuan-
tem aciem† tradi equos et pedestri pugna invadere hostem.
Eunt insignes armis animisque, qua premi parte maxime
peditum copias vident. Nihil neque apud duces neque

apud milites remittitur a summo certamine animi. Sensit **B.C. 381.** ergo eventus virtutis enixae opem, et Volsci, qua modo¹¹ simulato metu cesserant, ea in veram fugam effusi, magna pars et in ipso certamine et post in fuga caesi, ceteri in castris, quae capta eodem impetu sunt; plures tamen capti quam occisi.

§ 1. *Among the prisoners are Tusculans sent by their State.* § 5. **Ch. 25.**
Rome declares war on Tusculum, and Camillus with L. Furius goes against them, but finds them persistent in peace.

Ubi in recensendis captivis quum Tusculani aliquot¹ noscitantur, secreti ab aliis ad tribunos adducuntur, percontantibusque fassi, publico consilio se militasse. Cuius² tam vicini belli metu Camillus motus extemplo se Romam captivos ducturum ait, ne patres ignari sint, Tusculanos ab societate descisse: castris exercituique interim, si videatur, praesit collega. Documento unus dies fuerat, ne³ sua consilia melioribus praeferret; nec tamen aut ipsi aut in exercitu cuiquam satis placato animo Camillus laturus culpam eius videbatur, qua data in tam praecipitem casum res publica esset; et quum in exercitu, tum Romae con-⁴ stans omnium fama erat, quum varia fortuna in Volscis gesta res esset, adversae pugnae fugaeque in L. Furio culpam, secundae decus omne penes M. Furium esse. Introductis in senatum captivis, quum bello persequendos⁵ Tusculanos patres censuissent Camilloque id bellum mandassent, adiutorem sibi ad eam rem unum petit, permissoque, ut ex collegis optaret, quem vellet, contra spem omnium L. Furium optavit, qua moderatione animi quum⁶ collegae levavit infamiam, tum sibi gloriam ingentem peperit. Nec fuit cum Tusculanis bellum; pace constanti vim Romanam arcuerunt, quam armis non poterant.

B.C. 381. Intransibiles fines Romanis non demigratum ex propinquis
 7 itineri locis, non cultus agrorum intermissus; patentibus
 portis urbis togati obviam frequentes imperatoribus pro-
 cessere; commeatus exercitui comiter in castra ex urbe
 8 et ex agris devehitur. Camillus, castris ante portas
 positis, eademne forma pacis, quae in agris ostentaretur,
 9 etiam intra moenia esset, scire cupiens, ingressus urbem,
 ubi patentes ianuas et tabernis apertis proposita omnia in
 medio vidit, intentosque opifices suo quemque operi, et
 ludos litterarum strepere discentium vocibus, ac repletas
 semitas inter vulgus aliud puerorum et mulierum huc
 10 atque illuc euntium, qua quemque suorum usuum causae
 ferrent, nihil usquam non pavidis modo, sed ne mirantibus
 quidem simile, circumspiciebat omnia, inquirens oculis, ubi-
 11 nam bellum fuisset; adeo nec amotae rei usquam nec obla-
 tae ad tempus vestigium ullum erat, sed ita omnia constanti
 tranquilla pace, ut eo vix fama belli perlata videri posset.

Ch. 26. *Camillus sends some Tusculans to Rome, who there protest their good will, and obtain peace. Rome grants citizenship to Tusculum soon after.*

1 Victus igitur patientia hostium senatum eorum vocari
 iussit. 'Soli adhuc' inquit, 'Tusculani, vera arma ve-
 rasque vires, quibus ab ira Romanorum vestra tutaremini,
 2 invenistis. Ite Romam ad senatum; aestimabunt patres,
 utrum plus ante poenae an nunc veniae meriti sitis. Non
 praecipiam gratiam publici beneficii; deprecandi potes-
 tatem a me habueritis; precibus eventum vestris senatus,
 3 quem videbitur, dabit.' Postquam Romam Tusculani
 venerunt senatusque paulo ante fidelium sociorum maestus
 in vestibulo curiae est conspectus, moti extemplo patres
 vocari eos iam tum hospitaliter magis quam hostiliter
 4 iussere. Dictator Tusculanus ita verba fecit: 'Quibus

bellum indixistis intulistisque, patres conscripti, sicut nunc **B.C. 381.** videtis nos stantes in vestibulo curiae vestrae, ita armati paratique obviam imperatoribus legionibusque vestris processimus. Hic noster, hic plebis nostrae habitus fuit, 5 eritque semper, nisi si quando a vobis proque vobis arma acceperimus. Gratias agimus et ducibus vestris et exercitibus, quod oculis magis quam auribus crediderunt et, ubi nihil hostile erat, ne ipsi quidem fecerunt. Pacem, 6 quam nos praestitimus, eam a vobis petimus; bellum eo, sicubi est, avertatis precamur; in nos quid arma polleant vestra, si patiundo experiundum est, inermes experiemur. Haec mens nostra est, di immortales faciant, tam felix, quam pia. Quod ad crimina attinet, quibus moti bellum 7 indixistis, etsi revicta rebus verbis confutare nihil attinet, tamen, etiamsi vera sint, vel fateri nobis ea, quum tam evidenter paenituerit, tutum censemus. Peccetur in vos, dum digni sitis, quibus ita satisfiat. Tantum fere ver- 8 borum ab Tusculanis factum. Pacem in praesentia, nec ita multo post civitatem etiam impetraverunt. Ab Tusculo legiones reductae.

Censors are appointed on account of the prevailing condition Ch. 27. of debt; but no census is taken. The Tribunes of the plebs defend the debtors, and the citizens refuse to serve in the army.

Camillus, consilio et virtute in Volsco bello, felicitate 1 in Tusculana expeditione, utrobique singulari adversus collegam patientia et moderatione insignis, magistratu abiit, 2 creatis tribunis militaribus in insequentem annum L. et P. **B.C. 380.** Valeriis, Lucio quintum, Publio tertium, et C. Sergio tertium, L. Menenio iterum, P. Papirio, Ser. Cornelio Maluginense. Censoribus quoque eguit annus, maxime propter 3 incertam famam aeris alieni, aggravantibus summam etiam invidiosius tribunis plebis, quum ab iis elevaretur, quibus

B.C. 380. fide magis quam fortuna debentium laborare creditum
 4 videri expediebat. Creati censores C. Sulpicius Came-
 rinus, Sp. Postumius Regillensis, coeptaque iam res morte
 Postumii, quia collegam suffici censori religio erat, inter-
 5 pellata est. Igitur quum Sulpicius abdicasset se magis-
 tratu, censores alii vitio creati non gesserunt magistratum;
 tertios creati, velut dis non accipientibus in eum annum
 6 censuram, religiosum fuit. Eam vero ludificationem plebis
 tribuni ferendam negabant: fugere senatum testes tabulas
 publicas census cuiusque, quia nolint conspici summam
 aeris alieni, quae indicatura sit, demersam partem a parte
 civitatis, quum interim obaeratam plebem obiectari aliis
 7 atque aliis hostibus. Passim iam sine ullo discrimine
 bella quaeri: ab Antio Satricum, ab Satrico Velitras, inde
 Tusculum legiones ductas; Latinis, Hernicis, Praenestinis
 iam intentari arma, civium magis quam hostium odio, ut
 in armis terant plebem nec respirare in urbe aut per otium
 libertatis meminisse sinant aut consistere in contione, ubi
 aliquando audiant vocem tribuniciam de levando fenore et
 8 fine aliarum iniuriarum agentem. Quod si sit animus
 plebi memor patrum libertatis, se nec addici quemquam
 civem Romanum ob creditam pecuniam passuros neque
 dilectum haberi, donec, inspecto aere alieno initaque
 ratione minuendi eius, sciat unusquisque, quid sui, quid
 alieni sit, supersit sibi liberum corpus an id quoque nervo
 9 debeat. Merces seditionis proposita confestim sediti-
 onem excitavit. Nam et addicebantur multi, et ad Prae-
 nestini famam belli novas legiones scribendas patres
 censuerant; quae utraque simul auxilio tribunicio et
 10 consensu plebis impediri coepta; nam neque duci ad-
 dictos tribuni sinebant, neque iuniores nomina dabant.
 Quum patribus minor in praesens cura creditae pecuniae

interrupt

summit

in debt

around a
 debtor as
 a slave to
 his creditor
 less aware
 for punishment

iuris exsequendi quam dilectus esset (quippe iam a Prae-**B.C. 380.** neste profectos hostes in agro Gabino consedissee nuntia- batur), interim tribunos plebis fama ea ipsa irritaverat 11 magis ad susceptum certamen quam deterruerat, neque aliud ad seditionem exstinguendam in urbe quam prope illatum moenibus ipsis bellum valuit.

§ 1. *The Praenestines advance to the Colline Gate, but retire when* Ch. 28.
T. Quinctius Cincinnatus is named Dictator. § 5. They encamp
near the Alia and an army is now easily raised to meet them.

Nam quum esset Praenestinis nuntiatum, nullum exer- 1
 citum conscriptum Romae, nullum ducem certum esse,
 patres ac plebem in semet ipsos versos, occasionem rati 2
 duces eorum, raptim agmine acto, pervastatis protinus
 agris, ad portam Collinam signa intulere. Ingens in urbe 3
 trepidatio fuit. Conclamatum 'Ad arma,' concursumque
 in muros atque portas est; tandemque ab seditione ad
 bellum versi dictatorem T. Quinctium Cincinnatum crea-
 vere. Is magistrum equitum A. Sempronium Atratinum 4
 dixit. Quod ubi auditum est (tantus eius magistratus
 terror erat), simul hostes a moenibus recessere et iuniores
 Romani ad edictum sine retractatione convenere. Dum 5 *refusal*
 conscribitur Romae exercitus, castra interim hostium haud
 procul Alia flumine posita; inde agrum late populates
 fatalem se urbi Romanae locum cepisse, inter se iactabant;
 similem pavorem inde ac fugam fore, ac bello Gallico 6
 fuerit; etenim si diem contactum religione insignemque
 nomine eius loci timeant Romani, quanto magis Aliensi
 die Aliam ipsam, monumentum tantae cladis, reformida- *dread*
 turos? species profecto iis ibi truces Gallorum sonumque
 vocis in oculis atque auribus fore. Has inanum rerum 7
 inanes ipsas volventes cogitationes, fortunae loci delega- *give in charge*

B.C. 380. verant spes suas. Romani contra, ubicunque esset Latinus hostis, satis scire, eum esse, quem ad Regillum lacum de-
 8 victum centum annorum pace obnoxia tenuerint: locum insignem memoria cladis irritaturum se potius ad delendam memoriam dedecoris, quam ut timorem faciat, ne qua terra
 9 sit nefasta victoriae suae; quin ipsi sibi Galli si offerantur *quidlibet forent*
 illo loco, se ita pugnatos, ut Romae pugnaverint in repetenda patria, ut postero die ad Gabios, tunc quum effecerint, ne quis hostis, qui moenia Romana intrasset, nuntium secundae adversaeque fortunae domum perferret.

Ch. 29. § 1. *Cincinnatus defeats the Praenestines, and takes Velitrae and eight other towns: whereupon Praeneste surrenders. § 8. Cincinnatus resigns after a triumph.*

1 His utrinque animis ad Aliam ventum est. Dictator Romanus postquam in conspectu hostes erant instructi intentique, 'Videsne tu' inquit, 'A. Semproni, loci fortuna illos fretos ad Aliam constitisse? nec illis di immortales certioris quicquam fiduciae, maiorisve quod sit auxilii,
 2 dederint. At tu, fretus armis animisque, concitatis equis invade mediam aciem; ego cum legionibus in turbatos trepidantesque inferam signa. Adeste, di testes foederis, et expetite poenas debitas simul vobis violatis nobisque
 3 per vestrum numen deceptis.' Non equitem, non peditem sustinuerunt Praenestini. Primo impetu et clamore dissipati ordines sunt; dein postquam nullo loco constabat acies, terga vertunt, consternantque et praeter castra etiam sua pavore praelati non prius se ab effuso cursu sistunt, quam
 4 in conspectu Praeneste fuit. Ibi ex fuga dissipata locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt, ne, si intra moenia se recepissent, extemplo ureretur ager depopula-
 5 tisque omnibus obsidio urbi inferretur. Sed postquam, direptis ad Aliam castris, victor Romanus aderat, id

quoque munimentum relictum, et vix moenia tuta rati **B.C. 380.** oppido se Praeneste includunt. Octo praeterea oppida 6 erant sub ditione Praenestinatorum; ad ea circumlatum bellum, deincepsque haud magno certamine captis, Velitras exercitus ductus. Eae quoque expugnatae. Tum ad 7 caput belli Praeneste ventum. Id non vi, sed per dedi- 8 tionem receptum est. T. Quinctius, semel acie victor, binis castris hostium, novem oppidis vi captis, Praeneste in deditionem accepto, Romam revertit, triumphansque signum Praeneste devectum Iovis imperatoris in Capitolium tulit. Dedicatum est inter cellam Iovis ac Minervae, 9 tabulaque sub eo fixa, monumentum rerum gestarum, his ferme incisa litteris fuit: 'Iuppiter atque divi omnes hoc 10 dederunt, ut T. Quinctius dictator oppida novem caperet.' Die vicesimo, quam creatus erat, dictatura se abdicavit.

- § 1. *Three out of six Military Tribunes are plebeian.* § 3. *The two* **Ch. 30.** *Manlii, commanding against the Volscians, are entrapped, and suffer heavy loss; but the Volscians do not use their opportunity.* § 8. *Praeneste stirs the Latins to revolt. Setia receives new colonists.*

Comitia inde habita tribunorum militum consulari 1 potestate, quibus aequatus patriciorum plebeiorumque **B.C. 379.** numerus. Ex patribus creati P. et C. Manlii cum L. 2 Iulio; plebes C. Sextilium, M. Albinium, L. Antistium dedit. Manliis, quod genere plebeios, gratia Iulium 3 anteibant, Volsci provincia sine sorte, sine comparatione extra ordinem data; cuius et ipsos postmodo et patres, qui dederant, paenituit. Inexplorato pabulatum cohortes 4 misere; quibus velut circumventis, quum id falso nuntiatum esset, dum, praesidio ut essent, citati feruntur, ne auctore quidem asservato, qui eos hostis Latinus pro milite Romano frustratus erat, ipsi in insidias praecipita-

B.C. 379. vere. Ibi dum iniquo loco, sola virtute militum restantes,
 5 caedunt caedunturque, castra interim Romana, iacentia in
 6 campo, ab altera parte hostes invasere. Ab ducibus
 utrobique proditae temeritate atque inscitia res; quicquid
 superfuit fortunae populi Romani, id militum etiam sine
 7 rectore stabilis virtus tutata est. Quae ubi Romam sunt
 relata, primum dictatorem dici placebat; deinde, postquam
 quietae res ex Volscis afferebantur et apparuit, nescire eos
 victoria et tempore uti, revocati etiam inde exercitus ac
 8 duces, otiumque inde, quantum a Volscis, fuit; id modo
 extremo anno tumultuatum, quod Praenestini, concitatis
 9 Latinorum populis, rebellarunt. Eodem anno Setiam,
 ipsis querentibus penuriam hominum, novi coloni adscripti;
 rebusque haud prosperis bello domestica quies, quam
 tribunorum militum ex plebe gratia maiestasque inter suos
 obtinuit, solatium fuit.

on both
sides

B.C. 378. § 1. *Debt still presses heavily, and the Senate, to raise an army against the Volscians, have to suspend the tributum (war-tax) and the trial of debtors.* § 5. *The Volscian land is completely laid waste.*

Ch. 31. 1 Insequentis anni principia statim seditione ingenti
 arsere, tribunis militum consulari potestate Sp. Furio, Q.
 Servilio iterum, L. Menenio tertium, P. Cloelio, M. Horatio,
 2 L. Geganio. Erat autem et materia et causa seditionis
 • aes alienum; cuius noscendi gratia Sp. Servilius Priscus,
 Q. Cloelius Sicilus censores facti, ne rem agerent, bello
 3 impediti sunt; namque trepidi nuntii primo, fuga deinde
 ex agris legiones Volscorum ingressas fines popularique
 4 passim Romanum agrum attulere. In qua trepidatione
 tantum afuit, ut civilia certamina terror externus cohiberet,
 ut contra eo violentior potestas tribunicia impediendo
 dilectu esset, donec condiciones impositae patribus, ne
 quis, quoad debellatum esset, tributum daret aut ius de

judicial
process

pecunia credita diceretur. Eo laxamento plebi sumpto, **B.C. 378.** mora dilectui non est facta. Legionibus novis scriptis,⁵ placuit duos exercitus in agrum Volscum legionibus divisim duci. Sp. Furius, M. Horatius dextrorsus in maritimam oram atque Antium, Q. Servilius et L. Geganius laeva ad montes Ecetram pergunt. Neutra parte hostis obvius fuit. Populatio itaque non illi vagae similis, quam Volscus⁶ latrocinii more, discordiae hostium fretus et virtutem metuens, per trepidationem raptim fecerat, sed ab iusto exercitu iusta ira facta, spatio quoque temporis gravior. Quippe a Volscis, timentibus, ne interim exercitus ab⁷ Roma exiret, incursiones in extrema finium factae erant; Romano contra etiam in hostico morandi causa erat, ut hostem ad certamen eliceret. Itaque omnibus passim⁸ tectis agrorum vicisque etiam quibusdam exustis, non arbore frugifera, non satis in spem frugum relictis, omni, quae extra moenia fuit, hominum pecudumque praeda abacta, Romam utrinque exercitus reducti.

§ 1. *Trials for debt recommence, and the tributum is renewed.* **Ch. 32.**

§ 3. *The Military Tribunes are all patrician. Three armies are raised for war against Volscians and Latins.* § 7. *The Latins, trained in Roman warfare, fight well, but they are defeated and fly to Satricum, and thence to Antium.*

Parvo intervallo ad respirandum debitoribus dato, post-¹⁰ quam quietae res ab hostibus erant, celebrari de integro iurisdictio, et tantum abesse spes veteris levandi feneratoris, ut tributo novum fenus contraheretur in murum a censoribus locatum saxo quadrato faciundum; cui succum-² bere oneri coacta plebes, quia, quem dilectum impedirent, non habebant tribuni plebis. Tribunos etiam militares³ patricos omnes coacta principum opibus fecit, L. Aemilium, **B.C. 377.** P. Valerium quartum, C. Veturium, Ser. Sulpicium, L. et

B.C. 377. C. Quinctios Cincinnatos. Iisdem opibus obtinere, ut
 4 adversus Latinos Volcosque, qui coniunctis legionibus ad
 Satricum castra habebant, nullo impediante omnibus
 iunioribus sacramento adactis, tres exercitus scriberent,
 5 unum ad praesidium urbis, alterum, qui, si qui alibi motus
 exstisset, ad subita belli mitti posset; tertium longe
 validissimum P. Valerius et L. Aemilius ad Satricum
 6 duxere. Ubi quum aciem instructam hostium loco aequo
 invenissent, extemplo pugnatum; et ut nondum satis
 claram victoriam, sic prosperae spei pugnam imber
 7 ingentibus procellis fusus diremit. Postero die iterata
 pugna, et aliquamdiu aequa virtute fortunaque Latinae
 maxime legiones, longa societate militiam Romanam
 8 edoctae, restabant. Eques immissus ordines turbavit;
 turbatis signa peditum illata, quantumque Romana se
 invexit acies, tantum hostes gradu demoti; et ut semel
 9 inclinavit pugna, iam intolerabilis Romana vis erat. Fusi
 hostes quum Satricum, quod duo millia inde aberat, non
 castra peterent, ab equite maxime caesi; castra capta
 10 direptaque. Ab Satrico nocte, quae proelio proxima fuit,
 fugae simili agmine petunt Antium; et quum Romanus
 exercitus prope vestigiis sequeretur, plus tamen timor
 11 quam ira celeritatis habuit. Prius itaque moenia intravere
 hostes, quam Romanus extrema agminis carpere aut
 morari posset. Inde aliquot dies vastando agro absumpti,
 nec Romanis satis instructis apparatu bellico ad moenia
 aggredienda nec illis ad subeundum pugnae casum.

Ch. 33. § 1. *The Latins quarrel with the Antiates, who surrender to Rome.*

§ 4. *The Latins in their rage burn Satricum, and take Tusculum, all but the citadel; but the Romans recover the city, and slay the Latins to a man.*

1 Seditio tum inter Antiates. Latinosque coorta, quum

Antiates victi malis subactique bello, in quo et nati erant **B.C. 377.** et consenuerant, deditionem spectarent, Latinos ex diutina 2 pace nova defectio recentibus adhuc animis ferociores ad perseverandum in bello faceret. Finis certaminis fuit, postquam utrisque apparuit, nihil per alteros stare, quo minus incepta persequerentur. Latini profecti a societate 3 pacis, ut rebantur, inhonestae sese vindicaverunt; Antiates, incommodis arbitris salutarium consiliorum remotis, urbem agrosque Romanis dedunt. Ira et rabies Latinorum, quia 4 nec Romanos bello laedere nec Volscos in armis retinere potuerant, eo erupit, ut Satricum urbem, quae receptaculum primum eis adversae pugnae fuerat, igni concremarent. Nec aliud tectum eius superfuit urbis, quum faces pariter sacris profanisque iniicerent, quam matris Matutae templum; inde eos nec sua religio nec verecundia 5 deum arcuisse dicitur, sed vox horrenda edita templo cum tristibus minis, ni nefandos ignes procul delubris amovissent. Incensos ea rabie impetus Tusculum tulit ob iram, 6 quod deserto communi concilio Latinorum non in societatem modo Romanam, sed etiam in civitatem se dedissent. Patentibus portis quum improvise incidissent, 7 primo clamore oppidum praeter arcem captum est. In arcem oppidani refugere cum coniugibus ac liberis, nuntiosque Romam, qui certiore de suo casu senatum facerent, misere. Haud segnius, quam fide populi Romani 8 dignum fuit, exercitus Tusculum ductus; L. Quinctius et Ser. Sulpicius tribuni militum duxere. Clausas portas 9 [Tusculi], Latinosque simul obsidentium atque obsessorum animo hinc moenia Tusculi tueri vident, illinc arcem oppugnare, terrere una ac pavere. Adventus 10 Romanorum mutaverat utriusque partis animos: Tusculanos ex ingenti metu in summam alacritatem, Latinos ex

B.C.
377-6.

11 prope certa fiducia mox capiendae arcis, quoniam oppido
potirentur, in exiguum de se ipsis spem verterat. Tollitur
ex arce clamor ab Tusculanis; excipit aliquanto maior ab
exercitu Romano. Utrunque urgentur Latini; nec impetus
Tusculanorum decurrentium ex superiore loco sustinent
nec Romanos subeuntes moenia molientesque obices
12 portarum arcere possunt. Scalas prius moenia capta, inde
effracta claustra portarum; et quum anceps hostis et a
fronte et a tergo urgeret, nec ad pugnam ulla vis nec ad
fugam loci quicquam superesset, in medio caesi ad unum
omnes. Recuperato ab hostibus Tusculo, exercitus Romam
est reductus.

*boots
bars*

Ch. 34. § 1. *Meantime the distress of debt increases, and even the leaders of the plebs lose heart.* § 5. *But a woman's envy gives the occasion for a plebeian agitation, led by M. Fabius and his son-in-law C. Licinius Stolo.*

1 Quanto magis prosperis eo anno bellis tranquilla omnia
foris erant, tantum in urbe vis patrum in dies miseriaeque
plebis crescebant, quum eo ipso, quod necesse erat solvi,
2 facultas solvendi impediretur. Itaque quum iam ex re
nihil dari posset, fama et corpore, iudicati atque addicti,
creditoribus satisfaciebant, poenaeque in vicem fidei ces-
3 serat. Adeo ergo obnoxios summiserant animos non
infirmi solum, sed principes etiam plebis, ut non modo ad
4 tribunatum militum inter patricios petendum, quod tanta
vi ut liceret tetenderant, sed ne ad plebeios quidem magis-
tratus capessendos petendosque ulli viro acri experientique
animus esset, possessionemque honoris usurpati modo a
plebe per paucos annos recuperasse in perpetuum patres
5 viderentur. Ne id nimis laetum parti alteri esset, parva,
ut plerumque solet, rem ingentem moliundi causa inter-
venit. M. Fabii Ambusti, potentis viri quum inter sui

*cut down
suits*

Atticus
 corporis homines, tum etiam ad plebem, quod haudqua- **B.C. 376.**
 quam inter id genus contemptor eius habebatur, filiae duae
 nuptae, Ser. Sulpicio maior, minor C. Licinio Stoloni erat,
 illustri quidem viro, tamen plebeio; eaque ipsa affinitas
 haud spreta gratiam Fabio ad vulgum quaesierat. Forte 6
 ita incidit, ut in Ser. Sulpicii tribuni militum domo sorores
 Fabiae quum inter se, ut fit, sermonibus tempus tererent,
 lictor Sulpicii, quum is de foro se domum reciperet, forem,
 ut mos est, virga percuteret. Quum ad id, moris eius
 insueta, expavisset minor Fabia, risui sorori fuit, miranti 7
Exhonorat
de tempore
 ignorare id sororem; ceterum is risus stimulos parvis
 mobili rebus animo muliebri subdidit. Frequentia quoque
 prosequentium rogantiumque, num quid vellet, credo for-
 tunatum matrimonium ei sororis visum, suique ipsam
 malo arbitrio, quo a proximis quisque minime anteiri vult,
 paenituisse. Confusam eam ex recenti morsu animi quum 8
 pater forte vidisset, percontatus 'Satin' salve?' avertentem
 causam doloris, quippe nec satis piam adversus sororem
 nec admodum in virum honorificam, elicit comiter scisci- 9
honorabile
 tando, ut fateretur, eam esse causam doloris, quod iuncta
 impari esset, nupta in domo, quam nec honos nec gratia
 intrare posset. Consolans inde filiam Ambustus bonum 10
 animum habere iussit: eosdem propediem domi vistrum
 honores, quos apud sororem videat. Inde consilia inire 11
 cum genero coepit, adhibito L. Sextio, strenuo adolescente
 et cuius spei nihil praeter genus patricium deesset.

[The events of this chapter seem to belong to the year 376 B.C., but no list of Military Tribunes is given by Livy.]

B.C. 375. § 1. *C. Licinius and L. Sextius are elected Tribunes of the plebs, and bring forward three laws in the interests of the Plebs—*
 (1) *for relief of debt; (2) imposing a limit on the occupation of land; (3) abolishing the Military Tribunate, and enacting that one Consul must be a plebeian.* § 7. *The Patricians find Tribunes to intervene. Licinius and Sextius retort by preventing all elections except plebeian, and are reelected Tribunes of the plebs for five years in succession.*

Ch. 35. 1 Occasio videbatur rerum novandarum propter ingentem
 vim aeris alieni, cuius levamen mali plebes, nisi suis in
 2 summo imperio locatis, nullum speraret : accingendum ad
 eam cogitationem esse ; conando agendoque iam eo gradum
 fecisse plebeios, unde si porro annitantur, pervenire ad
 summa et patribus aequari tam honore quam virtute
 3 possent. In praesentia tribunos plebis fieri placuit, quo
 in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperiri
 4 rent. Creatique tribuni C. Licinius et L. Sextius promul-
 gaverunt leges omnes adversus opes patriciorum et pro
 commodis plebis, unam de aere alieno, ut, deducto eo de
 capite, quod usuris pernumeratum esset, id, quod super-
 5 esset, triennio aequis pensionibus persolveretur ; alteram
 de modo agrorum, ne quis plus quingenta iugera agri
 possideret, tertiam, ne tribunorum militum comitia fierent,
 consulumque utique alter ex plebe crearetur ; cuncta
 ingentia et quae sine certamine maximo obtineri non
 6 possent. Omnium igitur simul rerum, quarum immodica
 cupido inter mortales est, agri, pecuniae, honorum, dis-
 crimine proposito, conterriti patres quum trepidassent
 publicis privatisque consiliis, nullo remedio alio praeter
 expertam multis iam ante certaminibus intercessionem
 invento, collegas adversus tribunicias rogationes compara-
 7 verunt. Qui ubi tribus ad suffragium ineundum citari a

miseration

plan

payment

habe
veto
Licinio Sextioque viderunt, stipati patrum praesidiis nec **B.C. 375.**
recitari rogationes nec sollemne quicquam aliud ad sciscen-
dum plebi fieri passi sunt. Iamque frustra saepe concilio 8
advocato, quum pro antiquatis rogationes essent, 'Bene
habet' inquit Sextius. 'Quando quidem tantum interces-
sionem pollere placet, isto ipso telo tutabimur plebem.
Agite dum, comitia indicite, patres, tribunis militum cre- 9
andis; faxo, ne iuvet vox ista veto, qua nunc concinentes
collegas nostros tam laeti auditis.' Haud irritae cecidere 10
minae; comitia, praeter aedilium tribunorumque plebi,
nulla sunt habita. Licinius Sextiusque tribuni plebis
refecti nullos curules magistratus creati passi sunt, eaque
solitudo magistratuum, et plebe reficiente duos tribunos **B.C.**
et iis comitia tribunorum militum tollentibus, per quin- **374-1.**
quennium urbem tenuit.

§ 1. *But an attack of the people of Velitrae upon Tusculum induces* **Ch. 36.**
the Tribunes of the plebs to yield, and Military Tribunes are
elected. § 5. Velitrae is besieged, but with no great success;
and the Tribunes of the plebs, with the support of Fabius,
renew their agitations.

erunt
Alia bella opportune quievere; Veliterni coloni ges- 1
tientes otio, quod nullus exercitus Romanus esset, et
agrum Romanum aliquoties incursavere et Tusculum
oppugnare adorti sunt; eaque res, Tusculanis veteribus 2
sociis, novis civibus opem orantibus, verecundia maxime
non patres modo, sed etiam plebem movit. Remittentibus 3
tribunis plebis comitia per interregem sunt habita; crea-
tique tribuni militum L. Furius, A. Manlius, Ser. Sulpicius,
Ser. Cornelius, P. et C. Valerii haudquaquam tam obedi- **B.C. 370.**
entem in dilectu quam in comitiis plebem habuere; in- 4
gentique contentione exercitu scripto, profecti non ab
Tusculo modo summovere hostem, sed intra suamet

B.C. 370. ipsum moenia compulere, obsidebanturque haud paulo vi

5 maiore Velitrae, quam Tusculum obsessum fuerat. Nec

tamen ab eis, a quibus obsideri coeptae erant, expugnari

6 potuere; ante novi creati sunt tribuni militum, Q. Ser-

B.C. 369. vilius, C. Veturius, A. et M. Corneli, Q. Quinctius, M.

Fabius. Nihil ne ab iis quidem tribunis ad Velitras

7 memorabile factum. In maiore discrimine domi res ver-

tebantur. Nam praeter Sextium Liciniumque latores

legum, iam octavum tribunos plebis refectos, Fabius

quoque tribunus militum, Stolonis socer, quarum legum

auctor fuerat, earum suasorem se haud dubium ferebat,

8 et quum octo ex collegio tribunorum plebi primo inter-

cessores legum fuissent, quinque soli erant, et, ut ferme

solent, qui a suis desciscunt, capti et stupentes, animis a

9 voce alienis, id modo, quod domi praeceptum erat, inter-

cessioni suae praetendebant, Velitris in exercitu plebis

magnam partem abesse; in adventum militum comitia

differri debere, ut universa plebes de suis commodis

10 suffragium ferret. Sextius Liciniusque cum parte colle-

garum et uno ex tribunis militum Fabio, artifices iam tot

annorum usu tractandi animos plebis, primores patrum

productos interrogando de singulis, quae ferebantur ad

11 populum, fatigabant; auderentne postulare, ut, quum bina

iugera agri plebi dividerentur, ipsis plus quingenta iugera

habere liceret, ut singuli prope trecentorum civium possi-

derent agros, plebeio homini vix ad tectum necessarium

12 aut locum sepulturae suus pateret ager? an placeret, fenore

circumventam plebem, potius quam sorte creditum solvat,

corpus in nervum ac supplicia dare, et gregatim quotidie

de foro addictos duci, et repleti vinctis nobiles domus et

ubicumque patricius habitet, ibi carcerem privatum esse?

capital

§ 1. *They insist that a secure share in the consulship is the one thing needful for the Plebs;* § 12. *and they add to their proposals (4) a law to appoint decemviri instead of duumviri sacris faciundis, half to be plebeian.*

Haec indigna miserandaque auditu quum apud ti-1 Ch. 37.
mentes sibimet ipsos, maiore audientium indignatione
quam sua, increpuissent, atqui nec agros occupandi mo-2
dum nec fenore trucidandi plebem alium patribus unquam
fore affirmabant, nisi alterum ex plebe consulem, cus-
todem suae libertatis, plebes fecisset. Contemni iam 3
tribunos plebis, quippe quae potestas iam suam ipsa vim
frangat intercedendo. Non posse aequo iure agi, ubi 4
imperium penes illos, penes se auxilium tantum sit; nisi
imperio communicato, nunquam plebem in parte pari rei
publicae fore. Nec esse, quod quisquam satis putet, si
plebeiorum ratio comitiis consularibus habeatur; nisi al-
terum consulem utique ex plebe fieri necesse sit, neminem
fore. An iam memoria exisse, quum tribunos militum 5
idcirco potius quam consules creari placuisset, ut et ple-
beiis pateret summus honos, quattuor et quadraginta annis
neminem ex plebe tribunum militum creatum esse? Quid 6
crederent? duobusne in locis sua voluntate impertituros
plebi honorem, qui octona loca tribunis militum creandis
occupare soliti sint, et ad consulatum viam fieri passuros,
qui tribunatum saeptum tam diu habuerint? Lege obti-7
nendum esse, quod comitiis per gratiam nequeat, et sepo-
nendum extra certamen alterum consulatum, ad quem
plebi sit aditus, quoniam in certamine relictus praemium
semper potentioris futurus sit. Nec iam posse dici id, 8
quod antea iactare soliti sint, non esse in plebeiis idoneos
viros ad curules magistratus. Numquid enim socordius
aut segnius rem publicam administrari post P. Licinii

B.C. 369. Calvi tribunatum, qui primus ex plebe creatus sit, quam per eos annos gesta sit, quibus praeter patricios nemo 9 tribunus militum fuerit? quin contra patricios aliquot damnatos post tribunatum, neminem plebeium. Quaestores quoque, sicut tribunos militum, paucis ante annis ex plebe coeptos creari, nec ullius eorum populum Romanum 10 paenituisse. Consulatum superesse plebeiis; eam esse arcem libertatis, id columen. Si eo perventum sit, tum populum Romanum vere exactos ex urbe reges et stabilem 11 libertatem suam existimaturum; quippe ex illa die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellent, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem, magna 12 ipsis fruenda, maiora liberis relinquenda. Huius generis orationes ubi accipi videre, novam rogationem promulgant, ut pro duumviris sacris faciundis decemviri creentur, ita ut pars ex plebe, pars ex patribus fiat; omniumque earum rogationum comitia in adventum eius exercitus differunt, qui Velitras obsidebat.

Ch. 38. *The struggle over these laws is so fierce that Camillus is appointed Dictator; the Tribunes of the plebs refuse to heed the veto, and Camillus threatens force, but presently resigns.*

- 1 Prius circumactus est annus, quam a Velitris reducerentur legiones; ita suspensa de legibus res ad novos tribunos militum dilata; nam plebis tribunos eosdem, duos utique, qui legum latores erant, plebes reficiebat. Tribuni

B.C. 368. militum creati T. Quinctius, Ser. Cornelius, Ser. Sulpicius, 2 Sp. Servilius, L. Papirius, L. Veturius. Principio statim 3 anni ad ultimam dimicationem de legibus ventum; et quum tribus vocarentur nec intercessio collegarum latioribus obstaret, trepidi patres ad duo ultima auxilia, summum imperium summumque [ad] civem decurrunt. Dictatorem dici placet; dicitur M. Furius Camillus, qui

*adventum
arrest*

chase magistrum equitum L. Aemilium cooptat. Legum quoque **B.C. 368**.
 latores adversus tantum apparatus adversariorum et ipsi
 causam plebis ingentibus animis armant, concilioque plebis
 indicto, tribus ad suffragium vocant. Quum dictator, 5
 stipatus agmine patriciorum, plenus irae minarumque
 consedisset, atque ageretur res solito primum certamine
 inter se tribunorum plebi ferentium legem intercedenti-
 umque, et, quanto iure potentior intercessio erat, tantum
 vinceretur favore legum ipsarum latorumque, et 'Uti rogas' *679 and as you prefer*
 primae tribus dicerent, tum Camillus 'Quando quidem'
 inquit, 'Quirites, iam vos tribunicia libido, non potestas
 regit, et intercessionem, secessionem quondam plebis partam,
 vobis eadem vi facitis irritam, qua peperistis, non rei
 publicae magis universae quam vestra causa dictator inter-
 cessionem adero eversumque vestrum auxilium imperio
 tutabor. Itaque si C. Licinius et L. Sextius intercessionem 7
 collegarum cedunt, nihil patricium magistratum inseram
 concilio plebis; si adversus intercessionem tanquam captae
 civitati leges imponere tendent, vim tribuniciam a se ipsa
 dissolvi non patiar.' Adversus ea quum contemptum tri- 8
 buni plebis rem nihilo segnius peragerent, tum percitus
 ira Camillus lictores, qui de medio plebem emoverent,
 misit et addidit minas, si pergerent, sacramento omnes
 iuniores adacturum exercitumque extemplo ex urbe educ-
 turum. Terrorem ingentem incusserat plebi; ducibus 9
 plebis accendit magis certamine animos quam minuit.
 Sed re neutro inclinata magistratu se abdicavit, seu quia
 vitio creatus erat, ut scripsere quidam, seu quia tribuni
 plebis tulerunt ad plebem idque plebs scivit, ut, si M.
 Furius pro dictatore quid egisset, quingentum millium ei 10
 multa esset; sed auspiciis magis quam novi exempli roga-
 tione deterritum ut potius credam, quum ipsius viri facit

B.C. 368. ingenium, tum quod ei suffectus est extemplo P. Manlius dictator, quem quid creari attinebat ad id certamen, quo
 11 M. Furius victus esset? et quod eundem M. Furium dictatorem insequens annus habuit, haud sine pudore certe
 fractum priore anno in se imperium repetiturum; simul
 12 quod eo tempore, quo promulgatum de multa eius traditur, aut et huic rogationi, qua se in ordinem cogi videbat,
 13 obsistere potuit aut ne illas quidem, propter quas et haec lata erat, impedire, et quod usque ad memoriam nostram tribuniciis consularibusque certatum viribus est, dictaturae
 semper altius fastigium fuit. *height*

Ch. 39. § 1. *P. Manlius is named Dictator, and appoints C. Licinius master of the horse.* § 2. *The Plebs support the proposals (1) on relief of debt; (2) on land, but not (3) the law for opening the consulship. Licinius and Sextius complain of their selfishness.*

1 Inter priorem dictaturam abdicatam novamque a Manlio initam ab tribunis velut per interregnum concilio plebis habito, apparuit, quae ex promulgatis plebi, quae
 2 latoribus gratiora essent. Nam de fenore atque agro rogationes iubebant, de plebeio consule antiquabant; et perfecta utraque res esset, ni tribuni se in omnia
 3 simul consulere plebem dixissent. P. Manlius deinde dictator rem in causam plebis inclinavit, C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magistro equitum de plebe
 4 dicto. Id aegre patres passos accipio; dictatorem propinqua cognatione Licinii se apud patres excusare solitum, simul negantem, magistri equitum maius quam tribuni
 5 consularis imperium esse. Licinius Sextiusque, quum tribunorum plebi creandorum indicta comitia essent, ita se gerere, ut negando, iam sibi velle continuari honorem, acerrime accenderent ad id, quod dissimulando petebant,
 6 plebem. Nonum se annum iam velut in acie adversus

optimates maximo privatim periculo, nullo publice emolu- **B.C. 368.**
 mento stare. Consenuisse iam secum et rogationes pro-
 mulgatas et vim omnem tribuniciae potestatis. Primo ⁷
 intercessione collegarum in leges suas pugnatum esse,
 deinde ablegatione iuventutis ad Veliternum bellum; pos-
 tremo dictatorium fulmen in se intentatum. Iam nec ⁸
 collegas nec bellum nec dictatorem obstare, quippe qui
 etiam omen plebeio consuli magistro equitum ex plebe
 dicendo dederit; se ipsam plebem et commoda morari
 sua. Liberam urbem ac forum a creditoribus, liberos ⁹
 agros ab iniustis possessoribus extemplo, si velit, habere
 posse. Quae munera quando tandem satis grato animo ¹⁰
 aestimatu-
 ros, si inter accipiendas de suis commodis roga-
 tiones spem honoris latoribus earum incidant? Non esse
 modestiae populi Romani id postulare, ut ipse fenore
 levetur et in agrum iniuria possessum a potentibus in-
 ducatur per quos ea consecutus sit, senes tribunicios non
 sine honore tantum, sed etiam sine spe honoris relinquat.
 Proinde ipsi primum statuerent apud animos, quid vellent, ¹¹
 deinde comitiis tribuniciiis declararent voluntatem. Si con-
 iuncte ferri ab se promulgatas rogationes vellent, esse,
 quod eosdem reficerent tribunos plebis; perlaturus enim,
 quae promulgaverint; sin, quod cuique privatim opus sit, ¹²
 id modo accipi velint, opus esse nihil invidiosa con-
 tinuatione honoris; nec se tribunatum nec illos ea, quae
 promulgata sint, habituros.

Appius Claudius Crassus maintains that the demands of the Tri- Ch. 40.
bunes are unreasonable and tyrannical.

Adversus tam obstinam orationem tribunorum quum ¹
 prae indignitate rerum stupor silentiumque inde ceteros
 patrum defixisset, App. Claudius Crassus, nepos decem- ²

B.C. 368. viri; dicitur odio magis iraque quam spe ad dissuadendum processisse et locutus in hanc fere sententiam esse.

- 3 'Neque novum neque inopinatum mihi sit, Quirites, si, quod unum familiae nostrae semper obiectum est ab seditiosis tribunis, id nunc ego quoque audiam, Claudiae genti iam inde ab initio nihil antiquius in re publica patrum maiestate fuisse, semper plebis commodis ad-
 4 sutos esse. Quorum alterum neque nego neque infitias *deum* eo, nos, ex quo adsciti sumus simul in civitatem et patres, enixe operam dedisse, ut per nos aucta potius quam imminuta maiestas earum gentium, inter quas nos esse
 5 voluistis, dici vere posset; illud alterum pro me maioribusque meis contendere ausim, Quirites, nisi, quae pro universa re publica fiant, ea plebi tanquam aliam incolenti urbem adversa quis putet, nihil nos neque privatos neque in magistratibus, quod incommodum plebi esset, scientes fecisse, nec ullum factum dictumve nostrum contra utilitatem vestram, etsi quaedam contra voluntatem fuerint,
 6 vere referri posse. An hoc, si Claudiae familiae non sim nec ex patricio sanguine ortus, sed unus Quiritium quilibet, qui modo me duobus ingenuis ortum et vivere in
 7 libera civitate sciam, reticere possim, L. illum Sextium et C. Licinium, perpetuos, si dis placet, tribunos, tantum licentiae novem annis, quibus regnant, sumpsisse, ut vobis negent potestatem liberam suffragii, non in comitiis, non
 8 in legibus iubendis, se permissuros esse? "Sub condicione" inquit, "nos reficietis decimum tribunos." Quid est aliud dicere: "Quod petunt alii, nos adeo fastidimus, *hostis*
 9 ut sine mercede magna non accipiamus?" Sed quae tandem ista merces est, qua vos semper tribunos plebis habeamus? "Ut rogationes" inquit "nostras, seu placent seu displicent, seu utiles seu inutiles sunt, omnes con-

inunctim accipiatis." Obsecro vos, Tarquinii tribuni plebis, **B.C. 368.**
putate me ex media contione unum civem succlamare:¹⁰

"Bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas
salubres nobis censemus esse, antiquare alias." "Non"¹¹

inquit, "licebit, ut de fenore atque agris, quod ad vos
omnes pertinet, iubeas, et hoc portenti non fiat in urbe
Romana, uti L. Sextium atque hunc C. Licinium consules,
quod indignaris, quod abominaris, videas; aut omnia
accipe, aut nihil fero." Ut si quis ei, quem urgeat fames,¹²
venenum ponat cum cibo et aut abstinere eo, quod vitale
sit, iubeat aut mortiferum vitali admisceat. Ergo si esset
libera haec civitas, non tibi frequentes succlamassent:

"Abi hinc cum tribunatibus ac rogationibus tuis?" Quid?
si tu non tuleris, quod commodum est populo accipere,
nemo erit, qui ferat? Illud si quis patricius, si quis, quod¹³

illi volunt invidiosius esse, Claudius diceret: "Aut omnia
accipite, aut nihil fero," quis vestrum, Quirites, ferret?

Nunquamne vos res potius quam auctores spectabitis, sed¹⁴
omnia semper, quae magistratus ille dicet, secundis auribus,

quae ab nostrum quo dicentur, adversis accipietis? At¹⁵
hercule sermo est minime civilis; quid? rogatio qualis est,

quam a vobis antiquatam indignantur? Sermoni, quirites,
simillima. "Consules" inquit, "rogo, ne vobis, quos velitis,

facere liceat." An aliter rogat, qui utique alterum ex¹⁶
plebe fieri consulem iubet nec duos patricios creandi

potestatem vobis permittit? Si hodie bella sint, quale¹⁷
Etruscum fuit, quum Porsinna Ianiculum insedit, quale

Gallicum modo, quum praeter Capitolium atque arcem
omnia haec hostium erant, et consulatum cum hoc M.

Furio et quolibet alio ex patribus L. ille Sextius peteret,
possetisne ferre, Sextium haud pro dubio consule esse,

Camillum de repulsa dimicare? Hocine est in commune¹⁸

B.C. 368. honores vocare, ut duos plebeios fieri consules liceat, duos patricios non liceat? et alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex patribus praeterire liceat? Quanam ista societas, quanam consortio est? Parum est, si, cuius pars tua nulla adhuc fuit, in partem eius venis, nisi
 19 partem petendo totum traxeris? "Timeo" inquit, "ne, si duos licebit creari patricios, neminem creetis plebeium." Quid est dicere aliud? "Quia indignos vestra voluntate creaturi non estis, necessitatem vobis creandi, quos non
 20 vultis, imponam?" Quid sequitur, nisi ut ne beneficium quidem debeat populo, si cum duobus patriciis unus petierit plebeius, et lege se, non suffragio creatum dicat?

partnership

Ch. 41. 'They would limit the power of the people, and the rights of the patricians, and break with the religious traditions of the city.'

1 'Quomodo extorqueant, non quomodo petant honores, quaerunt; et ita maxima sunt adepturi, ut nihil ne pro minimis quidem debeant; et occasionibus potius quam
 2 virtute petere honores malunt. Est aliquis, qui se inspicere, aestimari fastidiat, qui certos sibi uni honores inter dimicantes competitores aequum censeat esse, qui se arbitrio vestro eximat, qui vestra necessaria suffragia pro voluntariis et serva pro liberis faciat. Omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate tanquam regum in Capitolio numeratis; quis est hodie in civitate tam humilis, cui non via ad consulatum facilius per istius legis occasionem quam nobis ac liberis nostris fiat? si quidem nos ne quum volueritis quidem creare interdum poteritis, istos, etiamsi nolueritis, necesse sit. De indignitate satis dictum est. At enim dignitas ad homines pertinet; quid de religionibus atque auspiciis, quae propria deorum immortalium contemptio atque iniuria est, loquar?

Auspiciis hanc urbem conditam esse, auspiciis bello ac **B.C. 368.**

pace, domi militiaeque omnia geri, quis est, qui ignoret?

Foras Penes quos igitur sunt auspicia more maiorum? Nempe 5

penes patres; nam plebeius quidem magistratus nullus

auspicato creatur; nobis adeo propria sunt auspicia, ut 6

non solum, quos populus creat patricios magistratus, non

aliter quam auspicato creet, sed nos quoque ipsi sine

suffragio populi auspicato interregem prodamus, et privati

auspicia habeamus, quae isti ne in magistratibus quidem

habent. Quid igitur aliud quam tollit ex civitate auspicia, 7

qui plebeios consules creando a patribus, qui soli ea habere

possunt, aufert? Eludant nunc licet religiones: quid 8

enim esse, si pulli non pascantur, si ex cavea tardius *deu*

exierint, si occiderint avis? Parva sunt haec; sed parva

ista non contemnendo maiores nostri maximam hanc rem

fecerunt; nunc nos, tanquam iam nihil pace deorum opus 9

sit, omnes caerimonias polluimus. Vulgo ergo pontifices,

col augures, sacrificuli reges creentur; cuilibet apicem Dilem,

dummodo homo sit, imponamus; tradamus ancilia, pene-

tralia, deos deorumque curam, quibus nefas est; non 10

leges auspicato ferantur, non magistratus creentur; nec

centuriatis nec curiatis comitiis patres auctores fiant;

Sextius et Licinius tanquam Romulus ac Tatius in urbe

Romana regnent, quia pecunias alienas, quia agros dona-

dant. Tanta dulcedo est ex alienis fortunis praedandi, 11

nec in mentem venit, altera lege solitudines vastas in agris

fieri pellendo finibus dominos, altera fidem abrogari, cum

qua omnis humana societas tollitur? Omnium rerum 12

causa vobis antiquandas censeo istas rogationes. Quod

faxitis, deos velim fortunare.

*make happy
prosper*

B.C. 368. § 1. *Sextius and Licinius carry their law about the Decemviri sacris faciundis.* § 3. *Military Tribunes are elected, but on news of a Gallic war, Camillus is named Dictator. After the defeat of the Gauls, a sharp struggle in Rome ends in the Licinian proposals becoming law.* § 9. *L. Sextius is elected first plebeian Consul. The patricians are reconciled by the institution of the Praetorship for city jurisdiction, confined to the patricians.*

Ch. 42. 1 Oratio Appii ad id modo valuit, ut tempus rogationum
2 iubendarum proferretur. Refecti decimum iidem tribuni,
Sextius et Licinius, de decemviris sacrorum ex parte de
plebe creandis legem pertulere. Creati quinque patrum,
quinque plebis, graduque eo iam via facta ad consulatum
3 videbatur. Hac victoria contenta plebes cessit patribus,
ut in praesentia consulum mentione omissa tribuni militum

B.C. 367. crearentur. Creati A. et M. Cornelii iterum, M. Geganius,
4 P. Manlius, L. Veturius, P. Valerius sextum. Quum
praeter Velitrarum obsidionem, tardi magis rem exitus
quam dubii, quietae externae res Romanis essent, fama
repens belli Gallici allata perpulit civitatem, ut M. Furius
dictator quintum diceretur. Is T. Quinctium Pennum
5 magistrum equitum dixit. Bellatum cum Gallis eo anno
circa Anienem flumen, auctor est Claudius, inclitamque in
ponte pugnam, qua T. Manlius Gallum, cum quo provo-
catus manus conseruit, in conspectu duorum exercituum
6 caesum torque spoliavit, tum pugnatam. Pluribus auc-
toribus magis adducor ut credam, decem haud minus post
annos ea acta, hoc autem anno in Albano agro cum
7 Gallis dictatore M. Furio signa collata. Nec dubia nec
difficilis Romanis, quanquam ingentem Galli terrorem
memoria pristinae cladis attulerant, victoria fuit. Multa
milia barbarorum in acie, multa captis castris caesa;

necklace

palati alii, Apuliam maxime petentes, quum fuga se **B.C. 367.**
 longinqua, tum quod passim eos simul pavor terrorque⁸
 distulerant, ab hoste [sese] tutati sunt. Dictatori con-
 sensu patrum plebisque triumphus decretus. Vixdum⁹
 perfunctum eum bello atrocior domi seditio excepit, et
 per ingentia certamina dictator senatusque victus, ut
 rogationes tribuniciae acciperentur; et comitia consulum
 adversa nobilitate habita, quibus L. Sextius de plebe
 primus consul factus. Et ne is quidem finis certaminum
 fuit. Quia patricii se auctores futuros negabant, prope¹⁰
 secessionem plebis res terribilesque alias minas civilium
 certaminum venit, quum tandem per dictatorem condi-¹¹
 tionibus sedatae discordiae sunt, concessumque ab nobili-
 tate plebi de consule plebeio, a plebe nobilitati de praetore
 uno, qui ius in urbe diceret, ex patribus creando. Ita ab¹²
 diutina ira tandem in concordiam redactis ordinibus,
 quum dignam eam rem senatus censeret esse, meritoque
 id, si quando unquam alias, deum immortalium fore, ut
 ludi maximi fierent et dies unus ad triduum adiiceretur,
 recusantibus id munus aedilibus plebis, conclamatum a¹³
 patriciis est iuvenibus, se id honoris deum immortalium
 causa libenter facturos, ut aediles fierent. Quibus quum¹⁴
 ab univ[er]sis gratiae actae essent, factum senatus con-
 sultum, ut duo viros aediles ex patribus dictator populum
 rogaret, patres auctores omnibus eius anni comitiis fierent.

BOOK VII.

THE STRUGGLE FOR THE CONSULSHIP.—THE BEGINNING OF THE SAMNITE WAR.

B.C. 366. *For the first time a plebeian is Consul; the patricians being compensated by the possession of two new offices, Praetorship and Curule Aedileship, § 6. but the latter is afterwards thrown open. § 7. A terrible plague follows; amongst its victims is M. Furius Camillus, the second founder of Rome.*

Ch. 1. 1 Annus hic erit insignis novi hominis consulatu, insignis
novis duobus magistratibus, praetura et curuli aedilitate;
hos sibi patricii quaesivere honores pro concesso plebi
2 altero consulatu. Plebes consulatum L. Sextio, cuius lege
partus erat, dedit; patres praeturam Sp. Furio M. filio
Camillo, aedilitatem Cn. Quinctio Capitolino et P. Cornelio
Scipioni, suarum gentium viris, gratia campestri ceperunt.
L. Sextio collega ex patribus datus L. Aemilius Mamer-
3 cinus. Principio anni et de Gallis, quos primo palatos
per Apuliam congregari iam fama erat, et de Hernicorum
4 defectione agitata mentio. Quum de industria omnia, ne
quid per plebeium consulem ageretur, proferrentur, silen-
5 tium omnium rerum ac iustitio simile otium fuit, nisi quod,
non patientibus tacitum tribunis, quod pro consule uno
plebeio tres patricos magistratus curulibus sellis praetex-
tatos tanquam consules sedentes nobilitas sibi sumpsisset,
6 praetorem quidem etiam iura reddentem et collegam con-
sulibus atque iisdem auspiciis creatum, verecundia inde
imposita est senatui ex patribus iubendi aediles curules
creari. Primo, ut alternis annis ex plebe fierent, con-
7 venerat; postea promiscuum fuit. Inde L. Genucio et

*relating to
the comitia*

*suppression
of
business in
the courts of
law*

Q. Servilio consulibus, et ab seditione et a bello quietis **B.C. 365.** rebus, ne quando a metu ac periculis vacarent, pestilentia ingens orta. Censorem, aedilem curulem, tres tribunos 8 plebis mortuos ferunt, pro portione et ex multitudine alia multa funera fuisse; maximeque eam pestilentiam insignem mors quamvis matura, tamen acerba M. Furii fecit. Fuit enim vere vir unicus in omni fortuna, princeps pace 9 belloque, priusquam exsulatum iret, clarior in exilio vel desiderio civitatis, quae capta absentis imploravit opem, vel felicitate, qua restitutus in patriam secum patriam ipsam restituit; par deinde per quinque et viginti annos 10 (tot enim postea vixit) titulo tantae gloriae fuit, dignusque habitus, quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanae ferrent.

§ 1. *A lectisternium is celebrated to appease the gods, and stage-plays are introduced from Etruria.* **B.C. 364.** § 6. *Once introduced they had a great vogue; Livius introduced plot, and separated the singing from the acting.* § 11. *Besides the more artistic plays, farces (exodia) grew up out of the unconventional railleries of young Romans, and were associated with the Atellan plays, which always retained an amateur character.*

Et hoc et insequenti anno, C. Sulpicio Petico, C. Licinio 1 **Ch. 2.** Stolone consulibus, pestilentia fuit. Eo^{ca} nihil dignum 2 memoria actum, nisi quod pacis deum exoscendae causa tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit; et 3 quum vis morbi nec humanis consiliis nec ope divina levaretur, victis superstitione animis | ludi quoque scenici, nova res bellicoso populo (nam circi modo spectaculum fuerat), inter alia caelestis irae placamina instituti dicuntur. Ceterum parva quoque, ut ferme principia omnia, et ea 4 ipsa peregrina res fuit. Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu ludiones ex Etruria acciti, ad

meagre
offering

B.C. 364. tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus | more

5 Tusco dabant. Imitari deinde eos iuventus, simul inconditis inter se iocularia fundentes versibus, coepere, nec

6 absoni a voce motus erant. Accepta itaque res saepiusque usurpando excitata. Vernaculis artificibus, quia ister *gestor* Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum;

7 qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incomp^{at loc}ositum temere ac rudem alternis iaciebant, sed impletas modis saturas descripto iam ad tibicinem cantu motuque *clim*

8 congruenti peragebant. Livius post aliquot annos, qui ab *affront*

9 saturis ausus est primus argumento fabulam serere, idem scilicet, id quod omnes tum erant, suorum carminum actor, dicitur, quum saepius revocatus vocem obtudisset, venia petita puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu,

10 quia nihil vocis usus impediabat. Inde ad manum cantari *dialogue* histrionibus coeptum diverbiaque tantum ipsorum voci

11 relictas. Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto ioco res avocabatur et ludus in artem paulatim verterat, iuventus, histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus iactitare coepit; quae exodia postea appellata consertaque fabellis potis- *comic*

12 simum Atellanis sunt, quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit iuventus, nec ab histrionibus ^{per se} pollui passa est; eo institutum manet, ut actores Atellanarum nec tribu moveantur et stipendia, tanquam expertes artis ludicrae, *stage*

13 faciant. Inter aliarum parva principia rerum ludorum quoque prima origo ponenda visa est, ut appareret, quam ab sano initio res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam venerit.

§ 1. *As the plays work no cure, a Dictator is appointed clavi figendi causa, a mode of recording the year instituted by ancient law, and practised in Etruria.* § 9. *The Dictator, L. Manlius Imperiosus, rouses indignation by his severe levy for a Hernican war, and resigns.* **B.C. 364.**

Nec tamen ludorum primum initium procurandis religionibus datum aut religione animos aut corpora morbis levavit; quin etiam, quum medios fortē ludos circus Tiberi superfuso irrigatus impedisset, id vero, velut aversis iam dis aspernantibusque placamina irae, terrorem ingentem fecit. Itaque Cn. Genucio, L. Aemilio Mamercino iterum consulibus, quum piaculorum magis conquisitio animos quam corpora morbi afficerent, repetitum ex seniorum memoria dicitur, pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam. Ea religione adductus senatus dictatorem clavi figendi causa dici iussit; dictus L. Manlius Imperiosus L. Pinarium magistrum equitum dixit. Lex vetusta est, priscis litteris verbisque scripta, ut, qui praetor maximus sit, idibus Septembribus clavum pangat; fixa fuit dextro lateri aedis Iovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est. Eum clavum, quia rarae per ea tempora litterae erant, notam numeri annorum fuisse ferunt, eoque Minervae templo dicatam legem, quia numerus Minervae inventum sit. Vulsiniis quoque clavos indices numeri annorum fixos in templo Nortiae, Etruscae deae, comparere, diligens talium monumentorum auctor Cincius affirmat. Horatius consul et legem et templum Iovis optimi maximi dedicavit anno post reges exactos; a consulibus postea ad dictatores, quia maius imperium erat, sollemne clavi figendi translatum est. Intermisso deinde more, digna etiam per se visa res, propter quam dictator crearetur. Qua de causa creatus L. Manlius,

B.C. 363. perinde ac rei gerendae ac non solvendae religionis gratia creatus esset, bellum Hernicum affectans dilectu acerbo iuventutem agitavit; tandemque omnibus in eum tribunis plebis coortis, seu vi seu verecundia victus, dictatura abiit.

B.C. 362. *Manlius is brought to trial by M. Pomponius, Tribune of the plebs, for his severity in the levy and cruelty to his own son.*

Ch. 4. 1 Neque eo minus principio insequentis anni, Q. Servilio Ahala, L. Genucio consulibus, dies Manlio dicitur a M. 2 Pomponio tribuno plebis. Acerbitas in dilectu, non damno modo civium, sed etiam laceratione corporum lata, partim virgis caesis, qui ad nomina non respondissent, 3 partim in vincla ductis, invisa erat, et ante omnia invisum ipsum ingenium atrox cognomenque Imperiosi, grave liberae civitati, ab ostentatione saevitiae adscitum, quam non magis in alienis quam in proximis ac sanguine ipse 4 suo exerceret. Criminique ei tribunus inter cetera dabat, quod filium iuvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe, domo, penatibus, foro, luce, congressu aequalium prohibitum, in opus servile, prope in carcerem atque in 5 ergastulum dederit, ubi summo loco natus dictatorius iuvenis quotidiana miseria disceret, vere imperioso patre 6 se natum esse. At quam ob noxam? Quia infacundior sit et lingua impromptus: quod naturae damnum utrum nutriendum patri, si quicquam in eo humani esset, an castigandum ac vexatione insigne faciendum fuisse? Ne mutas quidem bestias minus alere ac fovere, si quid ex 7 progenie sua parum prosperum sit; at hercule L. Manlium malum malo augere filii et tarditatem ingenii insuper premere et, si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit, id extinguere vita agresti et rustico cultu inter pecudes habendo.

provocul

- § 1. *The young Manlius takes his father's part, and frightens the Tribune into abandoning his accusation.* § 9. *When some of the Tribunes in the army are, now for the first time, elected by the people, he is second on the list.* **B.C. 362.**

Omnium potius his criminationibus quam ipsius iuvenis ¹ Ch. 5. irritatus est animus; quin contra, se quoque parenti causam invidiae atque criminum esse, aegre passus, ut ² omnes di hominesque scirent, se parenti opem latam quam inimicis eius malle, capit consilium rudis quidem atque agrestis animi, sed, quanquam non civilis exempli, tamen pietate laudabile. Inscientibus cunctis, cultro ³ succinctus mane in urbem atque a porta domum confestim ad M. Pomponium tribunum pergit; ianitori, opus esse sibi domino eius convento extemplo, ait; nuntiaret, T. Manlium L. filium esse. Mox introductus (etenim ⁴ percitum ira in patrem spes erat aut criminis aliquid novi aut consilii ad rem agendam deferre), salute accepta redditaque, esse ait, quae cum eo agere arbitris remotis velit. Procul inde omnibus abire iussis, cultrum stringit et super ⁵ lectum stans ferro intento, nisi in quae ipse concepisset verba iuraret, se patris eius accusandi causa concilium plebis nunquam habiturum, se eum extemplo transfixurum minatur. Pavidus tribunus, quippe qui ferrum ante ⁶ oculos micare, se solum, inermem, illum praevalidum iuvenem et, quod haud minus timendum erat, stolide ferocem viribus suis cerneret, adiurat in quae adactus est verba, et prae se deinde tulit, ea vi subactum se incepto destitisse. Nec, perinde ut maluisset plebes, sibi suffragii ⁷ ferendi de tam crudeli et superbo reo potestatem fieri, ita aegre habuit, filium id pro parente ausum; eoque id laudabilius erat, quod animum eius tanta acerbitas patria nihil a pietate avertisset. Itaque non patri modo remissa ⁸

quod below

B.C. 382. causae dictio est, sed ipsi etiam adolescenti ea res honori
 9 fuit, et quum eo anno primum placuisset, tribunos militum
 ad legiones suffragio fieri (nam [et] antea, sicut nunc,
 quos Rufulos vocant, imperatores ipsi faciebant), secundum
 in sex locis tenuit, nullis domi militiaeque ad conciliandam
 gratiam meritis, ut qui rure et procul coetu hominum
 iuventam egisset.

Ch. 6. § 1. *A vast fissure appears in the Forum, and the prophets demand
 a sacrifice: M. Curtius devotes himself: hence the name of the
 Curtian lake (unless that be derived from Curtius Mettius).
 § 7. On the Hernicans refusing satisfaction, war is declared
 against them. Genucius, the plebeian Consul, is entrapped and
 killed. The patricians cry out against plebeian auspices, and
 Appius Claudius is named Dictator, and holds a levy.*

1 Eodem anno, seu motu terrae seu qua vi alia, forum
 medium ferme specu vasto collapsum in immensam alti-
 2 tudinem dicitur; neque eam voraginem coniectu terrae,
 quum pro se quisque gereret, expleri potuisse, priusquam
 deum monitu quaeri coeptum, quo plurimum populus
 3 Romanus posset; id enim illi loco dicandum vates
 canebant, si rem publicam Romanam perpetuam esse
 vellent. Tum M. Curtium, iuvenem bello egregium,
 castigasse ferunt dubitantes, an ullum magis Romanum
 4 bonum quam arma virtusque esset, et silentio facto, templa
 deorum immortalium, quae foro imminent, Capitoliumque
 intuentem et manus nunc in caelum, nunc in patentes
 terrae hiatus ad deos manes porrigentem, se devovisse;
 5 equoque deinde quam poterat maxime exornato insidentem,
 armatum se in specum immisisse, donaque ac fruges
 super eum a multitudine virorum ac mulierum congestas,
 lacumque Curtium non ab antiquo illo T. Tatii milite
 6 Curtio Mettio, sed ab hoc appellatum. Cura non deesset,

repeal si qua ad verum via inquirentem ferret; nunc fama rerum **B.C. 362.** standum est, ubi certam derogat vetustas fidem; et lacus nomen ab hac recentiore insignitius fabula est. Post tanti 7 prodigii procurationem, eodem anno de Hernicis consultus senatus, quum fetiales ad res repetendas nequicquam misisset, primo quoque die ferendum ad populum de bello indicendo Hernicis censuit, populusque id bellum frequens iussit. L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit. In 8 expectatione civitas erat, quod primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesturus esset, perinde ut evenisset res, ita communicatos honores pro bene aut secus consulto habitura. Forte ita tulit casus, ut Genucius 9 ad hostes magno conatu profectus in insidias praecipitaret, *et*, legionibus necopinato pavore fuis, consul circumventus ab insciis, quem interceptissent, occideretur. Quod ubi 10 est Romam nuntiatum, nequaquam tantum publica calamitate maesti patres, quantum feroces infelici consulis plebei ductu, fremunt omnibus locis: irent, crearent consules ex plebe, transferrent auspicia, quo nefas esset; potuisse 11 patres plebiscito pelli honoribus suis; num etiam in deos immortales inauspicatam legem valuisse? vindicasse ipsos suum numen, sua auspicia, quae ut primum contacta sint ab eo, a quo nec ius nec fas fuerit, deletum cum duce exercitum documento fuisse, ne deinde turbato gentium iure comitia haberentur. His vocibus curia et forum 12 personat. App. Claudium, quia dissuaserat legem, maiore nunc auctoritate eventum reprehensi ab se consilii incusantem, dictatorem consensu patriciorum Servilius consul dicit, dilectusque et iustitium indictum.

*creation of
business*

B.C. 362. § 1. *Meanwhile a lieutenant, C. Sulpicius, wins a victory. § 3. On the Dictator's arrival a battle is fought against the united strength of the Hernicans. The Roman cavalry at first fight without effect: but dismounting, they advance successfully, only to be checked by the enemy's reserves.*

Ch. 7. 1 Priusquam dictator legionesque novae in Hernicos venirent, ductu C. Sulpicii legati res per occasionem gesta
2 egregie est. In Hernicos morte consulis contemptim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes, hortante legato et plenae irae atque indignitatis militum animis, eruptio est facta. Multum ab spe adeundi valli res Hernicis afuit; adeo turbatis inde ordinibus
3 abscessere. Dictatoris deinde adventu novus veteri exercitus iungitur et copiae duplicantur; et pro contione dictator laudibus legati militumque, quorum virtute castra defensa erant, simul audientibus laudes meritas, tollit animos, simul ceteros ad aemulandas virtutes acuit.
4 Neque segnius ad hostes bellum apparatur, qui et parti ante decoris memores neque ignari auctarum virium hostis suas quoque vires augent. Omne Hernicum nomen, omnis militaris aetas excitur; quadringenariae octo co-
5 hortae, lecta robora virorum, scribuntur. Hunc eximium florem iuventutis eo etiam, quod, ut duplex acciperent stipendium, decreverant, spei animorumque implevere; immunes quoque operum militarium erant, ut in unum pugnae laborem reservati plus sibi quam pro virili parte
6 annitendum scirent; extra ordinem etiam in acie locati, quo conspectior virtus esset. Duum millium planities castra Romana ab Hernicis dirimebat; ibi pari ferme
7 utrinque spatio in medio pugnatum est. Primo stetit ambigua spe pugna, nequicquam saepe conatis equitibus
8 Romanis impetu turbare hostium aciem. Postquam

400
 2200

equestris pugna effectu quam conatibus vanior erat, con- **B.C. 362.**
 sulto prius dictatore equites, permissu deinde eius relictis
 equis, clamore ingenti provolant ante signa et novam
 integrant pugnam; neque sustineri poterant, ni extra-9
 ordinariae cohortes pari corporum animorumque robore
 se obiecissent.

§ 1. *The loss among the best troops is heavy.* § 2. *At last the Ch. 8.*
cavalry make a supreme effort, and drive the Hernicans to their
camp, which they quit the next day. The Romans lose one-
fourth of their men and many knights.

Tunc inter primores duorum populorum res geritur; 1
 quicquid hinc aut illinc communis Mars belli aufert, mul-
 tiplex quam pro numero damnum est. Vulgus aliud
 armatorum, velut delegata primoribus pugna, eventum
 suum in virtute aliena ponit. Multi utrinque cadunt,
 plures vulnera accipiunt; tandem equites alius alium in-2
 crepantes, quid deinde restaret, quaerendo, si neque ex
 equis pepulissent hostem neque pedites quicquam momenti
 facerent, quam tertiam expectarent pugnam, quid ante
 signa feroces prosiluissent et alieno pugnarent loco, his
 inter se vocibus concitati, clamore renovato inferunt pedem, 3
 et primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt,
 postremo iam haud dubie avertunt; neque, tam vires 4
 pares quae superaverit res, facile dictu est, nisi quod
 perpetua fortuna utriusque populi et extollere animos et
 minuere potuit. Usque ad castra fugientes Hernicos 5
 Romanus sequitur; castrorum oppugnatione, quia serum
 erat diei, abstinere. Diu non perlitatum tenuerat dicta-
 torem, ne ante meridiem signum dare posset; eo in
 noctem tractum erat certamen. Postero die deserta fuga 6
 castra Hernicorum, et saucii relictis quidam inventi;
 agmenque fugientium ab Signinis, quum praeter moenia

B.C. 362. eorum infrequentia conspecta signa essent, fusum ac per
7 agros trepida fuga palatum est. Nec Romanis incruenta
victoria fuit; quarta pars militum amissa, et, ubi haud
minus iacturae fuit, aliquot equites Romani cecidere.

B.C. 361. § 1. *The consuls after a campaign against the Hernicans are refused entrance into Tibur, and war is declared against it.*
§ 3. *T. Quinctius Pennus is Dictator, probably for war against the Gauls, who this year come as far as the Anio. After skirmishes at the bridge, a giant Gaul challenges the Roman army.*

Ch. 9. 1 Insequenti anno quum C. Sulpicius et C. Licinius
Calvus consules in Hernicos exercitum duxissent, neque
inventis in agro hostibus, Ferentinum urbem eorum vi
cepissent, revertentibus inde eis Tiburtes portas clausere.
2 Ea ultima fuit causa, quum multae ante querimoniae ultro
citroque iactatae essent, cur per fetiales rebus repetitis
3 bellum Tiburti populo indiceretur. Dictatorem T. Quinc-
tium Pennum eo anno fuisse, satis constat, et magistrum
4 equitum Ser. Cornelium Maluginensem. Macer Licinius
comitiorum habendorum causa et ab Licinio consule
dictum scribit, quia, collega comitia bello praeferre festi-
nante, ut continuaret consulatum, obviam eundum pravae
5 cupiditati fuerit. Quaesita ea propriae familiae laus
leviorem auctorem Licinium facit; quum mentionem eius
rei in vetustioribus annalibus nullam inveniam, magis, ut
belli Gallici causa dictatorem creatum arbitrer, inclinat
6 animus. Eo certe anno Galli ad tertium lapidem Salaria
via trans pontem Anienis castra habuere. Dictator quum
tumultus Gallici causa iustitium edixisset, omnes iuniores
sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe profectus
7 in citeriore ripa Anienis castra posuit. Pons in medio erat,
neutris eum rumpentibus, ne timoris indicium esset. Proelia
de occupando ponte crebra erant, nec, qui poterentur,

incertis viribus satis discerni poterat. Tum eximia corporis **B.C. 361.** magnitudine in vacuum pontem Gallus processit et, quantum maxima voce potuit, 'Quem nunc' inquit, 'Roma virum fortissimum habet, procedat, age dum, ad pugnam, ut noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior.'

The young T. Manlius accepts the challenge, slays the Gaul, and Ch. 10. takes from him a gold necklace; and therefore receives the title Torquatus.

Diu inter primores iuvenum Romanorum silentium 1 fuit, quum et abnuere certamen vererentur et praecipuam sortem periculi petere nollent; tum T. Manlius L. filius, 2 qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat, ex statione ad dictatorem pergit. 'Iniussu tuo' inquit, 'imperator, extra ordinem nunquam pugnaverim, non si certam victoriam videam; si tu permittis, volo ego illi beluae ostendere, quando adeo ferox praesultat hostium signis, me ex ea familia ortum, quae Gallorum agmen ex rupe Tarpeia deiecit.' Tum dictator 'Macte virtute' inquit, 'ac pietate 4 in patrem patriamque, T. Manli, esto. Perge et nomen Romanum invictum iuvantibus dis praesta.' Armant inde 5 iuvenem aequales; pedestre scutum capit, Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Armatum adornatumque adversus Gallum stolide laetum et (quoniam id quoque memoria dignum antiquis visum est) linguam etiam ab irrisu exserentem producant. Recipiunt inde se 6 ad stationem, et duo in medio armati, spectaculi magis more quam lege belli, destituuntur, nequaquam visu ac specie aestimantibus pares. Corpus alteri magnitudine 7 eximium, versicolori veste pictisque et auro caelatis refulgens armis; media in altero militaris statura, modicaque in armis habilibus magis quam decoris species; non 8 cantus, non exsultatio armorumque agitatio vana, sed

Sketch out particular

B.C. 361. pectus animorum iraeque tacitae plenum; omnem fero-
 9 ciam in discrimen ipsum certaminis distulerat. Ubi con-
 sistere inter duas acies, tot circa mortalium animis spe
 metuque pendentibus, Gallus velut moles superne immi-
 nens, proiecto laeva scuto, in advenientis arma hostis
 10 vanum caesim cum ingenti sonitu ensem deiecit; Romanus
 mucrone subrecto, quum scuto scutum imum perculisset, *by hand*
 totoque corpore interior periculo vulneris factus insinu-
 asset se inter corpus armaque, uno alteroque subinde ictu
 ventrem atque inguina hausit et in spatium ingens ruentem
 11 porrexit hostem. Iacentis inde corpus ab omni alia
 vexatione intactum uno torque spoliavit, quem respersum
 12 cruore collo circumdedit suo. Defixerat pavor cum
 admiratione Gallos; Romani alacres ab statione obviam
 militi suo progressi, gratulantes laudantesque ad dicta-
 13 torem perducunt. Inter carminum prope in modum
 incondita quaedam militariter ioculantes Torquati cogno-
 men auditum; celebratum deinde posteris etiam familiae-
 14 que honori fuit. Dictator coronam auream addidit donum,
 mirisque pro contione eam pugnam laudibus tulit.

Ch. 11. § 1. *The Gauls retire towards Campania, winning on their march the alliance of Tibur. § 2. An army is led against Tibur, and the Gauls coming to their aid, a Dictator is appointed, Q. Servilius Ahala. § 5. The Gauls are defeated in a great battle near the Colline Gate, and fly to Tibur, attacked by C. Poetelius Balbus on the way. § 8. Meanwhile M. Fabius Ambustus conquers the Hernicans. § 10. The Tiburtines scoff at Poetelius' triumph.*

1 Et hercule tanti ea ad universi belli eventum momenti
 dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte,
 relictis trepide castris, in Tiburtem agrum atque inde,
 societate belli facta commeatuque benigne ab Tiburtibus
 2 adiutus, mox in Campaniam transierit. Ea fuit causa,

cur proximo anno C. Poetelius Balbus consul, quum **B.C. 360.** collegae eius M. Fabio Ambusto Hernici provincia evenisset, adversus Tiburtes iussu populi exercitum duceret. Ad quorum auxilium quum Galli ex Campania redissent, 3 foedae populationes in Lavicano Tusculanoque et Albano agro haud dubie Tiburtibus ducibus sunt factae, et, quum 4 adversus Tiburtem hostem duce consule contenta res publica esset, Gallicus tumultus dictatorem creari coegit. Creatus Q. Servilius Ahala T. Quinctium magistrum equitum dixit, et ex auctoritate patrum, si prospere id bellum evenisset, ludos magnos vovit. / Dictator, ad con- 5 tinendos proprio bello Tiburtes consulari exercitu iusso manere, omnes iuniores, nullo detrectante militiam, sacramento adegit. Pugnatum haud procul porta Collina est 6 totius viribus urbis, in conspectu parentum coniungumque ac liberorum; quae magna etiam absentibus hortamenta animi tum subiecta oculis simul verecundia misericordiaque militem accendebant. Magna utrinque edita caede aver- 7 titur tandem acies Gallorum. Fuga Tibur sicut arcem belli Gallici petunt; palati a consule Poetelio haud procul Tibure excepti, egressis ad opem ferendam Tiburtibus, simul cum iis intra portas compelluntur. Egregie quum 8 ab dictatore, tum ab consule res gesta est. Et consul alter Fabius proeliis primum parvis, postremo una insigni pugna, quum hostes totis adorti copiis essent, Hernicos devincit. Dictator, consulibus in senatu et apud populum 9 magnifice collaudatis et suarum quoque rerum illis remisso honore, dictatura se abdicavit. Poetelius de Gallis Tiburtibusque geminum triumphum egit; Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret. Irridere Poetelii triumphum Tiburtes: 10 ubi enim eum secum acie conflixisse? Spectatores paucos fugae trepidationisque Gallorum extra portas egressos,

B.C. 360. postquam in se quoque fieri impetum viderint et sine
 11 discrimine obvios caedi, recepissee se intra urbem; eam
 rem triumpho dignam visam Romanis. Ne nimis mirum
 magnumque censerent tumultum exciere in hostium
 portis, maiorem ipsos trepidationem ante moenia sua
 visuros.

B.C. 359. § 1. *Next year the Tiburtines march against Rome, but are easily repulsed. Their attack unites the people.* § 6. *The people of Tarquinii ravage the Roman territory.* § 6. *The prospect of war with Tarquinii and the Hernicans, as well as with the Gauls, is relieved by the renewal of peace with the Latins, who supply troops as of old.* § 9. *The Gauls advance to Praeneste and Pedum. C. Sulpicius is named Dictator, and adopts a waiting policy, which is unpopular with the army.*

Ch. 12. 1 Itaque insequenti anno, M. Popillio Laenate, Cn. Manlio
 consulibus, primo silentio noctis ab Tibure agmine infesto
 2 profecti ad urbem Romam venerunt. Terrorem repente
 ex somno excitatis subita res et nocturnus pavor praebuit,
 ad hoc multorum inscitia, qui aut unde hostes advenissent;
 3 conclamatum tamen celeriter ad arma est et portae station-
 ibus murique praesidiis firmati. Et ubi prima lux medio-
 crem multitudinem ante moenia neque alium quam
 Tiburtem hostem ostendit, duabus portis egressi consules
 4 utrinque aciem subeuntium iam muros aggrediuntur, ap-
 paruitque, occasione magis quam virtute fretos venisse;
 adeo vix primum impetum Romanorum sustinuerunt. Quin
 etiam bono fuisse Romanis adventum eorum constabat,
 orientemque iam seditionem inter patres et plebem metu
 5 tam propinqui belli compressam. Alius adventus hostium
 6 fuit †proximo bello agris quam terribilior urbi. Popula-
 bundi Tarquinienses fines Romanos, maxime qua ex parte
 Etruriam adiacent, peragrare, rebusque nequicquam
B.C. 358. repetitis, novi consules iis C. Fabius et C. Plautus iussu

populi bellum indixere; Fabioque ea provincia, Plautio **B.C. 353.**
 Hernici evenere. Gallici quoque belli fama increbrescebat; 7
 sed inter multos terrores solatio fuit pax Latinis petentibus
 data et magna vis militum ab iis ex foedere vetusto, quod
 multis intermiserant annis, accepta. Quo praesidio quum 8
 fulta res Romana esset, levius fuit, quod Gallos mox
 Praeneste venisse atque inde circa Pedum consedis-
 se auditum est. Dictatorem dici C. Sulpicium placuit; 9
 consul ad id accitus C. Plautius dixit; magister equitum
 dictatori additus M. Valerius. Hi roborâ militum ex
 duobus consularibus exercitibus electa adversus Gallos
 duxerunt. Lentius id aliquanto bellum, quam parti 10
 utrique placebat, fuit. Quum^{ti} primo Galli tantum avidi
 certaminis fuissent, deinde Romanus miles ruendo in
 arma ac dimicationem aliquantum Gallicam ferociam
 vinceret, dictatori neutiquam placebat, quando nulla 11
 cogeret res, fortunae se committere adversus hostem,
 quem tempus deteriore in dies [et] locis alienis faceret
 sine praeparato commeatu, sine firmo munimento mor-
 antem, ad hoc iis corporibus animisque, quorum omnis
 in impetu vis esset, parva eadem languesceret mora. His 12
 consiliis dictator bellum trahebat, gravemque edixerat
 poenam, si quis iniussu in hostem pugnasset. Milites
 aegre id patientes primo in stationibus vigiliisque inter se
 dictatorem sermonibus carpere, interdum patres commu-
 niter increpare, quod non iussissent per consules geri
 bellum: electum esse eximium imperatorem, unicum 13
 ducem, qui nihil agenti sibi de caelo devolaturam in
 sinum victoriam censeat. Eadem deinde haec interdum
 propalam ac ferociora his iactare: se iniussu imperatoris
 aut dimicatu-
 ros aut agmine Romam ituros. Immiscerique 14
 militibus centuriones, nec in circulis modo fremere, sed

B.C. 358. iam in principiis ac praetorio in unum sermones confundi, ^{read} ^{quarters} atque in contionis magnitudinem crescere turba, et vociferari ex omnibus locis, ut extemplo ad dictatorem iretur; verba pro exercitu faceret Sex. Tullius, ut virtute eius dignum esset.

Ch. 13. *Their spokesman, a centurion, Sex. Tullius, complains that the Dictator despairs of his army; and beseeches him to give them a trial.*

1 Septimum primum pilum iam Tullius ducebat, neque ^{first} ^{centurion} erat in exercitu, qui quidem pedestria stipendia fecisset,
 2 vir factis nobilior. Is praecedens militum agmen ad tribunal pergit, mirantique Sulpicio non turbam magis quam
 3 turbae principem Tullium, imperiis obedientissimum militem, 'Si licet, dictator' inquit, 'condemnatum se universus
 4 exercitus a te ignaviae ratus et prope ignominiae causa destitutum sine armis, oravit me, ut suam causam apud te
 5 agerem. Equidem, sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa foede amissa obici nobis possent; tamen hoc a te impetrari aequum censerem, ut nos virtute culpam nostram corrigere et abolere flagitii memoriam nova gloria
 6 patereris. Etiam ad Aliam fusae legiones eandem, quam per pavorem amiserant, patriam profectae postea a Veiis virtute recuperavere. Nobis deum benignitate, felicitate
 7 tua populique Romani, et res et gloria est integra; quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos et hostes haud secus quam feminas abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt, et tu imperator noster, quod aegrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus iudicas esse et, priusquam expertus nos esses, de nobis ita desperasti, ut te mancorum ac debiliu ducem
 8 iudicares esse. Quid enim aliud esse causae credamus, cur veteranus dux, fortissimus bello, compressis, quod

aiunt, manibus sedeas? Utcunque enim se habet res, te **B.C. 358.** de nostra virtute dubitasse videri quam nos de tua verius est. Sin autem non tuum istuc, sed publicum est consilium, et consensus aliqui patrum, non Gallicum bellum nos ab urbe, a penetibus nostris ablegatos tenet, quaeso, ut ea, quae dicam, non a militibus imperatori dicta censeas, sed a plebe patribus (quae si, ut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat, quis tandem succenseat?) milites nos esse, non servos vestros, ad bellum, non in exsilium missos; si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit, pugnatorios; si nihil armis opus sit, otium Romae potius quam in castris acturos. Haec dicta sint patribus; te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias; quum vincere cupimus, tum te duce vincere, tibi lauream insignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum sequentes currum Iovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire.' Ora-
tionem Tullii exceperunt preces multitudinis, et undique, ut signum daret, ut capere arma iuberet, clamabant.

§ 1. *The Dictator (finding that Tullius expresses the sense of the army) consents to give battle.* Ch. 14.
§ 6. *He mounts 1000 grooms on mules, and posts them on the hills.*

Dictator quanquam rem bonam exemplo haud probabili actam censebat, tamen facturum, quod milites vellent, se recepit, Tulliumque secreto, quoniam haec res sit aut quo acta more, percontatur. Tullius magno opere a dictatore petere, ne se oblitum disciplinae militaris, ne sui neve imperatoriae maiestatis crederet; multitudini concitatae, quae ferme auctoribus similis esset, non subtraxisse se ducem, ne quis alius, quales mota creare multitudo soleret, exsisteret; nam se quidem nihil non arbitrio imperatoris acturum. Illi quoque tamen videndum magno opere esse, §

B.C. 358. ut exercitum in potestate haberet; differri non posse adeo concitatos animos; ipsos sibi locum ac tempus pugnandi
 4 sumpturos, si ab imperatore non detur. Dum haec loquuntur, iumenta forte pascentia extra vallum Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt. In eos saxa coniecta a Gallis; deinde ab Romana statione clamor ortus ac procur-
 5 sum utrinque est. Iamque haud procul iusto proelio res erat, ni celeriter diremptum certamen per centuriones esset; affirmata certe eo casu Tullii apud dictatorem fides est; nec recipiente iam dilationem re, in posterum diem
 6 edicitur acie pugnuros. Dictator tamen, ut qui magis animis quam viribus fretus ad certamen descenderet, omnia circumspicere atque agitare coepit, ut arte aliqua terrorem hostibus incuteret. Sollerti animo rem novam
 7 *devise* excogitat, qua deinde multi nostri atque externi imperatores, nostra quoque quidam aetate, uti sunt. *home cloth* Mulis strata detrahi iubet, binisque tantum centunculis relictis, *patch work* agāones partim captivis, partim aegrorum armis ornatos
 8 imponit. His fere mille effectis centum admiscet equites, et nocte super castra in montes evadere ac silvis se occultare iubet neque inde ante moveri, quam ab se acciperent
 9 signum. Ipse, ubi illuxit, in radicibus montium extendere aciem coepit sedulo, ut adversus montes consisteret hostis.
 10 Instructo vani terroris apparatu, qui quidem terror plus paene veris viribus profuit, primo credere duces Gallorum, non descensuros in aequum Romanos; deinde, ubi degressos repente viderunt, et ipsi avidi certaminis in proelium ruunt, priusque pugna coepit, quam signum ab ducibus daretur.

- § 1. *The Gauls make a desperate attack on the right wing, which is only saved by the vigour of the Dictator, who then aids the left. The mounted troops now descending, the Gauls fly in confusion. C. Sulpicius thus wins a Gallic triumph only second to that of Camillus.* § 9. *The Hernicans are defeated, but the people of Tarquinii take Fabius unawares, and butcher 307 Roman prisoners. The Roman territory is laid waste by Privernum and Velitrae.* § 12. *Two new tribes are added; a tribunician law against 'canvassing' (ambitus) is passed, directed against 'new men.'*

Acrius invasere Galli dextrum cornu, neque sustineri 1 Ch. 15.
 potuissent, ni forte eo loco dictator fuisset, Sex. Tullium
 nomine increpans rogitansque, sicine pugnatu-
 ros milites spo-
 pondisset? ubi illi clamores sint arma poscentium, ubi 2
 minae, iniussu imperatoris proelium inituros? En ipsum
 imperatorem clara voce vocare ad proelium et ire armatum
 ante prima signa; ecquis sequeretur eorum, qui modo
 ducturi fuerint, in castris feroces, in acie pavid? Vera 3
 audiebant; itaque tantos pudor stimulos admovit, ut rue-
 rent in hostium tela alienatis a memoria periculi animis.
 Hic primo impetus prope vecors turbavit hostes, eques
 deinde emissus turbatos avertit. Ipse dictator postquam 4
 labantem una parte vidit aciem, signa in laevum cornu
 confert, quo turbam hostium congregari cernebat, et iis,
 qui in monte erant, signum, quod convenerat, dedit. Ubi 5
 inde quoque novus clamor ortus, et tendere obliquo
 monte ad castra Gallorum visi sunt, tum metu, ne exclude-
 rentur, omissa pugna est, cursuque effuso ad castra fere-
 bantur. Ubi quum occurrisset eis M. Valerius magister 6
 equitum, qui, profligato dextro cornu, obequitabat hostium
 munimentis, ad montes silvasque vertunt fugam, plurimique 7
 ibi a fallaci equitum specie agasonibusque excepti sunt;
 et eorum, quos pavor pertulerat in silvas, atrox caedes post

B.C. 358. sedatum proelium fuit. Nec alius post M. Furium quam
 8 C. Sulpicius iustio^{re}m de Gallis egit triumphum. Auri
 quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus saxo
 9 quadrato saeptum in Capitolio sacra^{vi}t. Eodem anno et
 a consulibus vario eventu bellatum; nam Hernici a C.
 Plautio devicti subactique sunt, Fabius collega eius incaute
 10 atque inconsulte adversus Tarquinienses pugnavit. Nec
 in acie tantum ibi cladis acceptum, quam quod trecentos
 septem milites Romanos captos Tarquinienses immola-
 runt; qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi
 11 Romani insignitior fuit. Accessit ad eam cladem et vas-
 tatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, in-
 cursione repentina fecerunt. Eodem anno duae tribus,
 12 Pomptina et Publilia, additae; ludi votivi, quos M. Furius
 dictator voverat, facti; et de ambitu ab C. Poetelio tri-
 buno plebis, auctoribus patribus, tum primum ad populum
 13 latum est; eaque rogatione novorum ^{place of assembly} maxime hominum
 ambitionem, qui nundinas et conciliabula obire soliti erant,
 compressam credebant. marked place

Ch. 16. § 1. *A law is passed limiting interest (de unciario fenore).*
 § 2. *A new war begins with Falerii.* § 3. *C. Marcius ravages the land of the Privernates, defeats their army, and receives their surrender.* § 7. *In Manlius' army a law is passed in camp on the tax of 5 p. c. on manumission: the Tribunes of the plebs make it a capital offence to hold Comitia away from Rome.* § 9. *C. Licinius Stolo is convicted and fined under his own law.*

B.C. 357. Haud aeque laeta patribus insequenti anno, C. Marcio,
 1 Cn. Manlio consulibus, de unciario fenore a M. Duillio,
 L. Menenio tribunis plebis rogatio est perlata; et plebs
 2 aliquanto eam cupidius scivit. Ad bella nova priore anno
 destinata Falisci quoque hostes exorti, duplici crimine,
 quod et cum Tarquiniensibus iuventus eorum militaverat;

et eos, qui Falerios perfugerant, quum male pugnatum est, **B.C. 357.** repetentibus fetialibus Romanis non reddiderant. Ea pro-
 vincia Cn. Manlio obvenit. Marcius exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua, induxit militemque praeda implevit. Ad copiam rerum addidit munificentiam, quod nihil in publicum secernendo augenti rem privatam militi favit. Privernates quum ante moenia sua castris
 permunitis consedissent, vocatis ad contionem militibus
 'Castra nunc' inquit, 'vobis hostium urbemque praedae do, si mihi pollicemini, vos fortiter in acie operam nava-
 turos nec praedae magis quam pugnae paratos esse.' Signum poscunt ingenti clamore, celsique et spe haud
 dubia feroces in proelium vadunt. Ibi ante signa Sex. Tullius, de quo ante dictum est, exclamat 'Adspice, im-
 perator' inquit, 'quemadmodum exercitus tuus tibi promissa praestet,' piloque posito, stricto gladio in hostem impetum facit. Sequuntur Tullium antesignani omnes,
 primoque impetu avertere hostem; fusum inde ad oppidum persecuti, quum iam scalas moenibus admovent, in deditionem urbem acceperunt. Triumphus de Privernatibus actus. Ab altero consule nihil memorabile gestum,
 nisi quod legem novo exemplo ad Sutrium in castris tribu-
 titim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi aerario additum esset, auctores fuerunt; ceterum tribuni plebis, non tam lege quam exemplo moti, ne quis postea populum sevocaret, capite sanxerunt: nihil enim non per milites iuratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse. Eodem anno C. Licinius Stolo
 a M. Popillio Laenate sua lege decem millibus aeris est damnatus, quod mille iugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset.

unde
 fecerunt

Quia tribuni

unde

B.C. 356. § 1. *A war with Tibur is easily waged. The people of Falerii and Tarquinii, after causing some panic, are defeated. § 6. Thereupon all Etruria gathers. C. Marcius Rutilus is appointed Dictator, the first plebeian to hold the office, and takes the camp and 8000 prisoners, and triumphs without the sanction of the patres. § 11. After an interregnum, two patrician consuls are elected, in spite of the protest of the Tribunes.*

Ch. 17. 1 Novi consules inde, M. Fabius Ambustus iterum et M. Popillius Laenas iterum, duo bella habuere, facile alterum
2 cum Tiburtibus, quod Laenas gessit, qui, hoste in urbem compulso, agros vastavit; Falisci Tarquiniensesque alte-
3 rum consulem prima pugna fuderunt. Inde terror maximus fuit, quod sacerdotes eorum, facibus ardentibus anguibusque praelatis, incessu furiali militem Romanum insueta turbaverunt specie. Et tum quidem velut lymphati et
4 attoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt; deinde, ubi consul legatique ac tribuni puerorum ritu vana miracula paventes irridebant increpabantque, vertit animos repente pudor, et in ea ipsa, quae fugerant, velut caeci
5 ruebant. Discusso itaque vano apparatu hostium, quum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem, castrisque etiam eo die potiti, praeda ingenti parta, victores reverterunt, militaribus iocis quum apparatus hostium,
6 tum suum increpantes pavorem. Concitatur deinde omne nomen Etruscum, et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt. Adversus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus magistrum
7 equitum item de plebe C. Plautium dixit. Id vero patribus indignum videri, etiam dictaturam iam in promiscuo esse; omni- que ope impediabant, ne quid dictatori ad id bellum decerneretur pararetur. Eo promptius cuncta ferente
8 dictatore populus iussit. Profectus ab urbe utraque parte Tiberis, ratibus exercitu, quocunque fama hostium ducebat,

traiecto, multos populatores agrorum vagos palantes op- **B.C. 356.**
 pressit; castra quoque necopinato aggressus cepit, et octo 9
 millibus hostium captis, ceteris aut caesis aut ex agro
 Romano fugatis, sine auctoritate patrum populi iussu tri-
 umphavit. Quia nec per dictatorem plebeium nec per con- 10
 sulem comitia consularia haberi volebant, et alter consul
 Fabius bello retinebatur, res ad interregnum rediit. Inter- 11
 reges deinceps Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius, **B.C. 355.**
 C. Fabius, C. Sulpicius, L. Aemilius, Q. Servilius, M. Fabius
 Ambustus. In secundo interregno orta contentio est, quod 12
 duo patricii consules creabantur, intercedentibusque tribu-
 nis interrex Fabius aiebat, in duodecim tabulis legem esse,
 ut, quodcunque postremum populus iussisset, id ius ra-
 tumque esset; iussum populi et suffragia esse. Quum 13
 intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia,
 valuissent, duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius
 Peticus tertium, M. Valerius Publicola, eodemque die
 magistratum inierunt.

§ 1. *The wars with Tibur and Tarquinii are dwarfed by the strife* **Ch. 18.**
between Plebs and Patricians, the latter striving to retain both
places in the Consulship, the Plebs protesting against being
deprived of both: but two patrician consuls are elected.

Quadringentesimo anno, quam urbs Romana condita 1
 erat, quinto tricesimo, quam a Gallis recuperata, ablato
 post undecimum annum a plebe consulatu, patricii con-
 sules ambo ex interregno magistratum iniere, C. Sulpicius
 Peticus tertium, M. Valerius Publicola. Empulum eo 2
 anno ex Tiburtibus haud memorando certamine captum,
 sive duorum consulum auspicio bellum ibi gestum est,
 ut scripsere quidam, seu per idem tempus Tarquiniensium
 quoque sunt vastati agri ab Sulpicio consule; quo Valerius
 adversus Tiburtes legiones duxit. Domi maius certamen 3

B.C. 355. consulibus cum plebe ac tribunis erat. Fidei iam suae, non solum virtutis dueebant esse, ut accepissent duo
 4 patricii consulatum, ita ambobus patriciis mandare: quin aut toto cedendum esse, ut plebeius iam magistratus consulatus fiat, aut totum possidendum, quam possessionem
 5 integram a patribus accepissent. Plebes contra fremit: quid se vivere, quid in parte civium censi, si, quod duorum hominum virtute, L. Sextii ac C. Licinii, partum
 6 sit, id obtinere universi non possint? Vel reges vel decemviros vel si quod tristius sit imperii nomen, patiendum esse potius, quam ambos patricios consules videant nec in vicem pareatur atque imperetur, sed pars altera in aeterno imperio locata plebem nusquam alio natam quam
 8 ad serviendum putet. Non desunt tribuni auctores barbarum, sed inter concitatos per se omnes vix duces
 9 eminent. Aliquoties frustra in campum descendum quum esset multique per seditiones acti comitiales dies, postremo victae perseverantia consulum plebis eo dolor erupit, ut tribunos, actum esse de libertate vociferantes relinquendumque non campum iam solum, sed etiam urbem captam atque oppressam regno patriciorum, maesta plebs sequeretur.

10 Consules relictis a parte populi, per infrequentiam comitia

B.C. 354. nihilo segnius perficiunt. Creati consules ambo patricii, M. Fabius Ambustus tertium, T. Quinctius. In quibusdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillium consulem invenio.

Ch. 19. § 1. *Tibur submits.* § 2. *The people of Tarquinii receive cruel reward for their cruelty.* § 4. *The Samnites are accepted as allies.* § 5. *Meanwhile economic grievances divert attention from political.* § 6. *Two patrician consuls are elected. War is to be carried on against Caere and the Volscians, and T. Manlius is named Dictator.*

1 Duo bella eo anno prospere gesta. Cum Tiburtibus usque ad deditionem pugnatum. Sassula ex his urbs

capta, ceteraque oppida eandem fortunam habuissent, ni **B.C. 354.**
universa gens positis armis in fidem consulis venisset.

Triumphatum de Tiburtibus; *alioquin* mitis victoria fuit. 2

*alioquin
in
respectu* In Tarquinienses acerbe saevitum; multis mortalibus in
acie caesis, ex ingenti captivorum numero trecenti quin-
quaginta octo delecti, nobilissimus quisque, qui Romam
mitterentur; vulgus aliud trucidatum. Nec populus in 3
eos, qui missi Romam erant, mitior fuit; medio in foro
omnes virgis caesi ac securi percussi. Id pro immolatis
in foro Tarquiniensium Romanis poenae hostibus redditum.

Res bello bene gestae, ut Samnites quoque amicitiam 4
peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter ab senatu
responsum; foedere in societatem accepti. Non eadem 5
domi, quae militiae, fortuna erat plebi Romanae. Nam
etsi, unciario fenore facto, levata usura erat, sorte ipsa
obruerantur inopes nexumque inibant; eo nec patricios
ambo consules neque comitiorum curam publicave studia
prae privatis incommodis plebs ad animum admittebat.

Consulatus uterque apud patricios manet; consules creati 6
C. Sulpicius Peticus quartum, M. Valerius Publicola **B.C. 353.**

iterum. In bellum Etruscum intentam civitatem, quia
Caeritem populum misericordia consanguinitatis Tar-
quiniensibus adiunctum fama ferebat, legati Latini ad
Volscos convertere, nuntiantes, exercitum conscriptum
armatumque iam suis finibus imminere; inde popula-
bundos in agrum Romanum venturos esse. Censuit 7
igitur senatus neutram negligendam rem esse; utroque
legiones scribi consulesque sortiri provincias iussit. In-8
clinavit deinde pars maior curae in Etruscum bellum,
postquam litteris Sulpicii consulis, cui Tarquinii provincia
evenerat, cognitum est, depopulatum agrum circa Ro-
manas salinas praedaeque partem in Caeritum fines avec-

B.C. 353. tam, et haud dubie iuventutem eius populi inter praedatores
 9 fuisse. Itaque Valerium consulem, Volscis oppositum castra-
 traque ad finem Tusculanum habentem, revocatum inde
 senatus dictatorem dicere iussit. T. Manlium L. filium
 10 dixit. Is quum sibi magistrum equitum A. Cornelium
 Cossum dixisset, consulari exercitu contentus ex auctoritate
 patrum ac populi iussu Caeritibus bellum indixit.

Ch. 20. § 1. *The people of Caere, in alarm, appeal to Rome on the ground
 of their old services in the Gallic war, § 8. and peace is
 granted them, and a truce for 100 years. § 9. The rest of the
 year is spent in repair of walls and towers: and a temple is
 dedicated to Apollo.*

1 Tum primum Caerites, tanquam in verbis hostium vis
 maior ad bellum significandum quam in suis factis, qui
 per populationem Romanos laccessierant, esset, verus belli
 terror invasit, et, quam non suarum virium ea dimicatio
 2 esset, cernebant; paenitebatque populationis, et Tarquini-
 enses execrabantur defectionis auctores; nec arma aut
 bellum quisquam apparare sed pro se quisque legatos
 3 mitti iubebat ad petendam erroris veniam. Legati senatum
 quum adissent, ab senatu reiecti ad populum deos roga-
 verunt, quorum sacra bello Gallico accepta rite pro-
 curassent, ut Romanos florentes ea sui misericordia
 caperet, quae se rebus affectis quondam populi Romani
 4 cepisset; conversique ad delubra Vestae hospitium fla-
 minum Vestaliumque ab se caste ac religiose cultum invo-
 5 cabant: Eane meritos crederet quisquam hostes repente
 sine causa factos? aut, si quid hostiliter fecissent, consilio
 id magis quam furore lapsos fecisse, ut sua vetera bene-
 ficia, locata praesertim apud tam gratos, novis corrup-
 perent maleficiis, florentemque populum Romanum ac
 felicissimum bello sibi desumerent hostem, cuius afflicti
 amicitiam petissent? Ne appellarent consilium, quae vis ac

necessitas appellanda esset. Transeuntes agmine infesto **B.C. 353.**
 per agrum suum Tarquinienses, quum praeter viam nihil pe- 6
 tissent, traxisse quosdam agrestium populationis eius, quae
 sibi crimini detur, comites. Eos seu dedi placeat, dedere 7
 se paratos esse, seu supplicio affici, daturus poenas. Caere,
 sacrarium populi Romani, deversorium sacerdotum ac re-
 ceptaculum Romanorum sacrorum, intactum inviolatumque
 crimine belli hospitio Vestalium cultisque dis darent.
 Movit populum non tam causa praesens quam vetus meri- 8
 tum, ut maleficii quam beneficii potius immemores essent.
 Itaque pax populo Caeriti data, indutiasque in centum
 annos factas in senatus consultum referri placuit. In 9
 Faliscos eodem noxios crimine vis belli conversa est; sed
 hostes nusquam inventi. Quum populatione peragrati
 fines essent, ab oppugnatione urbium temperatum, legion-
 ibusque Romam reductis, reliquum anni muris turribusque
 reficiendis consumptum, et aedes Apollinis dedicata est.

- § 1. *A conflict between patricians and plebs over the Consulship leads* **Ch. 21.**
to a long interregnum, disturbed by much faction. § 3. *The*
Tribunes clamour for the Licinian law on the consulship, the plebs
for relief of debt. § 5. *Consuls are legally elected, and appoint*
a board of five (quinqueviri mensarii) for relief of debt by public
loans. § 9. *C. Julius is named Dictator for the Etruscan war.*

Extremo anno comitia consularia certamen patrum ac 1
 plebis diremit, tribunis negantibus passuros comitia haberi,
 ni secundum Liciniam legem haberentur, dictatore obsti-
 nato tollere potius totum e re publica consulatum quam
 promiscuum patribus ac plebi facere. Prolatandis igitur 2
 comitiis quum dictator magistratu abisset, res ad inter- **B.C. 352.**
 regnum rediit. Infestam inde patribus plebem interreges
 quum accepissent, ad undecimum interregem seditionibus
 certatum est. Legis Licinae patrociniū tribuni iacta- 3
 bant; propior dolor plebi fenoris ingravescentis erat,

B.C. 352. curaeque privatae in certaminibus publicis erumpebant.

4 Quorum taedio patres L. Cornelium Scipionem interregem concordiae causa observare legem Liciniam comitiis consularibus iussere. P. Valerio Publicolae datus e plebe

5 collega C. Marcius Rutilus. Inclinatorum semel in concordiam animis, novi consules fenebrem quoque rem,

quae distingere una animos videbatur, levare aggressi solutionem alieni aeris in publicam curam verterunt, quinque-
viris creatis, quos mensarios ab dispensatione pecuniae

6 appellarunt. Meriti aequitate curaque sunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus essent; fuere autem C. Duillius, P. Decius Mus, M. Papirius, Q. Publi-

7 lius, T. Aemilius. Qui rem difficillimam tractatu et plerumque parti utrique, semper certe alteri gravem quum

8 iactura sustinuerunt. Tarda enim nomina et impeditiora inertia debitorum quam facultatibus aut aerarium, mensis

cum aere in foro positis, dissolvit, ut populo prius caveretur, aut aestimatio aequis rerum pretiis liberavit, ut

non modo sine iniuria, sed etiam sine querimoniis partis

9 utriusque exhausta vis ingens aeris alieni sit. Terror inde vanus belli Etrusci, quum coniurasse duodecim populos

fama esset, dictatorem dici coegit. Dictus in castris (eo enim ad consules missum senatus consultum est) C. Iulius,

cui magister equitum adiectus L. Aemilius.

Ch. 22. § 1. *The Dictator tries to get two patrician consuls elected, and, after an interregnum, the plebs give way.* - § 4. *The consuls ravage the land of Falerii and Tarquinii, but presently the Senate grant a forty years' truce.* § 6. *In view of recent changes of property, a census is held, and C. Marcius Rutilus (the first plebeian dictator) is appointed a censor.* § 10. *M. Fabius the dictator fails to suppress the Licinian consular law.*

1 Ceterum foris tranquilla omnia fuere; tentatum domi

per dictatorem, ut ambo patricii consules crearentur, rem **B.C. 352.** ad interregnum perduxit. Duo interreges, C. Sulpicius et 2 M. Fabius, interpositi obtinere, quod dictator frustra tetenderat, mitiore iam plebe ob recens meritum levati aeris alieni, ut ambo patricii consules crearentur. Creati 3 ipse C. Sulpicius Peticus, qui prior interregno abiit, et T. **B.C. 351.** Quinctius Pennus; quidam Caesonem, alii Gaium nomen Quinctio adiiciunt. Ad bellum ambo profecti, Faliscum 4 Quinctius, Sulpicius Tarquiniense, nusquam acie congresso hoste, cum agris magis quam cum hominibus urendo populandoque gesserunt bella; cuius lentae velut tabis 5 senio victa utriusque pertinacia populi est, ut primum a consulibus, dein permissu eorum ab senatu indutias peterent. In quadraginta annos impetraverunt. Ita 6 posita duorum bellorum, quae imminebant, cura, dum aliqua ab armis quies esset, quia solutio aeris alieni multarum rerum mutaverat dominos, censum agi placuit. Ceterum quum censoribus creandis indicta comitia essent, 7 professus censuram se petere C. Marcius Rutilus, qui primus dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbavit; quod videbatur quidem tempore alieno fecisse, 8 quia ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem eius se habituros negabant; sed et ipse constantia in- 9 ceptum obtinuit et tribuni omni vi, recuperaturi ius consularibus comitiis amissum, adiuverunt, et quum ipsius viri maiestas nullius honoris fastigium non aequabat, tum per eundem, qui ad dictaturam aperuisset viam, censuram quoque in partem vocari plebes volebat. Nec variatum 10 comitiis est, quin cum † Manlio Gnaeo censor Marcius crearetur. Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus observaretur. Magister equitum dictatori additus Q. Ser- 11

B.C. 351. vilius. Nec tamen dictatura potentior eum consensum patrum consularibus comitiis fecit, quam censoriis fuerat.

B.C. 350. § 1. *M. Popillius Laenas, the plebeian consul, leads an army against the Gauls.* § 5. *Having occupied and entrenched a high position, he is attacked, and defeats the Gauls with heavy loss.*

Ch. 23. 1 M. Popillius Laenas a plebe consul, a patribus L. Cornelius Scipio datus. Fortuna quoque illustriorem
2 plebeium consulem fecit; nam quum ingentem Gallorum exercitum in agro Latino castra posuisse nuntiatum esset, Scipione gravi morbo implicito, Gallicum bellum Popillio
3 extra ordinem datum. Is impigre exercitu scripto, quum omnes extra portam Capenam ad Martis aedem convenire armatos iuniores iussisset signaque eodem quaestores ex aerario deferre, quattuor expletis legionibus, quod superfuit
4 militum, P. Valerio Publicolae praetori tradidit, auctor patribus scribendi alterius exercitus, quod ad incertos belli eventus subsidium rei publicae esset. Ipse iam satis
5 omnibus instructis comparatisque ad hostem pergit; cuius ut prius nosceret vires, quam periculo ultimo tentaret, in tumulto, quem proximum castris Gallorum capere potuit, vallum ducere coepit. Gens ferox et ingenii avidi ad
6 pugnam quum, procul visis Romanorum signis, ut ex templo proelium initura explicuisset aciem, postquam neque in aequum demitti agmen vidit et quum loci altitudine, tum vallo etiam tegi Romanos, perculosos pavore rata, simul opportuniore, quod intenti tum maxime operi essent, truci clamore aggreditur. Ab Romanis nec opus
7 intermissum (triarii erant, qui muniebant), et ab hastatis principibusque, qui pro munitioribus intenti armatique steterant, proelium initum. Praeter virtutem locus quoque
8 superior adiuvit, ut pila omnia hastaeque non tanquam ex aequo missa vana, quod plerumque fit, caderent, sed omnia

frise
 librata ponderibus figerentur; oneratique telis Galli, quibus **B.C. 350.**
 aut corpora transfixa aut praegravata inhaerentibus gere- 9
 bant scuta, quum cursu paene in adversum subissent,
 primo incerti restitere; dein, quum ipsa cunctatio et his.
 animos minuisset et auxisset hosti, impulsus retro ruere alii 10
 super alios stragemque inter se caede ipsa foediorum dare;
 adeo praecipiti turba obtriti plures quam ferro necati.

§ 1. *The Gauls make a stand in the plain, but, by the consul's vigour, Ch. 24,*
are finally driven to the Alban Mount. § 10. The consul being
wounded, L. Furius Camillus is named Dictator for the elections,
and is elected consul with App. Claudius Crassus (both patrician).

Gallie fide
 Necdum certa Romanis victoria erat; alia in campum 1
 degressis supererat moles. Namque multitudo Gallorum,
 sensum omnem talis damni exsuperans, velut nova rursus 2
 exoriente acie, integrum militem adversus victorem hostem
 ciebat, stetitque suppresso impetu Romanus, et quia
 iterum fessis subeunda dimicatio erat, et quod consul, dum 3
 inter primores incautus agitât, laevo humero matari prope
 traiecto, cesserat parumper ex acie. Iamque ommissa 4
 cunctando victoria erat, quum consul, vulnere alligato,
 reiectus ad prima signa 'Quid stas, miles?' inquit. 'Non
 cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis
 socium ex hoste facias; in beluas strinximus ferrum; 5
 hauriendus aut dandus est sanguis. Propulstis a castris,
 supina valle praecipites egistis, stratis corporibus hostium
 superstatis; complete eadem strage campos, qua montes
 replestis. Nolite exspectare, dum stantes vos fugiant; 6
 inferenda sunt signa et vadendum in hostem.' His 7
 adhortationibus iterum coorti pellunt loco primos mani-
 pulos Gallorum; cuneis deinde in medium agmen per-
 rumpunt. Inde barbari dissipati, quibus nec certa imperia 8
 nec duces essent, vertunt impetum in suos; fusique per

- B.C. 350.** campos et praeter castra etiam sua fuga praelati, quod editissimum inter aequales tumulos occurrebat oculis, 9 arcem Albanam petunt. Consul non ultra castra insecutus, quia et vulnus degravabat et subiicere exercitum tumulis ab hoste occupatis nolebat, praeda omni castrorum militi data, victorem exercitum opulentumque Gallicis spoliis 10 Romam reduxit. Moram triumpho vulnus consulis attulit, eademque causa dictatoris desiderium senatui fecit, ut 11 esset, qui aegris consulibus comitia haberet. Dictator L.
- B.C. 349.** Furius Camillus dictus, addito magistro equitum P. Cornelio Scipione, reddidit patribus possessionem pristinam consulatus. Ipse ob id meritum ingenti patrum studio creatus consul collegam App. Claudium Crassum dixit.

Ch. 25. § 1. *Popillius triumphs for his victory, and the plebs protest against being deprived of the consulship.* § 3. *Gauls ravage the plain and coast, and Greek fleets scour the seas.* § 5. *The Latins meet at the grove of Ferentina, and refuse to send levies to Rome.* § 7. *Ten Roman legions are raised, each of 4209 foot and 300 horse.* § 10. *App. Claudius dying, Camillus is left sole consul. He takes four legions against the Gauls and encamps in the Pomptine territory.*

- 1 Priusquam inirent novi consules magistratum, triumphus a Popillio de Gallis actus magno favore plebis; mussantesque inter se rogitabant, num quem plebei consulis 2 paeniteret; simul dictatorem increpabant, qui legis Liciniae spretae mercedem [consulatum,] privata cupiditate quam publica iniuria foediorum cepisset, ut se ipse consulem 3 dictator crearet. Annus multis variisque motibus fuit insignis. Galli ex Albanis montibus, quia hiemis vim pati nequiverant, per campos maritimaque loca vagi popu- 4 labantur; mare infestum classibus Graecorum erat oraque litoris Antiatis Laurensque tractus et Tiberis ostia, ut praedones maritimi cum terrestribus congressi ancipiti

semel proelio decertarint, dubiique discesserint in castra **B.C. 349.**

Galli, Graeci retro ad naves, victos se an victores putarent.

Inter hos longe maximus exstitit terror concilia populorum 5

Latinorum ad lucum Ferentinae habita responsumque
haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum,
absisterent imperare iis, quorum auxilio egerent; Latinos 6
pro sua libertate potius quam pro alieno imperio laturos
arma. Inter duo simul bella externa defectione etiam 7

sociorum senatus anxius, quum cerneret, metu tenendos,
quos fides non tenuisset, extendere omnes imperii vires
consules dilectu habendo iussit; civili quippe standum
exercitu esse, quando socialis [coetus] desereret. Undique, 8

non urbana tantum, sed etiam agresti iuventute, decem
legiones scriptae dicuntur quaternum millium et duce-
norum peditum equitumque trecenorum, quem nunc novum 9
exercitum, si qua externa vis ingruat, hae vires populi
Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractae in unum
haud facile efficiant; adeo in quae laboramus, sola
crevimus, divitias luxuriamque. Inter cetera tristia eius 10

anni consul alter App. Claudius in ipso belli apparatu
moritur; redierantque res ad Camillum, cui unico consuli 11
vel ob aliam dignationem haud subiiciendam dictaturae
vel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis
dictatorem arrogari haud satis decorum visum est patribus.

Consul, duabus legionibus urbi praepositis, octo cum L. 12
Pinario praetore divisus, memor paternae virtutis Gallicum
sibi bellum extra sortem sumit, praetorem maritimam oram
tutari Graecosque arcere litoribus iussit. Et quum in 13
agrum Pomptinum descendisset, quia neque in campis
congrédi nulla cogente re volebat et prohibendo popu-
lationibus, quos raptò vivere necessitas cogeret, satis
domari credebat hostem, locum idoneum stativis delegit.

B.C. 349. § 1. *A gigantic Gaul challenges the army, and is met by a military tribune, M. Valerius, who defeats him with the aid of a raven.*
 § 6. *A general battle follows, and the Gauls are driven to Apulia.* § 10. *Camillus joins forces with the praetor who is guarding the coasts.* § 12. *M. Valerius Corvus is elected consul with M. Popillius Laenas.* § 14. *The Greeks (who were probably from Sicily) leave the Italian coasts.*

Ch. 26. 1 Ubi quum in stationibus quieti tempus tererent, Gallus processit magnitudine atque armis insignis; quatiensque scutum hasta quum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis, qui secum ferro decernat.
 2 M. erat Valerius tribunus militum adolescens, qui haud indigniorem eo decore se quam T. Manlium ratus, prius sciscitatus consulis voluntatem, in medium armatus processit. Minus insigne certamen humanum numine interposito deorum factum; namque conserenti iam manum Romano corvus repente in galea consedit, in hostem
 4 versus. Quod primo ut augurium caelo missum laetus accepit tribunus, precatus deinde, si divus, si diva esset, qui sibi praepetem misset, volens propitius adesset.
 5 Dictu mirabile, tenuit non solum ales captam semel sedem, sed, quotiescunque certamen initum est, levans se alis os oculosque hostis rostro et unguibus appetit, donec territum prodigii talis visu oculisque simul ac mente turbatum Valerius obtuncat; corvus ex conspectu elatus orientem
 6 petit. Hactenus quietae utrinque stationes fuere; postquam spoliare corpus caesi hostis tribunus coepit, nec Galli se statione tenuerunt, et Romanorum cursus ad victorem etiam ocior fuit. Ibi circa iacentis Galli corpus
 7 contracto certamine, pugna atrox concitatur. Iam non manipulis proximarum stationum, sed legionibus utrinque effusis res geritur. Camillus laetum militem victoria tribuni, laetum tam praesentibus ac secundis dis ire in

quick in flight

proelium iubet; ostentansque insignem spoliis tribunum, **B.C. 349.**
 'Hunc imitare, miles' aiebat, 'et circa iacentem ducem
 sterne Gallorum catervas.' Di hominesque illi affuere 8
 pugnae, depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo
 cum Gallis est; adeo duorum militum eventum, inter quos
 pugnatum erat, utraque acies animis praeceperat. Inter 9
 primos, quorum concursus alios exciverat, atrox proelium
 fuit; alia multitudo, priusquam ad coniectum¹ teli veniret,
 terga vertit. Primo per Volscos Falernumque agrum
 dissipati sunt; inde Apuliam ac mare superum petierunt.
 Consul, contione advocata, laudatum tribunum decem 10
⁶⁷ ~~bubus~~ aureaque corona donat; ipse iussus ab senatu
 bellum maritimum curare, cum praetore iunxit castra.
 Ibi quia res trahi segnitia Graecorum non committentium 11
 se in aciem videbantur, dictatorem comitiorum causa
 T. Manlium Torquatum ex auctoritate senatus dixit. Dic- 12
 tator, magistro equitum A. Cornelio Cosso dicto, comitia **B.C. 348.**
 consularia habuit, aemulumque decoris sui absentem
 M. Valerium Corvum (id enim illi deinde cognominis fuit)
 summo favore populi, tres et viginti natum annos, con-
 sulem renuntiavit. Collega Corvo de plebe M. Popillius 13
 Laenas, quartum consul futurus, datus est. Cum Graecis
 a Camillo nulla memorabilis gesta res; nec illi terra nec
 Romanus mari bellator erat. Postremo quum litoribus 14
 arcerentur, aqua etiam praeter cetera necessaria usui defi-
 ciente, Italiam reliquere. Cuius populi ea cuiusque gentis 15
 classis fuerit, nihil certi est. Maxime Siciliae fuisse ty-
 rannos crediderim; nam ulterior Graecia ea tempestate
 intestino fessa bello iam Macedonum opes horrebat.

B.C. 348. § 1. *A lectisternium is held, on account of a plague.* § 2. *A colony is sent to Satricum, which the Latins had destroyed: and a treaty is made with Carthage.* § 3. *Peace continues: the rate of interest is lowered, and the war-tax and levy stopped.* § 5. *M. Valerius Corvus is sent against the Volscians, who were rousing the Latins to revolt.* § 7. *The Volscians defeated, fly to Satricum, where they surrender: 4000 prisoners are sold in Rome.*

Ch. 27. 1 *Exercitibus dimissis, quum et foris pax et domi concordia ordinum otium esset, ne nimis laetae res essent, pestilentia civitatem adorta coegit senatum imperare decemviris, ut libros Sibyllinos inspicerent, eorumque monitu*
2 *lectisternium fuit. Eodem anno Satricum ab Antiatribus colonia deducta restitutaque urbs, quam Latini diruerant; et cum Carthaginensibus legatis Romae foedus ictum,*
3 *quum amicitiam ac societatem petentes venissent. Idem*

B.C. 347. *otium domi forisque mansit T. Manlio Torquato, C. Plautio consulibus. Semunciarium tantum ex uncario*
4 *faenus factum, et in pensiones aequas triennii, ita ut quarta*
5 *praesens esset, solutio aeris alieni dispensata est; et sic quoque parte plebis affecta, fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit. Levatae*
6 *maxime res, quia tributo ac dilectu supersessum. Tertio*

B.C. 346. *anno post Satricum restitutum a Volscis M. Valerius Corvus iterum consul cum C. Poetelio factus, quum ex Latio nuntiatum esset, legatos ab Antio circumire populos*
7 *Latinorum ad concitandum bellum, priusquam plus hostium fieret, Volscis arma inferre iussus, ad Satricum exercitu infesto pergit. Quo quum Antiates aliique Volsci, praeparatis iam ante, si quid ab Roma moveretur, copiis, occurrissent, nulla mora inter infensos diutino odio dimi-*
8 *candi facta est. Volsci, ferocior ad rebellandum quam ad bellandum gens, certamine victi fuga effusa Satrici moenia*

petunt, et, ne in muris quidem satis firma spe, quum **B.C. 346.**
 corona militum cincta iam scalis caperetur urbs, ad
 quattuor millia militum praeter multitudinem imbellem
 sese dedidere. Oppidum dirutum atque incensum; ab 8
 aede tantum matris Matutae abstinuere ignem; praeda
 omnis militi data. Extra praedam quattuor millia dedi-
 torum habita; eos vinctos consul ante currum triumphans
 egit; venditis deinde, magnam pecuniam in aerarium rede-
 git. Sunt, qui hanc multitudinem captivam servorum fuisse 9
 scribant, idque magis veri simile est quam deditos venisse.)

expro
for
sub

§ 1. *L. Furius is named Dictator for war against the Aurunci, B.C. 345. and crushes them in one battle: he vows a temple on the Capitol to Juno Moneta.* § 6. *The consuls take Sora.* § 7. *In consequence of portents, L. Valerius Publicola is named Dictator, and a general prayer is made.* § 9. *Severe sentences are given against usurers.* § 10. *After an interregnum two patrician consuls are elected.*

Hos consules secuti sunt M. Fabius Dorsuo, Ser. Sul- 1 **Ch. 28.**
 picus Camerinus. Auruncum inde bellum ab repentina
 populatione coeptum, metuque, ne id factum populi unius, 2
 consilium omnis nominis Latini esset, dictator (velut) ad-
 versus armatum iam Latium L. Furius creatus, magistrum
 equitum Cn. Manlium Capitolinum dixit; et quum, quod 3
 per magnos tumultus fieri solitum erat, iustitio indicto
 dilectus sine vacationibus habitus esset, legiones, / quantum
 maturari potuit, / in Auruncos ductae. / Ibi praedonum
 magis quam hostium animi inventi; prima itaque acie
 debellatum est. Dictator tamen, quia et ultro bellum 4
 intulerant et sine detrectatione se certamini offerebant,
 deorum quoque opes adhibendas ratus inter ipsam dimi-
 cationem aedem Iunoni Monetae vovit; cuius damnatus
 voti quum victor Romam revertisset, dictatura se abdi-
 cavit. Senatus duumviros ad eam aedem pro amplitudine 5

Exemption

B.C. 345. populi Romani faciendam creari iussit; locus in arce destinatus, quae area aedium M. Manlii Capitolini fuerat.

6 Consules dictatoris exercitu ad bellum Volscum usi Scram ex hostibus, incautos adorti, ceperunt. Anno postquam vota erat, aedes Monetae dedicatur, C. Marcio Rutilo

B.C. 344. tertium, T. Manlio Torquato iterum consulibus. Pro-

7 digium extemplo dedicationem secutum, simile vetusto montis Albani prodigio; namque et lapidibus pluit et nox interdiu visa intendi; librisque inspectis, quum plena religione civitas esset, senatui placuit, dictatorem feriarum constituendarum causa dici. Dictus P. Valerius Publi-

8 cola; magister equitum ei Q. Fabius Ambustus datus est.

Non tribus tantum supplicatum ire placuit, sed finitimos etiam populos, ordoque iis, quo quisque die supplicarent,

9 statutus. Iudicia eo anno populi tristia in feneratores facta, quibus ab aedilibus dicta dies esset, traduntur; et res, haud ulla insigni ad memoriam causa, ad interregnum

10 rediit. Ex interregno, ut id actum videri posset, ambo patricii consules creati sunt, M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Cossus.

B.C. 343. § 1. *This year begins the period of the great and distant wars, with Samnites, Pyrrhus, and Poeni, which taxed Rome's powers to the utmost. § 4. The Sidicini, attacked by the Samnites, appeal to the Campanians, who bring them aid. The Samnites defeat the Campanians, occupy Tifata above Capua, and drive them into the city. They appeal to Rome.*

Ch. 29. 1 Maiora iam hinc bella et viribus hostium et longinquitate vel regionum vel temporum [spatio], quibus bellatum est, dicuntur. Namque eo anno adversus Samnites, gentem opibus armisque validam, mota arma; Samnitium bellum ancipiti Marte gestum Pyrrhus hostis, Pyrrhum Poeni secuti. Quanta rerum moles! quoties in extrema periculorum ventum, ut in hanc magnitudinem, quae vix

sustinetur, erigi imperium posset! Belli autem causa cum **B.C. 343.**

Samnitibus Romanis, quum societate amicitiaque iuncti ³ essent, extrinsecus venit, non orta inter ipsos est. Sam- ⁴ nites Sidicinis iniusta arma, quia viribus plus poterant, quum intulissent, coacti inopes ad opulentiorum auxilium confugere Campanis sese coniungunt. Campani magis ⁵ nomen ad praesidium sociorum quam vires quum attulissent, fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro in se deinde molem omnem belli verterunt. Namque Samnites, omissis Sidicinis ipsam arcem finiti- ⁶ morum Campanos adorti, unde aequae facilis victoria, praedae atque gloriae plus esset, Tifata, imminentes Capuae colles, quum praesidio firmo occupassent, descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quae Capuam Tifataque interiacet. Ibi rursus acie dimicatum; adver- ⁷ soque proelio Campani intra moenia compulsi, quum robore iuventutis suae acciso nulla propinqua spes esset, coacti sunt ab Romanis petere auxilium.

§ 1. 'Your treaty with the Samnites,' they say, 'does not exclude **Ch. 30.** new alliances. We can keep a check on your enemies, the Aequians and Volscians, and when they are crushed our borders will touch. § 9. Choose whether you will have us for friends or foes. § 12. Our war is one of defence against aggression. Promise your help, and no war will be needed: and we shall ever be most devoted to you. Think of the hopes and prayers of our countrymen, and grant our request.'

Legati introducti in senatum maxime in hanc senten- ¹ tiam locuti sunt. 'Populus nos Campanus legatos ad vos, patres conscripti, misit, amicitiam in perpetuum, auxilium praesens a vobis petitem. Quam si secundis rebus nos- ² tris petissemus, sicut coepta celerius, ita infirmiore vinclo contracta esset; tunc enim, ut qui ex aequo nos venisse in amicitiam meminissemus, amici forsitan pariter ac nunc,

- B.C. 343.** subiecti atque obnoxii vobis minus essemus; nunc, miseri-
3 cordia vestra conciliati auxilioque in dubiis rebus defensi,
beneficium quoque acceptum colamus oportet, ne ingrati
atque omni ope divina humanaque indigni videamur.
4 Neque hercule, quod Samnites priores amici sociique
vobis facti sunt, ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam
accipiamur, sed ut vetustate et gradu honoris nos prae-
5 retis foedera, cautum est. Fuit quidem apud vos semper
satis iusta causa amicitiae, velle eum vobis amicum esse,
6 qui vos appeteret; Campani, etsi fortuna praesens magni-
fice loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri
ubertate ulli populo praeterquam vobis cedentes, haud
parva, ut arbitror, accessio bonis rebus vestris in ami-
7 citiam venimus vestram. / Aequis Volscisque, aeternis
hostibus huius urbis, quandocunque se moverint, ab tergo
erimus, et quod vos pro salute nostra priores feceritis, id
8 nos pro imperio vestro et gloria semper faciemus. Sub-
actis iis gentibus, quae inter nos vosque sunt, quod pro-
pediem futurum spondet et virtus et fortuna vestra, con-
9 tinens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum ac
miserum est, quod fateri nos fortuna nostra cogit: eo
ventum est, patres conscripti, ut aut amicorum aut inimi-
10 corum Campani simus. Si defenditis, vestri, si deseritis,
Samnitium erimus; Capuam ergo et Campaniam omnem
vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate.
11 Omnibus quidem, Romani, vestram misericordiam ves-
trumque auxilium aequum est patere, iis tamen maxime,
qui ea implorantibus aliis [auxilium] dum supra vires suas
praestant, ante omnes ipsi in hanc necessitatem venerunt.
12 Quanquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis,
quum videremus finitimum populum nefario latrocinio

Samnitium peti et, ubi conflagrassent Sidicini, ad nos **B.C. 343.** traiecturum illud incendium esse. Nec enim nunc, quia 13 dolent iniuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent, oblatam sibi esse causam, oppugnatum nos veniunt. An, 14 si ultio irae haec et non occasio cupiditatis explendae esset, parum fuit, quod semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legiones nostras cecidere? Quae est ista 15 tam infesta ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit? Adde huc populationem agrorum, praedas hominum atque pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia ferro ignique vastata. Hiscine ira expleri non 16 potuit? Sed cupiditas explenda est. Ea ad oppugnamdam Capuam rapit; aut delere urbem pulcherrimam aut ipsi possidere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio 17 vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem iusta bella populum; sed tamen, si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem arbitrator vobis opus fore. Usque ad nos contemp- 18 tus Samnitium pervenit, supra non escendit. Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus, quicquid deinde habuerimus, quicquid ipsi fuerimus, vestrum id omne existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis 19 Capua urbs frequentabitur; conditorum, parentium, deorum immortalium numero nobis eritis; nulla colonia vestra erit, quae nos obsequio erga vos fideque superet. Annuite, 20 patres conscripti, nutum numenque vestrum invictum Campanis et iubete sperare, incolumem Capuam futuram. Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente 21 creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lacrimarumque plena reliquisse? in qua nunc exspectatione senatum populumque Campanum, coniuges liberosque nostros esse? Stare omnem multitudinem ad portas viam 22

B.C. 343. hinc ferentem prospectantes, certum habeo. Quid illis nos, patrès conscripti, sollicitis ac pendentibus animi re-
 23 nuntiare iubetis? Alterum responsum salutem, victoriam, lucem ac libertatem; alterum, ominari horreo, quae ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis aut nusquam ullis futuris nobis consulite.'

procepit

Ch. 31. § 1. *The senate, through the consuls, refuse to take up arms, but promise to appeal to the Samnites. § 4. Thereupon the Campanians surrender themselves to Rome as subjects: and the Romans agree to defend their land. They send an embassy to the Samnites, who treat it with arrogance, and at once ravage Campania.*

- 1 Summotis deinde legatis, quum consultus senatus esset, etsi magnae parti urbs maxima opulentissimaque Italiae, uberrimus ager marique propinquus ad varietates annonae horreum populi Romani fore videbatur, tamen tanta utilitate fides antiquior fuit, responditque ita ex auctoritate
- 2 senatus consul: 'Auxilio vos, Campani, dignos censet senatus; sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum foedere iuncti sunt. Itaque arma, deos prius quam homines violatura, adversus Samnites vobis negamus;
- 3 legatos, sicut ius fasque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.' Ad ea princeps legationis (sic enim domo mandatum attulerant) 'Quando quidem' inquit, 'nostra tueri adversus vim atque iniuriam
- 4 iusta vi non vultis, vestra certe defendetis. Itaque populum Campanum urbemque Capuam, agros, delubra deum, divina humanaque omnia in vestram, patres conscripti, populiue Romani dicionem dedimus, quicquid deinde
- 5 patiemur, dediticii vestri passuri.' Sub haec dicta omnes, manus ad consules tendentes, pleni lacrimarum in vestibulo curiae procubuerunt. Commoti patres vice fortu-
- 6

*inconsiderant
surrender
amicis*

harum humanarum, si ille praepotens opibus populus, **B.C. 343.** luxuria superbiaque clarus, a quo paulo ante auxilium finitimi petissent, adeo infractos gereret animos, ut se ipse suaque omnia potestatis alienae faceret. Tum iam fides 7 agi visa, deditos non prodi; nec facturum aequa Samnitium populum censebant, si agrum urbemque per deditionem factam populi Romani oppugnarent. Legatos 8 itaque extemplo mitti ad Samnites placuit. Data mandata, ut preces Campanorum, responsum senatus amicitiae Samnitium memor, deditionem postremo factam Samnitibus exponerent; peterent pro societate amicitiaeque, ut 9 dediticiis suis parcerent neque in eum agrum, qui populi Romani factus esset, hostilia arma inferrent; si leniter 10 agendo parum proficerent, denuntiarent Samnitibus populi Romani senatusque verbis, ut Capua urbe Campanoque agro abstinerent. Haec legatis agentibus in concilio Sam- 11 nitium adeo est ferociter responsum, ut non solum gesturos se esse dicerent id bellum, sed magistratus eorum, e curia egressi, stantibus legatis, praefectos cohortium vocarent iisque clara voce imperarent, ut praedatum in agrum Campanum extemplo proficiscerentur.

§ 1. *War is declared, and Valerius is sent to Campania, Cornelius to Samnium.* § 3. *The Samnites first meet Valerius, and are eager for battle. Valerius encourages his men by appealing to the greatness of Rome and the devotion of his house.* **Ch. 32.**

Hac legatione Romam relata, positis omnium aliarum 1 rerum curis patres, fetialibus ad res repetendas missis beloque, quia non redderentur, sollemni more indicto, decreverunt, ut primo quoque tempore de ea re ad populum ferretur; iussuque populi consules ambo cum duobus 2 exercitibus ab urbe profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium, ille ad montem Gaurum, hic ad Saticulam castra ponunt. Priori Valerio Samnitium legi- 3

B.C. 343. ones (eo namque omnem belli molem inclinaturam cen-
 sebant) occurrunt; simul in Campanos stimulabat ira tam
 promptos nunc ad ferenda, nunc ad accersenda adversus
 4 se auxilia. Ut vero castra Romana viderunt, ferociter
 pro se quisque signum duces poscere, affirmare, eadem
 fortuna Romanum Campano laturum opem, qua Cam-
 5 panus Sidicino tulerit. Valerius levibus certaminibus
 tentandi hostis causa haud ita multos moratus dies,
 6 signum pugnae proposuit, paucis suos adhortatus, ne
 novum bellum eos novusque hostis terreret: quicquid ab
 urbe longius proferrent arma, magis magisque in imbelles
 7 gentes eos prodire. Ne Sidicinorum Campanorumque
 cladibus Samnitium aestimarent virtutem; qualescunque
 inter se certaverint, necesse fuisse alteram partem vinci.
 Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluen-
 tibus rebus mollitiaque sua quam vi hostium victos esse.
 8 Quid autem esse duo prospera in tot saeculis bella Sam-
 nitium adversus tot decora populi Romani, qui triumphos
 9 paene plures quam annos ab urbe condita numeret; qui
 omnia circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos,
 Aequos, Volscos, Auruncos, domita armis habeat; qui
 Gallos tot proeliis caesos postremo in mare ac naves fuga
 10 compulerit? Quum gloria belli ac virtute sua quemque
 fretos ire in aciem debere, tum etiam intueri, cuius ductu
 11 auspicioque ineunda pugna sit, utrum qui, audiendus dum-
 taxat, magnificus adhortator sit, verbis tantum ferox,
 operum militarium expers, an qui et ipse tela tractare,
 procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat.
 12 'Facta mea, non dicta vos, milites' inquit, 'sequi volo,
 nec disciplinam modo, sed exemplum etiam a me petere.
 Non factionibus nec per coitiones usitatas nobilibus, sed
 hac dextra mihi tres consulatus summamque laudem

*Quaestio
only*
Faction

peperi. Fuit, quum hoc dici poterat: 'Patricius enim **B.C. 343.** eras et a liberatoribus patriae ortus, et eodem anno familia ¹³ ista consulatum, quo urbs haec consulem habuit;' nunc ¹⁴ iam nobis patribus vobisque plebei promiscuus consulatus patet, nec generis, ut ante, sed virtutis est praemium. Proinde summum quodque spectate, milites, decus. Non, ¹⁵ si mihi novum hoc Corvini cognomen dis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit; semper ego plebem Ro- ¹⁶ manam militiae domique, privatus, in magistratibus parvis magnisque, aequae tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus colo atque colui. Nunc, quod ¹⁷ instat, dis bene iuvantibus novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.'

The army readily obey their popular commander, and a fierce engagement follows. After a long and doubtful conflict the Roman infantry at length win the day: and the Samnite camp is taken. **Ch. 33.**

quam Non alias militi familiarior dux fuit, omnia inter in- ¹ fimos militum haud gravate munia obeundo. In ludo ² praeterea militari, quum velocitatis viriumque inter se aequales certamina ineunt, comiter facilis; vincere ac vinci vultu eodem nec quemquam aspernari parem, qui se offerret; factis benignus pro re, dictis haud minus ³ libertatis alienae quam suae dignitatis memor, et, quo nihil popularius est, quibus artibus petierat magistratus, iisdem gerebat. Itaque universus exercitus incredibili ⁴ alacritate adhortationem prosecutus ducis castris egreditur. Proelium, ut quod maxime unquam, pari spe utrinque, ⁵ aequis viribus, cum fiducia sui sine contemptu hostium commissum est. Samnitibus ferociam augebant novae ⁶ res gestae et paucos ante dies geminata victoria, Romanis contra quadringentorum annorum decora et conditae urbi

B.C. 343. aequalis victoria; utrisque tamen novus hostis curam
 7 addebat. Pugna indicio fuit, quos gesserint animos;
 namque ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem
 8 inclinarent acies. Tum consul trepidationem iniiciendam
 ratus, quando vi pelli non poterant, equitibus immissis
 9 turbare prima signa hostium conatur. Quos ubi ne-
 quicquam tumultuantes in spatio exiguo volvere turmas
 vidit nec posse aperire in hostes viam, repectus ad ante-
 signanos legionum, quum desilisset ex equo, 'Nostrum'
 10 inquit, 'perditum illud, milites, est opus. Agite dum,
 ut me videritis, quacunque incessero in aciem hostium,
 ferro viam facientem, sic pro se quisque obvios sternite;
 illa omnia, qua nunc erectae micant hastae, patefacta
 11 strage vasta cernetis.' Haec dicta dederat, quum equites
 consulis iussu discurrunt in cornua legionibusque in
 mediam aciem aperiunt viam. Primus omnium consul
 invadit hostem et, cum quo forte contulit gradum, ob-
 12 truncat. Hoc spectaculo accensi dextra laevaue ante se
 quisque memorandum proelium ciet; stant obnixa Sam-
 nites, quanquam plura accipiunt quam inferunt vulnera.
 13 Aliquamdiu iam pugnatum erat; atrox caedes circa signa
 Samnitium, fuga ab nulladum parte erat; adeo morte
 14 sola vinci destinaverant animis. Itaque Romani quum
 et fluere iam lassitudine vires sentirent et diei haud multum
 15 superesse, accensi ira concitant se in hostem. Tum pri-
 mum referri pedem atque inclinari rem in fugam apparuit;
 tum capi, occidi Samnis; nec superfuissent multi, ni nox
 16 victoriam magis quam proelium diremisset. Et Romani
 fatebantur, nunquam cum pertinaciore hoste conflictum,
 et Samnites, quum quaereretur, quaenam prima causa
 17 tam obstinatos movisset in fugam, oculos sibi Roma-
 norum ardere visos aiebant, vesanosque vultus et furentia

ora; inde plus quam ex alia ulla re terroris ortum. **B.C. 343.**
 Quem terrorem non pugnae solum eventu, sed nocturna
 profectione confessi sunt. Postero die vacuis hostium 18
 castris Romanus potitur, quo se omnis Campanorum
 multitudo gratulabunda effudit.

*Meanwhile the consul Cornelius is entrapped in a defile in Samnium, Ch. 34.
 but is saved by the enterprise of the tribune P. Decius, who
 occupies a hill commanding the enemy's camp.*

Ceterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio 1
 foedatum est. Nam ab Saticula profectus Cornelius
 consul exercitum incaute in saltum cava valle pervium
 circaque insessum ab hoste induxit nec prius, quam recipi 2
 tuto signa non poterant, imminentem capiti hostem vidit.
 Dum id morae Samnitibus est, quoad totum in vallem 3
 infimam demitteret agmen, P. Decius tribunus militum
 conspicit unum editum in saltu collem, imminentem ho-
 stium castris, aditu arduum impedito agmini, expeditis
 haud difficilem. Itaque consuli territo animi 'Videsne 4
 tu' inquit, 'A. Corneli, cacumen illud supra hostem?
 Arx illa est spei salutisque nostrae, si eam, quoniam caeci
 reliquere Samnites, impigre capimus. Ne tu mihi plus 5
 quam unius legionis principes hastatosque dederis; cum
 quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber
 metu, teque et exercitum serva; neque enim moveri
 hostis, subiectus nobis ad omnes ictus, sine sua pernicie
 poterit. Nos deinde aut fortuna populi Romani aut nostra 6
 virtus expediet.' Collaudatus ab consule, accepto prae- 7
 sidio, vadit occultus per saltum; nec prius ab hoste est
 visus, quam loco, quem petebat, appropinquavit. Inde 8
 admiratione paventibus cunctis, quum omnium in se ver-
 tisset oculos, et spatium consuli dedit ad subducendum
 agmen in aequiorem locum et ipse in summo constitit

*having
 reached
 it*

1st line

B.C. 343. vertice. Samnites dum huc illuc signa vertunt, utriusque
 9 rei amissa occasione, neque insequi consulem nisi per
 eandem vallem, in qua paulo ante subiectum eum telis
 suis habuerant, possunt nec erigere agmen in captum
 10 super se ab Decio tumultum; sed quum ira in hos magis,
 qui fortunam gerendae rei eripuerant, tum propinquitas loci
 11 atque ipsa paucitas incitat, et nunc circumdare undique
 collem armatis volunt, ut a consule Decium intercludant,
 nunc viam patefacere, ut degressos in vallem adoriantur.
 Incertos, quid agerent, nox oppressit. Decium primum
 12 spes tenuit, cum subeuntibus in adversum collem ex
 superiore loco se pugnaturum; deinde admiratio incessit,
 quod nec pugnam inirent nec, si ab eo consilio iniquitate
 13 loci deterrentur, opere se valloque circumdarent. Tum
 centurionibus ad se vocatis: 'Quaenam illa inscitia belli
 ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Cam-
 panisque victoriam pepererunt? Huc atque illuc signa
 moveri ac modo in unum conferri, modo diduci videtis;
 opus quidem incipit nemo, quum iam circumdati vallo
 14 potuerimus esse. Tum vero nos similes istorum simus,
 si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agite
 dum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest, quibus
 locis praesidia ponant, qua pateat hinc exitus, exploremus.'
 15 Haec omnia sagulo gregali amictus, centurionibus item
 manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire
 hostes notarent, perlustravit.

Ch. 35. *At the second watch of the night Decius calls upon his men to make a sally, and all consent.*

- 1 Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari iubet, ubi secundae vigiliae bucina datum signum esset,
- 2 armati cum silentio ad se convenirent. Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt, 'Hoc silentium, milites'

*private
addition*

inquit, 'omisso militari assensu, in me audiendo servandum **B.C. 343.**
est. Ubi sententiam meam vobis peregero, tum, quibus
eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis;
quae pars maior erit, eo stabitur consilio. Nunc, quae
mente agitem, audite. Non fuga delatos nec inertia
relictos hic vos circumvenit hostis; virtute cepistis locum,
virtute hinc oportet evadatis. Veniendo huc exercitum
egregium populo Romano servastis; erumpendo hinc
vosmet ipsos servate; digni estis, qui pauci pluribus opem
tuleritis, ipsi nullius auxilio egeritis. Cum eo hoste res
est, qui hesterno die delendi omnis exercitus fortuna per
socordiam usus non sit; hunc tam opportunum collem
imminentem capiti suo non ante viderit quam captum a
nobis; nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec
ascensu arcuerit nec tenentes locum, quum diei tantum
supereset, vallo circumdederit. Quem videntem ac vigi-
lantem sic eluseritis, sopitum oportet fallatis, immo necesse
est; in eo enim loco res sunt nostrae, ut vobis ego magis
necessitatis vestrae index quam consilii auctor sim. Neque
enim, maneatis an abeat hinc, deliberari potest, quum
praeter arma et animos armorum memores nihil vobis
fortuna reliqui fecerit, fameque et siti moriendum sit, si
plus, quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus.
Ergo una est salus erumpere hinc atque abire. Id aut
interdiu aut nocte faciamus oportet. Ecce autem aliud
minus dubium; quippe, si lux exspectetur, quae spes est,
non vallo perpetuo fossaque nos saepturum hostem, qui
nunc corporibus suis subiectis undique cinxerit, ut videtis,
collem? Atqui si nox opportuna est eruptioni, sicut est,
haec profecto noctis aptissima hora est. Signo secundae
vigiliae convenistis, quod tempus mortales somno altissimo
premit; per corpora sopita vadetis, vel silentio incautos

B.C. 343. fallentes vel sentientibus clamore subito pavorem iniecturi.

12 Me modo sequimini, quem secuti estis; ego eandem, quae duxit huc, sequar fortunam. Quibus haec salutaria videntur, agite dum, in dextram partem pedibus transite.'

Ch. 36. § 1. *The enemy are roused, but the Roman detachment force their way to the camp, which they enter at dawn, with great triumph.*
 § 10. *At the suggestion of Decius they attack the scattered Samnites in the early morning, kill 30,000, and take their camp.*

1 Omnes transierunt, vadentemque per intermissa custo-
 2 diis loca Decium secuti sunt. Iam evaserant media castra,
 quum superscandens vigilum strata somno corpora miles
 offenso scuto praebuit sonitum; quo excitatus vigil quum
 proximum movisset erectique alios concitarent, ignari,
 cives an hostes essent, praesidium erumperet an consul
 3 castra cepisset, Decius, quoniam non fallerent, clamorem
 tollere iussis militibus, torpidos somno insuper pavore
 exanimat, quo praepediti nec arma impigre capere nec
 4 obsistere nec insequi poterant. Inter trepidationem
 tumultumque Samnitium praesidium Romanum, obviis
 5 custodibus caesis, ad castra consulis pervadit. Aliquantum
 supererat noctis, iamque in tuto videbantur esse, quum
 Decius 'Macte virtute' inquit, 'milites Romani, este.
 Vestrum iter ac reditum omnia saecula laudibus ferent;
 6 sed ad conspiciendam tantam virtutem luce ac die opus
 est, nec vos digni estis, quos cum tanta gloria in castra
 7 reduces silentium ac nox tegat. Hic lucem quieti oppre-
 riamur.' Dictis obtemperatum; atque ubi primum illuxit,
 praemisso nuntio ad consulem, castra ingenti gaudio
 concitantur, et, tessera data, incolumes reverti, qui sua
 corpora pro salute omnium haud dubio, periculo obiecis-
 sent, pro se quisque obviam effusi laudant, gratulantur,
 singulos universosque servatores suos vocant, dis laudes

gratesque agunt, Decium in caelum ferunt. Hic Decii **B.C. 343.** castrensis triumphus fuit, incedentis per media castra cum⁸ armato praesidio, coniectis in eum omnium oculis, et omni honore tribunum consuli aequantibus. Ubi ad praetorium⁹ ventum est, consul classico ad contionem convocat, orsusque meritas Decii laudes, interfante ipso Decio distulit contionem; qui auctor omnia posthabendi, dum occasio¹⁰ in manibus esset, perpulit consulem, ut hostes et nocturno povere attonitos et circa collem castellatim dissipatos aggrederetur: credere etiam, aliquos ad se sequendum emissos per saltum vagari. Iussae legiones arma capere,¹¹ egressaeque castris, quum per exploratores notior iam saltus esset, via patientiore ad hostem ducuntur; quem¹² incautum improvise adortae, quum palati passim Samnitium milites, plerique inermes, nec coire in unum nec arma capere nec recipere intra vallum se possent, paventem primum in castra compellunt, deinde castra ipsa, turbatis stationibus, capiunt. Perfertur circa collem clamor¹³ fugatque ex suis quemque praesidiis. Ita magna pars absenti hosti cessit; quos intra vallum egerat pavor (fuere autem ad triginta millia), omnes caesi; castra direpta.

§ 1. Decius and his men receive special honours. § 4. The Samnite army routed by Valerius prepare for a last effort at Suessula, and Valerius rapidly marches thither and occupies a small position. § 10. The Samnites having dispersed to forage, Valerius takes their camp at a rush, and routs their scattered troops with great slaughter.

Ita rebus gestis, consul, advocata contione, P. Decii¹ non coeptas solum ante, sed cumulas nova virtute laudes peragit, et praeter militaria alia dona aurea corona eum et centum bubus eximioque uno albo opimo auratis cornibus donat. Milites, qui in praesidio simul fuerant, duplici²

B.C. 343. frumento in perpetuum, in praesentia singulis bubus
binisque tunicis donati. Secundum consulis donationem
legiones gramineam coronam obsidialem, clamore donum
approbantes, Decio imponunt; altera corona, eiusdem
3 honoris index, a praesidio suo imposita est. His decoratus
insignibus bovem eximium Marti immolavit, centum boves
militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant.
Iisdem militibus legiones libras farris et sextarios vini
contulerunt; omniaque ea ingenti alacritate per clamorem
4 militarem, indicem omnium assensus, gerebantur. Tertia
pugna ad Suessulam commissa est, qua fugatus a M.
Valerio Samnitium exercitus, omni robore iuventutis domo
5 accito, certamine ultimo fortunam experiri statuit. Ab
Suessula nuntii trepidi Capuam, inde equites citati ad
6 Valerium consulem opem oratum veniunt. Confestim
signa mota, relictisque impedimentis *ac* castrorum valido
praesidio, raptim agitur agmen; nec procul ab hoste
locum perexiguum, ut quibus praeter equos ceterorum
iumentorum calorumque turba abesset, castris cepit.
7 Samnitium exercitus, velut haud ulla mora pugnae futura
esset, aciem instruit; deinde, postquam nemo obvius ibat,
8 infestis signis ad castra hostium succedit. Ibi ut militem
in vallo vidit, missique ab omni parte exploratum, quam
in exiguum orbem contracta castra essent, paucitatem
9 inde hostium colligentes rettulerunt, fremere omnis acies,
complendas esse fossas scindendumque vallum et in castra
irrupendum; transactumque ea temeritate bellum foret,
10 ni duces continuissent impetum militum. Ceterum, quia
multitudo sua, commeatibus gravis, et prius sedendo ad
Suessulam et tum certaminis mora haud procul ab rerum
omnium inopia esset, placuit, dum inclusus paveret hostis,
11 frumentatum per agros militem duci: interim Romano,

qui expeditus, quantum humeris inter arma geri posset **B.C. 348.**
 frumenti, secum attulisset, defutura omnia. Consul 12
 palatos per agros quum vidisset hōstes, stationes infre-
 quentes relictas, paucis milites adhortatus ad castra op-
 pugnanda ducit. Quae quum primo clamore atque 13
 impetu cepisset, pluribus hostium in tentoriis suis quam
 in portis valloque caesis, signa captiva in unum locum
 conferri iussit; relictisque duabus legionibus custodiae et
 praesidii causa, gravi edicto monitis, ut, donec ipse rever-
 tisset, praeda abstinerent, profectus agmine instructo, 14
 quum praemissus eques velut indagine dissipatos Samnites
 ageret, caedem ingentem fecit. Nam neque, quo signo 15
 coirent inter se, neque, utrum castra peterent an longiorem
 intenderent fugam, territis constare poterat; tantumque 16
 fugae ac formidinis fuit, ut ad quadraginta millia scutorum,
 nequaquam tot caesis, et signa militaria cum iis, quae in
 castris capta erant, ad centum septuaginta ad consulem
 deferrentur. Tum in castra hostium reditum, ibique omnis 17
 praeda militi data.

§ 1. *These victories induce the Faliscans to seek alliance, and divert* **Ch. 38.**
the Latins. Even the Carthaginians send congratulations.

§ 4. *Garrisons are sent to Suessula and Capua. § 5. The*
soldiers in Capua, demoralised by the climate, make a plot
to take the city, which is discovered by C. Marcius Rutilus, the
new consul.

Huius certaminis fortuna et Faliscos, quum in indutiis 1
 essent, foedus petere ab senatu coegit et Latinos, iam
 exercitibus comparatis, ab Romano in Pelignum vertit
 bellum. Neque ita rei gestae fama Italiae se finibus 2
 tenuit, sed Carthaginienses quoque legatos gratulatum
 Romam misere cum coronae aureae dono, quae in
 Capitolio in Iovis cella poneretur; fuit pondo viginti

*Summum est
 quod non
 est in
 castris
 hostium
 sed in
 tentoriis
 suis*

B.C. 343. quinque. Consules ambo de Samnitibus triumpharunt,
3 sequente Decio insigni cum laude donisque, quum incon-
dito militari ioco haud minus tribuni celebre nomen quam
4 consulum esset. Campanorum deinde Suessulanorumque
auditae legationes, precantibusque datum, ut praesidium
eo in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursions
5 arcerentur. Iam tum minime salubris militari disciplinae
Capua instrumento omnium voluptatum delentis militum
animos avertit a memoria patriae, inibanturque consilia in
hibernis in eodem scelere adimendae Campanis Capuae,
6 per quod illi eam antiquis cultoribus ademissent: neque
immerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.
Cur autem potius Campani agrum Italiae uberrimum,
dignam agro urbem, qui nec se nec sua tutari possent,
quam victor exercitus haberet, qui suo sudore ac sanguine
7 inde Samnites depulisset? An aequum esse, dediticios
suos illa fertilitate atque amoenitate perfrui, se militando
fessos in pestilenti atque arido circa urbem solo luctari
aut in urbe insidentem tabem crescentis in dies fenoris
8 pati? Haec agitata occultis coniurationibus necdum

B.C. 342. vulgata in omnes consilia invenit novus consul C. Marcius
Rutilus, cui Campania sorte provincia evenerat, Q. Servilio
9 collega ad urbem relicto. Itaque quum omnia ea, sicut
gesta erant, per tribunos comperta haberet, et aetate et
usu doctus, quippe qui iam quartum consul esset dicta-
torque et censor fuisset, optimum ratus differendo spem,
quandocunque vellent, consilii exsequendi militarem im-
petum frustrari, rumorem dissipat, in iisdem oppidis et
10 anno post praesidia hibernatura; divisa enim erant per
Campaniae urbes, manaverantque a Capua consilia in ex-
ercitum omnem. Eo laxamento cogitationibus dato,
quievit in praesentia seditio.

§ 1. *The consul gets rid of the dangerous troops on various pretexts, B.C. 342. but they gather together and entrench a camp near Alba Longa.*

§ 11. *They force T. Quinctius, an old patrician and soldier, to lead them against Rome, but they are checked at the eighth milestone by the approach of an army under the Dictator M. Valerius Corvus.*

Consul, educto in aestiva milite, dum quietos Samnites 1 Ch. 39. habebat, exercitum purgare missionibus turbulentorum hominum instituit, aliis emerita dicendo stipendia esse, alios graves iam aetate aut viribus parum validos. Quidam 2 in commeatus mittebantur, singuli primo, deinde et cohortes quaedam, quia procul ab domo ac rebus suis hibernassent; per speciem etiam militarium usum, quum alii alio mitterentur, magna pars ablegati. Quam multitudine 3 consul alter Romae praetorque, alias ex aliis fingendo moras, retinebat. Et primo quidem ignari 4 ludificationis minime inviti domos revisebant; postquam neque reverti ad signa primos, nec ferme alium, quam qui in Campania hibernassent, praecipueque ex his seditionis auctores mitti viderunt, primum admiratio, deinde haud dubius timor incessit animos, consilia sua emanasse: iam 5 quaestiones, iam indicia, iam occulta singulorum supplicia impotensque et crudele consulum ac patrum in se regnum passuros. Haec, qui in castris erant, occultis sermonibus 6 serunt, nervos coniurationis electos arte consulis cernentes. Cohors una quum haud procul Anxure esset, ad Lautulas 7 saltu angusto inter mare ac montes consedit ad excipiendos, quos consul aliis atque aliis, ut ante dictum est, causis mittebat. Iam valida admodum numero manus 8 erat, nec quicquam ad iusti exercitus formam praeter ducem deerat. Incompositi itaque praedantes in agrum Albanum perveniunt, et sub iugo Albae Longae castra

B.C. 342. vallo cingunt. Perfecto inde opere, reliquum diei de
 9 imperatore sumendo sententiis decertant, nulli ex praesen-
 tibus satis fidentes: quem autem ab Roma posse exciri?
 10 quem patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo
 sciens offerat, aut cui ex iniuria insanientis exercitus causa
 11 recte committatur? Postero die quum eadem deliberatio
 teneret, ex praedatoribus vagis quidam compertum attu-
 lerunt, T. Quinctium in Tusculano agrum colere, urbis
 12 honorumque immemorem. Patriciae hic vir gentis erat,
 cui quum militiae magna cum gloria actae finem pes alter
 ex vulnere claudus fecisset, ruri agere vitam procul ambi-
 13 tione ac foro constituit. Nomine audito extemplo agno-
 vere virum et, quod bene verteret, acciri iusserunt. Sed
 parum spei erat, voluntate quicquam facturum; vim
 14 adhiberi ac metum placuit. Itaque silentio noctis quum
 tectum villae, qui ad id missi erant, intrassent, somno
 gravem Quinctium oppressum, nihil medium, aut im-
 perium atque honorem aut, ubi restitaret, mortem, ni
 15 sequeretur, denuntiantes, in castra pertraxerunt. Im-
 perator extemplo adveniens appellatus, insigniaque honoris
 exterrito subitae rei miraculo deferunt, et ad urbem ducere
 16 iubent. Suo magis inde impetu quam consilio ducis
 convulsis signis, infesto agmine ad lapidem octavum viae,
 17 quae nunc Appia est, perveniunt; issentque confestim
 ad urbem, ni venire contra exercitum dictatoremque
 adversus se M. Valerium Corvum dictum audissent, et
 magistrum equitum L. Aemilium Mamercinum.

Ch. 40. *Valerius addresses the army as a messenger of peace, and is supported by T. Quinctius.*

1 Ubi primum in conspectum ventum est et arma signaque
 agnovere, extemplo omnibus memoria patriae iras per-

mulsit. Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem, **B.C. 342.**
 nec praeter externa noverant bella ultimaque rabies se-
 cessio ab suis habebatur; itaque iam duces, iam milites
 utrinque congressus quaerere ac colloquia, Quinctius, 3
 quem armorum etiam pro patria satietas teneret, nedum
 adversus patriam, Corvus omnes caritate cives, praecipue
 milites et ante alios suum exercitum complexus. Is ad
 colloquium processit. Cognito ei extemplo haud minore 4
 ab adversariis verecundia quam ab suis silentium datum.
 'Deos' inquit, 'immortales, milites, vestros publicos meos-
 que, ab urbe proficiscens ita adoravi veniamque supplex
 poposci, ut mihi de vobis concordiae partae gloriam, non
 victoriam darent. Satis fuit eritque, unde belli decus 5
 pariatur; hinc pax petenda est. Quod deos immortales
 inter nuncupanda vota expoposci, eius me compotem voti
 vos facere potestis, si meminisse vultis, non vos in Samnio 6
 nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere, si illos
 colles, quos cernitis, patriae vestrae esse, si hunc exercitum
 civium vestrorum, si me consulem vestrum, cuius ductu
 auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis,
 bis castra vi cepistis. Ego sum M. Valerius Corvus, 7
 milites, cuius vos nobilitatem beneficiis erga vos, non
 iniuriis sensistis, nullius superbae in vos legis, nullius
 crudelis senatus consulti auctor, in omnibus meis imperiis
 in me severior quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua 8
 virtus, si cui etiam maiestas, si cui honores subdere
 spiritus potuerunt, iis eram natus, id specimen mei de-
 deram, ea aetate consulatum adeptus eram, ut potuerim
 tres et viginti annos natus consul patribus quoque ferox
 esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve 9
 consulis gravius quam tribuni audistis? Eodem tenore
 duo insequentes consulatus gessi, eodem haec imperiosa

B.C. 342. dictatura geretur; neque in hos meos et patriae meae milites mitior quam in vos (horreo dicere) hostes ero./
10 Vos prius in me strinxeritis ferrum quam in vos ego; istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque
11 impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri, non illi, qui in Sacrum montem secesserunt, non hi, qui postea Aven-
12 tinum insederunt. Expectate, dum vobis singulis, ut olim Coriolano, matres coniugesque crinibus passis obviae ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt; vos, Romanus
13 exercitus, ne destiteritis impio bello. T. Quincti, quocunque istic loco seu volens seu invitus constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito; fugeris etiam honestius tergumque civi dederis, quam pugnaveris
14 contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis et colloqui huius salutaris interpret fueris. Postulate aequa et ferte; quanquam vel iniquis standum est potius, quam impias inter nos conseramus
15 manus.' T. Quinctius plenus lacrimarum ad suos versus 'Me quoque' inquit, 'milites, si quis usus mei est, meliorem pacis quam belli habetis ducem. Non enim illa modo Volscus aut Samnis, sed Romanus verba fecit, vester consul, vester imperator, milites, cuius auspicia
17 pro vobis experti nolite adversus vos velle experiri. Qui pugnarent vobiscum infestius, et alios duces senatus habuit; qui maxime vobis, suis militibus, parceret, cui plurimum vos, imperatori vestro, crederetis, eum elegit.
18 Pacem etiam, qui vincere possunt, volunt; quid nos velle oportet? Quin omissis ira et spe, fallacibus auctoribus, nos ipsos nostraque omnia cognitae permittimus fidei?'

- § 1. *The army assents, and Valerius procures an amnesty for the* **B.C. 342.**
seceders. § 4. *A law is passed forbidding the discharge of a*
soldier without his consent. § 8. *A proposal is made to lower*
the pay of the cavalry.

Approbantibus clamore cunctis, T. Quinctius ante signa 1 **Ch. 41.**
progressus in potestate dictatoris milites fore dixit; oravit,
ut causam miserorum civium susciperet, susceptamque
eadem fide, qua rem publicam administrare solitus esset,
tueretur. Sibi se privatim nihil cavere; nolle alibi quam 2
in innocentia spem habere; militibus cavendum, quod
apud patres semel plebi, iterum legionibus cautum sit, ne
fraudi secessio esset. Quinctio collaudato, ceteris bonum 3
animum habere iussis, dictator equo citato ad urbem
revertus, auctoribus patribus tulit ad populum in luco
Petelino, ne cui militum fraudi secessio esset. Oravit
etiam bona venia Quirites, ne quis eam rem ioco seriove
cuiquam exprobraret. Lex quoque sacrata militaris lata 4
est, ne cuius militis scripti nomen nisi ipso volente dele-
retur; additumque legi, ne quis, ubi tribunus militum
fuisset, postea ordinum ductor esset. Id propter P. Salo- 5
nium postulatum est ab coniuratis, qui alternis prope
annis et tribunus militum et primus centurio erat, quem
nunc primi pili appellant. Huic infensi milites erant, 6
quod semper adversatus novis consiliis fuisset et, ne
particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset. Itaque quum 7
hoc unum propter Salonium ab senatu non impetraretur,
tum Salonius obtestatus patres conscriptos, ne suum
honorem pluris quam concordiam civitatis aestimarent,
perpulit, ut id quoque ferretur. Aequè impotens postu- 8
latum fuit, ut de stipendio equitum (merebant autem
triplex ea tempestate) aera demerentur, quod adversati
coniurationi fuissent.

B.C. 342. § 1. *Some authorities relate that L. Genucius passed a law against usury: and that other laws were passed (1) forbidding anyone to hold the same magistracy twice in ten years, (2) forbidding the tenure of two magistracies in the same year, (3) allowing both consuls to be plebeian.* § 3. *The authorities disagree in other points: the one thing certain is that there was a mutiny and that it was quieted.* § 8. *This and the Samnite war shakes the allegiance of the allies: and the people of Privernum ravage Setia and Norba.*

Ch. 42. 1 Praeter haec invenio apud quosdam, L. Genucium tribu-
 2 num plebis tulisse ad plebem, ne fenerare liceret; item aliis
 plebiscitis cautum, ne quis eundem magistratum intra decem
 annoscaperet, neu duos magistratus uno anno gereret, utique
 liceret consules ambos plebeios creari. Quae si omnia
 concessa sunt plebi, apparet, haud parvas vires defectionem
 3 habuisse. Aliis annalibus proditum est, neque dictatorem
 Valerium dictum, sed per consules omnem rem actam, ne-
 que antequam Romam veniretur, sed Romae eam multitu-
 4 dinem coniuratorum ad arma consternatam esse, nec in T.
 Quintii villam, sed in aedes C. Manlii nocte impetum factum
 eumque a coniuratis comprehensum, ut dux fieret; inde ad
 5 quartum lapidem profectos loco munito consedissee; nec ab
 ducibus mentionem concordiae ortam, sed repente, quum
 6 in aciem armati exercitus processissent, salutationem factam,
 et permixtos dextras iungere ac complecti inter se lacri-
 mantes milites coepisse, coactosque consules, quum vide-
 rent aversos a dimicatione militum animos, rettulisse ad
 7 patres de concordia reconcilianda. Adeo nihil, praeterquam
 seditionem fuisse eamque compositam, inter antiquos rerum
 8 auctores constat. Et huius fama seditionis et susceptum
 cum Samnitibus grave bellum aliquot populos ab Romana
 societate avertit, et, praeter Latinorum infidum iam diu
 foedus, Privernates etiam Norbam atque Setiam, finitimas
 colonias Romanas, incursione subita depopulati sunt.

January, 1887.

The Clarendon Press, Oxford, LIST OF SCHOOL BOOKS,

PUBLISHED FOR THE UNIVERSITY BY

HENRY FROWDE,

AT THE OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE,
AMEN CORNER, LONDON.

. All Books are bound in Cloth, unless otherwise described.

L A T I N.

- Allen.** *An Elementary Latin Grammar.* By J. BARROW ALLEN, M.A.
Forty-second Thousand Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Allen.** *Rudimenta Latina.* By the same Author. Extra fcap. 8vo. 2s.
- Allen.** *A First Latin Exercise Book.* By the same Author. *Fourth Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Allen.** *A Second Latin Exercise Book.* By the same Author.
Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Jerram.** *Anglice Reddenda; or, Easy Extracts, Latin and Greek, for Unseen Translation.* By C. S. JERRAM, M.A. *Fourth Edition.*
Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Jerram.** *Reddenda Minora; or, Easy Passages, Latin and Greek, for Unseen Translation.* For the use of Lower Forms. Composed and selected by C. S. JERRAM, M.A. Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.
- Lee-Warner.** *Hints and Helps for Latin Elegiacs.*
Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Lewis and Short.** *A Latin Dictionary, founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary.* By CHARLTON T. LEWIS, Ph.D., and CHARLES SHORT, LL.D. 4to. 25s.
- Nunns.** *First Latin Reader.* By T. J. NUNNS, M.A. *Third Edition.*
Extra fcap. 8vo. 2s.
- Papillon.** *A Manual of Comparative Philology as applied to the Illustration of Greek and Latin Inflections.* By T. L. PAPILLON, M.A. *Third Edition.*
Crown 8vo. 6s.
- Ramsay.** *Exercises in Latin Prose Composition.* With Introduction, Notes, and Passages of graduated difficulty for Translation into Latin. By G. G. RAMSAY, M.A., Professor of Humanity, Glasgow. *Second Edition.*
Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Sargent.** *Passages for Translation into Latin.* By J. Y. SARGENT, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

- Caesar.** *The Commentaries* (for Schools). With Notes and Maps.
By CHARLES E. MOBERLY, M.A.
- Part I. *The Gallic War. Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
Part II. *The Civil War.* . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
The Civil War. Book I. Second Edition. . . . Extra fcap. 8vo. 2s.
- Catulli Veronensis Carmina Selecta.** secundum recognitionem
ROBINSON ELLIS, A.M. . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Cicero.** *Selection of interesting and descriptive passages.* With Notes.
By HENRY WALFORD, M.A. In three Parts. *Third Edition.*
Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Part I. *Anecdotes from Grecian and Roman History.* . . . limp, 1s. 6d.
Part II. *Omens and Dreams; Beauties of Nature.* . . . limp, 1s. 6d.
Part III. *Rome's Rule of her Provinces.* . . . limp, 1s. 6d.
- Cicero.** *Pro Cluentio.* With Introduction and Notes. By W. RAMSAY,
M.A. Edited by G. G. RAMSAY, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Cicero.** *Selected Letters* (for Schools). With Notes. By the late
C. E. PRICHARD, M.A., and E. R. BERNARD, M.A. *Second Edition.*
Extra fcap. 8vo. 3s.
- Cicero.** *Select Orationes* (for Schools). *First Action against Verres;*
Oration concerning the command of Gnaeus Pompeius; Oration on behalf of
Archias; Ninth Philippic Oration. With Introduction and Notes. By J. R.
KING, M.A. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Cicero.** *Philippic Orationes.* With Notes, &c. by J. R. KING, M.A.
Second Edition. . . . 8vo. 10s. 6d.
- Cicero.** *Select Letters.* With English Introductions, Notes, and Ap-
pendices. By ALBERT WATSON, M.A. *Third Edition.* . . . 8vo. 18s.
- Cicero.** *Select Letters.* Text. By the same Editor. *Second Edition.*
Extra fcap. 8vo. 4s.
- Cornelius Nepos.** With Notes. By OSCAR BROWNING, M.A.
Second Edition. . . . Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Horace.** With a Commentary. Volume I. *The Odes, Carmen*
Seculare, and Epodes. By EDWARD C. WICKHAM, M.A., Head Master of
Wellington College. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 5s. 6d.
- Horace.** *Selected Odes.* With Notes for the use of a Fifth Form. By
E. C. WICKHAM, M.A. In two Parts. . . . Extra fcap. 8vo. 2s.
Or separately, Part I. Text, 1s.; Part II. Notes, 1s.
- Juvenal.** *XIII Satires.* Edited, with Introduction, Notes, etc., by
C. H. PEARSON, M.A., and H. A. STRONG, M.A. . . . Crown 8vo. In two parts.
Just ready.
- Livy.** *Selections* (for Schools). With Notes and Maps. By H. LEE-
WARNER, M.A. . . . Extra fcap. 8vo.
- Part I. *The Caudine Disaster.* . . . limp, 1s. 6d.
Part II. *Hannibal's Campaign in Italy.* . . . limp, 1s. 6d.
Part III. *The Macedonian War* . . . limp, 1s. 6d.
- Livy.** *Book I.* With Introduction, Historical Examination, and Notes.
By J. R. SEELEY, M.A. *Second Edition.* . . . 8vo. 6s.
- Livy.** *Books V—VII.* With Introduction and Notes. By A. R. CLUER,
B.A. . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

- Livy.** *Books XXI—XXIII.* With Introduction and Notes. By M. T. TATHAM, M.A. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Ovid.** *Selections* (for the use of Schools). With Introductions and Notes, and an Appendix on the Roman Calendar. By W. RAMSAY, M.A. Edited by G. G. RAMSAY, M.A. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 5s. 6d.
- Ovid.** *Tristia*, Book I. Edited by S. G. OWEN, B.A. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Persius.** *The Satires.* With Translation and Commentary by J. CONINGTON, M.A., edited by H. NETTLESHIP, M.A. *Second Edition.* 8vo. 7s. 6d.
- Plautus.** *The Trinummus.* With Notes and Introductions. By C. E. FREEMAN, M.A., Assistant Master of Westminster, and A. SLOMAN, M.A., Master of the Queen's Scholars of Westminster. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Pliny.** *Selected Letters* (for Schools). With Notes. By the late C. E. PRICHARD, M.A., and E. R. BERNARD, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 3s.
- Sallust.** *Bellum Catilinarium and Jugurthinum.* With Introduction and Notes, by W. W. CAPE, M.A. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Tacitus.** *The Annals.* Books I—IV. Edited, with Introduction and Notes for the use of Schools and Junior Students, by H. FURNEAUX, M.A. Extra fcap. 8vo. 5s.
- Terence.** *Adelphi.* With Notes and Introductions. By A. SLOMAN, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Terence.** *Andria.* With Notes and Introductions. By C. E. FREEMAN, M.A., and A. SLOMAN, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Virgil.** With Introduction and Notes, by T. L. PAPILLON, M.A. In Two Volumes. Crown 8vo. 10s. 6d.; Text separately, 4s. 6d.

GREEK.

- Chandler.** *The Elements of Greek Accentuation* (for Schools). By H. W. CHANDLER, M.A. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Liddell and Scott.** *A Greek-English Lexicon*, by HENRY GEORGE LIDDELL, D.D., and ROBERT SCOTT, D.D. *Seventh Edition.* . . . 4to. 36s.
- Liddell and Scott.** *A Greek-English Lexicon*, abridged from LIDDELL and SCOTT's 4to. edition, chiefly for the use of Schools. *Twenty-first Edition.* . . . Square 12mo. 7s. 6d.
- Veitch.** *Greek Verbs, Irregular and Defective:* their forms, meaning, and quantity; embracing all the Tenses used by Greek writers, with references to the passages in which they are found. By W. VEITCH, LL.D. *Fourth Edition.* . . . Crown 8vo. 10s. 6d.
- Wordsworth.** *Graecae Grammaticae Rudimenta in usum Scholarum.* Auctore CAROLO WORDSWORTH, D.C.L. *Nineteenth Edition.* . . . 12mo. 4s.
- Wordsworth.** *A Greek Primer, for the use of beginners in that Language.* By the Right Rev. CHARLES WORDSWORTH, D.C.L., Bishop of St. Andrew's. *Seventh Edition.* Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.

Wright. *The Golden Treasury of Ancient Greek Poetry*; being a Collection of the finest passages in the Greek Classic Poets, with Introductory Notices and Notes. By R. S. WRIGHT, M.A. . . . *New edition in the Press.*

Wright and Shadwell. *A Golden Treasury of Greek Prose*; being a Collection of the finest passages in the principal Greek Prose Writers, with Introductory Notices and Notes. By R. S. WRIGHT, M.A., and J. E. L. SHADWELL, M.A. . . . Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

A SERIES OF GRADUATED READERS.—

Easy Greek Reader. By EVELYN ABBOTT, M.A. *In two Parts.*
Extra fcap. 8vo. 3s.
Or separately, Part I, *Text*, 1s. 6d.; Part II, *Notes and Vocabulary*, 1s. 6d.

First Greek Reader. By W. G. RUSHBROOKE, M.L., Second Classical Master at the City of London School. *Second Edition.*
Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Second Greek Reader. By A. M. BELL, M.A.
Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

Fourth Greek Reader; being Specimens of Greek Dialects. With Introductions and Notes. By W. W. MERRY, D.D., Rector of Lincoln College. . . . Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Fifth Greek Reader. Selections from Greek Epic and Dramatic Poetry, with Introductions and Notes. By EVELYN ABBOTT, M.A.
Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

THE GREEK TESTAMENT.—

Evangelia Sacra Graece. . . . Fcap. 8vo. *limp*, 1s. 6d.

The Greek Testament, with the Readings adopted by the Revisers of the Authorised Version.
Fcap. 8vo. 4s. 6d.; or on writing paper, with wide margin, 15s.

Novum Testamentum Graece juxta Exemplar Millianum.
18mo. 2s. 6d.; or on writing paper, with large margin, 9s.

Novum Testamentum Graece. Accedunt parallela S. Scripturae loca, necnon vetus capitulorum notatio et canones Eusebii. Edidit CAROLUS LLOYD, S.T.P.R., necnon Episcopus Oxoniensis.
18mo. 3s.; or on writing paper, with large margin, 10s. 6d.

The New Testament in Greek and English. Edited by E. CARDWELL, D.D. . . . 2 vols. crown 8vo. 6s.

Outlines of Textual Criticism applied to the New Testament. By C. E. HAMMOND, M.A. *Fourth Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

Aeschylus. Agamemnon. With Introduction and Notes, by ARTHUR SIDGWICK, M.A. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 3s.

Aeschylus. The Choephoroi. With Introduction and Notes, by the same Editor. . . . Extra fcap. 8vo. 3s.

Aeschylus. Prometheus Bound. With Introduction and Notes, by A. O. PRICKARD, M.A. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 2s.

- Aristophanes.** *The Clouds.* With Introduction and Notes, by W. W. MERRY, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s.
- Aristophanes.** *The Acharnians.* By the same Editor. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s.
- Aristophanes.** *The Frogs.* By the same Editor. Extra fcap. 8vo. 2s.
- Cebes.** *Tabula.* With Introduction and Notes, by C. S. JERRAM, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Demosthenes and Aeschines.** *The Orations of Demosthenes and Aeschines on the Crown.* With Introductory Essays and Notes. By G. A. SIMCOX, M.A., and W. H. SIMCOX, M.A. 8vo. 12s.
- Euripides.** *Alceste.* By C. S. JERRAM, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Euripides.** *Helena.* For Upper and Middle Forms. By the same Editor. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Euripides.** *Iphigenia in Tauris.* With Introduction and Notes. By the same Editor. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Euripides.** *Medea.* With Introduction, Notes and Appendices. By C. B. HEBERDEN, M.A. *In two Parts.* Extra fcap. 8vo. 2s. Or separately, Part I, *Introduction and Text*, 1s.; Part II, *Notes*, 1s.
- Herodotus.** *Selections*, edited, with Introduction, Notes, and a Map, by W. W. MERRY, D.D. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Homer.** *Iliad*, Books I-XII. With an Introduction, a brief Homeric Grammar, and Notes. By D. B. MONRO, M.A. Extra fcap. 8vo. 6s.
- Homer.** *Iliad*, Book I. By the same Editor. *Third Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s.
- Homer.** *Iliad*, Books VI and XXI. With Notes, &c. By HERBERT HAILSTONE, M.A. Extra fcap. 8vo. 1s. 6d. each.
- Homer.** *Odyssey*, Books I-XII. By W. W. MERRY, D.D. *Thirty-second Thousand.* Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Homer.** *Odyssey*, Books XIII-XXIV. By the same Editor. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 5s.
- Homer.** *Odyssey*, Book II. By the same Editor. Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.
- Lucian.** *Vera Historia.* By C. S. JERRAM, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.
- Plato.** *The Apology.* With a revised Text and English Notes, and a Digest of Platonic Idioms, by JAMES RIDDELL, M.A. 8vo. 8s. 6d.
- Plato.** *Selections* (including the whole of the *Apology* and *Crito*). With Introductions and Notes by J. PURVES, M.A., and a Preface by B. JOWETT, M.A. Extra fcap. 8vo. 6s. 6d.
- Sophocles.** (For the use of Schools.) Edited with Introductions and English Notes by LEWIS CAMPBELL, M.A., and EVELYN ABBOTT, M.A. New and Revised Edition. 2 Vols. Extra fcap. 8vo. 10s. 6d. Sold separately, Vol. I. Text, 4s. 6d. Vol. II. Notes, 6s.
- Also in single Plays. Extra fcap. 8vo. limp,
Oedipus Tyrannus, *Philoctetes.* New and Revised Edition, 2s. each.
Oedipus Coloneus, *Antigone.* 1s. qd. each.
Ajax, *Electra*, *Trachiniae.* 2s. each.
- Sophocles.** *Oedipus Rex:* Dindorf's Text, with Notes by W. BASIL JONES, D.D., Lord Bishop of S. David's. Extra fcap. 8vo. limp, 1s. 6d.

Theocritus. Edited, with Notes, by H. KYNASTON, D.D. (late SNOW), Head Master of Cheltenham College. *Fourth Edition.*
Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Xenophon. *Easy Selections* (for Junior Classes). With a Vocabulary, Notes, and Map. By J. S. PHILLPOTTS, B.C.L., Head Master of Bedford School, and C. S. JERRAM, M.A. *Third Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

Xenophon. *Selections* (for Schools). With Notes and Maps. By J. S. PHILLPOTTS, B.C.L. *Fourth Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

Xenophon. *Anabasis*, Book I. With Notes and Map. By J. MARSHALL, M.A., Rector of the High School, Edinburgh. . . . Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Xenophon. *Anabasis*, Book II. With Notes and Map. By C. S. JERRAM, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.

Xenophon. *Cyropaedia*, Books IV, V. With Introduction and Notes, by C. BIGG, D.D. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

ENGLISH.

Reading Books.

— *A First Reading Book.* By MARIE EICHENS of Berlin; edited by ANNE J. CLOUGH. Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 4d.

— *Oxford Reading Book*, Part I. For Little Children.
Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 6d.

— *Oxford Reading Book*, Part II. For Junior Classes.
Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 6d.

Skeat. *A Concise Etymological Dictionary of the English Language.* By W. W. SKEAT, Litt. D. *Second Edition.* Crown 8vo. 5s. 6d.

Tancock. *An Elementary English Grammar and Exercise Book.* By O. W. TANCOCK, M.A., Head Master of King Edward VI's School, Norwich. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.

Tancock. *An English Grammar and Reading Book*, for Lower Forms in Classical Schools. By O. W. TANCOCK, M.A. *Fourth Edition.*
Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

Earle. *The Philology of the English Tongue.* By J. EARLE, M.A., Professor of Anglo-Saxon. *Third Edition.* Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.

Earle. *A Book for the Beginner in Anglo-Saxon.* By the same Author. *Third Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Sweet. *An Anglo-Saxon Primer, with Grammar, Notes, and Glossary.* By HENRY SWEET, M.A. *Third Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Sweet. *An Anglo-Saxon Reader.* In Prose and Verse. With Grammatical Introduction, Notes, and Glossary. By the same Author. *Fourth Edition, Revised and Enlarged.* Extra fcap. 8vo. 8s. 6d.

Sweet. *Anglo-Saxon Reading Primers.*

I. *Selected Homilies of Ælfric.* Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d.

II. *Extracts from Alfred's Orosius.* Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d.

- Sweet.** *First Middle English Primer, with Grammar and Glossary.*
By the same Author. Extra fcap. 8vo. 2s.
- Sweet.** *Second Middle English Primer.* Extracts from Chaucer, with Grammar and Glossary. By the same Author. . . . Extra fcap. 8vo. 2s.
- Morris and Skeat.** *Specimens of Early English.* A New and Revised Edition. With Introduction, Notes, and Glossarial Index. By R. MORRIS, LL.D., and W. W. SKEAT, Litt. D.
Part I. From Old English Homilies to King Horn (A.D. 1150 to A.D. 1300).
Second Edition. Extra fcap. 8vo. 9s.
Part II. From Robert of Gloucester to Gower (A.D. 1298 to A.D. 1393). *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.
- Skeat.** *Specimens of English Literature,* from the 'Ploughman's Crede' to the 'Shepherd's Calendar' (A.D. 1304 to A.D. 1579). With Introduction, Notes, and Glossarial Index. By W. W. SKEAT, Litt. D.
Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.
- Typical Selections from the best English Writers,** with Introductory Notices. *Second Edition.* In Two Volumes. Vol. I. Latimer to Berkeley. Vol. II. Pope to Macaulay. . . . Extra fcap. 8vo. 3s. 6d. each.

A SERIES OF ENGLISH CLASSICS.—

- Langland.** *The Vision of William concerning Piers the Plowman,* by WILLIAM LANGLAND. Edited by W. W. SKEAT, Litt. D. *Third Edition.*
Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Chaucer.** I. *The Prologue to the Canterbury Tales; The Knights Tale; The Nonne Prestes Tale.* Edited by R. MORRIS, LL.D. *Fifty-first Thousand.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Chaucer.** II. *The Prioresses Tale; Sir Thopas; The Monkes Tale; The Clerkes Tale; The Squires Tale, &c.* Edited by W. W. SKEAT, Litt. D. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Chaucer.** III. *The Tale of the Man of Lawe; The Pardoner's Tale; The Second Nonnes Tale; The Chanouns Yemannes Tale.* By the same Editor. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Gamelyn, The Tale of.** Edited by W. W. SKEAT, Litt. D.
Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d.
- Wycliffe.** *The New Testament in English,* according to the Version by JOHN WYCLIFFE, about A.D. 1380, and Revised by JOHN PURVEY, about A.D. 1388. With Introduction and Glossary by W. W. SKEAT, Litt. D.
Extra fcap. 8vo. 6s.
- Wycliffe.** *The Books of Job, Psalms, Proverbs, Ecclesiastes, and the Song of Solomon:* according to the Wycliffite Version made by NICHOLAS DE HEREFORD, about A.D. 1381, and Revised by JOHN PURVEY, about A.D. 1388. With Introduction and Glossary by W. W. SKEAT, Litt. D. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Spenser.** *The Faery Queene.* Books I and II. Edited by G. W. KITCHIN, D.D.
Book I. *Tenth Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
Book II. *Sixth Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Hooker. *Ecclesiastical Polity.* Book I. Edited by R. W. CHURCH, M.A., Dean of St. Paul's. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 2s.

Marlowe and Greene.—MARLOWE'S *Tragical History of Dr. Faustus*, and GREENE'S *Honourable History of Friar Bacon and Friar Bungay.* Edited by A. W. WARD, M.A. Extra fcap. 8vo. 5s. 6d. *In white Parchment, 6s.*

Marlowe. *Edward II.* Edited by O. W. TANCOCK, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s.

Shakespeare. *Select Plays.* Edited by W. G. CLARK, M.A., and W. ALDIS WRIGHT, M.A. . . . Extra fcap. 8vo. *stiff covers.*

The Merchant of Venice. 1s. *Macbeth.* 1s. 6d.

Richard the Second. 1s. 6d. *Hamlet.* 2s.

Edited by W. ALDIS WRIGHT, M.A.

The Tempest. 1s. 6d.

Coriolanus. 2s. 6d.

As You Like It. 1s. 6d.

Richard the Third. 2s. 6d.

A Midsummer Night's Dream. 1s. 6d. *Henry the Fifth.* 2s.

Twelfth Night. 1s. 6d.

King John. 1s. 6d.

Julius Cæsar. 2s.

King Lear. 1s. 6d.

Henry the Eighth (In the Press).

Shakespeare as a Dramatic Artist; a popular Illustration of the Principles of Scientific Criticism. By RICHARD G. MOULTON, M.A. Crown 8vo. 5s.

Bacon. I. *Advancement of Learning.* Edited by W. ALDIS WRIGHT, M.A. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Bacon. II. *The Essays.* With Introduction and Notes. *In Preparation.*

Milton. I. *Areopagitica.* With Introduction and Notes. By JOHN W. HALES, M.A. *Third Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 3s.

Milton. II. *Poems.* Edited by R. C. BROWNE, M.A. 2 vols. *Fifth Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 6s. 6d. Sold separately, Vol. I. 4s.; Vol. II. 3s.

In paper covers:—

Lycidas, 3d. *L'Allegro,* 3d. *Il Penseroso,* 4d. *Comus,* 6d.

Samson Agonistes, 6d.

Milton. III. *Samson Agonistes.* Edited with Introduction and Notes by JOHN CHURTON COLLINS. . . . Extra fcap. 8vo. *stiff covers,* 1s.

Clarendon. *History of the Rebellion.* Book VI. Edited with Introduction and Notes by T. ARNOLD, M.A. . . . Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Bunyan. I. *The Pilgrim's Progress, Grace Abounding, Relation of the Imprisonment of Mr. John Bunyan.* Edited, with Biographical Introduction and Notes, by E. VENABLES, M.A. Extra fcap. 8vo. 5s. *In white Parchment, 6s.*

Bunyan. II. *Holy War, &c.* By the same Editor. *In the Press.*

Dryden. *Select Poems.*—*Stanzas on the Death of Oliver Cromwell; Astræa Redux; Annus Mirabilis; Absalom and Achitophel; Religio Laici; The Hind and the Panther.* Edited by W. D. CHRISTIE, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.

- Locke's Conduct of the Understanding.** Edited, with Introduction, Notes, &c. by T. FOWLER, D.D. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 2s.
- Addison.** *Selections from Papers in the 'Spectator.'* With Notes. By T. ARNOLD, M.A. . . . Extra fcap. 8vo. 4s. 6d. *In white Parchment, 6s.*
- Steele.** *Selected Essays from the Tatler, Spectator, and Guardian.* By AUSTIN DOBSON. . . . Extra fcap. 8vo. 5s. *In white Parchment, 7s. 6d.*
- Berkeley.** *Select Works of Bishop Berkeley,* with an Introduction and Notes, by A. C. FRASER, LL.D. *Third Edition.* . . . Crown 8vo. 7s. 6d.
- Pope.** I. *Essay on Man.* Edited by MARK PATTISON, B.D. *Sixth Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.
- Pope.** II. *Satires and Epistles.* By the same Editor. *Second Edition.* . . . Extra fcap. 8vo. 2s.
- Parnell.** *The Hermit.* *Paper covers, 2d.*
- Johnson.** I. *Rasselas; Lives of Dryden and Pope.* Edited by ALFRED MILNES, M.A. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
Lives of Pope and Dryden. *Stiff covers, 2s. 6d.*
- Johnson.** II. *Vanity of Human Wishes.* With Notes, by E. J. PAYNE, M.A. *Paper covers, 4d.*
- Gray.** *Selected Poems.* Edited by EDMUND GOSSE.
 Extra fcap. 8vo. *Stiff covers, 1s. 6d. In white Parchment, 3s.*
- Gray.** *Elegy, and Ode on Eton College.* *Paper covers, 2d.*
- Goldsmith.** *The Deserted Village.* *Paper covers, 2d.*
- Cowper.** I. *The Didactic Poems of 1782,* with Selections from the Minor Pieces, A.D. 1779-1783. Edited by H. T. GRIFFITH, B.A.
 Extra cap. 8vo. .
- Cowper.** II. *The Task, with Tirocinium,* and Selections from the Minor Poems, A.D. 1784-1799. By the same Editor. *Second Edition.*
 Extra fcap. 8vo. 3s.
- Burke.** I. *Thoughts on the Present Discontents; the two Speeches on America.* Edited by E. J. PAYNE, M.A. *Second Edition.*
 Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Burke.** II. *Reflections on the French Revolution.* By the same Editor. *Second Edition.* : . . . Extra fcap. 8vo. 5s.
- Burke.** III. *Four Letters on the Proposals for Peace with the Regicide Directory of France.* By the same Editor. *Second Edition.*
 Extra fcap. 8vo. 5s.
- Keats.** *Hyperion, Book I.* With Notes, by W. T. ARNOLD, B.A.
Paper covers, 4d.

- Byron.** *Childe Harold.* With Introduction and Notes, by H. F. TOZER, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d. *In white Parchment, 5s.*
- Scott.** *Lay of the Last Minstrel.* Edited with Preface and Notes by W. MINTO, M.A. With Map. Extra fcap. 8vo. *stiff covers, 2s. In Ornamental Parchment, 3s. 6d.*
- Scott.** *Lay of the Last Minstrel.* Introduction and Canto I, with Preface and Notes by W. MINTO, M.A. *Paper covers, 6d.*

FRENCH AND ITALIAN.

- Brachet.** *Etymological Dictionary of the French Language,* with a Preface on the Principles of French Etymology. Translated into English by G. W. KITCHIN, D.D., Dean of Winchester. *Third Edition.* Crown 8vo. 7s. 6d.
- Brachet.** *Historical Grammar of the French Language.* Translated into English by G. W. KITCHIN, D.D. *Fourth Edition.* Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Saintsbury.** *Primer of French Literature.* By GEORGE SAINTSBURY, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s.
- Saintsbury.** *Short History of French Literature.* By the same Author. Crown 8vo. 10s. 6d.
- Saintsbury.** *Specimens of French Literature.* Crown 8vo. 9s.
- Beaumarchais.** *Le Barbier de Séville.* With Introduction and Notes by AUSTIN DOBSON. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Blouët.** *L'Éloquence de la Chaire et de la Tribune Françaises.* Edited by PAUL BLOUËT, B.A. (Univ. Gallic.). Vol. I. *French Sacred Oratory.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Cornelle.** *Horace.* With Introduction and Notes by GEORGE SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Cornelle.** *Cinna.* With Notes, Glossary, etc. By GUSTAVE MASSON, B.A. Extra fcap. 8vo. *stiff covers, 1s. 6d. cloth, 2s.*
- Gautier** (Théophile). *Scenes of Travel.* Selected and Edited by G. SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.
- Masson.** *Louis XIV and his Contemporaries;* as described in Extracts from the best Memoirs of the Seventeenth Century. With English Notes, Genealogical Tables, &c. By GUSTAVE MASSON, B.A. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Molière.** *Les Précieuses Ridicules.* With Introduction and Notes by ANDREW LANG, M.A. Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.
- Molière.** *Les Femmes Savantes.* With Notes, Glossary, etc. By GUSTAVE MASSON, B.A. Extra fcap. 8vo. *stiff covers, 1s. 6d. cloth, 2s.*
- Molière.** *Les Fourberies de Scapin.* } With Voltaire's Life of Molière. By
Racine. *Athalie.* } GUSTAVE MASSON, B.A.
 Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Molière. *Les Fourberies de Scapin.* With Voltaire's Life of Molière.
By GUSTAVE MASSON, B.A. . . . Extra fcap. 8vo. stiff covers, 1s. 6d.

Musset. *On ne badine pas avec l'Amour*, and *Fantasio.* With
Introduction, Notes, etc., by WALTER HERRIES POLLOCK. Extra fcap. 8vo. 2s.

NOVELETTES :—

Xavier de Maistre. <i>Voyage autour de ma Chambre.</i>	} By GUSTAVE MASSON, B.A. 3rd Edition. Ext: fcap. 8vo. 2s. 6d.
Madame de Duras. <i>Ourika.</i>	
Eckmann-Chatrian. <i>Le Vieux Tailleur.</i>	
Alfred de Vigny. <i>La Veillée de Vincennes.</i>	
Edmond About. <i>Les Jumeaux de l'Hôtel Corneille.</i>	
Rodolphe Töpffer. <i>Mésaventures d'un Écolier.</i>	

Quinet. *Lettres à sa Mère.* Edited by G. SAINTSBURY, M.A.
Extra fcap. 8vo. 2s.

Racine. *Esther.* Edited by G. SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.

Racine. *Andromaque.* } With Louis Racine's Life of his Father. By
Corneille. *Le Menteur.* } GUSTAVE MASSON, B.A.
Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Begnard. *Le Joueur.* } By GUSTAVE MASSON, B.A.
Brueys and Palaprat. *Le Grondeur.* } Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Sainte-Beuve. *Selections from the Causeries du Lundi.* Edited by
G. SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.

Séverin. *Selections from the Correspondence of Madame de Sévigné*
and her chief Contemporaries. Intended more especially for Girls' Schools. By
GUSTAVE MASSON, B.A. Extra fcap. 8vo. 3s.

Voltaire. *Méropé.* Edited by G. SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.

Dante. *Selections from the 'Inferno.'* With Introduction and Notes,
by H. B. COTTERILL, B.A. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.

Tasso. *La Gerusalemme Liberata.* Cantos i, ii. With Introduction
and Notes, by the same Editor. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

GERMAN, &c.

Buchheim. *Modern German Reader.* A Graduated Collection of
Extracts in Prose and Poetry from Modern German writers. Edited by C. A.
BUCHHEIM, Phil. Doc.

Part I. With English Notes, a Grammatical Appendix, and a complete
Vocabulary. *Fourth Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Part II. With English Notes and an Index. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Part III. In preparation.

Lange. *The Germans at Home*; a Practical Introduction to German
Conversation, with an Appendix containing the Essentials of German Grammar.
By HERMANN LANGE. *Second Edition.* 8vo. 2s. 6d.

- Harcourt and Madan.** *Exercises in Practical Chemistry.* Vol. I. *Elementary Exercises.* By A. G. VERNON HARCOURT, M.A.: and H. G. MADAN, M.A. *Third Edition.* Revised by H. G. Madan, M.A. Crown 8vo. 9s.
- Madan.** *Tables of Qualitative Analysis.* Arranged by H. G. MADAN, M.A. Large 4to. 4s. 6d.
- Maxwell.** *An Elementary Treatise on Electricity.* By J. CLERK MAXWELL, M.A., F.R.S. Edited by W. GARNETT, M.A. Demy 8vo. 7s. 6d.
- Stewart.** *A Treatise on Heat,* with numerous Woodcuts and Diagrams. By BALFOUR STEWART, LL.D., F.R.S., Professor of Natural Philosophy in Owens College, Manchester. *Fourth Edition.* Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.
- Williamson.** *Chemistry for Students.* By A. W. WILLIAMSON, Phil. Doc., F.R.S., Professor of Chemistry, University College London. *A new Edition with Solutions.* Extra fcap. 8vo. 8s. 6d.

HISTORY, POLITICAL ECONOMY, &c.

- Danson.** *The Wealth of Households.* By J. T. DANSON. Crown 8vo. 5s.
- Freeman.** *A Short History of the Norman Conquest of England.* By E. A. FREEMAN, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- George.** *Genealogical Tables illustrative of Modern History.* By H. B. GEORGE, M.A. *Second Edition, Revised and Enlarged.* Small 4to. 12s.
- Kitchin.** *A History of France.* With Numerous Maps, Plans, and Tables. By G. W. KITCHIN, D.D., Dean of Winchester. *Second Edition.*
 Vol. 1. To the Year 1453. 10s. 6d.
 Vol. 2. From 1453 to 1624. 10s. 6d.
 Vol. 3. From 1624 to 1793. 10s. 6d.
- Rawlinson.** *A Manual of Ancient History.* By GEORGE RAWLINSON, M.A., Camden Professor of Ancient History. *Second Edition.* Demy 8vo. 14s.
- Rogers.** *A Manual of Political Economy,* for the use of Schools. By J. E. THOROLD ROGERS, M.A. *Third Edition.* Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Stubbs.** *The Constitutional History of England, in its Origin and Development.* By WILLIAM STUBBS, D.D., Lord Bishop of Chester. Three vols. Crown 8vo. each 12s.
- Stubbs.** *Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History,* from the Earliest Times to the Reign of Edward I. Arranged and edited by W. STUBBS, D.D. *Fourth Edition.* Crown 8vo. 8s. 6d.
- Stubbs.** *Magna Carta: a careful reprint.* 4to. stitched, 1s.

ART.

Hullah. *The Cultivation of the Speaking Voice.* By JOHN HULLAH.
Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Maclaren. *A System of Physical Education: Theoretical and Practical.* With 346 Illustrations drawn by A. MACDONALD, of the Oxford School of Art. By ARCHIBALD MACLAREN, the Gymnasium, Oxford. *Second Edition.*
Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.

Troutbeck and Dale. *A Music Primer for Schools.* By J. TROUTBECK, D.D., Music Master in Westminster School, and R. F. DALR, M.A., B. Mus., late Assistant Master in Westminster School. . Crown 8vo. 1s. 6d.

Tyrwhitt. *A Handbook of Pictorial Art.* By R. St. J. TYRWHITT, M.A. With coloured Illustrations, Photographs, and a chapter on Perspective by A. MACDONALD. *Second Edition.* . . . 8vo. half morocco, 18s.

Student's Handbook to the University and Colleges of Oxford.
Eighth Edition. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Helps to the Study of the Bible, taken from the *Oxford Bible for Teachers*, comprising Summaries of the several Books, with copious Explanatory Notes and Tables illustrative of Scripture History and the Characteristics of Bible Lands; with a complete Index of Subjects, a Concordance, a Dictionary of Proper Names, and a series of Maps. Crown 8vo. 3s. 6d.

 All communications relating to Books included in this List, and offers of new Books and new Editions, should be addressed to

THE SECRETARY TO THE DELEGATES,
CLARENDON PRESS,
OXFORD.

- Lange.** *The German Manual*; a German Grammar, a Reading Book, and a Handbook of German Conversation. By the same Author.
8vo. 7s. 6d.
- Lange.** *A Grammar of the German Language*, being a reprint of the Grammar contained in *The German Manual*. By the same Author. 8vo. 3s. 6d.
- Lange.** *German Composition*; a Theoretical and Practical Guide to the Art of Translating English Prose into German. By the same Author.
8vo. 4s. 6d.
-
- Goethe.** *Egmont*. With a Life of Goethe, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Third Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Goethe.** *Iphigenie auf Tauris*. A Drama. With a Critical Introduction and Notes. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Second Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Heine's Harzreise**. With a Life of Heine, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d. *cloth*, 2s. 6d.
- Heine's Prosa**, being Selections from his Prose Works. Edited with English Notes, etc., by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Lessing.** *Laokoon*. With Introduction, Notes, etc. By A. HAMANN, Phil. Doc., M.A. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Lessing.** *Minna von Barnhelm*. A Comedy. With a Life of Lessing, Critical Analysis, Complete Commentary, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Fifth Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Lessing.** *Nathan der Weise*. With English Notes, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Miebuhr's Heroen-Geschichten**. Edited with English Notes and a Vocabulary, by EMMA S. BUCHHEIM. Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d. *cloth*, 2s.
- Schiller's Historische Skizzen**:—*Egmonts Leben und Tod*, and *Belagerung von Antwerpen*. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Third Edition, Revised and Enlarged, with a Map*. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Schiller.** *Wilhelm Tell*. With a Life of Schiller; an Historical and Critical Introduction, Arguments, a Complete Commentary, and Map. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Sixth Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Schiller.** *Wilhelm Tell*. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *School Edition*. With Map. Extra fcap. 8vo. 2s.
- Schiller.** *Wilhelm Tell*. Translated into English Verse by E. MASSIE, M.A. Extra fcap. 8vo. 5s.
-
- Scherer.** *A History of German Literature*. By W. SCHERER. Translated from the Third German Edition by Mrs. F. CONYBEARE. Edited by F. MAX MÜLLER. 2 vols. 8vo. 21s.
- Max Müller.** *The German Classics from the Fourth to the Nineteenth Century*. With Biographical Notices, Translations into Modern German, and Notes, by F. MAX MÜLLER, M.A., Corpus Professor of Comparative Philology in the University of Oxford. A New edition, revised, enlarged, and adapted to WILHELM SCHERER'S *History of German Literature*, by F. LICHTENSTEIN. 2 vols. Crown 8vo. 21s.

GOTHIC AND ICELANDIC.

- Skeat.** *The Gospel of St. Mark in Gothic.* Edited by W. W. SKEAT, M.A. Extra fcap. 8vo. 4s.
- Sweet.** *An Icelandic Primer, with Grammar, Notes, and Glossary.* By HENRY SWEET, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Vigfusson and Powell.** *An Icelandic Prose Reader, with Notes, Grammar, and Glossary.* By GUDBRAND VIGFUSSON, M.A., and F. YORK POWELL, M.A. Extra fcap. 8vo. 10s. 6d.

MATHEMATICS AND PHYSICAL SCIENCE.

- Hamilton and Ball.** *Book-keeping.* By Sir R. G. C. HAMILTON, K.C.B., Under-Secretary for Ireland, and JOHN BALL (of the firm of Quilter, Ball, & Co.). *New and Enlarged Edition* Extra fcap. 8vo. 2s.
- ** *Ruled Exercise Books adapted to the above.* (Fcap. folio, 2s.)
- Hensley.** *Figures made Easy: a first Arithmetic Book.* By LEWIS HENSLEY, M.A. Crown 8vo. 6d.
- Hensley.** *Answers to the Examples in Figures made Easy,* together with 2000 additional Examples formed from the Tables in the same, with Answers. By the same Author. Crown 8vo. 1s.
- Hensley.** *The Scholar's Arithmetic; with Answers to the Examples.* By the same Author. Crown 8vo. 4s. 6d.
- Hensley.** *The Scholar's Algebra.* An Introductory work on Algebra. By the same Author. Crown 8vo. 4s. 6d.
- Baynes.** *Lessons on Thermodynamics.* By R. E. BAYNES, M.A., Lee's Reader in Physics. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Donkin.** *Acoustics.* By W. F. DONKIN, M.A., F.R.S. *Second Edition.* Crown 8vo. 7s. 6d.
- Euclid Revised.** Containing the essentials of the Elements of Plane Geometry as given by Euclid in his First Six Books. Edited by R. C. J. NIXON, M.A. Crown 8vo. 7s. 6d.
- May likewise be had in parts as follows:—
Book I	1s.
Books I, II.	1s. 6d.
Books I-IV	3s. 6d.

- Lange.** *The German Manual*; a German Grammar, a Reading Book, and a Handbook of German Conversation. By the same Author. 8vo. 7s. 6d.
- Lange.** *A Grammar of the German Language*, being a reprint of the Grammar contained in *The German Manual*. By the same Author. 8vo. 3s. 6d.
- Lange.** *German Composition*; a Theoretical and Practical Guide to the Art of Translating English Prose into German. By the same Author. 8vo. 4s. 6d.
- Goethe.** *Egmont*. With a Life of Goethe, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Third Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Goethe.** *Iphigenie auf Tauris*. A Drama. With a Critical Introduction and Notes. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Second Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s.
- Heine's Harzreise.** With a Life of Heine, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d. *cloth*, 2s. 6d.
- Heine's Prosa**, being Selections from his Prose Works. Edited with English Notes, etc., by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Lessing.** *Laokoon*. With Introduction, Notes, etc. By A. HAMANN, Phil. Doc., M.A. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Lessing.** *Minna von Barnhelm*. A Comedy. With a Life of Lessing, Critical Analysis, Complete Commentary, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Fifth Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Lessing.** *Nathan der Weise*. With English Notes, etc. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Niebuhr's Heroen-Geschichten.** Edited with English Notes and a Vocabulary, by EMMA S. BUCHHEIM. Extra fcap. 8vo. *stiff covers*, 1s. 6d. *cloth*, 2s.
- Schiller's Historische Skizzen:—Egmonts Leben und Tod, and Belagerung von Antwerpen.** Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Third Edition, Revised and Enlarged, with a Map*. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- Schiller.** *Wilhelm Tell*. With a Life of Schiller; an Historical and Critical Introduction, Arguments, a Complete Commentary, and Map. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *Sixth Edition*. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Schiller.** *Wilhelm Tell*. Edited by C. A. BUCHHEIM, Phil. Doc. *School Edition*. With Map. Extra fcap. 8vo. 2s.
- Schiller.** *Wilhelm Tell*. Translated into English Verse by E. MASSIE, M.A. Extra fcap. 8vo. 5s.
- Scherer.** *A History of German Literature*. By W. SCHERER. Translated from the Third German Edition by Mrs. F. CONYBEARE. Edited by F. MAX MÜLLER. 2 vols. 8vo. 21s.
- Max Müller.** *The German Classics from the Fourth to the Nineteenth Century*. With Biographical Notices, Translations into Modern German, and Notes, by F. MAX MÜLLER, M.A., Corpus Professor of Comparative Philology in the University of Oxford. A New edition, revised, enlarged, and adapted to WILHELM SCHERER'S *History of German Literature*, by F. LICHTENSTEIN. 2 vols. Crown 8vo. 21s.

GOTHIC AND ICELANDIC.

- Skeat.** *The Gospel of St. Mark in Gothic.* Edited by W. W. SKEAT, M.A. Extra fcap. 8vo. 4s.
- Sweet.** *An Icelandic Primer, with Grammar, Notes, and Glossary.* By HENRY SWEET, M.A. Extra fcap. 8vo. 3s. 6d.
- Vigfusson and Powell.** *An Icelandic Prose Reader, with Notes, Grammar, and Glossary.* By GUDBRAND VIGFUSSON, M.A., and F. YORK POWELL, M.A. Extra fcap. 8vo. 10s. 6d.

MATHEMATICS AND PHYSICAL SCIENCE.

- Hamilton and Ball.** *Book-keeping.* By Sir R. G. C. HAMILTON, K.C.B., Under-Secretary for Ireland, and JOHN BALL (of the firm of Quilter, Ball, & Co.). *New and Enlarged Edition* Extra fcap. 8vo. 2s.
- * * * *Ruled Exercise Books adapted to the above.* (Fcap. folio, 2s.)
- Hensley.** *Figures made Easy: a first Arithmetic Book.* By LEWIS HENSLEY, M.A. Crown 8vo. 6d.
- Hensley.** *Answers to the Examples in Figures made Easy,* together with 2000 additional Examples formed from the Tables in the same, with Answers. By the same Author. Crown 8vo. 1s.
- Hensley.** *The Scholar's Arithmetic; with Answers to the Examples.* By the same Author. Crown 8vo. 4s. 6d.
- Hensley.** *The Scholar's Algebra.* An Introductory work on Algebra. By the same Author. Crown 8vo. 4s. 6d.
- Baynes.** *Lessons on Thermodynamics.* By R. E. BAYNES, M.A., Lee's Reader in Physics. Crown 8vo. 7s. 6d.
- Donkin.** *Acoustics.* By W. F. DONKIN, M.A., F.R.S. *Second Edition.* Crown 8vo. 7s. 6d.
- Euclid Revised.** Containing the essentials of the Elements of Plane Geometry as given by Euclid in his First Six Books. Edited by R. C. J. NIXON, M.A. Crown 8vo. 7s. 6d.
- May likewise be had in parts as follows:—
Book I	1s.
Books I, II.	1s. 6d.
Books I-IV	3s. 6d.

- Harcourt and Madan.** *Exercises in Practical Chemistry.* Vol. I. *Elementary Exercises.* By A. G. VERNON HARCOURT, M.A.; and H. G. MADAN, M.A. *Third Edition.* Revised by H. G. Madan, M.A. Crown 8vo. 9s.
- Madan.** *Tables of Qualitative Analysis.* Arranged by H. G. MADAN, M.A. Large 4to. 4s. 6d.
- Maxwell.** *An Elementary Treatise on Electricity.* By J. CLERK MAXWELL, M.A., F.R.S. Edited by W. GARNETT, M.A. Demy 8vo. 7s. 6d.
- Stewart.** *A Treatise on Heat,* with numerous Woodcuts and Diagrams. By BALFOUR STEWART, LL.D., F.R.S., Professor of Natural Philosophy in Owens College, Manchester. *Fourth Edition.* Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.
- Williamson.** *Chemistry for Students.* By A. W. WILLIAMSON, Phil. Doc., F.R.S., Professor of Chemistry, University College London. *A new Edition with Solutions.* Extra fcap. 8vo. 8s. 6d.

HISTORY, POLITICAL ECONOMY, &c.

- Danson.** *The Wealth of Households.* By J. T. DANSON. Crown 8vo. 5s.
- Freeman.** *A Short History of the Norman Conquest of England.* By E. A. FREEMAN, M.A. *Second Edition.* Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.
- George.** *Genealogical Tables illustrative of Modern History.* By H. B. GEORGE, M.A. *Second Edition, Revised and Enlarged.* Small 4to. 12s.
- Kitchin.** *A History of France.* With Numerous Maps, Plans, and Tables. By G. W. KITCHIN, D.D., Dean of Winchester. *Second Edition.*
 Vol. 1. To the Year 1453. 10s. 6d.
 Vol. 2. From 1453 to 1624. 10s. 6d.
 Vol. 3. From 1624 to 1793. 10s. 6d.
- Rawlinson.** *A Manual of Ancient History.* By GEORGE RAWLINSON, M.A., Camden Professor of Ancient History. *Second Edition.* Demy 8vo. 14s.
- Rogers.** *A Manual of Political Economy,* for the use of Schools. By J. E. THOROLD ROGERS, M.A. *Third Edition.* Extra fcap. 8vo. 4s. 6d.
- Stubbs.** *The Constitutional History of England, in its Origin and Development.* By WILLIAM STUBBS, D.D., Lord Bishop of Chester. Three vols. Crown 8vo. each 12s.
- Stubbs.** *Select Charters and other Illustrations of English Constitutional History,* from the Earliest Times to the Reign of Edward I. Arranged and edited by W. STUBBS, D.D. *Fourth Edition.* Crown 8vo. 8s. 6d.
- Stubbs.** *Magna Carta: a careful reprint.* 4to. stitched, 1s.

ART.

Hullah. *The Cultivation of the Speaking Voice.* By JOHN HULLAH.
Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Maclaren. *A System of Physical Education: Theoretical and Practical.* With 346 Illustrations drawn by A. MACDONALD, of the Oxford School of Art. By ARCHIBALD MACLAREN, the Gymnasium, Oxford. *Second Edition.*
Extra fcap. 8vo. 7s. 6d.

Troutbeck and Dale. *A Music Primer for Schools.* By J. TROUTBECK, D.D., Music Master in Westminster School, and R. F. DALR, M.A., B. Mus., late Assistant Master in Westminster School. . Crown 8vo. 1s. 6d.

Tyrwhitt. *A Handbook of Pictorial Art.* By R. St. J. TYRWHITT, M.A. With coloured Illustrations, Photographs, and a chapter on Perspective by A. MACDONALD. *Second Edition.* . . . 8vo. half morocco, 18s.

Student's Handbook to the University and Colleges of Oxford.
Eighth Edition. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Helps to the Study of the Bible, taken from the *Oxford Bible for Teachers*, comprising Summaries of the several Books, with copious Explanatory Notes and Tables illustrative of Scripture History and the Characteristics of Bible Lands; with a complete Index of Subjects, a Concordance, a Dictionary of Proper Names, and a series of Maps. Crown 8vo. 3s. 6d.

All communications relating to Books included in this List, and offers of new Books and new Editions, should be addressed to

THE SECRETARY TO THE DELEGATES,
CLARENDON PRESS,
OXFORD.

MASTERPIECES OF THE FRENCH DRAMA.

Corneille. *Horace.* With Introduction and Notes by GEORGE SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Molière. *Les Précieuses Ridicules.* With Introduction and Notes by ANDREW LANG, M.A. Extra fcap. 8vo. 1s. 6d.

Racine. *Esther.* Edited by GEORGE SAINTSBURY, M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.

Beaumarchais. *Le Barbier de Séville.* With Introduction and Notes by AUSTIN DOBSON. Extra fcap. 8vo. 2s. 6d.

Voltaire. *Mérope.* Edited by GEORGE SAINTSBURY M.A. Extra fcap. 8vo. 2s.

Musset. *On ne badine pas avec l'Amour, and Fantasio.* With Introduction, Notes, etc., by WALTER HERRIES POLLOCK. Extra fcap. 8vo. 2s.

The set of Six Volumes, bound in Imitation Parchment, and fitted in a Paste Grain Leather Case, with Catch Lock, price 12s. 6d. complete.

FORTHCOMING EDUCATIONAL WORKS.

Cicero. *De Senectute.* Edited, with Introduction and Notes, by L. HUXLEY, M.A. Extra fcap. 8vo.

Plautus. *Captivi.* Edited by W. M. LINDSAY, M.A. Extra fcap. 8vo.

Propertius and Tibullus. *Selections.* Edited by G. G. RAMSAY, M.A. Extra fcap. 8vo.

Virgil. *The Eclogues.* Edited by C. S. JERRAM, M.A. Extra fcap. 8vo.

Demosthenes. *Olynthiacs and Philippics.* Edited by EVELYN ABBOTT, M.A.

Principles of English Etymology. First Series. By W. W. SKEAT, Litt. D. Crown 8vo.

Minot, Laurence. *Poems.* Edited by JOSEPH HALL, M.A. Extra fcap. 8vo. [Nearly ready.]

A Second Anglo-Saxon Reader. By HENRY SWEET, M.A. Extra fcap. 8vo.

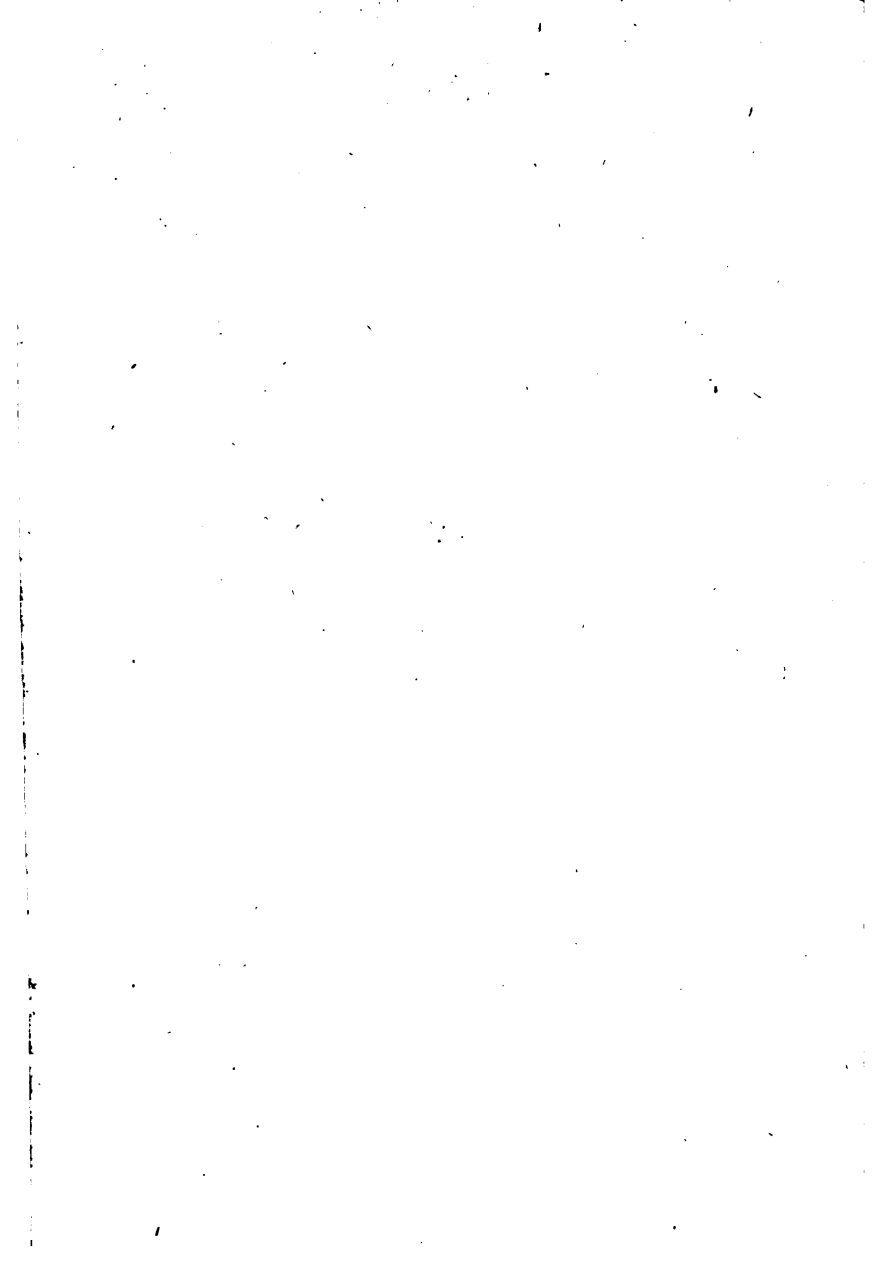
A Text-Book of Algebra. By W. S. ALDIS, M.A. Crown 8vo. [Nearly ready.]

Elementary Trigonometry. By T. ROACH, M.A. Crown 8vo. [Nearly ready.]

London: HENRY FROWDE,
OXFORD UNIVERSITY PRESS WAREHOUSE, AMEN CORNER.

Edinburgh: 6, QUEEN STREET.

Oxford: CLARENDON PRESS DEPOSITORY,
116, HIGH STREET.

THIS BOOK IS DUE ON THE LAST DATE
STAMPED BELOW

OCT 01 1987

AUTO DISC JUL 17 1987

2-10-86 1986 W
19 Apr '63 LE

FEB 03 1996
RECEIVED

APR 25 1953

MAY 01 1995

SEP 11 1986

CIRCULATION DEPT.

12/11

SENT ON ILL

AUTO. DISC. DEC 16 '86

MAY 23 1995

MAR 17 1987

U. C. BERKELEY

AUTO. DISC. JAN 22 '87

YB 38426

GENERAL LIBRARY - U.C. BERKELEY

8000862789

PA6452

A5C5

1887

VH

44513

